Aiete 10 años

Aprendizajes y retos

Jornadas Internacionales

Conclusiones de las jornadas celebradas
en Donostia-San Sebastián el
14 y 15 de octubre de 2021

Junio de 2022

Bake prozesua indartzeko Foro Soziala
Foro Social para impulsar el proceso de Paz
Forum Social pour impulser le processus de paix
Social Forum to promote the Peace process

Foro Sozial Iraunkorra
Foro Social Permanente

Pokopandegi Bidea 9-2º
20018, Donostia

forosoziala.eus
@forosoziala
ForoSoziala/ForoSocial

Con la colaboración de:

EUSKO JAURLARITZA
GOBIERNO VASCO

Aiete, 10 años

Aprendizajes y retos

Jornadas Internacionales

Conclusiones de las jornadas celebradas en
Donostia-San Sebastián el 14 y 15 de octubre de 2021

Junio de 2022

Bake prozesua indartzeko Foro Soziala
Foro Social para impulsar el proceso de Paz
Forum Social pour impulser le processus de paix
Social Forum to promote the Peace process

Índice

1. Introducción 04
2. Sobre el Foro Social Permanente 07
3. Programa de las jornadas y biografías de las personalidades expertas participantes 10
4. Análisis de las principales aportaciones realizadas 19
   4.1. Aprendizajes 19
   4.2. Retos 26
5. Conclusiones y recomendaciones 34
6. Anexos 37
   6.1. Vídeos de las jornadas 37
   6.2. Transcripciones de las intervenciones 38
   6.3. Clipping de prensa 121

1. Introducción

Las Jornadas Internacionales de Aiete, organizadas el 14, 15 y 16 de octubre de 2021 en Donostia-San Sebastián y Baiona-Bayonne, con motivo del décimo aniversario de la primera "Conferencia Internacional para promover la resolución del conflicto en el País Vasco", empezaron a gestarse a principios de año 2021.

Las Jornadas Internacionales de Aiete empezaron a gestarse a principios de 2021. Entonces, la preocupación principal de los cuatro promotores era si el aniversario tendría un hueco en la agenda política y mediática en el contexto del Covid 19 y en la nueva agenda de prioridades de la sociedad generada por la pandemia.

El Foro Social Permanente y Bake Bidea, en colaboración con la Fundación Berghof y Conciliation Resources, trabajaron desde el inicio con el fin de que muchas de las personas expertas internacionales que estuvieron presentes en la primera cita diez años atrás volvieran a la Casa de la Paz de Aiete, además de otras muchas que pudieran aportar en este nuevo escenario tras diez años de trabajo.

Desde el Foro Social Permanente nos marcamos dos objetivos para la fase preparatoria con el fin de generar un ambiente adecuado para que este 10º aniversario pudiese ser lo mas constructivo posible y así los compartimos en las reuniones realizadas con las instituciones y partidos de la Comunidad Autonoma Vasca y Navarra y con la totalidad de grupos de comunicación:

- Debía ser un momento para el debate sosegado, para hacer un balance e identificar los nuevos retos.
- Para ello, debía quedar fuera del espacio de la denominada "batalla del relato".

Cara a las propias Jornadas Internacionales el objetivo era poner en valor el trabajo realizado y los aprendizajes acumulados durante los últimos años del proceso de construcción de paz; y, además, poner el foco sobre los retos que la sociedad vasca tiene todavía pendientes de cara al futuro para seguir construyendo la convivencia democrática y resolver de una vez por todas las consecuencias heredadas del ciclo de violencias de motivación política[1]. Todo ello, en un ambiente de debate sosegado.

Finalmente las jornadas se llevaron a cabo con la participación de diversidad de actores internacionales y locales, y con la plural representación de todas las sensibilidades políticas que obran por la construcción de la convivencia democrática, tanto en las jornadas de Donostia-San Sebastián, como en las de Baiona. Por lo tanto, las expectativas se han visto no solo cumplidas, sino ampliamente superadas.

1. Desarmar la palabra: Entendemos mucho mas inclusivo hablar en plural de violencias de motivación política.

El presente informe elaborado por el Foro Social Permanente recoge las principales conclusiones de las jornadas celebradas en Donostia-San Sebastián el 14 y 15 de octubre de 2021.

2. Sobre el Foro Social Permanente

El Foro Social Permanente es un espacio dinamizador que integran 17 organizaciones de la sociedad civil, además de personas a título individual:

- **Sindicatos**
  - ELA
  - LAB
  - CCOO
  - Steilas
  - ESK
- **Iniciativas a favor de la paz**
  - Ahotsak
  - Baketik
  - ONG Paz con Dignidad
- **Organizaciones que trabajan para superar consecuencias del ciclo de violencias**
  - Bake Bidea
  - Sare
  - Etxerat
  - Egiari Zor Fundazioa
- **Asociaciones memorialistas**
  - Gernika Batzordea
- **Movimiento feminista**
  - Bilgune Feminista
- **Otras**
  - Herri Eliza
  - Antxeta Irratia
  - Hitz&Hitz Fundazioa

Tiene por objetivos **impulsar el proceso de construcción de paz**[2] y **ayudar a desatascar los nudos que atenazan la resolución de las consecuencias del ciclo de violencias**[3] vivido durante décadas.

Esta dinámica trabaja desde junio del año 2016 y toma como marco de referencia las 12 recomendaciones redactadas tras el primer Foro Social que tuvo lugar el año 2013 en Iruña-Pamplona y Bilbao, que pueden resumirse en los siguientes 5 puntos:

2. Desarmar la palabra: Al no tratarse el nuestro de un "proceso de paz" al uso según los parámetros internacionales, nos parece mas inclusivo hablar de "proceso de construcción de paz".
3. Desarmar la palabra: Conscientes de que otros términos generan debate nos parece mas inclusivo hablar del "ciclo de violencias"

- Alcanzar consensos básicos para abordar los principales retos del proceso de paz.
- Diseñar, desarrollar y culminar un proceso de desmantelamiento y desarme.
- Facilitar la integración de las personas presas y huidas.
- Promover y garantizar los derechos humanos.
- Preservar la verdad y la memoria para afrontar el pasado con honestidad y establecer las bases para la convivencia futura.

Estas recomendaciones son las que cohesionan a las plurales dinámicas sociales que integran la red; motivan las iniciativas e intervenciones que se realizan; y articulan los grupos de trabajo internos -"Gogoetabide"- de los que consta la dinámica.

El Foro Social Permanente desarrolla su labor mediante la puesta en marcha de distintas iniciativas: analizar la realidad mediante contactos; estudiar las experiencias internacionales en la materia; organización de conferencias y congresos internacionales; identificar los posibles consensos y disensos existentes entre los diferentes agentes; y trabajar de forma propositiva para presentar posibles soluciones desde una perspectiva inclusiva que involucre y comprometa a todas las partes y desarrolla un trabajo de facilitación que posibilite acuerdos y consensos en esas materias.

Algunas de las actuaciones más relevantes e influyentes que el Foro Social Permanente ha desarrollado durante estos últimos años han sido:

- El Foro Social Permanente fue uno de los agentes claves en la facilitación del desarme civil y la disolución de ETA, ambas verificadas por la comunidad internacional y desarrolladas siguiendo los estándares DDR[4] de Naciones Unidas.

- Mediante los contactos llevados a cabo entre diferentes agentes, el Foro Social Permanente ha posibilitado la construcción de nuevos acuerdos y consensos institucionales, políticos, sindicales y sociales: sobre el derecho de todas las víctimas de todas las expresiones de violencia a la verdad, la justicia y la reparación y las garantías de no repetición[5]; y sobre la necesidad urgente de superar la fase de excepcionalidad penitenciaria y aplicar una política ordinaria a las personas presas por delitos de motivación política[6]. Estos consensos se han materializado en iniciativas concretas: Ley 12/2016 de la Comunidad Autónoma del País Vasco o Ley 16/2019 de la Comunidad Foral de Navarra de reconocimiento y reparación a las víctimas del Estado; estudios oficiales y académicos sobre la tortura basados en la aplicación de protocolos internacionales (Protocolo de Estambul); avances hacia el final de la excepcionalidad penitenciaria (acercamiento de presos a cárceles del País Vasco y Navarra, evoluciones de grados, etc.).

4. Desarme, Desmovilización y Reintegración, La apuesta por los estándares de la ONU ha resultado fundamental a la hora de garantizar su éxito y la confianza de los actores.
5. Desarmar la palabra: Estándares internacionales de Naciones Unidas como principal referencia
6. Desarmar la palabra: Conscientes de que otros términos generan mucho debate preferimos hablar de "personas presas condenadas por delitos de motivación política".

» El Foro Social Permanente ha facilitado de forma discreta para dar una solución definitiva a la cuestión de los denominados “ongi etorris” de las personas vascas presas por delitos de motivación política.

» El Foro Social Permanente ha sido el organizador de diversas conferencias y encuentros internacionales que han supuesto avances importantes en el proceso de construcción de paz, en los cuales expertos en la materia han compartido sus conocimientos y recomendaciones: diferentes Foros Sociales (III sobre el desarme (2016), el IV dos en partes: personas presas y reintegración y huidos (2017 y 2018) y el V sobre el derecho a la verdad (2018); Encuentro Internacional para avanzar en la resolución del conflicto en el País Vasco de Cambo-les-Bains (2018); Seminario Internacional “Aiete 10 años: enseñanzas y retos” (2021); etc.

El Foro Social Permanente se ratifica en su compromiso de seguir trabajando por desatar los nudos que persisten y avanzar en un proceso de construcción de la convivencia democrática.

3. Programa de las jornadas y biografías de las personalidades expertas participantes

JORNADA 1

Retos para la paz en la era post-COVID19

14 de octubre/ 16:00
Palacio Aiete (Donostia-San Sebastián)

MARTIN
GRIFFITHS

El Secretario General de las Naciones Unidas, António Guterres, nombró a Martin Griffiths (Reino Unido) como Subsecretario General de Asuntos Humanitarios y Coordinador del Socorro de Emergencia de las Naciones Unidas en mayo de 2021.

El Sr. Griffiths aporta una amplia experiencia en asuntos humanitarios. Desde 2018 se ha desempeñado como Enviado Especial del Secretario General para Yemen. Entre 2014 y 2018, se desempeñó como el primer Director Ejecutivo del Instituto Europeo de la Paz. Entre 2012 y 2014, se desempeñó como asesor de los tres Enviados Especiales del Secretario General para Siria y como Jefe Adjunto de la Misión de Supervisión de las Naciones Unidas en Siria (UNSMIS). De 1999 a 2010, el Sr. Griffiths fue el director fundador del Centro para el Diálogo Humanitario en Ginebra. Como director de HD, estuvo envuelto en el proceso de diálogo de 2006/07 entre ETA y el Gobierno Español y años posteriores.

También trabajó en el servicio diplomático británico y para varias organizaciones internacionales, como UNICEF, Save the Children y Action Aid. En 1994 se convirtió en director del Departamento de Asuntos Humanitarios en Ginebra y, de 1998 a 1999, se desempeñó como Diputado para el Coordinador del Socorro de Emergencia de las Naciones Unidas en Nueva York. También se ha desempeñado como Coordinador Humanitario Regional de las Naciones Unidas para los Grandes Lagos y los Balcanes.

El Sr. Griffiths tiene un Máster en estudios del Sudeste Asiático de la Escuela de Estudios Orientales y Africanos de la Universidad de Londres y es un abogado calificado.

JORNADA 2

Desarrollo de los procesos de paz en los últimos diez años

14 de octubre / 17:30
Palacio Aiete (Donostia-San Sebastián)

JONATHAN **POWELL**

Fundador y director del centro Inter/Mediate dedicado a la mediación y resolución de conflictos. Jonathan fue Jefe de Gabinete de Tony Blair de 1997 a 2007 y el principal negociador del gobierno británico en Irlanda del Norte durante ese tiempo en el cargo.

Jonathan fue un diplomático británico de 1979 a 1996 que trabajó en las negociaciones para devolver Hong Kong a China a principios de la década de 1980, las conversaciones de derechos humanos de la CSCE, las conversaciones de control de armas del CDE con la Unión Soviética a mediados de la década de 1980 y las conversaciones del 'Dos más cuatro' sobre la reunificación alemana a finales de los años ochenta. Desde que dejó el gobierno, Jonathan ha escrito, Great Hatred Little Room: Negotiating Peace in Northern Ireland; The New Machiavelli: How to wield power in the modern world and Talking to terrorists.

Jonathan también ha participado en una serie de negociaciones entre gobiernos y grupos insurgentes en Europa y Asia. Estuvo involucrado en el proceso de diálogo entre ETA y Gobierno Español en 2006/07 así como posteriormente. Participó en la Conferencia de Aiete de octubre de 2011.

BRIAN **CURRIN**

Es Fundador y director de Concentric Alliance, dedicado a la resolución de conflictos. Abogado sudafricano, especializado en derechos civiles y derechos humanos, así como mediación. Por encargo de Nelson Mandela, en 1994 encabezó una comisión de investigación sobre el Apartheid y posteriormente participó en la creación de la Comisión de la Verdad. Ha participado como mediador en los procesos de Sudáfrica e Irlanda del Norte, y en otros procesos de transición política como Sri Lanka, Ruanda y Oriente Medio y otros países. Involucrado desde el inicio en el proceso vasco, fue promotor de la Declaración de Bruselas y del Grupo Internacional de Contacto y participó en la organización de la Conferencia de Aiete.

TERESA
WHITFIELD

Director de la División de Política y Mediación de DPPA de la ONU. Teresa Whitfield ha sido profesora emérita sobre cooperación internacional en la Universidad de Nueva York, así como asesora principal del presidente de International Crisis Group. Está vinculada al Centro Henri Dunant. Es miembro del consejo de Administración de Conciliation Resources. Fue directora del Foro de Prevención de Conflictos y Paz en el Consejo de Investigación de Ciencias Sociales. Entre sus publicaciones, ha escrito un libro sobre el Padre Ellacuría y los jesuitas de El Salvador (Paying the price) así como sobre el final de ETA y la "escurridiza" paz en el País Vasco (Endgame for ETA, elusive peace in the Basque Country).

SERGIO
JARAMILLO

Sergio Jaramillo Caro es Asesor Senior del Instituto Europeo de la Paz (EIP). Anteriormente se desempeñó como Alto Comisionado para la Paz (2012-2016) y Asesor de Seguridad Nacional (2010- 2012) del Presidente de Colombia, Juan Manuel Santos. En ese cargo lideró primero las negociaciones secretas con la guerrilla de las FARC, que culminó con la firma del Acuerdo General de 2012, y luego junto con Humberto de la Calle lideró las negociaciones públicas que culminaron con la firma del Acuerdo Final en noviembre de 2016. Como Comisionado de Paz también tuvo que supervisar el desarme de las FARC en 2017. Luego fue nombrado Embajador en la UE y Bélgica (2017-2018). Anteriormente, el Sr. Jaramillo se había desempeñado como Viceministro de Defensa para Políticas y Asuntos Internacionales (2006-2009) y como Director Ejecutivo de la Fundación Ideas para la Paz en Bogotá (2004-2006). También se desempeñó como asesor de los ministros de Relaciones Exteriores y Defensa (2000-2003).

JOHN
CARLIN
Moderador

Nacido en Londres vive en la actualidad en Barcelona. Es un veterano periodista que escribe sobre política y deporte en La Vanguardia y otros medios. Ha participado como corresponsal en numerosos conflictos en Latinoamérica, África y Asia. Es autor de varios libros entre ellos El factor humano: Nelson Mandela y el partido que salvó a una nación, llevado al cine como Invictus.

JORNADA 3

Enseñanzas del proceso de Paz Vasco

15 de octubre / 10:00
Palacio Kursaal (Donostia-San Sebastián)

ANDY
CARL

Con larga experiencia en resolución de conflictos, en 1994 fue cofundador de Conciliation Resources, que dirigió hasta 2016. Actualmente desarrolla distintas iniciativas, en Somalia, la zona africana de Grandes Lagos, o Irlanda del Norte, trabajando con las comunidades en cómo gestionar la verdad de lo ocurrido, la justicia, reparación y no repetición. Asesora a Esquerra Republicana en habilidades negociadoras y colabora con Telesforo Monzon E-Lab y la Fundación Berghof. Conciliation Resources ha desempeñado un papel relevante en el proceso vasco.

VÉRONIQUE
DUDOUET

Doctora en resolución de Conflictos, es autora de varios libros y numerosos trabajos sobre la materia. Trabaja en la Fundación Berghof desde 2005, donde ha desarrollado proyectos de investigación sobre movimientos de resistencia/liberación, negociación e intervención de terceras partes en conflictos asimétricos, así como gobernanza postconflicto y transición de la lucha armada a la resistencia civil. Asesora a diversas organizaciones de la sociedad civil y agencias internacionales. Está implicada en el proceso vasco desde los primeros pasos.

PAUL
RIOS

Licenciado en Derecho por la Universidad de Deusto. Master en Derechos Humanos de la Universitat Oberta de Catalunya. Fue coordinador y portavoz de Lokarri, red ciudadana que trabajó por la paz, el acuerdo y la consulta en el País Vasco entre 2006 y 2015. Participó como facilitador y organizador en la Conferencia de Aiete de octubre de 2011. Con gran experiencia en estos ámbitos, actualmente es consultor independiente y consultor para proyectos externos en Colombia.

ALBERTO
SPEKTOROWSKI

Politólogo uruguayo-israelí, que ha participado como asesor en los acuerdos de Camp David. Es Doctor por la Universidad Hebrea de Jerusalem, profesor de ciencias políticas en la Universidad de Tel Aviv y en la Universidad del País Vasco. Desde el 2011 participó en el Grupo Internacional de Contacto y ha seguido de cerca el proceso vasco.

AITZPEA
LEIZAOLA
Moderadora

Licenciada en Antropología y Lingüística por las Universidades de París X y La Sorbona. Se doctoró en Antropología en la Universidad de Nanterre, con una tesis sobre los efectos de las fronteras políticas en la identidad y territorialidad en el País Vasco. Continuó su formación en centros de Berlín, Belfast y Reno (Nevada, EEUU). En 2004 y 2005 presidió la Universidad Vasca de Verano. Actualmente es profesora de Antropología en la Universidad del País Vasco en Donostia. Forma parte del Foro Social Permanente.

JORNADA 4

Retos del proceso de Paz Vasco

15 de octubre / 11:30
Palacio Kursaal (Donostia-San Sebastián)

BRIAN
CURRIN

Es Fundador y director de Concentric Alliance, dedicado a la resolución de conflictos. Abogado sudafricano, especializado en derechos civiles y derechos humanos, así como mediación. Por encargo de Nelson Mandela, en 1994 encabezó una comisión de investigación sobre el Apartheid y posteriormente participó en la creación de la Comisión de la Verdad. Ha participado como mediador en los procesos de Sudáfrica e Irlanda del Norte, y en otros procesos de transición política como Sri Lanka, Ruanda y Oriente Medio y otros países. Involucrado desde el inicio en el proceso vasco, fue promotor de la Declaración de Bruselas y del Grupo Internacional de Contacto y participó en la organización de la Conferencia de Aiete.

ROBERT
MANRIQUE

Robert Manrique sobrevivió al atentado de ETA en el Hipercor de Barcelona el 19 de junio de 1987. Es ex presidente de la Asociación Catalana de Víctimas de Organizaciones Terroristas (ACVOT) y actualmente asesora a la Unidad de Atención y valoración a Afectados por Terrorismo (UAVAT).

KARMEN
GALDEANO PRIETO

Licenciada en derecho. Fue abogada de presos vascos. Su padre, Xabier Galdeano, fue asesinado por los GAL en 1985, en Donibane Lohitzune; es, por tanto, víctima de la violencia de organizaciones parapoliciales. En los últimos años ha participado en encuentros con víctimas de ETA, abogando por la escucha y el reconocimiento de todos los sufrimientos, reclamando asimismo justicia y el reconocimiento por parte de las Instituciones. Miembro de la Fundación Egiari Zor.

AGUS
HERNAN

Periodista y consultor en temas de comunicación. Vinculado a Antxeta Irratia. Desde 2016, coordinador del Foro Social Permanente, cuya labor ha sido y es importante en propuestas inclusivas y labores de facilitación en el desarme civil, la disolución de ETA, los derechos de las víctimas, la resolución de la situación de las personas presas y propuestas para la convivencia democrática y la memoria. Es una de las personas de la sociedad civil vasca que han posibilitado pasos decisivos en las diferentes fases del proceso de construcción de paz.

JONATHAN
COHEN
Moderador

Director Ejecutivo de Conciliation Resources. Se incorporó a Conciliation Resources en 1997 y desarrolló el programa del Cáucaso centrado en el diálogo y las iniciativas de fomento de la confianza para promover la consolidación de la paz en el Cáucaso. En septiembre de 2008 se convirtió en Director de Programas que supervisa los programas regionales de Conciliation Resources en el Cáucaso, Colombia, África Occidental, África Central y Oriental, el Cuerno de África, Filipinas, Fiji e India / Pakistán en relación con Cachemira. Conciliation Resources ha desempeñado un papel relevante en el proceso vasco.

JORNADA 5

Transformación democrática de conflictos

15 de octubre / 18:00
Palacio Kursaal (Donostia-San Sebastián)

JUAN JOSE
IBARRETXE

Lehendakari del Gobierno Vasco, entre 1999 y 2009, encabezando gobiernos de coalición. Anteriormente fue alcalde de Llodio, su localidad natal, procurador y presidente de las Juntas Generales de Araba y miembro del Parlamento Vasco desde 1984, siempre por el PNV. Durante su segundo mandato como Lehendakari presentó un nuevo estatuto político para Euskadi. Actualmente, preside el Agirre Lehendakaria Center, laboratorio de Innovación Social hacia el desarrollo humano sostenible.

QUIM
TORRA

Ex President de la Generalitat de Catalunya. Licenciado en Derecho, en 2007 lanzó una editorial, “A Contra Vent Editors”. Participó en diversas plataformas independentistas, presidiendo Òmnium Cultural durante un tiempo. Fue elegido parlamentario por Junts per Catalunya en 2017. En mayo de 2018 fue investido President al frente de un gobierno de coalición entre JxCat y ERC, sucediendo a Carles Puigdemont. En setiembre de 2020 tuvo que cesar en el cargo cuando el Tribunal Supremo confirmó una sentencia contra él por “desobediencia”.

AMALUR
ÁLVAREZ ORTIZ

Doctora en ciencias jurídicas y políticas, presentó su tesis doctoral el año 2020 sobre el derecho a decidir como génesis de un derecho en el siglo XXI. Forma parte desde sus inicios de la dinámica Gure Esku por el derecho a decidir, siendo su portavoz desde marzo de 2019 junto a Josu Etxaburu. Es abogada, y desde el Colegio de la Abogacía de Gipuzkoa trabaja para impulsar la presencia del Euskara en el ámbito jurídico. Es también miembro de Eusko Ikaskuntza, así como del grupo Gazteak Together, jóvenes por el derecho a decidir.

JORDI
CUIXART

Activista, empresario y presidente de Òmnium Cultural desde 2015, entidad en la que participa desde 1996. Procesado y condenado a 9 años de prisión en el proceso contra el independentismo catalán iniciado en 2017. Permaneció preso desde el 16 de octubre de 2017 hasta el 23 de junio de 2021, cuando fue indultado junto al resto de personas condenadas en la causa. Reitera que él no pidió medidas de gracia y que ante una causa colectiva y más de 3.000 personas represaliadas, es necesaria una amnistía para afrontar la resolución democrática del conflicto.

STEPHEN
GETHINS
Moderador

Profesor en la Escuela de Relaciones Internacionales de la Universidad de St. Andrews (Escocia), anteriormente fue miembro del Parlamento británico por el SNP (Partido Nacionalista Escocés), siendo portavoz de Asuntos Internacionales y Europa. Fue el primer parlamentario del SNP que formó parte de la Comisión de Asuntos Exteriores. Asimismo, ha sido asesor de Alex Salmond y Nicola Sturgeon, primeros ministros nacionalistas de Escocia. Acaba de publicar un libro titulado “De Nación a Nación: el lugar de Escocia en el mundo”.

4. Análisis de las principales aportaciones

4.1. Aprendizajes

4.1.1 La valentía y el liderazgo de la sociedad vasca como colectivo, como pueblo, y de sus instituciones, para transitar hacia un escenario de construcción de paz y continuar resolviendo las diferencias políticas que perduran mediante el diálogo y el debate político.

Lo que se hizo hace 10 años fue silenciar las armas y construir una sociedad basada en la confianza. Los partidos políticos vascos fueron los que hicieron esto. Ayudaron a ETA a tomar esa decisión. Fueron la fuerza transformadora de la comunidad. Los que dieron a la ciudadanía vasca de a pie un futuro diferente. Esto habla mucho de su capacidad de liderazgo. Aquí hay mucho talento.
Martin Griffiths

Este ha sido un proceso de paz inclusivo. Por un lado, dentro de la izquierda abertzale, donde los líderes con tanto coraje apostaron por medios exclusivamente pacíficos y lograron el consenso de todos los miembros del movimiento. Por otro lado, a nivel social, que ha sido capaz de fomentar iniciativas sociales inclusivas (Lokarri, Bake Bidea, Foro Social Permanente...) que han dado lugar a un diálogo nacional entre todos los agentes; que han permitido que el proceso pertenezca al pueblo; y que se han convertido en actores principales en el proceso de paz. Y, por último, a nivel internacional. Los agentes políticos vascos han sido muy inteligentes a la hora de invitar a diferentes figuras internacionales para que fueran testigos de los diferentes pasos que se daban en el seno del proceso de paz, dejando a cada uno aportar desde su experiencia.
Véronique Dudouet

Existía ya desde antes de 2011 un ecosistema favorable a la paz. Una inmensa mayoría de la sociedad apoyaba el final de la violencia, el diálogo, los derechos humanos y los derechos de las víctimas. Esa era nuestra realidad social. El final de la violencia en esa situación, ante esa sociedad, era inevitable. Y la conferencia de Aiete fue la culminación colectiva de esos esfuerzos. El terreno estaba abonado.
Paul Rios

Aquí hubo un buen liderazgo, pero también un peligro muy real de que el proceso de construcción de paz se paralizara, debido a la decisión del Gobierno del PP de no participar en la implantación de lo acordado.
Jonathan Powell

Hemos desarrollado un proceso innovador donde el protagonismo ha recaído en la sociedad civil, en los partidos políticos y en las instituciones locales. Ese impulso regional ha sido determinante. Han sido el Gobierno Vasco, el Gobierno de Navarra o la Mancomunidad de Iparralde los que han suplantado la

inacción del Gobierno Central. Distintos Ayuntamientos también han asumido en muchas ocasiones la puesta en marcha de iniciativas.

-

Hubo diferentes estrategias para llegar a la conferencia de Aiete. Y a pesar de una actitud difícil del estado español, estas estrategias han dado lugar a un proceso de transformación verdadera que ha cambiado la vida de todas las personas del País Vasco. Si observamos las últimas décadas podemos ver ese proceso de transformación a cámara lenta: desarme, disolución... Hemos logrado mucho en esta última década, los avances han sido muchísimos.
Andy Carl

Es mucho más fácil poner en marcha un conflicto, o darle continuidad, que finalizarlo. Generar escenarios distintos es más difícil, es un acto de valentía. Respeto muchísimo a las personas que tomaron la decisión y lideraron ese cambio, están hoy entre vosotros.
Martin Griffiths

Si no hubiera sido por Lokarri y por el pueblo vasco yo hubiera tirado la toalla. El gobierno español hizo todo lo que pudo para evitar que yo viniera. Decidieron que yo era persona non grata. Yo recibí una carta amenazándome para no venir más. Los méritos del éxito son totalmente del pueblo vasco, porque fue quien quiso seguir adelante con la construcción de la paz.
Brian Currin

Os habéis asegurado de que este proceso fuera un proceso vasco. Cuando me reuní con uno de los negociadores de ETA su principal mensaje fue: "su papel como mediador es ayudar a que sea la gente de Euskal Herria la que resuelva su conflicto".
Martin Griffiths

Un conflicto no se va a resolver sólo por la vía militar, o por la vía policial. Hay que dialogar y también movilizar la sociedad. El trabajo de Lokarri en este caso fue fundamental. Hace falta que la ciudadanía reclame la paz.
Teresa Whitfield

En el País Vasco y en España ganó la democracia y el argumento de que esto hay que resolverlo por las vías electorales. Y no entiendo por qué no hay más orgullo: después de una transición exitosa, esta violencia política fue expulsada del sistema.
Sergio Jaramillo

Aiete reunió una pluralidad inédita en nuestra historia. Casi la totalidad de partidos y sindicatos de la Comunidad Autónoma Vasca, de la Comunidad Foral de Navarra y de Iparralde estuvieron presentes. Nunca habíamos compartido un mismo espacio en un compromiso por la paz y por la convivencia. Con ello se demostraba que se quería impulsar un proceso inclusivo, donde todos los sectores sociopolíticos tuvieran su lugar, para que nos sintiésemos dueños del proceso.
Paul Rios

Aquí el proceso estaba maduro como para que pudiera comenzar, todo el mundo estaba listo, ya había contactos. Pero no se sabía. Para que un proceso tenga éxito, dos cuestiones son importantes: por un lado, el sentimiento de que la situación está estancada, enrocada, por todas las partes; y, por otro, el liderazgo.
Jonathan Powell

Lo que hace un líder es identificar que la realidad se está moviendo en una dirección, dar un salto y atrapar eso, para canalizarlo. Es algo que no necesariamente tendrá reconocimiento inmediatamente. Las ventanas se abren y se cierran. Hay que aprovechar las oportunidades.
Sergio Jaramillo

Cuando se silencian las armas se les devuelve el poder a los líderes políticos.
Martin Griffiths

Hay que reconocer la integridad de todos los actores internacionales implicados. Pero los riesgos reales los corrieron los activistas vascos. Ahí hay una lección: en otros procesos de resolución de conflictos armados a nivel internacional ha habido protecciones para los activistas, pero aquí no se ha dado esa realidad. Podría mencionar el caso de Josu Urrutikoetxea, por ejemplo. Dice mucho de los riesgos que asumen los activistas por la paz cuando hacen la apuesta por la paz. Participar en reuniones para poner fin a un conflicto armado no puede ser un acto de terrorismo. No es aceptable que los activistas no dispongan de las protecciones más básicas, hay que garantizar las protecciones para las personas involucradas. No es aceptable poner en riesgo a aquellas personas que eligen el camino de la negociación y el diálogo. Hay que acordar sistemas de protección para los activistas.
Andy Carl

Cuando la sociedad exige la paz, se puede conseguir de forma digna, incluso en la ausencia de un proceso de paz negociado con el Estado, con creatividad y persistencia. Gracias al trabajo del Foro Social Permanente, por ejemplo, ha sido posible el desarme de ETA, avanzar en cuestiones como la de las personas presas... Los factores políticos que estaban en el centro del conflicto no han llegado a resolverse pero, con el tiempo, con la política convencional, llegarán a resolverse.
Véronique Dudouet

La foto de los seis líderes internacionales leyendo la declaración es la foto de la primera conferencia de Aiete. Pero el programa comenzó un día antes, el 16 de octubre, cuando se organizó un encuentro entre los mediadores internacionales y representantes de la sociedad civil vasca, porque queríamos hacer partícipe a la sociedad vasca en la conferencia.
Paul Rios

En los momentos de bloqueo lo que hay que hacer es encontrar puntos donde mediante el diálogo se pueda avanzar, o crear espacios donde puedan surgir ideas que faciliten el desbloqueo. Esa es parte de la genialidad de iniciativas como Lokarri, como el Foro Social... Crear esos espacios plurales para no estar polarizado, invitar a expertos, y poder hacer frente a los bloqueos.
Véronique Dudouet

4.1.2 La Conferencia Internacional para promover la resolución del conflicto en el País Vasco o Conferencia de Paz de Aiete del 2011 fue parte de una negociación confidencial entre el Gobierno español y ETA, que se plasmó en una hoja de ruta que el gobierno entrante del Partido Popular decidió no implementar

Aiete fue la culminación de muchos años de trabajo. La negociación se hizo en secreto, fue algo subterráneo. Yo me involucré porque Martin Griffiths me pidió ayuda. También se puso en contacto conmigo Alfredo Pérez Rubalcaba. No se le ha concedido el mérito merecido, ni a él ni a otras muchas personas implicadas, hoy presentes aquí.
Jonathan Powell

Antes de la conferencia de Aiete hubo mucho, mucho camino recorrido, que en parte se ha documentado. Pero habría que hacerlo más.
Andy Carl

Hay que reconocer el liderazgo y el coraje que se mostró ya en 2004. Hay que reconocer el liderazgo de Otegi y Egiguren, esa valentía. También de Rubalcaba. Y de ETA.
Teresa Whitfield

Un factor que ha distinguido el proceso de paz vasco ha sido la negativa del gobierno español del Partido Popular a participar en las negociaciones.
Brian Currin

Los y las que participamos en Aiete hace una década esperábamos que aquella conferencia fuera un nuevo impulso para generar un nuevo proceso de negociación entre el estado español y ETA, que terminarían en acuerdos, acercamientos... pero eso no ocurrió. ¿Qué pasó, entonces? Pues que se activó un proceso de paz muy poco convencional, con muchos altibajos, que nos ha dejado muchas lecciones a todos los mediadores y profesionales trabajando por la construcción de la paz a nivel internacional.
Véronique Dudouet

Aiete era el reflejo de un proceso oculto. Normalmente las cosas se negocian en secreto pero después salen a la luz. Aquí eso no fue posible. No ha sido posible aún.
Teresa Whitfield

Fue muy duro implantar lo que habíamos acordado. ETA respondió inmediatamente, dijo que sí. Pero hubo un cambio de gobierno, cuando el Partido Popular asumió la presidencia, y ese partido no estuvo dispuesto a negociar. Debido a ello, el proceso duró mucho más de lo que tenía que haber durado (en lo que respecta al desarme y la disolución). Y el cambio de gobierno dificultó el proceso de construcción de paz.
-
Aquí hubo mucha crispación: el partido de la oposición no hizo más que atacar al gobierno en referencia a la construcción de la paz. Y eso complicó mucho las cosas. Me parece muy irresponsable.
Jonathan Powell

4.1.3 La importancia de no caer en lógicas de vencedores y vencidos, de ganadores y perdedores, para contribuir a la construcción de una paz duradera

No hay ninguna transición a la paz por sí misma, hay que crear unas condiciones, hay que tender puentes... Supone mucho trabajo. Eso puede darse con una negociación, pero hay también otras maneras de hacerlo. Pese a ello, más allá de cual es la forma en la que se logra silenciar los fusiles, el hecho es que, en el País Vasco, de facto, hay una transición entre la etapa violenta y la no violenta. Si eso no se acepta, difícilmente se puede avanzar.
Sergio Jaramillo

Los últimos 10 años han sido exitosos porque habéis implantado esa idea de que no haya ganadores ni perdedores. El mérito es vuestro, de la sociedad vasca. A mi me pusieron a parir por haber dicho eso tan polémico. El Gobierno español insistía en que los terroristas tenían que perder.
Jonathan Powell

Los españoles creían que el final de ETA era cuestión de tiempo. En España se perdían votos si se hacía un trato y se ganaban si se continuaba luchando contra el terrorismo. Ese era el mensaje que yo recibí. Después de Aiete, ese era el relato: "No es esto lo que ha traído la paz, sino el hecho de que ETA ya estaba derrotada". No estaban preparados para el proceso de desarme, para un proceso en el que ETA no les entregara a ellos las armas.
Brian Currin

Yo soy pacifista, creo que la violencia es injusta y atenta contra la dignidad humana. Pero por mucho que lo exigíamos, la ética de ETA era otra, no cedía en la violencia. Creo que fue un acierto el abordaje estratégico que se hizo para abordar nuevas oportunidades para desarrollar el proceso de paz. Se le hizo frente al debate desde otro punto de vista, cuestionando si la violencia acercaba la consecución de los objetivos políticos y si con violencia se generaban condiciones para impulsar un nuevo proceso de paz. Esto fue un acierto, porque sobre estas bases se pudo desarrollar una reflexión constructiva, y el liderazgo de la izquierda abertzale fue clave para abordar el debate hasta las últimas consecuencias.
Paul Rios

4.1.4 Pasos unilaterales en un proceso de construcción de paz multilateral

Nadie se ponía de acuerdo sobre la naturaleza del problema. Eso explica las peculiaridades de lo que se vivió en Aiete: algunos querían resolver el conflicto y un proceso de paz; el Gobierno español, en cambio, buscaba el final del terrorismo. Eso explicó el cambio de enfoque unilateral adoptado por Batasuna. Eso dio forma al proceso. Aiete fue el reflejo de años de trabajo unilateral en la izquierda abertzale y en el seno de ETA.
Teresa Whitfield

El bilateralismo entre España y ETA quedó descartado. Y cuando había agentes internacionales que intentaban hablar con el gobierno empeoraba la cuestión. Había que elegir otro camino.
-
Ahí nos dimos cuenta de la importancia de un enfoque multilateral de la cuestión: entre instituciones, grupos políticos, sociedad civil... Todo ello, junto con la comunidad internacional.
Alberto Spektorowski

En el País Vasco, a pesar de bloqueos en la vía oficial de negociación, se ha avanzado en otros frentes. Esto se logró cambiando el enfoque del diálogo: no era un diálogo entre el estado central y los protagonistas, sino que se cambió a un diálogo multilateral, entre agentes de la sociedad civil, instituciones vascas, partidos políticos, militantes de ETA... Cuando las negociaciones se bloquean, se puede seguir adelante con el diálogo y con las negociaciones si nos centramos en las consecuencias del conflicto.
Véronique Dudouet

Si hubiera un consenso global sobre cómo poner fin a los conflictos armados, ese consenso se hubiera reescrito con lo que se ha hecho en el País Vasco. Este proceso no ha sido un proceso unilateral, sino el ejemplo de lo que se puede conseguir si muchas personas y muchas organizaciones trabajan por un fin, de forma cooperativa, para conseguir un objetivo común.
Andy Carl

Las fuerzas pro-independencia en el País Vasco se han visto obligadas a replantear todos los patrones de un proceso de construcción de paz, y han emprendido un proceso de desmilitarización progresiva en colaboración con otros actores. Con sociedad vasca en general, instituciones...
Véronique Dudouet

4.1.5 La importancia del papel desempeñado por los mediadores/organizaciones internacionales para aprender de otros procesos de paz a nivel internacional

Las circunstancias en todos los lugares son distintas, eso está claro. En la paz hay que entender cual es la particularidad de la situación. Pero eso no quiere decir que no existan problemas similares, recursos similares que poder aplicar para dar solución a cuestiones... Hay que tener mucha humildad y reconocer que hay mucho que aprender de los que pasaron por esto antes.
Sergio Jaramillo

Una de las cosas que me pareció fascinante aquí fue ese esfuerzo consciente por parte de la izquierda abertzale, y también por parte del Gobierno socialista de aprender sobre lo que había ocurrido en otros sitios. Hay una línea bastante directa de Sudáfrica a Irlanda del Norte, hasta llegar aquí, a Euskal Herria. No solamente en las lecciones, sino también en el acompañamiento que expertos en la materia han hecho de la cuestión, para aportar cierta confianza, para que esa transición que hace falta que se de sea una transición hacia una política normalizada. No acaba el conflicto, sino que continúa, pero a través

del diálogo, cambia de forma. El acompañamiento internacional ayudó en este caso a que eso fuera posible en Euskal Herria.
Teresa Whitfield

El Grupo Internacional de Contacto desempeñó una función doble. Por un lado, alentaron a los partidos a hablar. Su impulso fue determinante para que no se estancara el proceso. Y, por otro lado, facilitaron el "pensamiento lateral": nos ayudaron a tener perspectiva y a encontrar soluciones imaginativas que eran fruto de su propia experiencia en otros procesos de paz.
Paul Rios

Como mediadores lo que nosotros aportamos es nuestra experiencia, cosas que nuestro trabajo nos ha enseñado, para ayudar a construir confianza. Pero, en mi opinión, todos los procesos son únicos, porque las condiciones en cada uno son diferentes. Yo siempre intento reconocer esa naturaleza única de este proceso de paz.
Brian Currin

Cuando se puso en marcha Conciliation Resources, uno de los objetivos primordiales era promover el aprendizaje mediante la publicación de artículos. Así comenzamos a tener contacto con personas en el País Vasco. Y en el 2007 nos invitaron a participar en algunos procesos de reflexión que estaban teniendo con la izquierda abertzale sobre cómo visualizaban el futuro.
Andy Carl

La fundación Berghof organizó en 2010 en Donostia-San Sebastián un seminario sobre procesos de transformación de conflictos, y después hicimos una publicación sobre los protagonistas del proceso en Euskal Herria, sobre el fracaso de negociaciones dadas hasta el momento... Tras ello, Lokarri nos invitó para apoyar Aiete.
Véronique Dudouet

Lokarri era una organización social, de activistas, que nos vimos involucrados en labores de mediación y colaboración con mediadores internacionales que trabajaban en el proceso de paz. Comenzamos a implicarnos en el proceso de construcción de paz en el año 2009, porque el abogado Brian Currin contactó con nosotros. Entonces estaba trabajando con el proceso de cambio estratégico que se daba en el seno de la izquierda abertzale y necesitaba apoyos. En el 2011 se creó el Grupo Internacional de Contacto, y nosotros comenzamos a darles apoyo técnico y acompañamiento en labores de mediación, como hicimos después con la Comisión Internacional de Verificación. En septiembre del 2011 recibimos el mandato para organizar la conferencia de Aiete.
Paul Rios

4.2 Retos

La reconciliación no tiene ni principio ni final. La reconciliación termina convirtiéndose en parte de lo que somos. Es la dimensión más dura en el camino hacia la paz, por el reto que supone.
Jonathan Cohen

El primordial objetivo de cualquier proceso de paz debe de ser sentar las bases para la no repetición, y así garantizar la reconciliación. Y eso, en el caso vasco, no está aún garantizado. Contamos con la suerte de que no haya habido una disidencia armada como en Colombia, como en el Norte de Irlanda... en gran medida, debido al apoyo multilateral (sociedad civil, partidos políticos e instituciones) con el que ha contado el proceso desarrollado durante los últimos diez años. Pero aún se deben resolver tanto las consecuencias heredadas de largas décadas de conflicto, como las razones que provocaron el mismo.

Esta es la principal conclusión que podemos deducir de las intervenciones de las personas expertas en la materia que participaron en las Jornadas Internacionales celebradas con motivo del décimo aniversario de la Conferencia Internacional para promover la resolución del conflicto en el País Vasco.

Ahora, ese espíritu de encuentro y debate sosegado de Aiete debe servir como palanca para avanzar. Nos encontramos inmersas en un proceso multilateral que tiene retos pendientes todavía y en el que cada actor -institucional, político, social y sindical- debe seguir aportando desde su ámbito de competencia. Hay que apuntalar esa manera de hacer.

Y quedan, por lo tanto, retos pendientes a los que sociedad civil deberá continuar haciendo frente. Retos que pueden sintetizarse en cuatro ideas:

4.2.1 Garantizar a todas las víctimas que han sufrido vulneraciones de derechos humanos en el seno del ciclo de violencias los derechos que les corresponden, con especial mención al re conocimiento integral sin discriminaciones en referencia al agente vulnerador de derechos, a la no utilización electoralista de ninguna victimización y a la puesta en marcha de mecanismos novedosos para hacer frente al reto pendiente de los denominados "casos sin resolver"

El Estado no está haciendo nada en este caso para solucionar cuestiones como el reconocimiento y la reparación, el legado... Y son las víctimas las que están dando pasos en ese sentido. Se han convertido en activistas, para ayudarse mutuamente y construir la reconciliación. El tema de las víctimas es un tema central que hay que abordar. Hay que hacer presión sobre los líderes, para que asuman la responsabilidad que tienen.
Brian Currin

Hay que documentar todos los abusos de derechos humanos que han ocurrido. Porque muchas veces los abusos se han visto solamente desde una parte. Desde una perspectiva. Es verdad que se está haciendo mucho trabajo en ese campo. Pero no hemos llegado a una comprensión compartida de las vulneraciones de derechos humanos.
Teresa Whitfield

El Estado, aún hoy en día, falta a una asistencia integral al colectivo de víctimas del terrorismo. La legislación de atención a víctimas del terrorismo en España ha sido deficitaria. A día de hoy, el problema es que hay muchísimas cuestiones de las normativas de reconocimiento a víctimas que no se cumplen, que se interpretan dependiendo de quiénes son las víctimas, de su ideología...
-
Falta muchísimo por conseguir, por trabajar. Sin hacer distinciones entre victimizaciones y respetando la pluralidad de las víctimas. Se están cometiendo con las víctimas del terrorismo islamista del atentado de Las Ramblas de Barcelona los mismos errores burocráticos que se han cometido con otras en el pasado. Nos vemos obligadas a ayudarnos entre nosotros.
Robert Manrique

Las víctimas del Estado, hasta Aiete, no existíamos, pese a que el Estado llamado a cuidarnos actuó en contra nuestra, con una estratégica bien diseñada y con fondos públicos. Hemos sido absolutamente discriminadas, tratadas como víctimas de segunda. Y creo que este es uno de los retos a superar: terminar con la discriminación que sufrimos las víctimas dependiendo del agente vulnerador de derechos humanos que nos golpeó. Se han dado ya los primeros pasos: las instituciones de la Comunidad Autónoma Vasca y Navarra han aprobado leyes para reconocernos. Y pese a que éstas no son todo lo ambiciosas que necesitamos, porque las trabas legales que ha puesto el Estado al desarrollo de estas han sido severas, y aunque las citadas leyes no llegarán a reconocer a todas las víctimas que debieran, la aprobación de las mismas ha supuesto un antes y un después. Porque, así, aquí, nadie puede decir que la violencia que ha habido aquí ha sido únicamente una, y porque certifican que el estado debe reconocer también su propia responsabilidad.
Karmen Galdeano

Yo creo que no tenemos que estar a la espera de un gesto de reconocimiento del daño causado por parte de España, porque no hay madurez para eso. Tenemos que solucionar el problema aquí, entre nosotros, y cerrar las heridas abiertas.
-
El modelo de resolución de los "casos sin resolver" aplicado hasta ahora, la reapertura de casos está agotado. Hay que pensar en otra. Porque garantizar el derecho a la verdad de las víctimas es fundamental. Si tomamos como referencia otros procesos, las comisiones de la verdad son un instrumento interesante.
Agus Hernán

Las víctimas quieren saber qué ha ocurrido, hay que encontrar la forma de hacer frente a ese derecho sin paralizar el proceso de paz. Lo que hay que hacer es encontrar una forma de llegar a la verdad, pero no a través de los tribunales.
Jonathan Powell

Y lo peor es que todo lo que rodea al tema de las víctimas se utiliza como parte del juego político. Esto es una atrocidad. Trae más sufrimiento. Se debe despolitizar este tema, hay que sacarlo de la arena política.
Brian Currin

Es fundamental salir del imaginario colectivo donde las víctimas son solo las de ETA. Dejar a un lado lecturas partidistas de "nuestras" víctimas y las "otras". Las víctimas deben ser de toda la sociedad, y requieren del amparo de toda la sociedad.
Agus Hernán

4.2.2 La aplicación de una política normalizada a las personas presas, finalizando la excepcionalidad penitenciaria ad hoc construida, garantizando un itinerario de reintegración efectivo mediante el cual las personas presas aportar al proceso de construcción de paz

El tema de las personas presas está requiriendo demasiado tiempo para que sea resuelto. Hay personas que llevan 30 años encarceladas, y hay personas a las que todavía se les están alargando las condenas debido a la no aplicación de la legislación ordinaria estatal y europea. Es cierto que se están dando pasos (acercamientos, etc.). Pero no son los suficientes.
Karmen Galdeano

Sigue existiendo una excepcionalidad penitenciaria ad hoc que se construyó para este tipo de presos. Ese andamiaje tiene 3 elementos a desmontar. El primero, la evolución de grados. Las personas presas que han cumplido una cuarta parte de la condena y que se encuentran en segundo grado tienen una serie de derechos a los que no se permite acceder a las personas presas vascas, porque la Audiencia Nacional presenta recursos sistemáticamente a los permisos favorables de las juntas de tratamiento penitenciario de las cárceles. Hay que normalizar esa progresión de grados y la obtención de permisos. El segundo: hay que avanzar en el acercamiento definitivo de las personas presas de las cárceles periféricas a prisiones de la CAV y Navarra. Y, el tercero, es necesario que el Estado español aplique la directiva europea de la acumulación de penas.
Agus Hernán

En referencia a la cuestión de los presos, la cuestión es sencilla: hay que cumplir la normativa.
Robert Manrique

También hay que meter en la agenda la cuestión de las personas huidas y deportadas. A día de hoy, a estas no se les permite saber cuál es su situación legal en la Audiencia Nacional. Además, hay que dar solución al tema de las cadenas perpetuas en Iparralde.
Agus Hernán

Es importante ser conscientes que los asesinos de las víctimas del Estado no están presos, ni lo han estado nunca. Los presos son "unilaterales", de una sola parte. Los pocos victimarios vinculados al Estado que han sido condenados en seguida han sido puestos en libertad, se les han reconocido los "honores" de lo que han hecho... Aún y todo, yo no quiero que ningún victimario vaya a la cárcel por haber matado a mi padre. Si el objetivo es la convivencia debemos superar el odio y dar pasos. Lo que quiero es que se acepte qué pasó. Todo el País Vasco sabe qué sucedió, pero el Estado debe reconocerlo de una vez. Seamos generosas. Las víctimas lo somos. Y, con las personas presas, también se ha de ser generoso, cumpliendo la legalidad y superando la excepcionalidad.
Karmen Galdeano

Sobre la reintegración: la transferencia penitenciaria está dada; hay avances en los movimientos de personas presas (aunque nos gustaría que fuera más rápido); y hemos escuchado hablar al Gobierno Vasco de un modelo penitenciario diferente y de justicia restaurativa. Este planteamiento que supera el modelo punitivista del Estado español es muy interesante. Es necesario avanzar en ese sentido, ver cómo se concreta en la práctica. Necesitamos una vía vasca de reintegración de todos para todos, acordada para todos y pensada para todas las personas presas.
Agus Hernán

Hay que asegurarse que no se deja a nadie atrás. Hay personas que están pagando el precio por perseguir la paz. Josu Urrutikoetxea, los presos, que merecen un gesto de buena voluntad por parte de España y Francia, además de las víctimas, que todavía están esperando el reconocimiento pleno de su sufrimiento y su dolor.
Véronique Dudouet

4.2.3 Construir una memoria critica, inclusiva y poliédrica, que recoja todos los relatos y no deje a nadie atrás

No creo que habrá un solo relato. Hay muchas verdades diferentes, y hay que aceptar esa pluralidad de perspectivas y relatos.
Teresa Whitfield

Se están poniendo en marcha muchas iniciativas con respecto a la cuestión de la memoria a nivel municipal, en centro escolares... Pero ese debate no se está dando bien en el espacio político. En ese espacio el debate está crispado, se repiten los argumentos constantemente, y no se le da la vuelta a la situación. Estamos transmitiendo una imagen negativa.
-
Hay que generar espacios de diálogo sosegado y discreto, superar la tensión dialéctica, las palabras tótem y transitar a espacios constructivos, espacios de acuerdo de terminología.
Agus Hernán

Hay que buscar la verdad. Hay que explicar la realidad de lo ocurrido, pero sin ocultar nada. El problema es que muchas veces se dan pasos y no se les da el valor que tienen. A lo mejor el problema no es quién dice las cosas, sino dónde las dice. Falta comunicación de las cosas que se han hecho bien. Para educar en la verdad hay que explicar la verdad, y no sólo la verdad de cada uno.
Robert Manrique

La referencia más importante de Colombia para el caso vasco es esta: antes de empezar a hablar sobre el relato, lo que hay que hacer es oír a las víctimas, qué es lo que tienen que decir, y asumir lo que sucedió. Mientras más voces se escuchen, mejor. Hay que poner a las víctimas en el centro y crear consenso: en adelante esos problemas los resolveremos en democracia.
Sergio Jaramillo

No será posible llegar a una narrativa única de lo sucedido en este país, o de sus causas. Pero debemos tratar al menos que las diversas visiones de lo acaecido sean reconocidas y respetadas, al mismo tiempo que desde esta aproximación empática hagamos, todas y todos, un intento de entenderlas, sin necesidad de compartirlas, así como un intento de reflexión autocrítica desde nuestras propias visiones.
Agus Hernán

Cuando hablamos de sanar heridas, encontrar un relato común es un proceso por el que tiene que pasar cualquier sociedad. Siempre habrá diferentes perspectivas. Pero, sobre todo, debe haber diálogo, debe haber diferentes relatos, pluralidad, sin rechazos, aceptándolos y haciendo que el diálogo continúe.
Alberto Spektorowski

La verdad de las víctimas tiene que ver con el relato. Los relatos son tan distintos en el caso vasco... Ni siquiera hay acuerdo sobre desde cuándo hay que empezar a contar la historia. Creo que las partes tienen que sentarse en una mesa para ponerse de acuerdo sobre ciertos términos de referencia. Tenemos que buscar una manera de coger ese debate, y sacarlo del tablero político, público. Una opción podría ser encargar a dos personas respetadas de diferentes sensibilidades que puedan ser co-presidentes de una investigación para intentar encontrar un punto en común.
Brian Currin

4.2.4 Transformación democrática del conflicto: abordar y buscar solución a las razones que generaron la confrontación armada mediante el diálogo y la aplicación del principio democrático

La conferencia de Aiete, en sus recomendaciones, dejó la cuestión de las razones que generaron el conflicto como tarea a los partidos políticos y esto se ha encaminado desde una comisión en marcha en el Parlamento Vasco. También han surgido movimientos sociales que hacen referencia a esa cuestión, como Gure Esku. Pese a que este tema no es competencia del Foro Social Permanente, que centra su la-

bor en la resolución de las consecuencias del ciclo de violencias, en mi opinión persisten dos bloqueos: la incapacidad de los partidos políticos de llegar a acuerdos; y la falta de posición democrática en el Estado español para hacer frente de forma sosegada y democrática a la cuestión territorial. El debate sosegado y el diálogo son imprescindibles también en este caso para hacer frente a ambas cuestiones
Agus Hernán

Tenemos una falta de reconocimiento por parte de nuestra comunidad política. Porque se nos está negando la capacidad de decidir. No nos reconocen como sujetos políticos. Lo que estamos reivindicando es que no hay ninguna decisión que se debiera tomar fuera de nuestra comunidad. Nos corresponde tomar las decisiones sobre el marco jurídico-político que corresponde a nuestro territorio. Es por ello que esto también es una cuestión de profundización democrática. Para hacer frente a ese reto, hay que poner la mirada fuera y ver qué soluciones se proponen en el mundo. La clave es el referéndum: es una herramienta clara, mediante la cual se les pregunta directamente a las personas si están a favor o no. Está siendo una tendencia en todo el mundo. Puede hacerse de una forma consensuada o unilateral. Es una herramienta adecuada.
Amalur Álvarez

La única manera de resolver los problemas políticos es hacerlo democráticamente, mediante la aplicación del principio democrático, que asiste a los pueblos. No es negociable que el pueblo catalán, el escocés, el vasco... tengan derecho a decidir su futuro. Lo que sí es posible es pactar su ejercicio, en qué términos, cuándo, de qué manera...
Juan José Ibarretxe

Más que solucionar conflictos, se trata de gestionarlos. El conflicto de identidades y soberanías que tenemos existirán en el futuro, la clave es cómo se gestionan. Tenemos mejores condiciones para hacer frente a este reto.
Alberto Spektorowski

Se habla del conflicto vasco y catalán: ya de entrada es una definición perversa. No hay nada de perverso en que una nación aspire a la estatalidad. Más que el conflicto, estaría bien que utilizáramos el término de aspiración democrática, que sencillamente han llegado a la conclusión de que con toda la fuerza y todas las posibilidades que da el hecho de ser un estado, a su ciudadanía le iría mejor.
Quim Torra

Otro reto pendiente es el de abordar y gestionar la diversidad de la sociedad vasca. Tenemos que abordar el pasado, digerirlo... pero también necesitamos energía, combustible, para pasar página y seguir adelante, y abordar el futuro. En mi opinión es el momento de apostar y comenzar a elaborar el proyecto de construir una nación. Podéis construir una nación sin independencia. Hay que reflexionar sobre ello. ¿Cómo va a ser la región en 15 años? Mi recomendación es que empecéis a imaginar ese futuro, al mismo tiempo que vais resolviendo cuestiones del pasado.
Brian Currin

Las garantías de no repetición no están aun suficientemente consolidadas. Debemos transmitir a las nuevas generaciones una cultura de derechos humanos en la que los conflictos, que siempre existirán, se

deben resolver únicamente a través s resuelvecientemente asen tadas. generaciones una cultura de derechos humanos en la que los conflictos, que siempre existiran, del dialogo y el debate democrático.
Agus Hernán

La transformación real se da en el individuo, dentro. Si eso no sucede, no se puede producir la transformación de la sociedad, de las instituciones, de las estructuras. Es un proceso de cambio continuo.
Brian Currin

El problema actual del mundo son los nacionalismos, pero precisamente aquellos nacionalismos de suma cero, los que para construir su nación niegan la de los demás.
Juan José Ibarretxe

Las secesiones negociadas están aceptadas, pero también hay que poner sobre la mesa que la secesión unilateral no es una secesión prohibida, siempre y cuando sea un proceso democrático y pacífico. La España indisoluble no va a reconocer jamás el derecho a la autodeterminación de sus pueblos, debido a la no-ruptura que supuso la transición, y la reforma que permitió que estructuras fascistas incrustadas en el estado perviviesen. Este hecho es muy importante, porque da un plus de legitimidad al movimiento independentista: se trata también se alcanzar la verdadera democracia que no alcanzamos en la Transición. Por ello, habrá que ir a una secesión unilateral pulcramente democrática, acompañada de un ejercicio de desobediencia.
Quim Torra

El derecho a decidir cuenta con un respaldo amplio hoy en día. La gran mayoría de personas que viven en Euskal Herria quieren decidir sobre el futuro de su territorio. Necesitamos una hoja de ruta para poder aterrizar todo lo que se recogía en la declaración de Aiete y hacerlo realidad, basada en una vía pacífica, democrática y consensuada. Seguimos necesitando compromisos y herramientas para materializar todo lo que en esta conferencia se planteaba. Así debe ser la resolución democrática del conflicto. La propuesta de Gure Esku pasa por que se reconozca el derecho a decidir y que se materialice a través de uno o más referéndums.
Amalur Álvarez

Hay que tener en cuenta la importancia que tiene la sociedad civil como movimiento tractor para canalizar la frustración; para presionar y ser exigentes con los partidos políticos y que estos tengan la capacidad de llegar a una estrategia compartida; y para posibilitar el hecho de llegar a acuerdos.
Jordi Cuixart

Hoy en día carecemos de instrumentos para resolver los problemas de la ciudadanía. Durante algún tiempo tuvimos herramientas para resolver razonablemente los temas relacionados con la pobreza. Pero la desigualdad que hoy sufrimos es reivindicativa desde el punto de vista político. Nos toca reinventar los instrumentos. Tiene que haber una innovación política, para dar respuesta garantizando derechos. La lejanía que hoy se produce entre lo que la ciudadanía quiere y lo que sus dirigentes quieren, y esa falta de instrumentos para garantizar derechos, conlleva la falta de participación, y a eso no se le puede llamar democracia.
Juan José Ibarretxe

No podemos renunciar a la movilización, pero los instrumentos del siglo XX ya no son tan útiles en el siglo XXI. Por eso, hay que ser creativos a la hora de buscar soluciones.
Jordi Cuixart

Hasta ahora la agenda básica para tomar las decisiones han sido las agendas económicas: es eficiente, lo hago, y si no, no. Pero a través de ese planteamiento no proveemos de servicios eficaces a la ciudadanía. También hace falta agenda cultural, social y medioambiental. Eso incorpora a la ciudadanía en la toma de decisiones. Hay que negociar con la ciudadanía. La toma de decisiones es más lenta, pero la implementación es más rápida.
Juan José Ibarretxe

Creo que una herramienta para poder reforzar lo local y lo público, es la democracia directa, acercar la democracia y hacerla más accesible para decidir sobre todo en el territorio donde uno vive. Ese es el reto que tenemos entre manos, crear una democracia más profunda, y un sistema de gobernanza mucho más enraizado en el principio democrático.
Amalur Álvarez

5. Conclusiones y recomendaciones

Pese al contexto previo, en el décimo aniversario de Aiete se consiguió generar de nuevo el "espíritu de Aiete" al que había apelado el Foro Social Permanente en las semanas previas generando un momento para un debate más sosegado.

Las Jornadas Internaciones de Aiete supusieron un momento de centralidad que permitió poner en valor la labor llevada a cabo hasta el momento además de recoger numerosas aportaciones para continuar alimentando el proceso de construcción de paz.

Esta cita nos ha permitido visualizar que, diez años después de la primera conferencia, la sociedad vasca se encuentra inmersa en un proceso de construcción de paz con características únicas y con tres carriles diferenciados de actuación (Iparralde, Comunidad Autónoma Vasca y Comunidad Foral de Navarra) y tres hojas de ruta complementarias que retroalimentan las agendas y abren nuevas posibilidades recíprocas.

Además, las Jornadas Internacionales del 2021 también interpelaron y, de alguna manera, facilitaron a diversos actores sociales y políticos el poder dar pasos decididos para superar barreras y continuar construyendo la convivencia democrática.

Ejemplo de ello son:

- La pluralidad política representada en Aiete (Donostia-San Sebastián), Baiona y en el acto organizado por el Gobierno de Navarra;
- Los actos organizados por el Instituto de la memoria, la convivencia y los derechos humanos del Gobierno Vasco, Gogora, con especial mención a la intervención realizada en los mismos por María Jauregi, hija de Juan Mari Jauregi, víctima de ETA;
- La declaración de la izquierda independentista del 18 de Octubre;
- Los actos organizados por el Partido Socialista de Euskadi, con especial mención a la intervención del Presidente José Luis Rodríguez Zapatero;
- Las diversas entrevistas a David Pla;
- Los encuentros entre Jesús Egiguren y Arnaldo Otegi;
- Las diversas ruedas de prensa organizadas;
- La manifestación de Sare;
- La intervención de Iñaki Iriarte (UPN) durante la comparecencia del Foro Social Permanente en el Parlamento de Navarra, haciendo autocrítica por la actitud de la derecha navarra frente a la violencia del Estado;
- La declaración del 29 de noviembre del EPPK sobre los *ongi etorriak* y la primera aportación de este mismo colectivo en torno al delicado tema de los "casos sin resolver" del 3 de diciembre.

A ojos de las entidades organizadoras, esta es la principal virtud, el principal logro que nos ha dejado esta cita: todas las sensibilidades políticas que obran por la construcción de la convivencia democrática dejaron a un lado sus intereses particulares, relajaron la tensión dialéctica que venía caracterizando las semanas anteriores a la celebración de las jornadas y centraron la atención en lo que, como individuos y colectivos, de forma desinteresada, podían aportar al proceso de construcción de paz.

Pero, como decíamos en el inicio de este apartado, este décimo aniversario ayudó en hacer una **radiografía del estado actual del proceso** de construcción de paz y **definir los principales aprendizajes que la labor llevada a cabo nos ha dejado.**

Entre estos últimos hay que destacar que Aiete 2021 ha roto un sinfín de tópicos sobre la Conferencia Internacional de hace 10 años:

- El rol de los mediadores y de los facilitadores internacionales, alguno de los cuales habló en público por primera vez el 14 de octubre 2021;
- El compromiso de las partes en una hoja de ruta resultante;
- El papel del Gobierno Español y, especialmente, de Alfredo Pérez Rubalcaba;
- El rol y dificultades de la izquierda abertzale;
- Los intentos de sabotear el proceso;
- La posición de “no recibido” de Mariano Rajoy;
- Las vicisitudes de la mesa de Oslo;
- La frustración y el rol de la sociedad civil a partir de 2013 y su perseverancia, ...

Sin embargo, situándonos ya en el contexto actual, entendemos que el aspecto principal es que Aiete ha generado un ecosistema más favorable para avanzar decididamente en la resolución del ciclo de violencias.

Un concepto que confirma esta afirmación es que, en este momento, nos encontramos en un proceso multilateral en el que cada actor -institucional, político y sindical- debe seguir aportando desde su ámbito de competencia.

Por otra parte, esta cita nos ha permitido visualizar que, diez años después de la primera conferencia, la sociedad vasca se encuentra inmersa en un proceso de construcción de paz con características únicas y con tres carriles diferenciados de actuación (Iparralde, Comunidad Autónoma Vasca y Comunidad Foral de Navarra) y tres hojas de ruta complementarias que retroalimentan las agendas y abren nuevas posibilidades recíprocas.

Un proceso de construcción de paz que, entre otras características propias, tiene una que es fundamental: el roll de la sociedad civil. El proceso diseñado y abierto por los organizadores del primer Foro Social en marzo de 2013 ha demostrado toda su virtualidad y hoy es objeto de estudio entre los expertos que trabajan en la resolución de conflictos en el mundo.

Pero como identificado en el apartado 3.2 (Retos), aún queda labor por hacer para continuar avanzando en el proceso de construcción paz:

- **Terminar con la discriminación** que todavía persiste **en el trato a las víctimas** en su derecho a la verdad, la justicia y la reparación.

- La definitiva **desactivación de la aún existente política de excepcionalidad penitenciaria** y la aplicación de una política ordinaria a las personas presas condenadas por delitos de motivación política que pasa por acordar los necesarios itinerarios de reintegración[7].

- Impulsar desde los espacios sociales la **construcción de una memoria crítica inclusiva**, que respete todos los relatos y supere el nudo generado por la "batalla del relato".

Desde Aiete el Foro Social Permanente ha centrado sus esfuerzos en estos tres ejes.

Tras situar el marco de resolución de los "ongi etorris", ha situado el derecho de las víctimas del Estado como eje prioritario para 2022 en la búsqueda de la superación de las discriminaciones múltiples que aun sufren.

Ha abierto una dinámica de trabajo denominada "Diálogos Improbables-Ustekabean Topo" que pretende aportar espacios públicos y privados de dialogo en torno a la cuestión de la memoria critica inclusiva que permita hacer transitar la denominada "batalla del relato" del espacio de la confrontación a un espacio más constructivo.

Seguir aportando en la cuestión de la reintegración de las personas presas por delitos de motivación política y, más concretamente, en las nuevas iniciativas para dificultarlos impulsados desde espacios como la Audiencia Nacional. Hemos venido compartiendo en público y en privado diferentes iniciativas y aportaciones en este sentido.

Desatar estos tres nudos permitirá impulsar las bases para afrontar la construcción de una convivencia democrática que, en sí misma, debiera asentarse sobre dos ámbitos fundamentales:

1. Una cultura democrática plena de respeto de todos los derechos civiles y políticos de todas las personas.

2. La transmisión a las nuevas generaciones de una cultura de diálogo y de no violencia como instrumento único para resolver los conflictos en el siglo XXI.

7. Desarmar la palabra. Como termino facilitador de procesos utilizamos el termino reintegración de las personas presas.

6. Anexos

6.1 Vídeos de las mesas redondas

Jornada 1 **Retos para la paz en la era post-COVID19**
Jornada 2 **Desarrollo de los procesos de paz en los últimos diez años**
14 de octubre
Palacio Aiete

EUS CAS

Jornada 3 **Enseñanzas del proceso de Paz Vasco**
Jornada 4 **Retos del proceso de Paz Vasco**
15 de octubre
Palacio de Congresos Kursaal (Donostia-San Sebastián)

EUS CAS

Jornada 5 **Transformación democrática de conflictos**
15 de octubre
Palacio de Congresos Kursaal (Donostia-San Sebastián)

EUS CAS

6.2 Transcripciones de las intervenciones

En este anexo se recogen las transcripciones completas en euskera de las jornadas celebradas en el Palacio de Aiete el 14 de octubre, y en el Palacio de Congresos Kursaal el 15 de octubre.

Urriak 14 - Aiete Jauregia
Aiete hamar urte: Irakaspenak eta erronkak

Nekane Altzelai

Arratsaldeon, ekitaldiari hasiera emango diogu. Ongi etorri Gandhi aretora. Historiaz beteta dagoen eraikin honetara, baina egungo gertaeretan ere garrantzia du eraikin honek. Duela hamar urte egin zen Aieteko Konferentzia hemen gertatu zen eta orduan bildutako haiek lortutako adostasunen emaitzei esker gaude gaur hemen ere. Asko lortu dugu urte hauetan, baina oraindik baditugu lantzeko eremuak eta gainditzeko erronkak.

Biktima guztien omenaldi gisa entzungo dugu Pau Casals-en doinu bat biolontxeloan jota.

(..... kanta...)

Nekane Altzelai

Antolatzaileok oso pozik gaude Gandhi Aretoan gaur bildu den aniztasunarekin. Jardunaldi hauen helburuetako bat, hain zuzen ere, Aieteko izpiritua berreskuratzea da, gaur egun gutxitan ikusten dugu aniztasun hau.

Duela hamar urte, aldiz, erabat desberdinak ziren eragileak eta biltzeko gaitasuna erakutsi zen eta hori da berreskuratu nahi dena hain zuzen ere. Duela hamar urte bertan parte hartu zutenekin, gatazken konponbidean adituak direnekin, iritziak kontrajarri, ideiak partekatu, ikasi, entzun nahi dugu, gainditu beharreko erronkei aurre egin ahal izateko.

Eskerrak eman nahi dizkiegu Markel Olano Gipuzkoako ahaldun nagusiari eta Eneko Goia Donostiako alkateari, eman diguten harrera eta babesagatik.

Eskerrak ere hitzaldiak eman eta mahai-inguruetan parte hartuko duzuen guztiei ere. Zuen esperientziak eta ezagutzak erabat baliagarriak izango zaizkigu gure erronkei aurre egiteko. Dagoeneko, Bakea eraikitzeko euskal prozesua, iker gai da nazioarteko erakundeetan eta hiru egun hauetan egingo diren ekarpenak aberasgarriak izango dira prozesu honetarako eta ikerketa hauetarako.

Ondoren, Eneko Goia Donostiako alkateari, Paul Rios, 2011ko Nazioarteko Konferentziaren antolatzaileari eta Markel Olano Gipuzkoako ahaldun nagusiari, hurrenez hurren, emango diegu hitza.

Eneko Goia
Donostiako alkatea

Arratsalde on guztioi eta ongi etorriak izan zaiteztela Donostiako Bakearen Etxe honetara, hemen bildu diren aditu guztiei, eskerrik asko babestu egin gaituzuelako bake bila genbiltzanoi, gogoeta lasaia egiteko. Zalantzarik ez dago gaur gure herria duela hamar urte baino hobe dagoela. Duela hamar urte besterik ez, indarkeriaren mamua gure artean zegoelako. Herri honek urtetan adierazitako bakearen aldeko borondatea erdietsi zen eta Aieteko Jauregian egin zen nazioarteko konferentzia mugarri suertatu zen.

Nazioarteko adituen laguntza Aieten gauzatu zena duela hamar bat urte funtsezko mugarri bihurtu zen Euskal herriko etorkizunarentzat, behar bada pertsonak elkartu zituenak pertsonak, elkarteak, alderdi politikoak gogo bat, desira bat elkartu zituen, eta ETAk eman zezan beharreko urratsa, Euskal Herriak eskatzen zuena eman zezan. Eskerrak eman nahi diet Aieteko topaketan parte hartu zutenei eta posiblea egin zutenei benetan izan zedin bozgorailu bat ETAren amaierarako. Behin bakea lortu ondoren etapa berri bat ireki zen gure herriaren historian, bizikidetza eraikitzea, hain kaltetuta zegoena, zauri sakonak sendatzea eta baita haustura pertsonalak sendatzea hainbat urteko oinazea pasa ondoren. Termino historikoetan pentsa genezake hamar urte gutxi direla ondorioak ateratzeko, baina egun esan genezake Euskal Herriak, zailtasunak zailtasun bizikidetza lortzen ari dela. Bizikidetza, hori da erabiltzen dugun hitza, desberdin pentsatzen duenarekin bizitzea, beste helburu politiko desberdin duenarekin, baina beti ere errespetutik abiatuz, kontuan hartuz berdinak garela betebeharretan eta eskubideetan, hori baita euskal gizartearen lorpen handia.

Konkistatu egin dugu agertoki bat non ideia guztiak defendatu daitezen, eztabaidatu eta berriro eztabaidatu, indarkeria nozitu gabe inoren aldetik. Bide horretan oraindik ere ibiltzen ari garen etapak falta dira lortu duguna sendotzeko eta hor hartzen du garrantzia duela hamar urte ospatu zena. Balioan jar dezagun, ikuspegi historiarekin begiratuz bakea lorpena da, baina oraindik baditugu landu behar ditugun hainbat, hainbat kontzeptu, bakegintza ezarian, ezarian egiten goazen bidea da, urrats txiki eta handiekin, bide horretan elkarri errespetua gertatutakoaren memoria eta batez ere biktimei errekonozimendua eurak baitira gure gertuko historiako lekukotasuna. Donostiako hiria harro dago gure herriaren historiaren mugarri honetan protagonista izanagatik. Eskerrik asko guztioi!

Paul Rios

Diputatu nagusi jauna, alkate jauna, nazioarteko gonbidatuak... Arratsalde on eta hasi baino lehen Foro Sozialak luzatutako gonbitea ekitaldi honetan parte hartzeko. Orain dela hamar urte guztiok hemen geunden aro berri bat irekitzeko prest. Gure historia hurbilean aurrekaririk ez duen aniztasuna biltzeko gai izan ginen, hemen dauden alderdi politikoek, sindikatuek eta erakundeek bakearen, giza eskubideen eta bizikidetzaren aldeko konpromisoa sendoa agertu zuten, nazioarteko liderren

eta bideratzaileen laguntza ezinbesteko osagarria izan zen indarkeria, giza eskubideen urraketak eta eztabaida suntsitzaileak albo batera uzteko genuen nahi hura adierazteko.

Nazioarteko konferentzia ehunka lagunek egindako emaitza izan zen, dudarik gabe, batzuek ardura politikoetatik egin zuten beste batzuek herrietako lan isiletik eta horietako batek ez zuen amorerik eman eta itxaropena mantendu zuten unerik zailenetan. Eskerrak eman nahi dizkiet eta batez ere nire Lokarriko lankideei, niretzat ohore handia izan zen nazioarteko konferentzia antolatzea beste eragile batzuekin elkarlanean. Beste batzuei dagokie hamar urte haietan gertatutakoaren balantzea egitea. Gogoan dut, gainera, Alec Reid agurgarriak esaten zuena, dakizuenez guk bakearen alde egiten genuen lanean lagun handia izan genuen eta Ipar Irlandan lanean ari zenean galdetzen zioten ea norentzat lan egiten zuen eta berak beti esaten zuen etorkizuneko biktimei laguntzeko, hau da, biktima gehiago egon ez daitezen.

Nazioarteko Konferentziak bere ekarpena egin zuela esango nuke eta ETAren biktima gehiago egon ez zedin eta uste dut horregatik bakarrik merezi izan zuela. Hamar urte geroago bizikidetza sendotzeko eta zauriak sendotzeko erronka ditugu aurrean eta amaitzeko iraganeko izugarrikeriak ez errepikatzeko desio sakon batek batzen gaituela adierazi nahi dut, ez ditugu iraganeko akatsak errepikatu nahi eta horrek izan behar du gure energia eta hori lortzeko bidea aniztasunetik eta ulermenetik ekarpenak eginez dator, aniztasuna errespetatuz, duela hamar urte hemen ikusi genuena, gaur ikusten duguna errespetatuz, ausardiaz arriskuak hartzeko, konpromiso sakonez eta eskuzabaltasunez lan egiten jarraitzera animatzen zaituztet. Bertie Ahernek irakurritako adierazpenak berak gomendatzen duen bezala. Eskerrik asko!

Markel Olano

Herri agintariak, nazioarteko nahiz euskal ordezkariak, lagunak, Gipuzkoako diputatu nagusi gisa, hasteko nire eskerrik beroenak antolatzaileei gaurkoan Aieten antolatu duzuen jardunaldiarengatik. Kanpotik heldu zareten ordezkariei berriz, ongi etorri Gipuzkoara, Euskal Herrira, plazer handia gaur zuekin bat egitea. Zinez diot.

Ez baita egunero gogoratzen halako mugarri garrantzitsu bat gure herriko historian hainbesteko eragin izan duena. ETAren indarkeriaren amaierak efektu onuragarriak izan ditu Euskal herriko gizartean, elkarbizitzan eta baita politikagintzan ere eta, batez ere, hainbat eta hainbat herritarren bizitzan, askatasunean eta ongi izatean.

Hamar urte atzera eginez gero bi sentipen nagusi datorkit gogora. Sentimendu haietatik abiatuko dut gaurko nire gogoeta laburra. Lehen sentimena da poza. Izan ere euskal herritar bezala poztasun handia sentitu genuen 2011ko udazken hartan ETAk behin betiko utziko zuela iragarri zuenean. Ez gure belaunaldien ezta aurrekoek ere ez genuen ordurarte bakea ezagutzen Euskal Herrian. Ororen gainetik, orain dela hamar urte oraingo belaunaldiei herri baketsu uzteko aukera zabaldu zitzaigun parez pare. ETAren jarduera amaitzearen arduradun nagusia uste dut euskal gizarte bera izan zela, herritarren artean sakon errotua zegoelako biolentziaren aurkako jarrera. Euskal gizarteak bizkarra eman zion ETAri, bizkarra eman zion bezala bortizkeria beste adierazpen orori. Gizartearen desio hura egia

bilakatzeko baina, beharrezkoa izan zen pertsona askoren ahalegina eta konpromisoa. Testuinguru horretan Aieteko Konferentziak gizartearen nahiari bide eman zion, bakearen aldeko deiadar partekatu hura hezurmamitzen lagundu zuen. Horregatik guztiagatik herri ordezkari gisa, publikoki nire esker ona eta errekonozimendua adierazi nahi nuke gaur egun hemen.

Esker ona baketzearen alde apustu egin zenuten eragile guztiei eta modu berezian Aieteko Nazioarteko Konferentzia babestu zenuten nazioarteko ordezkariei. Ezin ahaztu indarkeriaren urterik gogorrenetan ere bakearen eta elkarrizketaren bide malkartsuan saiatu zineten ordezkari sozial eta politiko guztiei. Herri bati inork egin diezaiokeen ekarpenik handienetako bat da egin zenutena, gure seme-alabentzako hurrengo belaunaldientzako egin zitekeena. Beraz, eskerrik asko bihotz bihotzez.

Lehen sentipena, beraz, poza, eta pozarekin batera eskerrona. Bigarren sentipena da hunkidura. Atzera begiratzen jarrita, gero eta garbiago ikusten dut terrorismoa eta bortizkeria politikoa ez zutela inongo zentzurik gure herrian, ez dutela inoiz kabidarik behar euskal gizartean, ez zegoela eta ez dagoela arrazoirik helburu politikorik alegia giza eskubideak bortxatzea justifikatuko duenik. Tamalez ez dira oraindik sendatu hamarkada luzetan irekitako zauri sozial politiko eta batez ere zauri humanoak.

Horregatik bortizkeria jasan zuten biktimak ditugu gogoan gaurkoan. Hitz hauen bitartez eskaini nahi diet elkartasun eta babes osoa. ETAren biolentzia jasan zuten pertsonei eta haien familiei; nahiz bestelako bortizkeria era urraketak jasan zituzten herritarrei eta haien gertukoei. Zor diegu egia, justizia eta erreparazioa. Aieteko Nazioarteko Konferentziaren hamargarren urteurrena hitzordu aproposa da zor hirukoitz hori gogoratzeko. Urrats berriak emanez bide horretan dugun konpromisoa areagotzeko tenorean gaude.

Hunkidurarekin batera, beraz, biktimei dagokien memoria. Amaitzera noa. Aieteko konferentzia eta ETAren indarkeriaren amaiera duela hamar urte, balio behar digu bakearen aldeko apustu horretan lan egiteko, bizikidetza demokratikoa sustatzeko. Azken gogoeta honek denoi egiten digu galde, denoi eskatzen digu bakoitzak bere erantzukizun politiko, sozial eta instituzionaletik. Bakearen aldeko konpromisoak eskatzen digu laguntzea, lan egitea, euskal gizartea gure ekintzekin eta gure erabakiekin eta eraikitzea kultura demokratiko baketsu bat giza eskubideetan oinarrituta eta biktimen memorian oinarrituta ere. Horrela bakarrik saihestuko dugu hurrengo belaunaldiek akats berberak egin ditzaten.

Etorkizunera begira gure herrian bakea errotzen jarraitzeko biktimen memoria zaintzea eta euskal gizartearen kultura demokratikoa sustatzea, horiek dira helburuak. Hora hor bi oinarri Michel Labegueriek aipatutakoak gau beltza behin betiko gainditzeko. Zuen baimenarekin kantari eta politikari lapurtarraren abesti ezagun baten azken bertsoekin amaitu nahi nuke sarrera hau:

“Euskaldunen uxoa, otoi mintza bedi, errazute deneri oi euskalduna ez beha gau beltzari, baina bai izarrei bakea dela zueri”.

Mila esker!

Nekane Altzelai

Azkenik, gogorarazi nahi dugu, duela hamar urte, Kofi Annan NBEko idazkari nagusi ohia izan zela konferentziaren buru, eta Berghof Foundation antolatzaileetako bat izan zela Lokarri eta Conciliation Resources elkarteekin batera. Irekiera ekitaldia amaitzeko, Kofi Annan Fundazioaren agurra eta Véronique Dudouet Berghof Foundationeko kidearen hitzak entzungo ditugu, lau antolatzaileen izenean.

Kofi Annan Foundation
Bideoa

Kofi Annan Fundazioaren agurrak. Fundazioaren izenean eskerrak eman nahi dizkiet 10. Urteurreneko ospakizun honen antolatzaileei, ospatzeko eta hausnartzeko aukera eman digutelako. Ospatu, 2011ko Aieteko Bake Konferentziak Europako azken gatazka armatuari amaiera eman ziolako eta ospatzeko beste hainbat lekutan ez bezala bakeak Euskal Herrian iraun duelako. Duela hamar urte Kofi Annan Donostiara etorri zenean ezin zuen ziurtzat eman bakeak eskualdean iraungo zuenik. Guztiok dakizuen moduan, kasuen %50ean gatazkak amaitu ondorengo lehen hamarkadan borroka berriro hasten da. Beraz, Euskal herrian bakea horren sendo egonkortua egotea, ospatzeko arrazoia da, batez ere gatazkak eta indarkeria munduko beste bazterretan areagotzen ari direnean. COVID-19ak zoritxarrez bake ahaleginak eten ditu, ekimen diplomatikoak atzeratuz eta bitartekaritza prozesuak geldituz eta Ekialde Hurbiletik, hegoaldeko Kaukasora eta Latinoamerikara. Gatazkaren oste beste gizarte batzuek bake iraunkorrerako ikuspegi eraginkorrak ezartzeko behar duten laguntza jasotzea eragotziz. Krisiak ere dauden desberdintasunak areagotu ditu eta bidegabekeria horiek gizarte ahuletan bake iraunkorrerako mehatxu argiak dira. Hala ere, bakearen aldeko eraikitzaileak munduan zehar jarraitzen dute adiskidetza sustatzeko eta gerratik eta indarkeriatik ateratzen diren gizartearen konfiantza sustatzeko ahaleginetan. Haien ezagutzak eta praktika onak partekatu eta bakea eraikitzen saiatzen diren guztien eskura jarri behar dira.

Kofi Annanek, jakina, bake negoziazio eta prozesu askotan parte hartu zuen: Israel eta Palestinatik, Kenyara, Siriara eta Kolonbiara eta beste leku batzuetan prozesu hauetako batzuk arrakastatsuak izan ziren bitartean beste batzuek huts egin zuten, baina bera beti saiatu zen ikasgaiak arrakastetatik zein porrotetatik ateratzen eta hau da Kofi Annan Fundazioa urtetan zehar egiten saiatu dena, hainbat proiekturen bidez, bake prozesuari buruzko ohikoa desafiatzen argitalpen sortaren bidez. Hala nola egiaren batzordeak edo indarkeriaren osteko adiskidetza bezalako gaietan zentratuz. Beraz, gaurko bilera aukera paregabea da euskal bake prozesutik ateratako irakaspenei buruz hausnartu eta beste gatazka askotan aplikagarriak izan daitezen.

Bukatzeko, Kofi Annanek emandako hitzaldiaren zenbait hitz aipatuko ditut duela 20 urte bakearen nobela saria jaso zuenean: “Genozidio bat pertsona baten hilketarekin hasten da, ez egin duenagatik, nor denagatik baizik. Garbiketa etniko kanpaina bat bizilagun bat beste baten kontra oldartuz hasten da, bizitza baten duintasuna ez mantentzearekin hasten dena. Maiz nazio osoentzako hondamendiarekin amaitzen da. Mende berri honetan ulertzeari ekin behar diogu bakea estatuari edo herriei ez ezik bakoitzari dagokiola, komunitateko kide bakoitzari, eta bakea beste edozein gauzaren gainetik bilatu behar da, giza familiako kide bakoitzak duintasun eta segurtasun bizimodua betetzeko baldintza delako”. Eskerrik asko eta gure desiorik onenak zuen lanerako.

Véronique Dudouet

Duela hamar urte Berghof Fundazioak eta Conciliation Resources erakundeak Euskal Herriko gatazka konpontzeko nazioarteko konferentziaren antolaketak, Aieteko konferentzia izenekoak, Euskal Herriko bake egoera berri bati atea ireki zion, ibilbide orri zabalago baten zati bat izanik. 2021eko urriaren 17an, 10 urte beteko dira Aieteko konferentziatik. Conciliation Resources erakundeak, Berghof Fundazioak, Foro Sozial Iraunkorrak eta Bake Bideak elkarlanean antolatu dute "Aiete 10 urte, irakaspenak eta erronkak" izenekoa Euskal Herrian eta munduan bakea eraikitzeko ahaleginen hamarkada baten balantzea egiteko.

Gaur, Aieteko konferentziako areto berean, solemneki hasiko ditugu nazioarteko jardunaldi hauen helburua da gatazka konpontzeko erronka globalei buruz hausnarketa egitea, euskal bake prozesuaren irakaspenak aztertzea baita bakea eraikitzeko prozesu horri datzaizkion oztopo eta aukerak aztertzea ere. 2011tik gertakari asko izan dira Euskal Herrian baina baita mundu osoan ere, Aieteko konferentzia egin eta hilabete gutxira Kolonbiako bake prozesua azaleratzen hasi zen ezkutuan egindako elkarrizketen bidez, eta elkarrizketa horiek geroago Habanako negoziazioak ekarri zituzten eta horrela XX. mendeko bi gatazka zaharrenek amaierarako bidea hartu zuten; inork ezin zuen imajinatu 10 urte geroago pandemia baten aurrean egongo ginenik, gizarte osoari eragingo ziona, eta eragin larri izango zuena bakea bilatzeko ahalegin guztietan.

Gure ustez urteurren hau abagune garrantzitsua da, ez bakarrik Euskal Herriko eraldaketa, azken hamarkadan lortutako aurrerapena gogoratzeko eta ospatzeko, oraindik ere oztopoak eta erronkak egon arren, baizik eta pandemiaren ondorengo mundu berri honetan bakeak dituen eztabaidatzeko eta egungo gatazka politikoetarako euskal prozesuaren irakaspenei buruz arnasketa egiteko ere.

Duela hamar urte areto honetan elkartu zirenek ideiak partekatzeko eta ideiak kontrajartzeko aukera izan zuten moduan, aurrez aurre hitzegiteko aukera zegoen. Gaur egun ez da ezinezkoa, baina bai zaila, azkeneko bi urte hauetan erabat ezezaguna zitzaigun pandemia global bati aurre egin behar izan diogu, dagoeneko osasun neurri gehienak bere horretara itzuli badira ere, COVID-19 pandemiak asko baldintzatu du, eragin zuzena izan du gure prozesuan eta munduan zehar gertatzen ari diren beste prozesu batzuetan ere, hurbiltasuna eta kontaktu pertsonala eskatzen dute prozesu konplexuei erantsitako oztopoak eta arazoak sortu ditu.

Martin Griffiths jaunak esperientzia luzea eta aberatsa du gai humanitarioen elkarrizketa eta kudeaketa prozesuetan, duela gutxi Nazio Batuetako gai humanitariotarako idazkari nagusiorde eta larrialdietarako sorospenaren koordinatzaile izendatu dute. Beraz, pandemiak gizartean eta honen garapenean duen ondorioak sakon ezagutzen ditu. Gaurkoan osasun krisiaren eraginari eta sortu dituen itxaropenei buruz hitz egingo digu, COVID-19ak ezarri digun erronkak gainditzeko gai bagara, Euskal Herriko eta munduko beste leku askotan bizikidetza demokratikoa eraikitzea lortuko dugula sinetsi behar dugu. Martin zurea da hitza.

Martin Griffiths

Eskerrik asko gaur hemen hitz egiteko aukera emateagatik, eta gaur gustatuko litzaidake bi ikuspegitatik hitz egitea, lehenik eta behin bitartekariaren ikuspegitik hitz egitea; lehenik eta behin bitartekariaren ikuspegitik hitz egingo dut, dakizuenez nik izan nuen zeregina hain zuzen ere hori izan zelako, eta baita ere gustatuko litzaidake Nazio Batuen kapela janztea eta azaltzea zein izaten den bitartekari baten eta ni bezalako baten zeregina horrelako prozesuetan. Beraz bi hitzaldi bakarrean.

Lehenengoa atzo prestatu nuen eta prozesuari buruzkoa da, hain zuzen ere prozesu honi buruz lorpen handia izan baitzen hemen duela hamar urte lortu zena eta benetan aparta iruditzen zait ausardia handia behar izan zelako hemen lortu zena lortzeko; izan ere hemen lortu zena lortzeko egin zen guztiaz gain aipatu beharko genuke ere ze nolako iraunkortasuna izan zuen. Hori ez da ohikoa gatazketan, normalean gertatzen dena da sortu egiten direla bestelako arazoak, bestelako zauriak eta horrexegatik hasteko hori azpimarratu nahi nuen eta zorionak ere nire aldetik. Izan duzuen ausardiarengatik eta hartu zenuten erabakiarengatik, gatazka amaitzeko erabakia hartu zuten pertsonek asko sufritu zuten, eta gatazka ez da amaitu, arazoak konpondu direlako, baizik eta komunitate gisa, herri gisa erabaki zenutelako beste modu batean lantzea arazoak, eta honek aldatu egin du Euskal Herria, harrezkero ez naiz itzuli, lehenengo aldia da itzultzen naizela.

Garai hartan bi bider egon nintzen hemen, adierazpena egin zen arte eta bitartekari lanetan aritu nintzen garai hartan, eta ez nuen aukera izan ere ez pertsonekin elkartzeko nahiko isilean egin behar nuen lana. Eta gaur bai izan dut aukera herritar batekin egoteko eta pertsona horrek ere hitz egin zidan gatazka honi buruz, eta berak eskatu zidan ea elkarrizketa komunitarioko zentrotik laguntzeko aukera ote zegoen eta hamar urteren ostean ikusi dut pertsona hau berriro, eta galdetu diot zer moduz, nola doa, eta esan dit hau zoragarria da hau zen nahi genuena. Ez dago heriotza mehatxurik, ez gara kezkatuta bizi, badakigulako lanetik etxerako bueltan dena ongi joango dela, itzuliko garela, eta noski baditugu desadostasun politikoak baina erabaki dugu beste modu batera hitzegitea edo lantzea desberdintasun horiek. Emakume bat da pertsona hori, seme alabak ditu, eta galdetu nion: “Aizu, zure seme alabek nola bizi izan dute hau guztia?”, eta esaten zidan oraindik ez zutela ulertzen esan geniena, ulertzen zutenean azalduko geniela zer ekarpen egin duen bakoitzak gatazka konpontzeko. Eta hori da ikusten duguna batez ere herritar xumeengan, denok garelako herritar xume.

Uste dut honek erakusten duela argiak ateratzen gaituela iluntasunetik eta hori dela hain zuzen ere argi hori, eta gaur uste dut mezu bat helarazi behar dugula, mezu bat argi geratu behar zaigula eta da zorionak, eta ez galdu itxaropena jarraitu horrela. Berrogeita hamar urte dira gatazkak ezagutu ditudala munduko leku askotan eta tira, baditut urte batzuk eta horri esker ezagutu izan ditut hainbeste gatazka eta horregatik ere daramatzat urteak lanean gatazka horiek konpontzen laguntzen saiatzen eta uste dut ezin dela ezer onik esan gatazkei buruz, pertsonen sufrimenduari buruz. Arazoak negoziazioaren bitartez eta elkarrizketaren bitartez konpondu daitezkeenean gauzak askoz hobeto izaten dira, denbora behar izaten da gatazka sendatzeko. Hemen duela 10 urte egin zena izan zen armak isilaraztea, gizarte bat eraiki nahi zen konfiantzan oinarrituz eta uste dut hori badela baldintza bat belaunaldi berrientzat ezartzen dena, eta hori da duela 10 urte hemen egin zena eta meritua zuena da, lidergoaz, ausardiaz hitz nahiko nuke, eta egia da batzuek ez zutela soilik herritar xumeen zeregin hori betetzen.

Dena den, uste dut ikusten dugula mundu osoan zehar errazena dela gatazka bat martxan jartzea, abiaraztea eta ez dela hain erraza gatazka bati amaiera jartzeko erabakia hartzea, oso zaila da, pertsonak hil direlako, askok sufritu dutelako, etxetasunak sortzen direlako, ikuspegi oso desberdinak daudelako eta hor beste zerbait egitea gauza beste modu batean egiteko erabakia hartzea ausardia eskatzen duen ekintza bat da, oso ausarta izan behar zara ez dela indarkeria erabiliko.

Agian bitxia izango da batzuentzat, baina nik benetan errespetatzen ditut pertsona horiek erabaki hartu zutenak eta iruditzen zait herritarrei ere aukera eman behar diegula beraien herritartasun xume horretan loratzeko eta hobetzeko; zuek isildu eta zikintzen duten armak isiltzen dira, eta askotan hitz egiten da zuetaz, baina zuek egin duzuena da izan da hori guztia eztabaida politikora eraman. Euskadiko alderdi politikoek egin zuten hori posible, beraiek bideratu zuten hori, haiek lagundu zioten ETAri erabaki hori hartzen, eta sinetsita zeuden hori egiteko aukeraz eta horregatik bide politikoak izan ziren indar eraldatzaileak, komunitatea eraldatu zuen indarra beraiek eman zioten jendeari, beste etorkizun bat eta uste dut horrek asko esaten duela politikarien lidergoaz eta hori azpimarratu egin behar dela, iruditzen zaidalako erabaki hori hartzea oso zaila dela eta balioa eman behar zaiola.

Hemen talentu handia dago eta Kofi Annanen Fundazioaren izenean ere entzun dugu zein garrantzitsua izan den prozesu hau izan duen iraunkortasunarengatik. Ni ere egon nintzen han Kofi Annanekin, nire emaztearen fundazioan egon zen eta han egon ginen kafea hartzen eta Aieteko Konferentziara etortzeaz hitz egiten egon ginen eta Kofiri beti interesatu zitzaion prozesu hau, asko interesatzen zitzaion bakegintzaren xehetasuna, bera bakegilea baitzen, esango nuke inoiz ikusi dudan bakegilerik onena zela, eta konferentziaz hitz egiten ari ginela, etorri aurretik, berak esaten zidan ba gustatuko litzaidake etortzea. Eta lagunekin hitz egiten zuenean, Espainiako lagunekin, esaten zioten “ez, ez, ez zaitez joan, zu ere jomuga izango zarelako, ez da zure gerra, ez arduratu”. Eta esan behar dut, eta pentsatzen dut ez zaretela harrituko, berak ez zuela inolako zalantzarik izan. Argi zuen hona etorri behar zela, berarentzat pribilegio bat zelako hemen egon ahal izatea, lekuko izatea prozesu hau ikusi ahal izatea. Garai hartan dagoeneko martxan zegoelako prozesua, aurretik hasia zegoelako.

Beraz, bere ikuspegitik ere zorte handiko gizona izan zen hona etortzeko aukera izan zuelako. Ikusten dugunean urrats bat ematen dela gatazkak amaitzeko, sufrimendua arintzeko, gatazka armatuak amaitzen daudenean, beti egongo da jendea laguntzeko prest eta zuek egin zenutena izan zen nolabait bermatzea prozesua hemen egingo zela. Nahi zenuten euskal prozesu bat izatea eta espero dut gehiegi ez kontatzea orain azalduko dudanarekin, baina egon ginen negoziazioetan zihardunetako kide batekin eta bere mezua garai hartan zen esatea “ez zait inola interesatzen zuk Euskal Herriari buruz duzun ikuspegia, ez duzu inolako eskubiderik, ez da zure egiteko bitartekari gisa. Hori euskaldunon eta euskal herritaren zeregina da. Zure lana da laguntzea euskal herritarrok gure gatazkak konpondu ditzagun” eta nolabaiteko diziplinarekin esaten zuen gainera. Eta nik parte-hartze handiagoa izan nuenean eztabaidetan eta abarretan, hori etengabe gogorarazten zigun: “Ez, ez, hori ez da zuen lana”, hor marra argi bat markatzen zigun. Eta egia da nazioarteko ikuspegitik lagundu dezakegu, horretarako gaude, laguntzeko, eta bitartekari lanari dagokionez esan behar dut lan horretan eman nuen denbora niretzat pribilegio bat izan dela, eta horren konfidentzialtasuna eta izenpekotasuna beharrezkoak dira noski.

Oraindik ere munduko hainbat negoziazioetan parte hartzen ari naiz, Etiopian esaterako. Han su eten bat negoziatzen ari naiz; Afganistanen ere talibanekin eta abarrekin, eta gatazka horietako batzuetan hitz egin behar da kontu handiz, baina jakin behar da non zauden, askotan saihestu dezakezulako akordio bat lortzea. Guk, beraz, horregatik beti konfidentzialtasun horrekin jokatu behar dugu bitartekariaren lana delako aldeei zerbitzatzea. Askotan hor frustrazioa sortzen da, eta nik hemen parte hartzen nuen une horietan ezin nuen kalera atera eta jendearekin hitz egin.

Nor naiz azken batean, ez? eta jendeak esango zidan "eta nor zara, eta nondik zatoz, eta zergatik etorri zara, erakunde horretakoa zara", baina ezin nuen hori egin. Konfidentzialtasuna oso garrantzitsua da, alderdi teknikoa da, diziplinarekin lotura dauka, eta zuk zure burua mugatu behar duzu, ahal den interesen arabera jokatu behar duzu horiek horiei laguntzeko eta horrek askotan frustrazioak eragiten ditu. Nire kasuan nik nire grinak baditut, nire sentimenduak, eta horrek askotan gure bitartekari lana zailtzen du. Gerta daiteke batzuetan oso haserre sentitzea basakeriak egiten direnean. Gogoratzen dut Barajaseko atentatuaren berri izan nuenean oso, oso haserre sentitu nintzela, suminduta nengoela eta joan nintzen garai hartan hitzegitera, agian egileak ziren horiekin hitz egitera, eta esaten zidaten, "baina hori ez zaizu axola, zuk prozesura" eta egia da, nire lana hori zen ezta? Bitartekari batek ere bideratu egin behar duelako eztabaida; bitartekariak ez gara esku hutsik prozesuetara iristen, gure ezagutza dugu, gure jakintza, jakin behar dugu nola jokatu horrelako gatazkak daudenean, horrelako ankerkeriak egiten direnean, ezagutza badugu eta ezagutza horrekin bideratu behar ditugu erabaki onak, erabaki positiboak izango direnak, nahiz eta ez izan gure gustukoak erabaki horiek. Beraz, zentzu horretan, neutraltasunez, inpartzialtasunez, jokatu behar dugu eta hori ez da erraza, eta gustatzen zait hori behin eta berriz azpimarratzea. Lankideekin ere askotan hitz egiten dugu horri buruz, esaten dugu "zein zaila den ezta?" eta badakigu elkarrizketa bat gertatzen denean ez dagoela emaitza on balizko bat, ezin diogu eskatu emaitza bat. diziplina bai, zerbitzatzea ere bai, bere bizipenak mahai gainean jartzea ere, baina ezin du parte izan, ezin du erabaki, eta armak isilarazten direnean inoiz galdu behar ez zuten horiei itzultzen zaie lidergo hori.

Eta esan dut bi hitzaldi bakarrean egingo nituela. Beraz orain bigarren zati horretan sartuko naiz, eta orain hitz egin nahi dut izugarrikeriei buruz, munduko leku askotan gatazkak daude eta lehen ere esan dut zaila dela gatazka konpontzea. Denbora asko eman dut, adibidez, Yemenen, gatazka konpontzen laguntzen saiatzen eta ezinezkoa da, ez dugu lortzen. Eta gaur zerbait esan nahi dizuet herritar xumeei buruz: Yemenen erdigunean Taz izeneko hiri bat dago, blokeatuta egon dena miloi bat biztanle, gutxi gora behera, eta urteak eman ditu blokeatuta, jendea desesperatuta dago, eta behin istorio bat kontatu zidaten ikastetxe bati buruz. Teilatu bota zioten, ia-ia erori egin zen eta pertsonen aurkako minez inguratuta zegoen.

Haien helburua zen ikastetxeak kontrolatzea, egunero amak eta seme alabak joaten ziren ikastetxe hartara, beraien nahia zelako hezkuntza sistemak aurrera jarraitzea, ez zegoen soldatarik, libururik. Baina haurrak egunero joaten ziren ikastetxetara etorkizun baten sinbolo bat zelako. Hezkuntza sistema jarraitzea nahi zuten baldin eta belaunaldi batek hezkuntzarako eskubide hori galtzen badu, ikastetxea galtzen badu, hor galdu egiten da nolabait belaunaldi hori, eta guraso horiek, ama horiek bazuten grin bat eta bazen kasu honetan bideratu zuten honela, eta hor guk gure ekarpena egin badezakegu ba egin dezagun, eta duela hamar urte hemen euskal herrian berreskuratu zenutenean berriro euskaldunei eman zenietenean gauza benetan handia lortu zenuten, eta hori benetan kontuan hartu behar da. Eskerrik asko.

Hamarkada honetan gertakizun ugari bizi izan ditugu, jarrerak aldatu egin dira, gatazkaren ondorio batzuk konpontzeko bidean daude, garai berri bat zabaltzen joan da, baina ez soilik Euskal Herrian mundu mailan bakea eraikitzeko konponbide demokratikoak bilatzeko eta giza eskubideak errespetatzeko prozesuen ondorioak nabariak dira baita ere, gatazka armatu eta bortitzei amaiera emateko prozesu ugari eman dira, aspaldiko gatazken biktimei aitortza ekimenak egin dira garai batean izan ez zituzten justizia eskainiz. Ondoren, hamarkada honetan egon diren bake prozesu batzuetan, garapenari buruzko mahai ingurua egingo dugu. Bertan hainbat prozesuen muinean egon diren eta egun dauden pertsonek parte hartuko dute, hurrengo orduan beraiek gogoetak eta ekarpenak gurekin partekatu dituzte. Moderatzaile lanetan Jon Carlin izango dugu mundu zehar izan diren gatazken berri eman digun kazetaria. Beraz, zuena da txanda orain.

John Carlin
Moderatzailea

Beno, arratsaldeon atsegin handia da niretzat hemen egotea moderatzaile lanak egiten, elubrikante antzeko bat hain jende ospetsuek ba hitz egin dezaten ateratako irakaspenez eta erronkez ere bai. Aietek eman zituen irakaspenak duela hamar urte. Euskal Herrian suerte handia izan duzue, ze kalibre honetako jendea izan duzue, jende nabarmena, hemen ondoan ditugun pertsonak izan dituzuelako bakea eraikitzen, eta hemen daude, baina badira ere beste pertsona batzuk ez daudela Kofi Annan modura. Nire inguruan haietako pertsona asko baditugu hemen, zorionez zorionekoak gara horregatik, eta diot zorionekoak zaretela haien energia eta grina eta laguntza izan zenutelako, gainera zorionez ere hemen ditugu gure artean eta nik uste dut onenak direla, pertsonak onenak direla gatazkak ebazteko moduan.

Nik behintzat uste dut beraiek direla galaktikoak, beraiek direla Messi, Ronaldo-ak gatazkak ebazteko, konpontzeko orduan, ba David Beckham modura, gurekin dugu ondoan dagoen Sergio Jaramillo, defentsa ministro ordea Kolonbian, filosofo handia da, Cambridgen ikasi zuen, Sorbonan, Moskun... etab. Bake prozesuaren arkitekto handia Kolonbian.

Eta Jonathan Powell bere ondoan, eskuz esku lan egin zuen Toni Blairrekin. Orain antolakuntza bat darama eskuartean, Intermediate organizazioa. Bere helburua ere bakea lortzea da, eta eskuzabaltasun osoz egiten du mundu osoan funtsezko eginkizuna izan du Erresuma Batuan, Kolonbian.

Teresa Whitfield dugu gurekin liburu bat idatzi du eta End Game for ETA oraindik ez da itzulia izan gaztelaniara, jakin dudanez. END GAME FOR ETA, gaur egun lanean ari da politika eta bitartekaritza zuzendari gisa gai politikoetan eta bake eraikuntzan New Yorkeko Nazio Batuetan, New York Unibertsitateko irakaslea da eta bere ondoan Brian Currin dugu, adiskide zaharra, aspaldikoa, Hegoafrikan lan egin izan duena Layers for Human Rights-en lan egiten du, borrokatu da apartheiden kontra, salatu du ze injustizia zekarren apartheida Hegoafrikan lan egin du egia eta erreparazioa eta adiskidetzea bilatzeko; gainera Brian Currin jaunak bake prozesuaren lekukoa izan zen Ipar Irlandan, oso inplikatua egon zen gainera euskal gatazkaren ebazpidean.

Beno, amaitu dira aurkezpenak eta orain hau guztiaren esparru da Aieteko Konferentzia, duela hamar urte egin zena hemen Donostian, hizketan hasi aurretik aztertzeko zer ikasi genuen eta zer erronka sortu ziren, ez bakarrik Aieten, baita ere aipatzeko nire kideek mundu osoan izan duten, ikasi duten esperientziaz hitz egin aurretik, Powelli galdetu nahi nioke ze bera oso nabarmen aritu zen Aieteko Konferentzian, Jonathan partekatuko ahal duzu gurekin gogorapen batzuk, oroipen batzuk, zer gertatu zen egun hartan Aieten? Gainera gogoratu beharra dago pertsona askok espainiar *establishmentean* esaten dute Aieteko Konferentzia antzerki hutsa izan zela. Eskerrik asko John, plazer handia da niretzat.

Jonathan Powell

Eskerrik asko John. Plazer handia da niretzat berriz ere hemen egotea hain jauregi polit honetan eta hain hiri polit honetan, Donostian. Oso ondo gogoratzen naiz egun horretaz, duela 10 urte izan zen, oso egun garrantzitsua niretzat maila pertsonalean eta gainera funtsezko eguna Euskal Herriarentzat, Europarentzat eta Espainiarentzat. Eguzkia egiten zuen, gaur bezala, egun tentso samarra, politiko samarra, noski eta ausardia asko behar zen egun hartan. Kofi Annan izan genuen gure artean eta asko kritikatu zuten Kofi Annan hemen Espainian. Niri gutun batzuk erakutsi zizkidan ikusteko hemengo, Espainiako, pertsona batzuek nola gutun oso itsusia bidali zizkioten, iraingarriak, baina berak bazekien zuzen jokatzen ari zela. Berak bazekien hona etorrita diferentzia markatu zuela, bakearen aldeko ekarpen bat egin zuela Euskal Herrian, eta baita ere Norvegiako lehen ministro ohia, Gro Harlem, Bertie Ahern, Gerry Adams eta etorri ginen kide guztiok... oso ohore handia izan zen guretzat hain eginkizun garrantzitsua izateagatik txikia izan arren zenbaitetan.

Nik, hala ere, uste dut esaten dutenak Aieteko Konferentzia antzerkia izan zela; nik uste dut oker daudela esaten dutenek ez daukala inolako garrantzirik, oker daude. Ez nago bat ere ez ados esaten duten horrekin, Aieteko Konferentzia negoziazio baten ondorioz izan zen. Urte askoz iraun zuenak Espainiako Gobernuarekin eta ETA, eta hemen dauden eta zeudenak garai batean eta alde egiten dutenek izan zuten funtsezko eginkizuna negoziazio horretan. Aiete izan zen gailurra, esan dezagun hainbeste lanean egon ondoren, nik lanean hasi nintzen Martin Griffiths nigana etorri zelako oraindik ere britaniar Gobernuan zegoenean eta laguntza eskatu zidan, eta Alfredo Rubalcaba ere kontaktuan jarri zen nirekin Espainiako gobernuaren izenean eta uste dut ez zitzaiola behar bezalako meritua eman Rubalcabari. Zergatik? Negoziazioa lurpean egindako zerbait izan zen, isilean eta ezkutuan nik ez nintzen negoziazio guztietan izan, baina beste pertsona asko egon ziren haietan eta ez zaie aitortu egindako lana.

Espero dut egunen batean aitortuko zaiela egindako lana guztia, publikoki eta formalki. Nik uste dut hor bi gauza kontuan hartu behar direla: zer gertatu zen Aieten eta zer gertatu zen ondoren. Lehenik eta behin, oso gogorra izan zen ezartzea guk adostutakoa, ETAren aldetik oso bizkor erantzun ziguten, baina egia da ez zela bueltatu indarkeriara Aieteren ondoren, baina gero gobernu aldaketa etorri zen eta gobernu berria, Alderdi Popularrarena, eta boterean zegoen alderdi berri hori ez zegoen prest negoziatzeko.

Beraz, hau da hegal batekin hegan egiteko bezala, oso zaila da. Nik uste dut prozesuak iraun behar zuena baino gehiago iraun zuela, eta armagabetzea, desarmeak, askoz ere gehiago tardatu zuen,

behar baino gehiago. Huts egite klasikoa izan zen, aldaketa gobernuan eta horrek zaildu egin zuen bakea sortzea eta egitea, zergatik gobernuek nahi dute negoziatu isilpean, baina gero ezarri behar denean adostasun bat, modu irekian lan egin behar da. Hemen funtzionatu zuen lidergo egokia egon zelako Euskal Herrian, baina arrisku oso benetako bat egon zen. Gero, beste zerbait azpimarratu nahi nuke nire esku-hartzean eta hauxe da: burura etorri zitzaidan hona etorri nintzenean, konferentzia baino aste bete lehenago, prentsaurreko bat eman nuen eta nik esan nuen zerbait nahiko sinplea, nire ustez, eta pentsatzen nuen ez nuela inolako arazorik ekarriko: gatazkaren amaiera egiten baduzu garrantzitsua da irabazleak eta galtzaileak ez egotea, nahi dugun bakea iraunkorra izatea nahi dugu, beraz garrantzitsua da ez galtzaileak ez garailerik izatea, ze bestela berriro hasiko dira borrokan, eta egia esan larritu egin ninduten Espainiako prentsan hain gauza polemikoa esan nuelako ze, noski, Espainiako gobernua insistitzen ari zen terroristek galdu egin behar zutela eta egia da, nahiz eta hori gertatu, hamar urte hauetan arrakasta izan zuela, ze ezarri duzue, aplikatu duzue, irabazle eta galtzaile ez egoteko kontzeptu hori, eta horrek izugarri poztu ninduen, ze egia da nik eginkizun oso txikia izan nuela honetan guztian, baina meritu guztia zuena da, belaunaldi oso bat hasi da hemen Euskal Herrian gatazka ezagutu ez duena eta gai direnak aurrera jarraitzeko.

Beraz prozesu hori oraindik ez da amaitu, baketzearen eta adiskidetzearen gaia tratu behar dira presoena eta justiziarena eta konparatzen baldin badut Ipar Irlandarekin ikusten dugu han oraindik ere talde disidente txikiak ditugula indarkeria dugu oraindik ere, eta hemen ez hemen bakea lortu duzue, bake iraunkorra eta espero dut hala iraungo duela, etorkizunean ere

John Carlin
Moderatzailea

Esan duzun horren haritik, Jonathan eta eman duzun hemen jaso zenuen erantzun bakar horrekin, hau da, irabazle eta galtzailerik ez egote horrekin, egin dezagun aurrera eta tira diezaiogun hari horri, zabaldu dezagun pixka bat gure ikuspegia. Gustatuko litzaidake planteatzea galdera bat, lauoi gainera, beno ez dakit Sergiok erantzun nahiko ote dion galdera horri, zer galdetu nahi dut zer definitzen du, zer bereizten duen euskal bake prozesua beste prozesu batzuetatik, zergatik da hain berezgarria, zergatik da bakarra euskal prozesua. Beno, ari naiz zuekin hizketan eta zuek hogeinaka gatazketan sartuta egon zarete kontinente askotan, mundu osoan. Brian zurekin hasiko gara, hor eskuinean, hori muturreko eskuinean. Beno bai, Brian, zer bereizten du euskal prozesua beste batzuetatik.

Brian Currin

Interesgarria da. Nire ustez badago faktore bat bereizgarria dena euskal prozesuan eta da Espainiako gobernuak uko egin ziola negoziazioetan parte hartzeari. Beraz, alde bakarreko bake prozesua egon zen hemen, eta badakit hori aipatzen dela akademiako artikuluetan, adituek ere aipatu dutela badakit. Beraz, uste dut hori badela faktore bereizgarri bat, eta esango nuke bake prozesua arrakastatsua izan bada meritu guztia euskaldunena dela, beraiek aurrera egiteko nahia izan zutelako eta horri buruz zerbait esan nahiko nuke bake prozesu hori alde bakarrekoa izateaz ez zitzaiolako egin uko besterik gabe parte hartzeari. Badakigu Kofi Annanek kritika asko jaso zituela parte hartzeagatik eta

hor ni banengoen oso bakarrik, ez ba zen Lokarriri esker eta nire lankideei eta euskaldunei esker, nik amore emango nuke, egia delako Espainiako gobernuak bere eskuz zegoen guztia egin zuelako ni hemen egon ez nadin izan. Izan ere, mehatxu gutun bat jaso nuen, mehatxatu egiten ninduten hona etortzen banintzen mehatxatzen zidaten hona etortzen banintzen.

John Carlin
Moderatzailea

Zuk Britainia Handiko Gobernuarekin ere lan egin duzu ezta, eta ez zaitut moztu nahi.

Brian Currin

Bai, badirudi nik bake prozesuetan eskua hartzen dudala gonbidatu egiten nautela horien alde ez daudenek, bitxia kasu honetan, baina azkenean bai izendatu nindutela batzordeko presidentea. Britaniako Gobernua zen Ipar Irlandan lan egiten zuena, eta berak gonbidatu ninduen batzordera, eta zergatik egin zuen errepublikanoek eta unionistek esaten zutelako nazioarteko irudi bat behar zela presidente izateko batzordean eta gainera esan zuten nahi dugu Brian Currin izatea, bi aldeekin lan egin duelako. Testuingurua hori izan zen. Madrilen kasuan ere ba erabaki zuten ni pertsona *non grata* izendatzea eta horrek gauzak eragozten zituen, zaildu egin zituen, eta elkarrizketa humanitariorako zentroak ez zuen nahi nire izena haiekin lotzea bitartekaritza lanetan ari zirelako ETAren eta Espainiako gobernuaren artean. Horregatik ez zuten niregana hurbildu nahi, eta pertsona batek, ez dut izenik aipatuko pertsona batek nirekin hitz egiten jarraitu zuen sekretuan hainbat lekutan, eta horregatik egon ziren kontaktuak. Informazioa jaso nuen eta badakit Madrildik esan ziotela ezin zuela nirekin ikusi, parte hartzen ari zarelako bake prozesu batean eta are gehiago jakinda bake prozesua arrakastatsua izan zela eta gobernuak egin zuela egin ahal zuen guztia nik parte har ez nezan, nik eskerrak eman behar dizkiot Euskal Herriari beti ateak zabaldu dizkidalako eta beti haien babesa izan dugulako hori gabe ezingo genukeelako inolako bake prozesurik egin.

John Carlin
Moderatzailea

Hirugarren alderdi batek beste arazo eta mehatxu jasan behar baditu ekarpen txiki bat egin nahi duenean bakea ekartzeko, baina zaila izaten da ezta Teresa?

Teresa Whitfield

Bai, nire eginkizuna ba desberdina izan zen, laupabost urte egon nintzen ona etortzen, laupabost aldiz urtean liburu bat idazteko, hori zen nire helburu nagusia. Hainbat gatazketan sartuta egon nintzen mundu osoan eta beraz nire eginkizuna pixka bat ezberdina zen, inguruneari esan zaila zen eta kostatu egin zitzaidan ulertzea zergatik izan zen hain zaila ingurune hori ulertzea. Nik uste dut

hau zela desberdina inor ez zelako inoiz ados jartzen arazoaren izaera horretan, eta horrek azaltzen du pixka bat ze berezitasun bizi ziren Aieten. Gobernuak nahi zuen batetik terrorismoa amaitzea, eta beste batzuek nahi zuten euskal gatazka ebaztea eta nahi zuten bake prozesu bat lortu. Eta gero, ondoren, lehen fasearen kolapsoaren ondoren, Genevako akordioa etorri zenean, eta lehen fase hori amaitu zenean, prozesua amaitu zenean 2007 urtean, Gobernuak nahi zuen prozesurik gabeko amaiera bat izan, hau da, alde bakarreko ikuspegi horixe nahi zuten Batasunak bere gain hartuta eta beste pertsona batzuk gain hartuta, eta horrek forma eman zion prozesuari. Hau da, erresistentzia sakon bat egon zen, hau da ideia, bake prozesuaren ideia horri Espainiako Gobernuak kontra egiten ziona eta beste batzuek ere. Beraz, nik hainbat gatazka ezagutzen nituen Hego Ameriketan lan egin-da nengoen, diplomatiko espainiarrekin lan egin nuen Kolonbian eta Hego Amerikako beste hainbatetan. Saiatu nintzen hasieran beraiekin harremanetan jartzen, baina ez zituzten nire deiak jasotzen, ez zuten nirekin hitz egin ere nahi. esan nienean euskal gatazkari buruz lan egin nahi nuela, eta asko kostatu zitzaidan ulertzea nola izan zen posible indarkeria horrek horrenbeste irautea, trantsizio demokratikoaren ondoren; zergatik ez zuen arrakasta lehen prozesu horrek 2007an kolapsoa izan zuena, eta oso argi esan zidaten saiatzen banintzen hori ulertzen, hori zela terrorismoa justifikatzea. Oso argi esan zidaten hori ulertzea zela justifikatzea terrorismoa.

Beraz oso prozesu desberdina izan zen beste prozesuekin konparatuz eta pixka bat azaltzen du ze berezitasun ezagutu genituen Aieten, alde bateko lana izan zen sakona ETAren barruan eta ezker abertzaleak ere egin zuen, baina prozesu ezin zen azalera atera normalean negoziazio batzuek egoten dira, isilean egiten dira, baina gero ateratzen dira, baina hori hemen ez zen izan posible izan, hori izan zen ibilbide ospetsu hori mahai azpian egiten zena sekula ez zena argira atera. COVID-19aren aurretik hasi ginenean zoom-en lanean nire liburuan izena eman nion bakearen eraikuntza birtuala, zergatik ingurunea oso zaila baitzen Jonathan.

Jonathan Powell

Egia da desberdintasunak daudela. Adibidez Ipar Irlandan arrakasta izan genuen prozesuan alderdien artean babesa egon zelako. Tony Blair-ek babesa eskaini zion nahiz eta alderdi ezberdinetakoak izan. Laboristak agintera iritsi zirenean kontserbatzaileak ere haien babesa eman ziguten. Beraz, hor ez zitzaidan gertatu Euskal Herrian bezala, Euskal Herrian hitz bat ikasi nuen gaztelaniaz esaten “crispación” eta hori gertatzen da hemen.

Oposizioko alderdi batek, adibidez Gobernuak ETA esan besterik ez, egiten ez duenean, nahiz eta Gobernuaren zeregina izan bakea lortzea. Kolonbian ere gauza bera ikusi nuen, “crispación” gaztelaniaz, eta hori ikusten dut munduko hainbat lekutan gertatzen dena, eta bada axolagabekeria handia, politikarion zeregina izan beharko litzatekeelako bizitzak salbatzea eta horrek gauzak zaildu egiten ditu.

Sergio Jaramillo

Kolonbiarra naizen aldetik... ba guk ez genuen zerikusirik, gure prozesuak ez zuen zerikusirik hemen gertatu zenarekin, baina askotan hodi komunikanteak daude. Hemen eskuinean dut, ze garai hartan

lehen aldiz etorri zen Jonathan Kolonbiara eta Santos presidenteak eskatu zidan kanal bat irekitzeko, *back channel* bat FARCekin, eta nik esango nukeen lehenengo gauza da ez dagoela bakerako trantsiziorik berez pasatzen denik, bakerako trantsiziorik ez da espiritu santuaren aginduz egiten. Batzorde batzuk sortu behar dira baina baita ere zubiak egin behar dira, etxe batzuk eraikin batzuk egin behar dira eta hori lan handia da, eta hori egin daiteke negoziazio baten kasuan.

Horrela izan zen Kolonbian, lehenik sekretuan isilpekoan bide orri batekin, baina badira beste modu batzuk hau egiteko, negoziazio formal bat behar izanik gabe, baina hala ere beti dago prozesu bat. Nik uste dut hori oso ondo dagoela aitortzea, eta hori da nik esan nahi dudan bigarren gauza, formaz gain, nola lortzen den fusilak isiltzen direnean. De facto badago trantsizio bat eta, bestela, ez baduzu hori onartzen ezin dituzu bere arazo horiek konpondu eta hori ere gertatzen da Kolonbian. Bi aste barru bost urte beteko ditugu bake akordiotik, gobernu batekin zeinak egin dituen gauza batzuk, bai egin da baina bere jarrera izan da bakerako trantsizioa ukatzea. Gatazkaren ondoko egoera bat de facto dagoela, eta hau da adibidez gauza, segurtasun estrategia bat garatzea egoera berri honetarako izan daiteke urratsetako bat lidergo gehiago izateko gai izatea, gai kritiko batean. Ba biktimen kasuan, adibidez gaitasun bat bizikidetza hodeiek erakusteko, hau da alde batera utzirik nola gertatu ziren gauzak,de facto badago bakerako trantsizio bat eta kasu egin behar zaio eta ondorioei ere kasu egin behar zaie indarkeria episodio horiei.

John Carlin
Moderatzailea

Niri gauza bat benetan miresgarria iruditu zitzaidana Kolonbiako bake prozesuan. Izan zen hasi aurretik kontaktuak eta zubiak egin aurretik, zuek ahalegin bat egin zenuten Kolonbiako Gobernuaren beste prozesu batzuetatik ikasteko ez?

Eta orain pixka bat hitz egin nahi dut, bueno gaia proposatu nahi dut, tipikoki gertatzen dena eta hemen gertatzen dena, bueno ni kazetaria naiz Euskal Herriko bake prozesuaz idatzi dut eta modu nahiko kritikoan idatzi dut, Brian bezalako eta Jonathan bezalako jendea aipatu bainituen eta esan nituen gauza batzuek izorratu zuten *establishment* politikoa, baina beti esaten zuten zerbait eta beste leku askotan esaten dute: “bueno, baina beste herrialdeko esperientzia bakarra eta diferentea da, eta ez dauka aurrekaririk giza historian”.

Hitz egin dezagun, beraz, honi buruz eta behar bada has zaitez zuk gai honekin Sergio. Zein da zuk egin zenuen egitearen balioa, hau da Irlandan gertatzen zena ulertzea, Hegoafrikan gertatzen zena ulertzea eta nola erantzuten diegu esaten dutenei ez dagoela ezer komunik dena bakarra dela eta ....dela.

Sergio Jaramillo

Bai oso labur. Gaur goizean dagoeneko hitz egin dugu eta kafea hartzen ari nintzela esan diot txantxa bat asmatu berri dut, badaukate zerbait komunean bake prozesu guztiak eta gatazkak guztiak eta han

denek pentsatzen dutenak bakanak direla, bereziak direla. Ez, ez, hemen ez, gauzak ez direlako horrela, eta nik orain aukera izan dut Bruselatik hainbat lekutan laguntzeko eta hori ikusi dut kasu guztietan eta, horregatik, lehenik eta behin kontuan izan behar ditugu baldintzak eta egoera ezberdinak daudela leku guztietan, noski, ez dira berdinak gerran ere ez.

Uste dut, hain zuzen ere, bikaintasuna horretan ikusten dela ulertuta testuinguru zehatz horretan, zeintzuk diren beharrak, bake prozesu batean eta gatazka batean ere, baina egoera estrategikoa oso antzekoa da eta hor ere ba bermeak eta egiaztapenak ere aplikagarriak dira. Jakin behar dugu horiek tresnak daudela jakiten eta ongi egokitzen errealitatera. Santos presidenteak Kolonbian eta beste aditu batzuek talde bat sortu genuen hain zuzen ere ikuspegi hori ekartzeko gatazkara eta parte hartzen zutenak ez ziren beti Jonathan bezala, beti gobernuaren partetik parte hartu zutenak, baizik eta hainbat ikuspegikoak eta uste dut honek azken batean apaltasun bat ekartzen dizula, ulertu behar dugulako gatazka bat ebaztea zaila dela eta horregatik garrantzitsua dela dagoeneko egin dutenengandik ikastea.

John Carlin
Moderatzailea

Bai, Jonathan, apaltasun hori ezta? Sergiok aipatu duena ez da oso ohikoa ezta?

Jonathan Powell

Ez, ez da oso ohikoa apaltasun hori, gatazka bat dagoen lekura joaten zaren bakoitzean beti aurkitzen duzu hori. Bakoitzak uste du bere gatazka dela bakarra eta oso zaila dela gero ere beste zerbait gertatzen da, gobernuan elkartzen ginen bakoitzean talde terrorista batekin ba ez dugu sekula ikasten aurretik gertatu denaz. Gobernuan baldin badugu talde terrorista bat herrialdean, saiatzen gara presio militarra, presio politikoa erabiltzen eta gero pertsona asko hil ondoren ulertzen dugu beharrezkoa dela oreka bat izatea presio poliziaren artean eta irteera politikoaren artean.

Irlandan hori saiatu ginen egiten lau alditan eta "*sunning day*" 1992, 1993an. Baita ere anglo-irlandarra 1995ean eta baita Downing Streeteko adierazpena ere, porrota ezagutu zuena eta Ostiral Santuko akordioan ikasi egin zen aurreko porrota guztietatik. Azkenean laugarrenean ikasi egin genuen, James Malen izan zen SDLP-ko liderra deitu zuen eta esan zuen ostiral santuko akordio izan zela "sunning day" oso poliki ikasten dutenentzat, ze oinarrian zen gauza bera "sunning day"ren gauza berbera, oso antzekoak ziren bere akordioak, baina lehen akordioaren bertsio hobetu bat. Beraz hainbat metodo erabili behar ditugu bakera iristeko, hitz egin behar dugu, elkar hitz egin eta baita ere presio politikoa eta poliziala ere bai.

Teresa Whitfield

Zer dute komunean bake prozesuek, ze elementu dituzte komunean? Gauza pare bat dituzte guztiak eta da Jonathanek aipatu duena, presioa segurtasunaren aldetik eta baita ere presio politikoa eta

presio poliziala kasu batzuetan, eta elkarrizketa. Ezin duzu gatazka bat konpondu bakarrik bide militarretik edo bide polizialetik, elkarrizketa beharrezkoa da, hitz egin behar da, eta gizartea mobilizatu behar da eta hori ez da aipatu. Lokarrik egin zuen lana funtsezkoa izan zen.

Gizarteak bakea eska dezan lortu behar da herritar guztiek mundu osoan hori nahi dutelako, haien seme-alabentzako segurtasuna, osasungintza, hezkuntza,... denok nahi ditugu gauza berak, gizakiak gara, nahiz eta Afganistanen egon, Sirian egon edo Donostian egon. Denok gauza berberak nahi ditugu, gizakiak garelako; beraz, hori komunean dago ere bake prozesuetan eta hemen ahalegin kontziente bat egin zuen ezker abertzaleak eta baita ere Gobernuak, bai egon zen ikasteko borondate bat jakiteko zer egin zen beste herrialde batzuetan eta badago lerro nahiko zuzen bat Hego Afrikan, Ipar Irlandan eta hemen, lotuta daude eta ikasbideak atera dira prozesu horietatik elkar ulertze eta laguntze bat ere egon da. Konfiantza emateko lan bat egin da ere bizitzan trantsizio hori egiteko, oinarrizko trantsizio bat egin behar delako eta trantsizio hori lotuta dago politikagintza normalizatu batekin.

Gatazka hor dago, baina ez da mantentzen pistola bat edo bonba erabiliz baizik eta jardun politikoaren bidez, hau da, gatazka ez da desagertzen, eraldatu egiten da bere itxura aldatu egiten da. Beraz, hor konfiantza landu egin zen eta hori uste dut ere komunean ere dutela prozesu guztiek. Biktimak giza eskubideak erdian jarri behar dira eta hori ez da horrela izan hainbat urteetan. Hemen euskal Herrian urte askotan ez zen aitortzen biktimen sufrimendua eta hori beti izan da erronka bat, giza eskubideekin lotutakoa beti da erronka bat prozesuetan urraketa horiei erreparatu behar diegu gatazka lantzeaz gain.

John Carlin
Moderatzailea

Brian, zu Hegoafrikatik zatoz eta Hegoafrikan betidanik nolabaiteko txantiloi bat eskaini zuten, ezta? Guda hotzaren ostean gatazkak ebazteko eta horregatik askok pentsatu zuten zuk laguntzeko aukera edukiko zenuela Ipar Irlandan, Israelen, hemen beraz kontatu pixka bat Hego Afrikan nola zeuden gauzak, nola izan zen zure bizipena lehenengo gatazka hartan. Gerra hotzaren osteko lehenengo gatazka hartan, ebatzi zen lehenengo gatazka hartan, lagundu zituen edo zure ikuspegia nolabait baldintzatu zuen. Zer da, abantaila edo muga?

Brian Currin

Beno, komentario txiki bat egin nahi dut bake prozesu honen inguruan ea bakarrak diren edo ez, Martinek esan du bitartekari gisa guk ematen duguna edo eskaintzen duguna esperientzia dela, gure esperientzia, gure ezagutza, guk ikasi ditugun gauzak lan egin ondoren hainbat agertoki desberdinetan eta hori da ematen duguna bitartekariak garen aldetik, baina nire iritzia da prozesuak, nik ezagutu ditudan prozesu guztiak bakarrak izan direla, ze baldintzak desberdinak izan dira.

Nik uste dut badagoela batek egin dezakeen akats handien, beno nik beti ahalegintzen naiz bake prozesuaren natura, izaera bakarra aitortzen ze esaten badiezu ez, ez dela bakarra ba hori da, ez dakit

nongoaren antzekoa zerbait gertatzen da eta aretotik botako zaituzte. Beraz, bitartekari gisa konfiantza sortu behar duzu beste aldeekin eta beraz aitortu behar duzu prozesua duen izaera bakar hori, ze berez bakarra da eta estrategia txarra izango litzateke ez aitortzea. Beraz, zer egiten dugu?, kasu horretan ikertu egiten dugu, egoera aztertzen dugu sartu aurretik eta beti errealitateak oso desberdinak izaten dira, hori ikusten da ba gatazka batekin lanean hasten garenean. Hegoafrikan ez nintzen bitartekari izan fazilitatzaile izan baizik eta protagonistetako bat izan nintzen. Ni erakunde giza eskubideen aldeko erakunde baten kide nintzen eta askapena bilatzen zuen. Hegoafrikan borrokan ari ziren gobernuaren kontra egunero gainera eta nik ere parte hartu nuen, eta lan egin nuen segurtasun indarren kide batekin estatu sekretu batzuk argira atera nahi izan zituena, eta pertsona hark hitz egin nahi zuen programa sekretu horri buruz, poliziak egindakoa hainbat pertsona erail nahi zituztenean eta hark salatu nahi izan zuen eta nik ez nintzen bake prozesu horren parte izan, baizik eta protagonista izan nintzen arazo guztian. Bai eta nazioartean lanera ninduena izan zen zelan egin genuen preso politikoekin 1991an eta 1992 urteetan Leclercek bi lege onartu zituen, eta lege horiek esaten zuten presoek kalte ordenek eska zitzaketela eta nik zuzenean parte hartu nuen prozesu horretan, eta haien ordezkaria izan nintzen prozesu askotan, eta ondorioz haien askapenak ekarri zutenak presoen askapenak ekarri zuten prozesu hori guztiek eta horren ondoren, Mandelaren gobernua botere hartu zuenenean, eskatu zidaten prozesu baten liderra izatea.

Eta prozesu horretan, milaka presoei laguntzen ahalegindu ziren askapena sortu lortu ez zutenak eta hori ere gertatu zen Ipar Irlandan. Nik uste dut arrakasta izan genuela mandatu hori egikaritzeko orduan hau da ostiral santuko akordioa ezartzeko orduan presoak askatzeko eta horrek ekarri ninduen ona azken batean, eta pentsatu ezkero sakon pentsatuz gero, harrigarria ere bada, ze gaur egun asko hitz egiten da presoen auziaz beraz 2004 nirekin hitzegitera etorri zirenak horietako bat hemen dago orain areto honetan bertan eta oso xaloak izan ziren ni bezala inuzenteak izan ziren, ze pentsatu zuten hemen bertan lan egitea nahikoa zela eta kito, Espainiako gobernuak egingo zuela britaniarrak egin zuen gauza bera presoak askatzeko orduan eta beno ni inplikatu egin nintzen prozesu horretan eta beste prozesu askotan ere arrakasta handiago izan zutenak zorionez.

John Carlin
Moderatzailea

Bai oso ondo. Eskerrik asko eta galdera bat ere landu beharko genuke eta hauxe dela uste dut. Shakespearen elea erregea aipatuko dut, uzten badidazue, ze hor badago aipu bat erregearen ba zoragarria iruditzen zait, esaten duena momentu batean oso sinplea baita Lear erregeak esaten duenean, heldutasuna guztia edo dena da heldutasuna dena da, aipu erraza, sinplea da baina garrantzitsua, hau da heldutasun puntua metafora oso egokia da. Hau da, fruta heltzen denean, ez pasatzen denean edo berde dagoenean, baizik eta hori da puntua eta nik uste dut kontzeptu hori funtsezkoa dela guztiontzat. Gure bizitza pertsonaletan, politikan ere bai prozesu hauetan guztietan heldutasuna garrantzitsua dela eta hemen mahai gainean jarri nahi dudana da heldutasunaren kontua, heldutasun puntu hori protagonisten heldutasun puntua. Alde guztien protagonisten puntua, heldutasun puntua prozesuetan eta giza faktoreak duen garrantzia prozesuek arrakasta izan dezaten, prozesuek arrakasta izan dezaten. Jonathan aurrera.

Jonathan Powell

Bai teoria hori garrantzitsua da, bake prozesuak landu behar dira heldutasun puntu batera iristen direnean ezta?, eta hori nola dakizu? Ba fruta bat ukitu dezakezu, baina bake prozesu bat ez. Beraz, interesgarria bai, baina erabilgarria ez, gerora bakarrik jakin dezakezulako. Jendeak ez zekien heldu zegoen hala ez, prozesurako jendea prest zegoen bai ala ez.

Interesgarriena da ikustea nola arrakasta egon den prozesuetan bi gauza dauden, batetik adibidez Libiara joan nintzenean ikusi genuen egoera zegoela ez aurrera ez atzera puntu batean, estankatuta zegoen, eta bi aldeek sumatzen zuten hori. Irlandan gertatu zen ere eta britaniar armadak ikusi zuen IRA deuseztatzeko aukera zuela, baina bazekien ezin ziotela menperatu bide militarretik eta orduan ulertu zuten prozesua horrela jarraituko zuela ete IRAn ere 80ko hamarkadan, uste dut ulertu zutela ez zituztela garaituko, baina ez zirela garaile izango ere ez. Beraz nolabait hor eten da, estankatuta zegoen prozesua, eta horrek bideratu zuen beste urrats batzuk ematea, bake prozesu batean eta hor ere lidergoaz ere hitz egin behar dugu.

Lehen esan du Brian-ek ez genuke bakerik edukiko Leclercik gabe edo Mandelarik gabe ezta?, eta hor ere gakoak izan ziren politikariak McGuinnes eta Gerry Adams garrantzitsuak izan ziren Irlandaren kasuan, bizitza ia oso eskaini zuten lan hori egiten, eta beraien bizitzak arriskua zituzten bakearen alde. Beraz, hor jendea busti egiten da eta konplikatu egiten da bakearen alde, beraz, horrelako etenaldiak gertatzen direnean aurrerapausoak eman behar dira eta horrek ekartzen du arrakasta bake prozesu batera.

John Carlin
Moderatzailea

Bai ulertzen dut ezta? zaila dela heldutasun puntu hori ezta?, baina nik ezagutu ditudan bake prozesu horietan urrunetik baldin bada ere askotan liderrak zer esan handia dutela arrakastatsua izateko ala ez, adibidez oposizioan baldin badaude eta indarkeria erabiltzen ari badira helburua lortzeko.

Jonathan Powell

Agian adinarekin lotuta egon daiteke heldutasun puntu hori Adamsen eta McGuinnesen kasuan antzeko zerbait gertatu zen ezta McGuinnes oso gazte sartu zela mugimendu iraultzailean, baina adinean aurrera egin ahala ikusi zuen prozesua betierekotuko zela ez bazuten zerbait egiten, FARCekin ere gauza bera gertatzen da: 20, 30 urte betetzen dituztenean kideek haren ikuspegia aldatu egiten dute adinean aurrera egin ahala grin hori galdu egitea bera dago lotuta adinarekin.

Sergio Jaramillo

Ni ados nago Jonathanekin. Nik uste dut heldutasun kontzeptua erabilgarria dela, baina ez dago ados Jonathanekin esaten duenean *selfmade* kontzeptu hori. Ba nik uste dut Kolonbian ez zela hori gerta-

tu. Nik uste dut modu erabilgarriago bat dagoela gai hauetan pentsatzeko, hau da, heldutasuna hartu behar da kontuan noski, baina baldintza batzuk egon behar dira, ze kontrakoa baldin bada guztia ba nahiz eta eraikuntza oso ona izan, ez du funtzionatuko. Afganistanen horrela gertatu zen, baina nik uste dut erabilgarriago dela aukerengan pentsatzea, aukera leihoetan pentsatzea, identifikatzea errealitatea norabide batean doala eta zuk harrapatu egin behar duzula eta egituratu egin behar duzula eta bideratu egin behar duzula errealitatera, ura bideratzen den bezala norabide jakin batean.

Eta horrek lidergo asko behar du eta nik uste dut hori egin zuela Santos presidenteak Kolonbian eta ez duela aitortzen nahikoa izan, hau da, ez du berehalako aitortze izango, ze jendeak esango du "bueno zergatik ari zara hori egiten egoera jakin batzuetan non herritarren parte batentzat ez zela beharrezkoa ikusten negoziazio egitea?".

Beraz leiho ikusi zuen eta hartu egin zuen ze leihoak ireki eta itxi egiten dira, eta Kolonbiaren kasuan zer egin genuen ba 2010-2013 artean negoziazio nolabait lotu zenean inguruko herrialdeen laguntzaz, diplomatikoen laguntzaz, ez zen posible izango 5 urte geroago, ze baldintzek ez zuten ahal utziko, beraz, uste dut hemen baldintza edo adierazpen garrantzitsuena da gaitasuna zegoela aukera zegoela eta identifikatzeko aukera leiho horiek hartu eta berehala harrapatzea.

John Carlin
Moderatzailea

Bai noski, beno, gogoratu Arafati buruz esan zen esaldia: sekulan ez zuela aukera galtzeko aukera galtzen. Jonathan aurrera.

Jonathan Powell

Bai ados nago, ados nago aukeraren kontzeptu horrekin. Santos presidenteak esaten zuen aukera zegoela erasateko teknologia zuelako oihanean eta horrek lagundu egin zion ere beharrezkoak ziren baldintzak sortzen, baina tira Kolonbiako gatazka Sergio Jaramillorena da.

Sergio Jaramillo

Ez, ez, ez puntu hori oso garrantzitsua da. Kolonbiari dagokionez termino politikoetan, elektoraletan ezta? horrela hitz egin behar badugu aukerarik errazena 2010 zen geunden bezala jarraitzea, eta hori gertatzen da Israelen eta horrelako herrialdetan ezta? Segurtasunean inbertitzen da eta hor zirkulu zitalak sortzen dira, pizgarriak gutxiago dira bake prozesuaren zailtasunari aurre egiteko segurtasun alde egiten bada. Beraz esango genuen goazen, baina goazen askoz hobeto, eta askoz hobeto aterako gara itxiera ematen badiogu bake akordio batekin

John Carlin
Moderatzailea

Hori da Martinek lehen esaten zuena, barkatu hemen utziko dut, ez baina segi, segi, esan nahi duzuna.

Jonathan Powell

Bai bizkor, bizkor esango dut. Martinek esan du errazagoa dela bakeaz egitea, egitea baino, hau da, ausardia behar dela horretarako eta horregatik ekarri ditut ona bere hitzak.

Teresa Whitfield

Bai, esan behar dut hemengo egoeraz pentsatu genuenean elkarrizketaren estigmatizazioa istorio luze bat pasa ondoren, trantsizioaren ondoren eta trantsizioaren aurretik ere bai. Elkarrizketek porrota ezagutu zuten, bata bestearen atzetik, gobernu bat bata bestearen atzetik, denek esaten zuten ez zutela negoziatuko, baina hor bazegoen negoziazio istorio luze bat, elkarrizketa frakasatu batzuk.

Gero iritsi zen estigmatizazio batera, terrorismoa estigmatizatzea. Beraz aitortu behar da ze lidergo eta ze ausardi izan zen 2004 urtean. Noski elkarrizketa horiek Otegi eta Egiguren artean aitortuak izan behar dute, bere lidergoa onartu beharra dago eta bere ausardia onartu beharra dago, eta baita ere ausardia ETAren aldetik ere bai. Beraz, esaten dudan bezala niri iruditzen zait hau azpimarratzeko zerbait dela eta gainera zer lidergo orokor egon zen Rubalcabaren lidergoa, hain zuzen ere, eta uste dut Kolonbian ere hala izan dela. Gogoratzen naiz Santosen lidergoa, gogoratzen naiz Oslon izan genuen elkarrizketa bat FARCekin hitz egiteko eta errespetuz hitz egin zuen, hau da FARCekin errespetuaz eta Espainiako testuinguruan irudiezina da hori guztia gertatzea, baina ausardia hori, esatea hau egingo dut honi utziko diot eta aurka egingo diot datorren kritikari guztiari, euren jasa guziari. Eta atzera eginez dinamika militarraz hitzegiteko orduan nik uste dut ez gaudela bakarrik egoera horretan. Nik uste dut aitortu egiten zela FARCak ezin zirela garaituak bakarrik bide militarrekin. Beraz, hor egoera horretan zeuden, hau da, konturatu ziren hori ez zela bidea eta benetan hasi beharra zegoela prozesu bat.

Brian Currin

Bai, nire ustez hemen ziurrenik falta zena ez zegoen lotuta etenaldi edo estankamendu horrekin. Espainiaren aldetik esaten zuten denborarekin lortuko zutela eta garaitzea eta suntsitzea. Hori zen beraien kontakizuna eta testuinguru hori kontuan izanda ere uste dut hitz egin behar dugula Espainiako lider politikoei buruz, sozialistei buruz, popularrei buruz eta kontuan izan behar dugu zer nolako hautesleak daude. Garai hartan galdu egiten ziren botoak tratuak egiten baziren eta irabazi egiten ziren terrorismoaren aurka borrokatzen jarraitzen bazen. Nik behintzat mezu hori jaso nuen: zergatik eman arnasa erakunde bati, mugimendu bati, dagoeneko bereak egin badu ezta?, eta bake prozesuaren amaieran, Aieteren ostean, hori zen egiten zen kontakizuna. Esaten zen bakea ez du honek

ekarri, ez da honegatik iritsi bakea, iritsi da garaitu dugulako eta garaitu dugulako esango nuke hori zela jarrera, eta uste dut ez zeudela prest armagabetzerako, gobernua ez zegoen prest beraiek jaso, armagabetze bat gertatzeko baldin eta beraiek ez bazituzten arma horiek jasotzen eta armagabetze hura egin zen azkenean Frantziako hegoaldean ezta?.

Eta hurrengo egunean hedabideetan irakurtzen nituen artikuluak eta txundigarria iruditu zitzaidan ikustea zer esaten zuten hemen Euskal Herrian eta zer esaten zuten Madrilen. Hemen bazen ospakizun bat ezta?

Esaten zuten "armak entregatu dituzte" eta Madrilen esaten zuten "bai, baina seguru gehiago dituztela, ez dela benetako armagabetze bat". Ikuspegiak oso ezberdinak ziren bi herrialde desberdin ziruditen ezta?, benetan bazen horrela ezta? behin batean behintzat.

John Carlin
Moderatzailea

Eta denok gaude ados horretan. Uste dut bake prozesua bikaina izan dela. Hamar urte geroago oraindik ere bakea dirau eta badaude oinarrizko arau batzuk bake prozesuetan aplikatu ohi direnak hemen aplikatzen ez direnak, ezta? Hori ere horrela da eta prozesua zentzu horretan esan dugu alde bakarrekoa izan zela eta hori paradoxa bat iruditzen zait, eta minutu batzuk barru hitz egingo dugu honi buruz, baina badago beste galdera zabalago bat eta da "zein desberdintasun dago bake prozesuak aztertzen ditugunean?". Desberdinak dira sistema demokratikoetan gertatzen direnean edo sistema autoritarioetan gertatzen direnean? Kolonbia, Ipar Irlanda, Euskal Herria, Etiopia edo bestelako herrialdeetan gertatzen direna desberdinak dira? Sistemaren arabera hitz egin dezakegu Hegoafrikan ere? Adibidez ez zen benetako demokrazia bat ezta.

Brian Currin

Beno, Hegoafrikaz hitz egin dezagun. Hegoafrika ez zen demokrazia multipartita bat. Herritaren % 10 bozkatzera joaten zen eta gainerakoak ez. Beraz guztiz zilegia ez zen gobernu bat zegoen boterean eta horrek badu abantaila bat bake prozesu batean, Ipar Irlandarekin konparatuz, esaterako, eta ilustratu egingo dut unetxo batzuk barru, honen abantaila zen gehiengo bat zenez gutxiengo baten kontra aldaketa etorriko zen boterean, bai ala bai, ezinbestean, eta gobernu faxista ez demokratiko bat utzi alde batera utzi eta demokratikoki hautatuko bat etorri zen.

Eta horri esker gobernu horrek egin zituen ba oraindik ere britaniar gobernuak oraindik ezin du hori egin, ze azkenean bake prozesu luze baten ondorioa ere bada. Har dezagun egiaren batzordearen kasua; oraindik ere kontrako eztarritik joaten zaigu duen inplikazioengatik ze esango luke poliziak, soldaduak, militar britaniarrak onartzea egindako sarraskiak..., baina Hegoafrikan gobernu berri bat izan genuen, ez zuten inongo mandaturik eta segurtasun indarrak kontrolatzen zituzten Hegoafrikan. Beraz beste modu batetan egiten zituzten gauzak, askatasunarekin bandera bat igo zen eta bestea jaitsi egin zen eta hor beste herrialde bat sortu zen azkenean, eta nik uste dut horrek aukera asko ireki zituela.

John Carlin
Moderatzailea

Beraz, uste dut demokrazia ez dela osasuntsua bake prozesuetan, hori esan nahi duzu Currin?

Teresa Whitfield

Beno, nik uste dut funtsezko aldea dagoela herrialde batzuetan, non aukera dagoen bere erreformak egiteko badago aukera bat gatazka bideratzeko eta hori kontuan hartu behar da egoera batzuetan eta beste batzuetan ez. Dena den aintzat hartu behar da eta horregatik ikus ditzakegu ezberdintasuna eta berdintasunak prozesuen artean; badago ere erronka handi bat gatazka asimetriko hauetan bere burua demokrazia aurreratutzat jotzen duen gobernuaren artean eta bere burua erakunde terroristatzat hartzen duen erakunde baten artean.

Zein da erronka horrelako kasu asimetrikoetan? Gobernu demokratikoa ahalegindu behar da bere burua terroristatzat jotzen duen edo terroristatzat jotzen den erakunde batekin hitz egiteko. Gatazka hori ez da gatazka zabalagoak bezalakoak, desberdinak dira, eta gatazka handiago horietan bestelako trantsizioak gertatzen dira. Martinek adibidez hor lan egiten du ikuspegi humanitariotik eta prozesuak oso ezberdinak direla esango nuke.

Jonathan Powell

Niri iruditzen zait oso zaila dela gobernu demokratikoa jendea hiltzen ari den terroristekin esertzea eta hitz egiten hastea. Gogoratzen naiz John Meyerrek britaniar parlamentuan nola esan zuen “sekulan ez dut hitz egingo Gerry Adamsekin, ze nazka emango dit hitz egiten badut eta eskerrak Martin McGuinnes ere hor zegoen eta eskerrak, ze bestela ez zegoen bake prozesurik”. Oso zaila da gobernu batek hori dena onartzea. Batzuetan esaten dute ez dutela egingo, ze biktimak kexatu egingo direlako. Badaude biktima organizazio ezberdinak herrialdeetan. Britania Handian, esaterako, dugu Collin Perry eta bere semea erail egin zuten Warringtonen eraso terrorista batean eta hor larunbat goiz batean gertatu zen, eta norbaitek, bere semea hiltzen saiatzen ari ziren bitartean, norbaitek pertsona horri esango balio britaniar gobernuak IRArekin hizketan ari zela ba eskandalagarria izango zen, baina hilabete batzuk geroago desberdin erantzungo zuen ze esango zuen “bueno nire semearen heriotzak izan du bere helburua”.

John Carlin
Moderatzailea

Hitz egin duzu Santos presidenteaz lehen, eta ausardia hori izan zuen eta ez ausardia fisikoa, baizik eta ausardia elektoral-politiko bati buruz ari gara ez?, eta gero erreferenduma ere etorriko zen, bai noski. Gustatuko litzaidake hori komentatzea.

Sergio Jaramillo

Bada gai kritikoa ez? eta da oso zaila dela demokrazia batean bake prozesu bat egitea, aipatu diren arrazoiengatik baina baita ere demokrazia esaten delako "aizu eta zergatik hau iruditzen zaie indarkeria bat erabilita eztabaida bat sortu behar dela eta elkarrizketa bat sortu behar dela hemen demokrazia badago?".

Hor kontraesan bat sortzen da eta esango nuke ere erantzun bat emango duela indarkeria horren aurrean, eta hor askotan gertatzen direla eta hori, hori tragatzea ere zaila da ezta? Hau gertatzen ari da eta demokrazia gara ezta? Baina uste dut demokrazia batean zaila dela onartzea gatazka bat badela bere baitan duen gaixotasun moduko bat eta konpondu egin behar duela bada minbizi bat izatea eta da minbizia duzula ez onartzea bezala. Eta Euskadiren kasuan eta Espainiaren kasuan nik esango nuke hemen demokraziak irabazi zuela eta nagusitu zela argudioak bide politikoak erabiltzearen aldekoa eta esango nuke Espainiako demokraziak horixe duela harrotasun puntu handi bezala, trantsizioan handi batera gertatu ondoren Francok erabiltzen zuen jauregi batean gaude gaur hemen, gauza hauei buruz hitz egiten ezta?, eta zentzu horretan hor lorpen handi bat dago guk Espainiaren legatu hori jaso genuen, izugarria da indarkeria politikoa, eta bake prozesuan esan genuen goazen dena eztabaidatzera, baina bide politikoa erabilita, ez armak erabilita, eta hori da Kolonbiaren borroka etengabe hori ezta?, helburua delako lasaitasun handiagoz hitz egin ahal izatea horretaz guztiaz, hau da eta hauek gertatu zirenak,eta horrela izan zen ezta?

John Carlin
Moderatzailea

Bai baina hemen lortutako harrotasuna, adibidez, ez da ikusten Espainiako leku askotan ez? eta orain Kolonbiako Gobernuan badago harrotasun puntu bat edo ez?

Sergio Jaramillo

Bai, orain beste alderdiaz hitz egingo dugu ez? Demokrazian bake prozesuak egitea ez da erraza, eztabaida politikoaren erdigunean jartzen direlako gai horiek. Agenda politikoaren erdigunean eta esango dut inoiz ez dudan esan zerbait ez dut zalantzarik, nik uste Alvaro Uribek presidenteak oso ongi ulertu zuela bere misio historikoa: bakea lortzea FARCekin, baina bera bere proiektu politikoan harrapatuta zegoen eta horregatik horren aurka egin behar zuen, eta horrekin jarraitu zuen ondorio betetan izugarriekin, bakearen eraikuntzaren aurka ondorio batzuk sortuz. Eta uste dut hori demokrazietan ikusten dela eta askotan esan nuen demokrazietan garaitzen duena, normalean, bake prozesuetan bada boterea izateko nahi hori eta ez gatazka konpondu nahi izate hori. Ez da guztion onerako lan egiten horrelako demokrazietan, zaila da, hori horrela denean gertatutakoaren ondorioak jorratzea.

John Carlin
Moderatzailea

Bai, luze hitz egin dezakegu horretaz, ezta? Ez dakit zenbat denbora dugun. Proposatzen dizut azkenengo puntuak jorratzea eta hor amaitzea. Hemen sartzen gara biktimen auzian. Denek aipatu dutena momenturen batean. Beraz hitz egin ezazue egoki iruditzen zaizuen moduan, baina beti ere nahi nahiz iraganeko borrokaz, hau da narratibatik abiatuta, hemen Espainian oraindik ere nahiz eta batzuk horrela ez pentsatu, oraindik hainbeste urteren ondoren ez dago errelato bat, errelato homogeno, hitzartu bat gerra zibilean gertatu zenaren inguruan.

Beraz, gai berriagoen inguruan ari garela "talk to me", hitz egin, aipaituidazue zer garrantzi duen duten errelato partekatu horrek eta ze arazo egon daitekeen testuinguru horiek, errelatoak, partekatuak ez direnean, biktimen kasuan esan nahi dut, eta zuen zentralitatetik, bake prozesuetatik. Jonathan, aurrera.

Jonathan Powell

Bai, beno, oraindik bizi bizirik dagoen gaia da Ipar Irlandan. Tony Blair gobernutik alde egin aurretik batzorde bat sortu zuen eta Robin Insec lideratua, Denis Rafflirekin ere bai, adostasuna sortzeko, baina ezin izan zuten sortu ze errepublikanoek eta unionistek, ez batzuk ez besteek, ez zuten egilea esan nahi gertatu zenaren guztiaren egia esan nahi eta hor nolabaiteko gelditze bat egon zen, estankamentu bat egon zen eta Gerry Adams atxilo hartu zuten hiru egunetan eta soldaduak, hemezortzi urteko soldaduak, laurogei urteko soldaduak barkatu, auzitegietan bukatu zutenak. Beraz, jendeak ez zegoen pozik, ezin zen aurre egin, ze biktimek jakin nahi dute zer gertatzen den eta nolabait hori dena landu egin behar da bake prozesua gelditu gabe.

Britaniar Gobernuak pentsatu zuen aukera edo ideia ona izango zela barkatzea soldaduei, barkatzea, amnistia behin betiko eginez. Nik uste dut intentzioa ona zegoela, ze aurkitu behar da beti modu bat egiara iristeko eta ez du zertan izan auzitegien bidez ze ez da beti soluzio asebetegarri bat izango mundu guztiarentzat, baina ezin zieten biktimei kontsultatu biktimen elkarteei eta abar eta abar eta azkenean nik uste dut Irlandan, Ipar Irlandan forma bat aurkitu behar dela hori denak kudeatzeko. Hegoafrikan modu jakin batean egin zen. Guk ikusten dugu oraindik ere ez dugula aurkitu modu bat biktimen auzia tratatzeko mundu guztia asetzeko moduan eta adiskidetza ekarriko duena. Hori da guri beharbada falta zaigun pieza Ipar Irlandan.

Brian Currin

Nire ustez hori tragedia bat da, biktimak erabili egiten direlako ia ia. Ikusten dugu alderdiek erabili egiten dituztela biktimak eta hori gauza izugarria iruditzen zait eta biktimen gaia heldu ez izana larria da eta hori ez bada lantzen, horrek arazoak sortuko ditu oraindik ere. Biktimei buruz hitz egiten dugunean eta haien egiaz hori kontakizunarekin lotuta dago. Asko hitz egiten da kontakizunaz ezta? eta pentsatzen dugunean zer egin daiteken hori zaila da, kontakizunak era askotakoak izan ahal direlako oso ezberdinak dira elkarren artean eta horregatik da hain zaila, ez dagoelako adostasun bat, akordio bat

esateko non hasten gara historia kontatzen: 50ko hamarkadan, 60ko hamarkadan, 80ko hamarkadan, noiz hasten da historia? Non hasten gara gauzak kontatzen, nortzuk ziren biktimak?... eta hor, noski, ba eztabaidak sortzen dira aldeen artean. Beraz, nire ustez, bi aldeek eseri egin behar dira mahai baten inguruan eta adostasun puntu batzuk lortu behar dituzte biktimen inguruan, moduak lortu, bilatu behar dira eztabaida hori hartzeko eta dagoen eskenatoki publiko horretatik ateratzeko.

Ez dakit, agian bi pertsona, bi irudi hartu eta arduratu daitezela gaia ikertzeaz. Adibidez Ipar Irlandan bi pertsona Robert Ins eta Bradley arduratu ziren sentsibilitate desberdinekoak ziren, tradizio eta ibilbide ezberdinetakoak eta presidenteak izan ziren ikerketa batzordean eta agian horrelako zerbait egingo bagenu, agian, lortu genezake akordio, bat jarrera komun argi izateko zeintzuk diren biktimak agian hemen Espainian 50 urte beharko dituzue pertsona horiek bilatzeko, baina garrantzitsua da eztabaida hori testuinguru horretatik, behintzat ahal bada atera.

Beste gauza bat Ipar Irlandari buruz. Batzorde bat egon zen preso politikoak kaleratzeko eta nik lan egin nuen batzorde hartan 1989tik 2012raino. Prozesua luzea izan zen eta zergatik luzatu zen hainbeste? Preso batzuei baldintzapeneko askatasuna eman zitzaielako eta gero borroka batean zirelako pub batean, eta hori Ipar Irlanda gertatu zenez, ba berriro espetxeratu zituzten dena den gehienek bizpahiru urte behar izan zituzten prozesua betetzeko. Ez zen amnistia bat izan, baina bai, egia dela herritar askori kostatu zitzaiola hori onartzea. Asko kritikatu zituzten prozesu horiek unionistek, errepublikanoek, askok kritikatu zuten. Inori ez zitzaion gehiegi gustatu, baina, noski, nahiko azkar egin zen eta horregatik ere mina sakona izan zen. Mina bizia izan zen, biktimentzat oso mingarria izan zen ikuste presoak espetxeetatik ateratzen zirela eta askotan familiak, biktimak eta biktimak eragin zituztenak ezagunak ziren, auzoan ikusten ziren edo supermerkatuan zure aurrean zeuden ilaran. Beraz horrek zaildu egin zuen prozesua. Dena den azkar egin zen eta esan bezala mina bizia izan zen, baina nahiko azkar konpondu zen hori ere. Dena den ez da egon kontakizun bat eraikitzeko prozesua eta horregatik minak hor jarraitzen du.

Horregatik daude haustura horiek Ipar Irlandan eta uste dut hori ikasi beharko zenutela Ipar Irlandatik hemen Euskal Herrian, agian besteren gauzaren bat ere. Badakigu denok zer gertatu den ezta? Preso bat kalera atera zen, ospakizun batzuk egin zituzten kaleetan, eta horrek arazoak sortu zituen eta hori gertatuko da datozen bi hamarkadetan pixkanaka presoak aterako direlako, urteren bat agian eta horrek zer nolako eragina izango du nazio eraikuntza prozesuan, eraikigarria izan beharko da ezta? Konstruktiboa.

Teresa Whitfield

Nik askotan pentsatu dut gai horren inguruan, batez ere nire liburua idazten ari nintzen bitartean, eta nik uste dut zerikusia duela gai zabalago batekin. Errelatoaren auziarekin. Nik pertsona asko elkarrizketatu ditut. Kanpoko pertsona naizenetik, ba ez dakizue zer gauza askotaz, eta hori desabantaila da, baina gero ere pertsona askorekin ikasi dezakezu, hitz egin dezakezu. Nik pertsona askorekin hitz egin dut, biktimak, presoak, biktimarioak, PP-ko pertsonak, ETAko kide ohiak, espektro politiko guztiekin hitz egin dut eta hasieran beti eskatzen nien aholku bat emateko irakurgaietaz, zer irakurri beharko nuke nik ikasteko, ze historiaren kontakizuna ere ezberdina da. Badira modu asko euskal nortasuna,

identitatea, ulertzeko. Modu asko daude euskaldunak izateko, modu anitzak. Historia, berez, oso konplexua da.

Hemen baduzue historia oso luzeak, ze askok hasten dira esaten lehendabizi atzera egin behar dugu 200 urte, 300 urte hau dena ulertzeko eta gero trantsizioa dugu, eta gero ditugu iluntasun horiek, itzal horiek garai hartan sortu zirenak eta gaur egun dauden zailtasunak gertatu zenaren egia jakiteko. Gerra zibilean hor dagoen gauza ezkutu hori guztia, eta faktore horiek guztiek inpaktua dute, biktimen gaiaren gainean. Hau da, askotan hitz egiten dugu errelatoaren borrokaz, baina batzuetan borroka hutsa da eta badirudi beti norbaitek galdu egin behar duela. Beraz, nik uste dut oso garrantzitsua da dokumentazioa bat egitea, dokumentatzea giza eskubideen urraketaren abusuak dokumentatzea, ze askotan giza eskubideen urraketa bakarrik perspektiba batetik ikusi da eta ez perspektiba guztietatik.

Egia da lan handia egiten ari dela arlo horretan, baina oraindik ere ez gara iritsi erabat ulertzera ze urraketak egon diren eta ulertze partekatu batera. Horrek lagunduko luke. Hau egingo bagenu..., baina ez dut uste sekula kontakizun bakarra egongo denik, ez bakarrik hemen, baizik eta baita gatazka guztietan ere, inork ez du egia osoa bere esku inor ez da sufrimendu guztiaren jabe bakarra. Sufrimendu mota asko daude, egia mota asko daude, desberdinak eta onartu beharra dago aniztasun hori, ikuspegi aniztasun bat badagoela.

John Carlin
Moderatzailea

Sergio, uste dut zu zarela aproposena eztabaida horrekin amaitzeko. Zuk lan handia egin duzulako Kolonbian kontakizuna egiteko.

Sergio Jaramillo

Bai, esango nuke Kolonbian ez zela bake akordiorik egongo biktimak kontuan hartu gabe. Beraiek izan ziren guk genuenaren erdigunea eta motorea ere. Beti izan genituen gogoan eta izan ere jaso genuen biktimak egongo zirela egiten zen akordioaren erdigunean; eta gure kasuan ez genituen Martin bezalako adituak izan egon ziren fazilitatzaileak, bideratzaileak, baina ez bitartekariak ez genuelako nahi ere ez eta gure artean eztabaida biziak izan genituen. Bizpahiru aste eztabaidan eman eta gero, 2012ko ekaina aldean, adostu zen biktimen puntu bat egongo zela eta hor zehaztu zen bake prozesuaren erdigunean egongo zirela biktimak, eta hori izen zen gerora egin genuenaren *late motiv-a*. Esango nuke ere, gero, negoziazioak gainditu zirenean, jorratu izan genuen gairik zailena izan zela, gogorrena, eta fase horretan jakingo duzue batzuk Habanara gonbidatu genituela hiru, lau, bost delegazio egon ziren eta gonbidatu genituen hara joatera negoziatzaileekin hitz egiteko haien bizipenei buruz, haien itxaropenenei buruz eta hori gauza benetan berezia izan zen. Oso ongi gogoratzen dut ze gogorra izan zen bertan zeuden guztiontzat. Eta zergatik izan zen hau posible? Abiapuntu gisa printzipio bat genuelako, Santos presidenteak eta gobernuak onetsitakoa eta zen biktima gutiei buruz hitz egingo genuela. Brian Currinek adierazten duen arazoa guretzat oso korapilatsua zen. His-

torialariek esaten dute hasiera eta amaiera jartzea zaila izaten dela FARCen kasuan hari gara hitz egiten aurkakotasun armatu bati buruz eta aspaldidanik gertatu da gure lurretan. FARC bada erakunde izugarri handia. Beraz arazoa ez zen hori, arazoa gure kasuan zen onartzea biktima guztiak kontuan izango genituela eta gobernuak inolako momentuetan ez zuen pentsatu berdintasun bat ezartzen zela FARCen biktimen eta abarren artean, ez.

Printzipioa onetsi egin zen eta orduan horri esker FARCen negoziazio buruak berak esan zuen "gu ez gaude inpunitatea trukatzeko" eta hori lorpen handia izan zen. FARCeko buruzagi batek esan zuen, jende asko egon zen Habanara joaten beraiekin hitz egiteko eta hori entzutea haren ahotik niretzat bazen gauza benetan txundigarria izan zen. Nik esaten zuen XXI. mendean ez dugu ikusiko... eta biktimak erdigunean jarri zirenez dena eraiki zen printzipio horren inguruan eta hori gero praktikan ikusten ari gara, egon dira epaitegiak, non epaitu diren FARCeko kideak, armadako kideak eta non onartu egin den zer gertatu zen, aitortu egin da. Eta badago gai bat oso delikatua eta apaltasun osoz esango dut uste dudala hor daudela esperientziarik baliagarrienak Kolonbian. Kanpotik begiratu bahi baduzue kontakizunari buruz hitzegiteko ere, uste dut hitza bere ere ez zela oso argia, ezta? Ekintza batzuk kontatzeaz hitz egiten digulako eta hor adostasunak lortzea zaila delako.

Iruditzen zait ikasi dezakezuela gugandik aurrena biktimei entzutea eta, gero, erantzukizunez onartzea gertatu zena horrek ez du kontakizunik behar, horrek jarrera bat eskatzen du besterik ez. Eta hori Kolonbian egiten ari gara eta FARCak ere zentzunak izan ziren, presioa ere jasaten ari zirelako gizartearen aldetik, demokraziaren aldetik, baina beraiek izan ziren lehenik eta behin aitortza horiek egiten hasi zirenak eta ikusi genuen adibidez nola aitortu zuten bahiketa erabiltzea akatsa izan zela, arbuiagarria zela, ez zutela horrelakorik egin behar eta hori gero eta gehiago ikusten ari gara espazio askotan Kolonbian, eta hori uste dut zabaldu egin behar dela. Denek onartu behar dutelako erantzukizuna, ez soilik armak erabili zituztenak, baizik eta baita ere testuinguruak sorrarazi zituztenek eta adostasuna baldin badago gauzak horrela ebazteko, uste dut lasaitasuna handiagoz jorratu daitezkeela beste alderdi guztiak.

John Carlin
Moderatzailea

Ongi, honekin amaituko dugu eta gogoratu hemen gaudela Aieteko konferentziaren hamargarren urteurrena ospatzeko eta Martin Griffithsek esan duena berreskuratuz, nazioarteko bitartekariok eta behatzaileok zoriondu egin behar ditugu euskal herritarrak hamar urtez bakea mantendu delako, hemen daudenei esker Martini esker lagundu zuten guztiei esker eta bake prozesuaren zati garrantzitsu batek entusiasmorik agertu ez arren, zuek esan zenutelako ez baduzue konpondu nahi guk euskaldunok konponduko dugu eta horregatik nire miresmena eta zorionak eta eskerrik asko gonbidapenagatik.

Nekane Altzelai

"Aiete hamar urte irakaspenak eta erronak" ekitaldi honekin nazioarteko jardunaldi hauei hasiera eman diegu. Gaurkoz hemen amaitzen da irekiera ekitaldia. Bihar Kursaalen 10etan jarraituko dugu eta larunbatean Baionan. Mila esker bertaratzeagatik eta bitartean ongi izan.

Urriak 15 - Kursaal
Euskal Bake Prozesuaren erronkak

Nekane Altzelai

Egun on, ongi etorriak nazioarteko jardunaldien bigarren eguneko ekitaldi honetara, atzo herrialde desberdinetako gatazken konponbideetan parte hartu duten hainbat adituen eskutik, bake prozesuetaz eta bakea eraikitzeko prozesuetaz irakaspenak jasotzeko aukera izan genuen.

Nabarmena da gurean gertatzen ari den esperientzia munduan gertatzen ari diren beste batzuekin antzeratuta, badaudela, badituela ezaugarri berdinak edo antzekoak, baina era berean ere berezitasunak ere izan baditugu hemengo prozesu honetan.

Duela hamar urte Aieten bildu ziren haiek lortutako adostasunaren emaitzei esker gaude gaur hemen, baina oraindik baditugu lantzeko hainbat eremu eta gainditu beharreko hainbat erronka.

Horretaz hitz egingo dugu gaur goizeko bi mahai-inguruetan. Gatazka konponketen prozesuan eskarmentu handia duten hainbatek Euskal Herrian gertatzen ari den bake eraikuntza prozesuari buruzko azterketa egingo digute ondorengo bi mahai-inguru hauetan. Lehenengo mahaiak gure prozesuan gizarte zibilak izan duen protagonismoa eta adostasunak bultzatzeko egin dituen ekarpenak aztertuko du.

Foro Sozial Iraunkorreko kidea den Aizpea Leizaolak moderatuko du mahai-inguru hau, bera Antropologian eta Hizkuntzalaritzan lizentziatua da eta egun Euskal Herriko Unibertsitateko Donostiako Campuseko irakaslea da. Baina, mahai inguruari hasiera eman baino lehen Jonathan Cohen-en hitzak entzungo ditugu. Beraz Jonathan, zurea da hitza eta jarraian Aizpeak mahai-ingurua aurkeztuko digu. Ondo izan eta probestu gaurko goiza.

Jonathan Cohen

Eskerrik asko, plazer handia eta pribilegio handia da gaur hemen egotea antolatzaileen izenean hitz egiteko eta zuen baimenarekin gogora ekarri nahi dut, bake eraikuntza prozesurako denbora behar dela. Conciliation Resources-etik eta pentsatzen dut ere Berghof Foundation -en izenean, esan dezakegula bi erakundeetan bina hamarkada daramatzagula bake prozesuetan laguntzen eta baita ere Euskadiko prozesuan laguntzen. Aurrera eraman ditugun lan guztien erdigunean eta muinean egon da eta horregatik gaude hain pozik hemen gaudelako, gaur hemen eta egun hauetan hemen erdigunean egon da zeregin bat, bakearen eraikuntza bera eta baita ere jaso genuen gonbidapena guk izandako bizipenak hemen partekatzeko eta munduko beste leku batzuetan partekatzeko. Nolabaiteko erresonantzia kutxa bezala jarduteko eta azken batean ideia batekin eta da beste ikuspegiak mahai gainean jartzea, beste hausnarketak mahai gainean jartzea, besteen bizipenak mahai gainean jartzea eta baita ere erraztea, harremanak eraikitzea eta galdera zailak egiteko aukera zabaltzea. Azken ba-

tean bake prozesuak aldaketa prozesuak dira eta guk ere gure jardun horretan entzun egin dugu, ikasi egin dugu, eta oraindik ere horretan jarduten dugu: Ikasten, hausnartzen, entzuten. Berghof Foundation-en ere, duela urte pare bat azterlan bat aurkeztu zuten pentsamendu estrategikoari buruzkoa eta kasu honetan aztertzen dena da nola suspertu, apurtu diren harremanak gatazkaren ondorioz, apurtu direnak entzutea funtsezkoa da noski gatazka bat gainditzeko eta bake iraunkorrago bat lortzeko. Gai izan gara pertsonak biltzeko, gai izan gara hainbat lekutako pertsonak biltzeko, Euskaldunak, Euskal-herritik kanpokoak... hainbat lekutara joan gara ere esperientziak erakartzera, biltzera eta hona ekartzeko. Duela hamar urte eskatu ziguten antolakuntzan jarduteko eta garai hartan ez genuen batere argi zein izango zen emaitza, bagenekien aldaketak gertatuko zirela baina ezin genituen xehetasunak aurreikusi eta uste dut hor aipatu behar dela ere, zer nolako itxaropen egon zitezkeen duela hamar urte eta zein itxaropen egon daitezkeen gaur egun.Gauza batzuk asko aldatu dira, beste batzuk ez hainbeste edo agian ez nahiko genukeen bezain azkar eta horretarako gaude hemen, horretarako antolatu ditugu mahai inguru hauek, oinarrizkotzat jotzen ditugun gai batzuk eztabaidatzeko eta garrantzitsua iruditzen zaigu ere gure buruari galderak egitea, horien artean badago galdera bat egin behar dioguna gure buruari eta da: zer ez da aldatu azken hamar urte hauetan? Badakit Aieteko konferentzia eta gero hainbat galdera jarri zirela mahai gainean. Horietatik zeintzuk daude oraindik erantzun gabe. Gaur gonbidatu ditugun adituek lagunduko digute erantzun horietako batzuk aztertzen eta arakatzen eta bake prozesuei buruz hamar urteren ondoren adibidez, garrantzitsua da eten bat egitea eta gure buruari galdetzea: non egin genuen huts? Non ez genuen ikusi hobetu zitekeen zerbait? Zer ez genuen ikusi eta zer egin dezakegu gauzak hobeto egiteko? Uste dut etenaldi horiek beharrezkoak direla gauzak hobeto egiteko. Indarkeria egoeretan berriro erori ez gaitezen gure gizarteetan. Horretarako bildu gara gaur hemen prozesuak aurrera jarrai dezan eta eskerrik asko guztioi hona etortzeagatik, hemendik zatoztenei eta urrundik etorri zaretenoi ere. Eskerrik asko.

MAHAI INGURUA

Aitzpea Leizaola
Aurkezpena

Egun on guztioi, behin tokiak kokatuta itzulpen eta aldi bereko itzulpeneko kanalak eta bermatzeko egin behar izandu dugu guzti hau. Ohore handia da gaur hemen duela hamarkada bat Aiete gerta zedin lanean jardun ziren lau pertsona biltzea. Horietako hiru, Euskal bake prozesuaren baitan mugarria izan den Aieteko konferentzia deitu eta antolatu zuten hiru eragileetako kideak ditugu. Conciliation Resources, Berghof Fundazioa eta Lokarri bai eta gerora abian jarri zen nazio arteko kontaktu taldeko kide bat ere. Europako azken gatazka armatuaren amaiera bideratu eta bake prozesua abian jartzeko urrats ezin bestekoa izan zen Aieteko konferentzia eta nik uste egun hauetan horren adibide argiak ikusi ditugula atzoko egunean zehar arratsaldean zehar izandako hitz hartzeetan. Atzo Aieteko Jauregian bildutakoek aipatu zituzten prozesuaren nondik norako zenbait. Hamar urte hauetan aldaketa haundiak egon dira bai Euskal Herrian bai nazio arte mailan eta nolabait ere atzera begiradako bat egitea ba inportantea da ikusteko ba, Jonathan Cohen-ek aipatzen zuen bezala ez bakarrik zertan huts egin ahal izan den baizik eta zer ikasi dugun eta hori da hain zuzen ere gaurko mahaian aipagai izango duguna. Bestalde, bueno pandemiak mundu mahaian eduki duen eraginak ere, noski horrek guztiak ere baldintzatu egin du eta lan egiteko molde berrietara egokitu behar izandu dugu baina horrek ere, nolabait ere froga moduan bizitzeko bueno ba parada izan dugu. Bake prozesu guztiak bereziak direla jakinik eta mota desberdinetako kontingentzien menpe daudela jakinda ere, bakegintzan jarduten diren aditu eta eragileek, euren irakaspen eta esperientziak gatazka konpontzeko bidean jartzen dituzte euren jakitea eta euren ezagutza. Tokian tokiko gizarte eta eragileei dagokie, berauek euren gain hartu eta egokitzea eta hortaz gaur hemen aipatuko duguna izango da zeintzuk izan diren Aietetik jaso ditugun irakaspenak eta horren inguruan jardutea eskatuko diet nirekin batera mahaian eserita daudenei. Hortaz gurekin ditugu hemen eta ordenan aurkeztuko ditut gero itzulpen kontuengatik horrela behar delako, Andy Carl, hemen nire parean, gatazka konponketetan eskarmentu handiko aditua 1994an Conciliation Resources fundazioko sortzaileetako bat bai eta bertako zuzendari 2016 arte. Egun gatazka testuinguruetan lanean dihardu besteak beste ekialdeko Afrikan eta beste toki batzuetan, tartean Ipar Irlandan, egia, justizia eta erreparazioa eta berriz ez gertatzeko bermea kudeatzeko moduen inguruan. Bera Aieteko konferentziako antolatzaileetako bat izan zen, hortaz bere lekukotza interesgarria zaigu gaurko mahai honetarako. Bere ondoan, Véronique Dudouet gatazken konponketan doktorea eta Nazio Arteko hainbat agentzietan aholkulari jardundakoa. Aieteko konferentzia deitu zuen Berghof Fundazioko kide da 2005az geroztik, eta hortaz ere bide luzea du kontu hauetan eta gatazka konponbideari buruzko teorizazio lana egindakoa da eta lehen aipatu du Jonathan Cohenek zer garrantzia izan duen ere, nolabait ere, horren teorizazioak mundu akademikoaren ekarpenak gero praktikara nolabaiteko bi norabidetako bide baten aurrean gaude ez? adituak eta eragileen arteko elkar lan horretaz. Gatazka ondorengo gobernantza eta gatazka armaturik erresistentzia zibilerako trantsizioak aztertu ditu bereziki.

Bere ondoan, Paul Rios dugu zuzenbide eta giza eskubidetan formatua eta 2006 eta 2015 bitartean Euskal Herriaren bakearen akordioaren eta kontsultaren alde lan egin zuen. Lokarri sare herritarraren koordinatzaile eta antolatzailea izan zan. Gaur egun aholkulari independentea da eta kanpo proiektuetarako aholkulari lanetan dabil, Kolonbian besteak beste Agirre Lehendakari Center-en eskutik. Eta 2011an ere, Aieteko konferentzian erraztatzaile izan zen eta antolatzaileetako bat. Eta azkenik nire ondoan, Alberto Spektorowsky dugu Politologo Uruguaiar Israeldarra hainbat bake prozesuetan aholkulari jardundakoa, besteak beste, Cam David-eko akordioetan.

Tel-Aviv-eko unibertsitatean zientzia politikoetako irakaslea izan da eta 2011az geroztik, Brian Currin buru zuen nazio arteko kontaktu taldeko kide izan zen eta gertutik jarraitu du ordutik euskal bake prozesua. Mahai inguruan parte hartuko dute hizlariek eta gero ondoren irekiko dugu tartetxo bat galderak egiteko. Galderak Foro Sozialaren ekimenetan ohikoa den moduan idatziz jasoko ditugu. Hemen ibiliko da Eneko zuen eskubitara, berari pasatu galderak eta mahaiko kideei bideratuko dizkiegu, eskertuko genizueke ere, galdera zehatza baldin bada hizlari jakin batentzat, hori horrela adieraztea eta galderak ere, ahalik eta modu zehatz eta argienean adieraztea. Eta hortaz, besterik gabe hasiera emango diogu mahai inguruari.ikusten dugunez, hemen ditugunak ibilbide oparoa duten hizlariak ditugu eta nik galdetu nahi nieke, galdetu nahi nizueke zuetako bakoitzari Aieteko konferentziara nondik nora heldu zineten alegia, nola iritzi zineten Aieteko konferentzia, mugarri inportantea bihurtu zen Aieteko konferentzia horretan parte hartzera eta zurekin hasiko gara Andy:

Andy Carl

Eskerrik asko eta eskerrik asko hemen egoteko aukera emateagatik. Jonathan-ek esan bezala, Conciliation Resources abian jarri zenean gure helburu nagusien artean ikastea zegoen, ikasi egin nahi genuen. 90eko hamarkadan hasi ginen argitalpen batzuekin, artikulu batzuk argitaratu genituen Ipar Irlandari buruz, gaztelaniara itzuli ziren eta Gernikako prozesuan parte hartzen ari ziren pertsonei helarazi genizkien besteak beste. Horrela hasi ginen lanean eta jarraitu genuen pertsona horiekin harremanetan egoten. Uste dut 2007an izan zela, gonbidapena jaso genuela, hausnarketa prozesuetan parte hartzea Ezker Abertzalearekin eta hausnarketa prozesuetan murgildurik zeuden etorkizunaren inguruan eta etorri ginen, etorri ginen gu ere haiekin hitz egitera eta pixka bat azaltzera zer ikasi genuen guk munduko beste leku batzuetan eta noski ikastera Jonathan-ek esan duen bezala eta Aieteko konferentziaz hitz egiten hasi zenean, eragile asko zeuden, eragile sozial asko, bertako asko, eta guk ez genuen pentsatzen gu ere hor egongo ginenik erdigunean. Bagenekien funtsezkoa izango zela Euskal herriko prozesuarentzat eta azken batean ba hor egon ginen jakin gabe ere oso ongi zein izango zen gure ekarpena. Denbora pasata noski, argi geratu zen baita ere amaierako deklarazio hura egin zenean.

Véronique Dudouet

Nire kasuan ere, atsegin handia da hemen egotea, azken hamarkada honetan ikasitakoaz hitz egiteko eta ni konferentzia bera baino urte pare bat lehenago hasi nintzen lanean honetan eta Donostiara etorri ginen urte bete lehenago mintegi bat egiteko. Eraldaketa prozesuei buruzko mintegia izan zen,

gatazken ebazpenari buruzkoa. Hego Afrikako gonbidatuak ekarri genituen eta gero ere, argitalpen bat egin genuen Euskadiko protagonistei buruz, egindako negoziazioen porrotari buruz, eta garai hartan ere Ipar euskal herrira joan ginen eta han ere beste bilera bat egin ahal izan genuen eta bilera hartan kontraterrorismoaz eta horrelako politikez hitz egin genuen, garai hartan gertatzen ari ziren gauza horiez. Lokarrik gonbidatu egin gintuen han egoteko.

Paul Rios

Lokarrin 2009an hasi ginen parte hartzen Brian Currin Hego Afrikako abokatua gurekin harremanetan jarri zelako, lanean ari zelako, Ezker Abertzalean egiten ari zen aldaketa estrategikoan laguntza behar zuen hura ezagutzera emateko eta baita ere gainerako alderdi politikoekin lantzeko, bake prozesuari beste ekarpen bat egiteko. Nazio arteko taldea sortu zen eta harremanetan jarri ere Spektorowsky eta laguntza eta bitartekaritza lanetan egon ginen gauza bera egin genuen ere, su etena egiaztatzeko nazio arteko batzordearekin garai hartan Ram Manikkalingam zegoen haren buru gisa eta garai hartan ere jaso genuen agindua antolatzeko Aieteko nazioarteko konferentzia. Laburbilduz, gu baginen erakunde soziala aktibistak biltzen zituena eta bitartekaritza eta lankidetza zereginetan parte hartu genuen nazio arteko erakundeekin, nazio arteko bitartekariekin.

Alberto Spektorowsky

Eskerrik asko gonbidapenagatik, atsegin handia da hemen egotea eta honen parte hartu ahala izana. Brian-i esker, nirekin harremanetan jarri bait zen bera, parte hartu nuen gonbidapena egin zidanean. Nik baiezkoa eman nion argi sentitu nuelako parte hartu nahi nuela prozesu honetan, gertukoa sentitzen nuelako. Sei hilabete eman nituen Euskal Herriko Unibertsitatean eta horregatik nolabaiteko gertutasuna sentitzen nuen ere. Horrela hasi nintzen parte hartzen eta nire ustez garrantzitsua da inplikazio hori, lan aktiboa egitea eta ni zientzia politikoetan naiz aditua ez gatazken konponketan. Garai hartan ez nekienez ezer edo ia ezer gai horri buruz, beraz ni ez nintzen aditua horretan, nahiz eta noski banuen nire ekarpena teoria politikoari buruz. Slovo Benavidez-rekin lana egindako nintzen Palestinarrekin negoziazioetan eta hori zen pixka bat gatazken konponketan nuen eskarmentua. Noski, zerbait ikasi nuen, ikusi nuen nolako tratamendua ematen zitzaion, nola prestatzen zituzten adiskidetze prozesuak eta ez dakit lortu nuen edo ez baina nire ekarpena hori izan zen.

Aitzpea Leizaola

Zure iritziz Andy, zeintzuk izan dira Aieteko irakaspen nagusiak?

Andy Carl

Banekien galdera hori egingo zenidala, bai, susmoa banuen eta horregatik pixka bat prestatua ekarri dut erantzuna. Aieteko konferentzia egin aurretik, asko egin zen, lan handia zegoen eginda eta

Berghof Foundation- en dokumentatuta dago egindako lan horren zati handi bat beraz, bagenuen zerbait ikasita Aietera iristerako. Zer ikasi dugu azken hamarkada honetan? Badaude irakaspen batzuk lotuta daudenak eztabaida prozesu horiekin ezta? Hemen eztabaidak egin dira iraganari buruz, etorkizunaren eraikuntzari buruz eta ezagutzen nauzuenok, badakizue edo entzungo zenuten, nire iritziz, hiru dimentsio edo hiru alderdi daudela bake eraikuntza prozesuetan. Alde batetik badago barne maila hori, zure etxean, zure mugimenduan, zure elkartean eta hor dira gauzak zailen, hor dira gauzak mingarriak eta hor gatazka konpontzea zailago izaten da. Bigarren maila edo bigarren alderdia da, gatazkak konpontzea beste pertsona eta beste talde batzuekin eta helburu batzuk partekatzen direnean, eta beste eremu batzuetan lehian zaudetenean eta hirugarren maila edo alderdia litzateke oposizioarena eta hor aurkitu behar da zer dagoen komunean bake prozesu bat eraikitzeko. Aiete mugarri bat izan zen baina Aiete baino lehen ere gauza asko egin ziren hiru alderdi edo maila horietan eta guzti guztiak ezinbestekoak izan ziren adostasunera iristeko. Barne mailan gauzak pixka bat txukundu egin ziren antolatu egin ziren, eta hori funtsezkoa izan zen Aiete gertatzeko. Aukerak egon ziren ere hausnarketak egiteko eta arrez gero horretan sakondu ahal izan dugu, aztertu dugu adibidez zer nolako harremana egon zen Espainiako Estatuarekin, atera gara gure konfort eremutik eta bake prozesuetan parte hartzen dugunok, badakigu kanpotik parte hartzen dugunok, neutraltasunez jokatu behar dugula, ezin dugula alde baten edo bestearen alde agertu eta batzuetan badakigu ere, funtsak iristen direla eta horrek ere eragin bat izan dezakeela. Zer gertatu zen Euskal Herrian? Euskal Herrian bazeuden alde batetik lortu nahi ziren edo defendatzen ziren helburu batzuk baina gure erakundean esan bezala, batez ere, arreta jartzen dugu ikastean eta Euskal Herriko gatazkaren kasuan, erronka zen preskripzioarena, adibidez terroristen zerrendena.Hor adibidez bazegoen informazio bat eta helburua zen beti aukera eskaintzea indarkeriatik ateratzeko eta hori leku batzuetan ilegala da, legeak debekatu egiten duelako. Onartu egiten genituen arrisku legalak maila transnazionalean ere bai, praktikan hauxe egin behar genuen: aztertu zehatz mehatz ze partehartzaile gonbidatuko genituen, ze ekitalditara, ze bileretara eta esate baterako elkarrizketarako aholkularitza taldea ez dago hemen baina, beraiek ere badakite zeri buruz ari garen hitz egiten jakiteko zer arrisku genituen aurrean Brian Currin edo beste hainbat nazioarteko lider Aietera etorri zirenak Kofi Annan ere bai. Guk denok onartu genituen arriskuak zeudela baita ere Berghof Fundazioak ere bazekien arriskuak zeudela tartean. Justizia eta bakea den denek parte hartu genuen guztiek ausardia izan genuen arrisku horiek gure egiteko eta Euskal esperientziak erakutsi digu noski, terrorista zerrendak direla errepasatu beharrekoak eta zerrenda hauek tresna politiko bat dira eta ez dute ezer egiten gatazka konpontzen laguntzeko eta erronka izaten jarraitzen dute gaur egun. Beste irakaspen bat, beno irakaspen bat baino gehiago, gustatuko litzaidake aitortzea, laguntzaile nazio arteko hauen guztien integritatea nolakoa zen baina arriskuak ere esan nahi nuke, ez genituela guk bakarrik izaten, eta adibideaz Paul-ek ere bai eta beste ekintzaile batzuk Euskal Herrian hautatu zutenean bide honetatik joatea. Eta hemen ikasi dudan zerbait da nazio arteko gatazka batean, gatazka armatu batean, normalean nazio arteko zuzenbideren arabera badaudela arauak errepresalien aurka doazenak, ekintzaileen, bakearen ekintzaileen aurka egiteko baina Nazioarteko gatazketan ez ditugu horrelako babesik, ez dago horrelako babesik, hau da, Josu Ternera dugu esate baterako. Josu Terneraren kasua, azkenean absolbitu egin zuenak, Frantziar auzitegi batek duela hilabete gutxi. Nik uste dut gauza horiek asko esaten digutela ekintzaileek bizi dituzten arriskuei buruz bakearen autua egiten dutenean.

Josu Ternera absolbitu egin zuten eta horrek zerbait positibo esaten du bere ausardiaz, bere adiskideen ausardiaz ere asko esaten du eta epaileak esan zuen argi eta garbi negoziazioetan parte hartzea,

bileretan parte hartzea, gatazka armatu bat amaiarazteko, hori ez dela terrorismo ekintza bat, hori oso argi esan zuen epaile frantziarrak. Ezta onargarria negoziatzaileak eta ekintzaileek ez dezaten babes hori, babes oinarrizko hori izan eta hori oraindik ere oztopo bat da beste talde batzuetan. Oraindik ere negoziazioetan sartuta daudenak indarkeriarekin amaitzeko eta nik uste dut hau oso garrantzitsua dela eta kontuan hartu beharrekoa, esate baterako, negoziazioetan eta bueno, gatazka baino gehiago, Espainiako Estatuan eta Kataluniako Gobernuaren artean ez da gatazka armatu bat baina bermatu beharra dago babesa dutela, babesa dutela negoziazioan sartuta duten guztiak eta ikusi dugu ere, haien parte hartzea prozesu honetan zigor ondorioak izan dituela beraz, ez da onargarria arriskuan jartzea negoziazioaren autua egiten dutenak eta elkarrizketaren autua egiten duten pertsonak eta nik uste dut alde guztiak nolabait sistemaren bat adostu beharko dutela ekintzaile hauek babesteko. Beraz ari gara hiru domeinu horiei buruz, hiru esparru horiei buruz hitz egiten. Hau da, bakearen alde lan egitea taldeen barruan, hau da, mugimenduen barru barruan, eta gero dugu borondate hori arriskuak hartzeko eta hau guztia oso zaila da baina gero ere badugu kanpoko arrisku bat, kanpotik datorrena noski. Eta hauek dira ikasitako irakaspen garrantzitsuenetako batzuk eta azken ondorio bat esaten uzten baldin badidazue, esango nizueke estrategia desberdinak daudela, egon zirela garai hartan eta horrek ekarri zuen Aieteko konferentzia ospatzea. Eta nahiz eta Espainiako Estatu oso zail bat izan aurrean estrategia horrek funtzionatu zuten eta estrategia horiek eman dute, ekarri dute eraldaketa bat, egiazko eraldaketa bat eta horrek euskaldun guztien bizitzak aldatu ditu. Eta azken hamarkadari erreparatzen badiogu, ikus genezake eraldaketa prozesu hori nola gertatu den urteetan barrena, hau da, ikusi dezakegu kamera geldoan ikusiko bagenu bezala, hau da, alde batetik dugu adierazpena 2011an gero armagabetzea etorri zen ETA disolbatu zen 2018an, beraz aurrerapen asko egon ziren eta lortu ditugunak azken urteetan, gauzatu egin ditugunak. Gero baditugu alderdi politikoak, Bildu, EH Bildu, gaur egun legezkoak dira eta publikoaren babesa dute, erbesteratu batzuk itzuli egin dira, eta gero autonomia erkidegoko gobernuari iritzi zaio espetxeen eskumena bere eskuetara. Beraz, asko lortu da hamar urteetan, hamarkada luzea izan da, oso gogorra izan da ere bai baina aurrerapenak ikaragarriak izan dira ere bai,hori kontuan hartu behar da. Eta gainera adostasun global bat egongo balitz, jakiteko nola amaitu gatazka armatu bat eta nola ekarri bakea, adostasun hori zuek berridatzi duzue egin duzuen lanarekin hemen Euskal Herrian. Eta nik uste dut zuen adibidea eredugarria dela jakiteko nola eraiki bakea, beno, beste modu batera planteatuko dut, planteatuko dut galdera gisa: Euskal kasua izan daiteke adibide bat jakiteko nola eraiki daitekeen bakea modu alde bakarrekoan, akordio politiko bat egon gabe? Nire erantzuna izango litzateke EZ. Eta azken inspirazio gisa edo nik atera dudan ondorio bat da, prozesu horrek ez duela zerikusirik alde bakarreko prozesu batekin. Ez da prozesu alde bakarreko bat, hau da, hau da adibide bat jakiteko zer lortu daitekeen pertsona askok eta organizazio askok batera lan egiten dutenean ez mugimendu bakarrean baizik eta lankideak direnean eta taldean lan egiten dutenean helburu komun bat erdiesteko. Eta denborarekin lanean, denok elkarrekin lan eginez, ikus dezakegu nola iritsi daitekeen bultzada bat izatea, bultzada geldiezin bat izatea gainera eta zuek bilatu duzue gatazka modu baketsuan ebazteko modua. Eta organizazio baten izenean nik, nazio arteko organizazio baten izenean nik hitz egiten dut eta baita ere nazioa arteko beste organizazio batzuekin ere lan egin dugu, ez lehiatzeko baizik eta lankidetzan jarduteko eta hori da hemen egin duzuena. Beraz, horrela lan egin behar dugu etorkizunean, lankide izan behar dugu, kooperatu egin behar dugu pertsona desberdinen artean eta organizazio desberdinen artean. Gatazka armatuak hurakanen antzekoak dira askotan eta sarritan beren dinamika sor dezake, dinamika konplexua, auto sostengarria eta hor jarraitzen dute bere suntsipen gaitasun handi horrekin eta nik hemen ikasi dudana da, nola ekarri aldaketa baketsu bat indarke-

riaren antzera, aldaketa baketsuak ere bidearen araberakoa ere badela eta beti ere lider politikoen mende dago, askotan nazio artekoetan, tokikoetan, zenbat eta denbora gehiago lan egin pertsona horiek elkarrizketa bultzatzeko, orduan eta iraunkorragoak izango dira lortzen diren aldaketak. Eta beraz, erabaki guztiak, erabakigarriak izan zirenak, Aiete aurretik hartu zirenak, eta prozesu honek guztiak ekarri du bakearen hurakan bat sortzea, bakearen zurrunbilo bat sortzea eta gatazka oso ilun bat bihurtu duzue zerbait oso positibo eta gainera aukera berri asko ireki dituzue eta zuek denak nola elkartu zineten Aieten duela hamar urte eta ze ahalmen izan zuen lankidetza horrek, hori da nik ikasi dudana, hori da nirekin gelditu dena eta eskerrik asko parte izaten uzteagatik. Eskerrik asko.

Véronique Dudouet

Duela hamar urte, Aieteko konferentzian ez genukeen imajinatu ere egingo zer gertatuko zen hurrengo hamarkadan. Denek bagenuen itxaropen bat Aieteko adierazpenak bultzada berri bat sortuko zuela bake prozesuaren alde, Espainiako Estatuaren eta ETAren alde baita Ezker Abertzalearen artean ere eta burutu egingo zela nolabait akordio truke bat eginez eta beharbada hurbiltze bat ere lortuko zela eta hori ez zen gertatu, hori den denok dakigu eta zer gertatu zen orduan? zer gertatu zen? Ba bake prozesu bat sortu zen bat ere konbentzionala ez zena, gorabehera asko izan zituen prozesuak eta egia esan lezio asko ikas daiteke prozesu horretatik. Ari naiz bitartekariez, ari naiz eragile desberdinez, bakea eraikitzeko orduan mundu osoan. Atzo entzun genuen eta egia da, gatazka guztiak bakarrak direla eta ez dagoela euskal eredu bat errepikatu daitekeena munduko beste bazter batean baina bai dira hainbat elementu oso garrantzitsuak direnak, eskaintzen digutenak nolabaiteko inspirazioa, elementu horietatik asko ikas dezakegu. Esate baterako blokeoa sortzen denean, hau da, alde batek baztertu egiten duenean bakea eraikitzearen ikuspegi bat edo ukatu egiten duenean gatazka politiko bat egon ere badagoela. Eta askotan pribilegioa izan dut hona Euskal Herrira etortzeko eta parte hartu izan dut mota honetako bake foroetan eta seguruenez, askok entzungo didazue esaten orain esango dudana: Baina laburtu behar baldin badut azken hamar urteetan ikasitakoa, nik bi irakaspen gako aipatuko nituzke: Bi irakaspen nik erabiltzen ditudanak edo aprobetxatu egiten ditudanak gatazketan lan egiten dudanean beste herrialde batzuetan. Irakaspen batek du, iraunkortasunarekin eta sormenarekin zerikusia eta bigarrenak du inklusibitatearekin zerikusia. Has gaitezen sormenarekin eta berrikuntzarekin. Nik Euskal herrian ikasi nuen gauza berri hori, elkarrizketa mota guztien artean, eta negoziazioetan ikasi nuenean, gizarteak bakea eskatzen duenean, gizarteak galdatu egiten duenean bakea modu duinean, nahiz eta bake prozesu negoziaturik ez egon, estatuan egin daitekeela. Hemen Euskal Herrian lortu egin zen hori elkarrizketaren muina aldatuz, elkarrizketaren ikuspegia aldatuz. Jadanik ez zan elkarrizketa bat gobernu zentralaren artean eta beste aldeen artean modu blokeatuan. Aldatu egin zen eta elkarrizketa alde anitzetakoa bihurtu zen edo eremu asko sortu ziren gizarte zibilaren artean, alderdi politikoen artean, euskal gizartearen artean espektro politiko guztiak parte hartu zuen eta askotan ETAko militanteekin ere bai. Beste elementu bat sormenari dagokionez, eta hemen ikasi nuena euskal prozesu honetan, izan zen elkarrizketa politikoa gatazkan dauden gai funtsezko horiei buruz, adibidez euskal identitatea, euskal abertzalearen gatazka, negoziazio hauek blokeatzen direnean, posible da aurrera egitea elkarrizketaren bitartez eta adostasuna sortuz, oinarritzen baldin bagara behintzat gatazkaren ondorioetan eta giza alderdietan. Gatazkaren giza alderdietan normalean, prozesu tradizionaletan gai horiek azkenean tratatzen dira akordio batera iritsi ondoren. Faktore politikoei buruz, akordio batera iritsi ordez, muinean dauden gai horietan. Nahiz eta blokeoak egon hemen Euskal prozesuan bide ofiziale ho-

rretan, negoziazioetan aurrera egin da beste fronte batzuetan. Eta beti ere hori posible izan da Foro Sozialari esker, ETAren armagabetzeari esker, presoei esker... Adiskidetzeari buruz aurrerapen handia egin da beste fronte batzuetan eta muinean zeuden faktore politikoak oraindik ez dira konpondu edo ebatzi baina behar bada politika konbentzionalarekin lortuko da horiek konpontzea ere bai. Eta gero bigarren irakaspen batek, zerikusia du inklusibitatearekin, hau da, nork du jabetza, norena da prozesua? Andy-k ondo esan duenez, Independentziaren aldeko indarrak Euskal Herrian beren burua behartuta ikusi dute birplanteatzera ebazketa baten pausuak eta ikasi dute beste bide bat, desmilitarizazio bide progresibo bat ikasi dute, beste eragile batzuen laguntzarekin: Estatu Frantsesa, Euskal Erakundeak eta Euskal gizartearen laguntzarekin orohar ere bai. Eta nire kideak esan duen bezala, nik uste dut lehen maila izango litzatekeela, barne inklusibitatea Ezker Abertzalean. Elkarrizketa hori eman zen, beno Aiete aurretik hasia zen eta gero ondoren ere jarraitu zuen ze oso garrantzitsua da barne adostasun bat iristea une oro eta lider hauek horrenbesteko ausardiarekin erabaki zutenak beste bide bat hautatzea, edo ebazketara iristea bake bidea erabiliz, garrantzitsua zen guztion adostasuna izatea mugimenduaren barruan, garrantzitsua zen bermatzea parte hartzaile guztiek parte har zezaketela erabaki horitan, organizazioa desegite horretan eta soluzio bat bilatzearen aldera. Eta hau oso prozesu garrantzitsua da eta horri esker posible izan zen ETAren desegitea 2019.urtean. Eta gero maila politikoan, inklusibitateak ere esan nahi du, bermatu egin behar zela alderdi politiko guztiak ados egotea eta hori gauzatu egin zen Baionako Adierazpenean. Eta benetan harrigarriena dena eta positiboa da alderdi politiko guztiek gonbidapena onartu zutela biltzar horretara joateko eta oraindik ere akordioan jarraitzen dutela eta inklusibitatea ere gertatu zen gizarte mailan ze niretzat ere irakaspen oso garrantzitsua izan da ze Euskal gizartea gai izan da modu inklusiboan sustatzeko eta jarraitu du izaten eragile nagusia bake prozesuan eta hemen gogora etortzen zait, esate baterako, Lokarri-k lideratutako ekimen batzuk eta hemen ere bake bidea dugu alderdi anitzeko plataforma eta hainbat Foro Sozial 2013 tik aurrera antolatu direnak eta ekarri dutenak elkarrizketa nazional bat sortzea eragile guztien artean Euskal Herrian eta ondorioz prozesua herriarena da, hau da, Foro Soziala bihurtu da egitura iraunkor bat hori 2013an gertatu zen eta foro horrek proposamen espezifikoak egin ditzake blokeatze horiek gainditu ahal izateko eta horrela prozesuarekin aurrera jarraitu ahal izateko, hau da, arrakasta izateko ere bai ari naiz pentsatzen bakearen artisauen kasuak beraiek izan ziren azken batean, desarmearen tresna bat, eragiketa horren tresna bat. Eta horixe da hemen gertatu dena. Zeren eta eragile militarrak, segurtasun eragileek erantzukizun hori utzi zuten armagabetzearen ahalmena utzi zuten, gizarte zibilaren esku. Hori gauza aparta izan zen, hori ezta askotan gertatzen munduko beste alderdi batzuetan. Eta horrela iristen naiz inklusibitatearen azken elementura, hau da, nazioarteko inklusibitateaz ari naiz. Nik uste dut Gizarte Zibilak Euskal Herrian eta eragile politiko Euskaldunak oso inteligenteak izan direla nazioarteko elkarteak gonbidatu dituztelako, nazioarteko irudiak edo figurak gonbidatu dituztelako lekukoak izatera, ikusteko nolako urratsak ematen ari ziren bake prozesuan eta norbanako bakoitzari utzi diote, erakunde bakoitzari utzi diote bere indarretik ekarpenak egiten eta bere ahalmen horretatik esperientziatik ekarpenak egiten, den denek laguntzeko bake prozesu horretan. Pentsatzen ari naiz adibidez, nazioarteko kontaktu taldean Brian Currin-en lidergoan, Dialogue ere bai, elkarrizketarako aholkularitza taldea, beste erakunde batzuk ere ditugu parte hartu dutenak eta diplomazia lanak egin dituenak Espainiako Estatuarekin. Gero baita ere beste erakunde batzuk, niri erakundearen antzera Berghof instituzioak eta bakoitzak bere ikuspegitik lagunduz eta bakoitzak bere esperientziatik lagundu dute pixkanaka bultza egiten prozesu honetan eta aurrera jarrai dezan eta noski ere Euskal ekintzaileei lagunduz, horiek bait ziren benetako protagonistak bake prozesuan. Orain bermatu behar dugu inor ez dugula atzean uzten hurrengo urratsetan. Aipatu dugu jadanik norbanakoen rola, hau da, arris-

kua hartu zuten pertsonek bake bilatzeko eta orain bere prezioa ordaintzen ari direnak. Josu Urrutikoetxea esate baterako eta beste batzuk, ari naiz pentsatzen ere presoengan. Borondate oneko keinu bat merezi dutenak botere judizialaren aldetik Espainian eta Frantzian. Beraiek ekarpenak egin dezaten gizarte bat eraikitzerako orduan, bakean biziko den gizarte bat gero ere ari naiz pentsatzen biktimengan, oraindik ere aitortza oso baten zain daudela bere sufrimenduaren eta oinazearen aitortza bat. Erronka asko ditugu esku artean baina datozen mahai inguruetan hitz egingo da horri buruz. Eta horrekin bukatzen dut nik ikasitako irakaspenekin baina nik izandako irakaspenak bakarrak izan dira eta inspirazio iturri izan dira bakearen arloan lan egiten dugun mundu guztiarentzat, pertsona askorentzat mundu osoan beti erabiltzen ditut hemen ikasitako irakaspenak munduaren beste bazter guztietan. Eskerrik asko.

Paul Rios

Ez dakit gidoi barik geratu ote naizen, gainera Véroniquek eta nik ez dugu elkarrekin prestatu baina bere argudioari jarraituz, inklusibitateari buruz hitz egin du eta uste dut Aiete aurretik gertatu denarekin bat eginez, eta inklusioa ardatz hartuta, gutxi gogoratuko duzue ze Aieteko argazkia da nazioarteko liderren arteko argazkia eta han daude eskaileratan eta konferentzia egun bat lehengo hasi zen, urriaren 16an hasi zen hain zuzen ere, igande batean antolatu zen eta topaketa bat antolatu genuen nazioarteko bitartekarien artean. Ez banago oker, Brian-ek eta Albertok parte hartu zuten eta elkartu egin ziren Euskal gizarte zibileko ordezkariekin,bakearen eta giza eskubideen aldeko gizarte erakundetakoekin, unibertsitateko kideekin eta kultura munduko erreferenteekin bildu ziren. Horrekin Euskal gizarte osoa konferentzian parte hartzera bultzatu nahi genuen. Eta era berean konferentziaren arrakastarik handienetariko bat, gure historian inoiz izan ez den aniztasuna biltzeko gaitasuna izan zen ze aretoan Euskal Autonomi Erkidegoko, Nafarroako eta Iparraldeko ia alderdi eta sindikatu guztiak egon ziren. Ze inoiz ez genuen espazio bera partekatu bakearen eta bizikidetzaren aldeko konpromiso kolektibo batean. Eta uste dut horrekin guztiarekin prozesu inklusibo bat bultzatu nahi genuela eta sektore sozio- politiko guztiek bere lekua izango zuten, prozesuaren partaide eta protagonista sentituko zirela. Batzuetan kosta egiten zait itzultzea ere Véroniquek ere esan du gaztelaniara itzultzea ere kosta egiten zait esatea baina nahi genuen sentitu protagonista bera prozesuaren jabe izatea ze kanpoan uzten baldin baduzu norbait gero oinarriak jartzen dituzu porrota izan dezan. Eta bakearen iraunkortasunak guztiok ordezkatuta eta entzunda sentitzea eskatzen du eta nik uste dut horixe lortu egin zela. Bigarren irakaspen bat ere, nazioarteko fazilitatzaileen garrantzia eta nahita esaten dut, fazilitazioari buruz hitz egiten dut eta ez bitartekaritzaz. Atzo hitz egin zen bitartekaritzaz jauregian. Nik zalantzak ditut bitartekaritza neutralaren eraginkortasunari buruz baina zuek zarete adituak eta zuek dakizue nik baino gehiago baina zalantzak ditu horren inguruan. Baina bai egiaztatu izan dut urte hauetan nazioarteko fazilitazioaren garrantzia. Garrantzitsua izan dela jakina, Brian, Alberto eta harremanetarako Nazioarteko taldeko gainerako kideak adibide garrantzitsuak izan dira, haien funtzioa bikoitza izan bait zen. Alde batetik alderdiak hitz egitera bultzatzen zituzten. Askotan bizitan etortzen zitzaizkigunean eta alderdi politikoekin biltzen zirenean ikusten zuten asteak zeramatzatela hitz egin gabe elkarren artean eta haien gomendioa beti berbera zen: Komunikazioa berriro hartu behar duzue eta horrela gertatu zen bere bisitaren ondoren kontaktuak berriz ere haste ziren haien aholkuak jarraituz. Beraz haien bultzada erabakigarria izan zen elkarrizketa geldirik ez egoteko. Baina egin zuten lanak ere beste bertute bat edo ezaugarri positibo bat zuen, hau da, al-

boko pentsamendu laterala esango genuke. Azalduko dut zer esan nahi dudan: indarkeriaren eta gatazkaren egunerokotasunean murgilduta gaudenontzat oso-oso zaila da beste perspektiba bat izatea eta askotan iruditzen zaizu horma zeharka ezin bati aurre egin behar diozula etengabe, ez duzula inolako aukerarik. Nazioarteko bideratzaileek lagundu ziguten perspektiba izaten ze arazoari beste ikuspuntu batetik begiratzen lagundu ziguten, horregatik esaten dut albokoa dela eta lagundu ziguten ere irtenbide irudimentsuak aurkitzen beste bake prozesu batzuetan izandako esperientziaren ondorioz eta uste dut ez garela oraindik jabetzen zuen laguntza izatea ze luxua izan zen guretzat ze egokia izan zen guretzat momentu konplikatuetan eta behar bada guk geure kabuz ez genuen izango gaitasun hori egindakoa egiteko zuen laguntzarik gabe. Hirugarren irakaspen bat izango litzateke eskualdeen bultzadaren garrantzia, bueno, batzuk entzungo duzue hitz hori, eskualdea, erregional, erabiltzen den hitz teknikoa honelako egoeretan. Gure bake prozesua hara, ez da gobernu nazionalak parte hartu nahi ez duen egoera bakarra munduan, ez da bakarra, gu ez gara horretan bakarrak eta gure kasuan prozesu berritzaile bat garatu dugu non protagonismoa Véroniquek eta Andyk esan duten bezala, gizarteak berak izan zuen, bai eta alderdiek eta erakundeek eta ingelesez esaten den bezala *"it takes two to dance tango"*. Bi pertsona behar dira tango bat dantzatzeko, ba bakea eraikitzeko orduan ere bai, noski, eta baita ere bake prozesu hori eraikitzeko eta gure kasuan gobernuak dantzatu nahi ez zuenenez gero, ba gizarteak dantzatu zuen eta bigarren dantzari gisa agertu zena ildo horretan azpimarratu nahi dut oso garrantzitsua dela gure gobernu eta erakunde propioak izatea ze gobernuaren inakzio horren aurrean teknikoki eskualde gobernuak deitzen direnak izan dira lekukotza hartu dutenak, hala nola Eusko Jaurlaritza, Nafarroako Gobernua edo Iparraldeko Mankomunitatea zeinek beren ekintza eta euskarriekin une garrantzitsuenetan babesa eman bait zieten inakzio horiei eta egoera askatzeko ekimena ere hartu bait zuten eta ez da ahaztu behar ze hemen hainbat pertsona daude Udaletxeetatik datozenak eta beraz, ez da ahaztu behar Udal askok elkarrizketa eta deskripzio prozesuak bultzatzeko egin zuten lan horretan. Laugarren irakaspena izango litzateke Etika Estrategiaren aurrean edo versus Estrategia. Badakit ez dela sekretu bat, ni bakezalea naiz. Uste dut indarkeria bidegabea dela eta giza duintasunaren arkua egiten duela eta hori da nire jarrera etikoa eta uste dut gure herritarren zati handi batena ere hori dela. Posizionamendu etiko berbera dugula baina asko eskatzen bagenuen ere, ETA-k ez zuen indarkeria eteten, haren etika bestelakoa zen. Bere ondorioak ateratzen zuten, bere etika, ETA-ren etika desberdina zen, eta zentzu horretan jende askori entzutea gustatzen ez bazaie ere sektore politiko askori, uste dut egokia izan zela ze estrategia jorratu zen aukera berriak sortzeko bake prozesuan, hau da, eztabaida etikoarekin jarraitu ordez, bestalde ezinbestekoa baina inora eramaten ez gintuen gogoeta estrategiko bat egin zen. Eta ETA-ri eta Ezker Abertzaleari planteatu zitzaien hausnarketa estrategikoa gehitu zitzaien. Eta bi galdera: Indarkeria haien helburu politikora hurbiltzen al zituen? Hori zan galderetako bat eta beste galdera zen: Indarkeriarekin bake prozesu berri bat bultzatzeko baldintzak jartzen ziren? Eta nik uste dut oinarri horien gainean hausnarketa eraikitzaile bat egin zela ze posible zen hala egitea eta arlo horretan zalantzarik gabe Ezker Abertzalearen lidergoa funtsezkoa izan zen eztabaida horri azken ondorioetaraino heltzeko. Eta bostgarrenez, azken irakaspen gisa nik adieraziko nuke bakearen aldeko ekosistema bat bagenuela eta saiatuko naiz nire burua azaltzen: Gertatu den guztia Aieteko konferentziatik indarkeriaren amaiera arte eta aurreko edo ondorengo urratsak ere ez zirela hutsean eman, ez ziren alperrik eman, ez ziren bat batean gertatu. Urte askoan euskal gizartearen zati handi bat indarkeriaren eta giza eskubideen urraketen aurka mobilizatua zen jadanik. Gizarteak berak ere, elkarrizketarako espazioak bultzatuak zituen eta horiek erakutsi zuten indarkeria ez zela saihestezina aitzitik indarkeriarik gabeko alternatiba demokratikoak ba zeudela gure arteko desberdintasunak kudeatzeko. Horren guztiaren

ondorioz, gizartearen gehiengoak indarkeriaren amaiera babestu zuen baita ere elkarrizketak, giza eskubideak eta biktimen babesa ere bai eta hori zen 2011 baino lehen zegoen egoera, gehiengo osotze handi batek oso argi zuelako. Beraz ez da indarkeriaren amaiera desiragarria zela baizik eta indarkeriaren amaiera halabeharrezkoa zen gizarte honen aurrean. Ezinbestekoa zen eta nik uste dut Aieteko konferentzia ahalegin kolektibo horien guztien gailurra izan zela, pastelaren ginda izan zela. Eta ziur nago prozesua iraunkorra izan dela, ez duela porrot egin neurri handi batean, gure gizarteak jada egina zuelako gure aniztasuna modu baketsuan kudeatzeko eszenatoki baterako bidea, egina zuelako eta jasangarria izanda atzean bazegoelako gizarte bat aspaldidanik gehiengo batean kudeaketa baketsu bat eskatzen zuela gure aniztasunean. Eta azken adibide bat jartzeko, bukatzeko, lurra emankorra zen, ongarritua zan jadanik aspalditik, hazia jadanik ereinda zegoen aspalditik. Eta hauek dira nire gogoetak irakaspenen inguruan, eskerrik asko.

Alberto Spektorowsky

Zer hitz egingo dut Gaztelaniaz edo Ingelesez? - nahi duzun bezala.

Eskerrak eman nahi dizkiet denei esan dituztenengatik, aipatu dituzten puntuengatik. Uste dut nolabaiteko esparru teorikoa ematen digula eta badaude nik baino azalpen hobeagoak eman dituztenak. Dena den, ekarpen bat egin nahiko nuke ikuspegi pertsonaletik, nik izandako bizipen batzuetatik nolabait osagarri moduan. Nik banuen, eskarmentua esan bezala Palestinan parte hartu nuelako Palestinarren eta Israeldarren arteko elkarrizketa horietan. Hortik iritsi nintzen ni gatazka honetara eta Aiete baino lehen Brian-ek eskatu zidan beraiekin joateko, izan ere, Paul ere gurekin etorri zen bilera hartara eta bilera bat egin genuen Rubalcabaren taldearekin ez Espainiako gobernuarekin baizik eta Rubalcabaren taldearekin. Prestatzen ari ziren pixka bat egoera, Aieteko konferentzia baino lehen, posizioa finkatzen ari ziren eta ni prestatu nintzen bilera hartara joateko eta pentsatu nuen, ongi, kasua aurkeztuko dut ezta? hortik hasiko naiz. Indarkeriaren amaieraren aurrean gaude beraz, momentu hau serioa da, gauza serioa da, ezta? Eta pixka bat pentsatu nuen ea zer nolako erantzuna eman zezakeen gobernuak, Israeldarrek zer esaten duten: “ez esan tontakeriarik hau ez da indarkeriaren amaiera badakigu ezetz”, beraz ni prestatzen ari nintzen konbentzitzeko baietz indarkeriaren amaiera zetorrela, puntu horretan geundela, pixka bat horren inguruan konbentzitzeko. Autodeterminazioarekin lotutako gaiak asko aipatu ziren aurreko bileretan esan zidatenez eta bazirudien horrek eten edo geldiarazi egiten zituztela elkarrizketa horiek. Guk izango genuen bilera horretan, ez ziren hitz egingo gai horiek bilera horretan eta nik beraz espero nuen jarrera hori agertuko zutela ezta? Badakigu ezta? Eta nire harridurarako iritsi nintzenean benetan beraiek ere sinetsita zeuden benetan indarkeria amaituko zenaren inguruan. Benetan sinesten zuten eta nire sentimendua izan zen tira! ba ez dut lan askorik hemen ezta? Ikusita zein fasetan zeuden, beraz hor hurrengo urratsa zetorren ezta? Zer gauza eskatuko diren, zein planteamenduak egingo diren, noski presoen gaia hor zegoen eta nik kontuan izan buruan nuela adibidez HAMAS-ek Israelgo gobernuari esaten ziola: “tira ba hau egin dezakezue eta jarraipena eskatzen dugu armagabetzeko” eta abar ez? Horrelako testuinguru batetik nentorren. Kasu honetan, testuingurua bestelako zen, gobernuak konfiantza hori zuelako eta orduan presoez hitz egin genezakeen adibidez ezta, konfiantza horretaz eta azken batean horrelako negoziazioetan estrategiak agintzen du onartzen diren ala ez eskatzen direnak. Nik bilerara iritsi nintzenean ulertu nuen ez nekiela zer nolako planteamendu estrategiko egiten zen Espainiako

Gobernuaren aldetik eta Espainiako Gobernuaren kasuan lege kontuak ziren batez ere interesatzen zitzaizkionak ez hainbeste presoen gaia ezta. Denbora guztian esaten zena zenez, legea beteko dugu, gure testuinguruan dagoen legea beteko dugu... Ez zen galdetzen zer nahi genuen zer espero genuen beraz, haien lekuan jarrita nik zer egingo nuke? Ba onartu ere proposatzen ari zena, ikuspegi estrategikotik logikoa zelako baina ez zen hala izan ezta? Beraz gogoeta horiek egin nituen nik bilera hori baino lehen eta bilera hori eduki eta gero eta ikusten nuena zen ez nuela ulertzen edo ez nuela barneratuta haien jarrera estrategikoa. Gobernu aldaketarekin berehala ulertu nuen prozesua pentsatu baino askoz korapilotsuagoa izango zela. Eta horrekin batera, prozesu hau alde bakarra izan zen ezta. Baionan izandako bilera gogoratzen duzue ezta Paul? Gogoratzen duzu nola geunden puntu batean atera -biderik gabe eta gogoan dut nola egun hartan hausnartzen genuen zein zen xedea horrelako prozesu batena eta alde bakartasuna posible izan zen hein batean erakunde propioei esker. Dagoeneko aipatu den bezala, nik ulertu nuen ezinezkoa zela Espainiako Gobernuarekin horrela hitz egitea eta askotan egoerak okerrera ere egiten zuen gobernuaren jarrera zela eta. Beraien jarrera zen, delinkuente batzuk zirela ezta? Argi zuten ez zutela nahi gatazka nazionalista izatea eta horretan tematuta zeuden beraz, bide hori itxita zegoenez, beste bat bilatu behar genuen, beste estrategia bat eta hor gertatzen dena da beste gai batzuetan sartzen garela: nola erabaki edo nork hartzen du erabakia adibidez presoak gerturatzeko? Estatuak. Eta Estatuak ez badu bide hori onartu, ezin dugu ezer egin gai horietan aurrera egiteko eta horregatik ulertu nuen jarrera alde bakarra zela, estrategikoki baliatu beharrekoa. Ez geunden hemen, edo demagun hemen gaudela Euskal Gizarteak erakunde batzuk dituelako hainbat alderdi politikorekin eta guk beti bultzatzen genuen hitz egin zezaten aniztasun horren baitan beraz zentzu horretan alde-bakarra izan arren, ez zen guztiz alde bakarra izan, hainbat eragile edo hainbat alderdi zeudelako eta nazioartetik horretan lagundu genuen. Hori normalean Estatuari eskatzen zaio baina eskualdeko gobernua baldin bada zeregin horretan diharduena, hor subiranotasun ariketa batean dago ezta? Eta nolabait legezkotasunaren langa hor dago, gertu dago eta ulergarria zen ere Eusko Jaurlaritzak hartu zuen jarrera, legezkotasunaren kontua ere hor zegoelako. Dena den, beste leku batzuetan ikusi dugu subiranotasuna bere egiten dutela eskualdeko gobernu batzuek eta beraz, kasu honetan, Eusko Jaurlaritza bazegoen emu gris batean legezkotasunaren mugan. Niri dena den, iruditu zitzaidan alde-bakarreko jarrera horri jarraitu behar zitzaiola Espainiako Gobernuak zuen jarrerarengatik eta ni, nire iritzi pertsonala ematen ari naiz nire oroitzapenetan oinarrituta gero agian gauza teorikoagoei buruz hitz egin dezakegu beste adituak izango ditugulako eta alderatu ahal izango ditugulako ere bake prozesuak elkarren artean. Nik dena den ikusi nuen baietz hortik jo behar genuela, ezin genuelako Espainiako Gobernuarekin hitz egin baina hor genuen Euskal komunitate osoa eta hor Foro Sozialak ekarpen izugarri handia egin zuen: Eragile sozialak, gizarte zibilak, alderdi politikoak, erakundeak... bildu egin zituelako. Indarrak batzeko baliagarria izan zan eta prozesuak oraindik indarrean jarraitzen du. Euskal Herrian askok bere buruari galdetzen diote oraindik zer gertatuko den kontakizunarekin, memoriarekin eta hori horrela da edozein gizartetan, horrelakoa da joko politikoa, Azken batean beti bilatu behar da zein den gure kontakizuna eta hor kontuan izan behar dugu prozesu horiek ez direla errazak, hainbat ikuspegi daudelako eta hemen ere noski norberaren bizipenen araberakoa da hori. Garrantzitsuena dena den da hitz egitea, hitz egitea eta aitortzea aniztasuna. Ezin ditugu kontakizunen aniztasunak baztertu, hitz egiten jarraitu behar dugu kontakizun hori eraikitzeko. Eta hemen ere politikan aspaldidanik eztabaida bat egon da adostasunak bilatzearen inguruan eta elkarrizketa bultzatzearen inguruan arerioen artean ere hitz egin dezaten. Zer dira arerioak? Arerioak gara? Ez ba gara besterik gabe iritzi desberdina duten pertsonak ezta? Eta hori horrela izanda adostasunak lor ditzakegu. Beste leku batzuetan lortzen

ari dira, adibidez Israelen eta ikasi egin behar dugu desberdintasunekin bizitzen, elkarrekin bizitzen eta demokraziaren testuinguruan hitz egiten jarraitzen badugu, eta prozesuak bizirik mantentzen baditugu, nire ustez aurkituko dugu bide bat aurrera egiteko eta noizbait lortuko dugu kontakizun bat egitea. Ez naiz oso optimista ere ze ez da erreza errelato eta kontakizun komun bat sortzea, istorio bakar bat sortzea... Jarrai dezagun bien bitartean zauriak sendatzen eta kontakizun ugari izaten. Hemen hainbat eragile, hainbat alderdi ari dira lanean elkarrizketan jarraitzeko eta politikaren bidetik jarraitzeko eta politikaren arauak jarraitzeko. Horrela funtzionatzen dut, onartzen dut zer esaten duzun, onartzen dut pertsona gisa zuk iritzi hori izatea baina jardun politikoan zu nire aurkaria zara eta orduan aurre egingo dizut ezta baina politikan. Eta funtsezkoa da joko politikoak ere aurrera egiteko eta alderdi politikoen sistema horrek aurrera egiteko beharrezkoa da kontraste hori. Demokrazian horrela funtzionatzen du politikak eta ez dugu horren beldurrik izan behar.

Aitzpea Leizaola
Moderatzailea

Galdera bat daukagu eta agian galderak ere eramaten gaitu orain dela hamar urteko testuinguru batetara. Galderak dio: Zer egin irtenbiderako biderik ez daukan gatazka batean? Adibidez, nire herrian biztanleriaren %70ak babesten duen independentzia nahia dago baina herri hori kokatuta dagoen estatuak ez du inoiz hori baimenduko. Galdera oso zabala da, laurentzako da baina igual nik batez ere hartuko nuke lehenengo partea ez? Zer pentsatu edo nola pentsatu edo pentsatu ahal daiteke irtenbiderik ez daukan gatazka batean? Nahi duenak erantzun dezala. Nola pentsatu, Aiete baino lehen ere pentsatzen zen irtenbiderik ez zegoela. Hori da pixka bat nik hartzen dudana galdera honetatik.

Paul Rios

Gatazken konponbideak, nik esango nuke kudeaketaz hitz egin behar dugula gatazkaren kudeaketaz ez konpontzeaz batez ere identitateaz eta subiranotasunaz ari bagara, gatazka hori berez ezin delako konpondu. Identitateak eta gure subiranotasuna ulertzeko modu desberdin horiek hor egongo direlako etorkizunean ere beraz, gatazka konpontzea ez dut nik hainbeste horrela ikusten. Niri iruditzen zait kudeaketa egin behar dela. Indarkeriaz kudeatzeak eta giza eskubideak urratuz kudeatzeak laguntzen zigun arau berrietara iristen eta garai berriak zabaltzen? Nire ustez erantzuna da ezezkoa. Orain baditugu gakoak kudeaketa hobe bat egiteko eta adostasun puntu gehiago aurkitzeko? Esango nuke baldintzak hobeak direla. Orain duela hamar urte edo duela hogei urte genituenekin alderatuta. Bestalde, guri dagokigu alderdi politiko gisa, eragile gisa, gizarte zibil gisa, nola bideratu nahi dugun, zer nolako irtenbide eraikitzaile proposatu nahi ditugun baina hor gurea da ardura eta erantzukizuna ezta? Eta nik esango nuke hemen baldintzak genituela izan genituenean, aurretik ez.

Andy Carl

Ez da erraza erantzutea. Guk hainbat prozesuren inguruan hausnartu dugu eta dokumentatu ditugu eta ikasten duzu nola gertatzen diren une erabakigarri batzuk, aldaketa batzuk eta guk ikusi genuen

Conciliation Resources-en, gertatzen direnean horrelako mugarriak, aldez aurretik ez dela jakiten berez nola ebatzi egoera bat, nola gainditu gatazka bat. Ez genekien nola egiten zen eta guk lan egiten dugu atzera begirakoarekin ezta? Ikusten duzu bake prozesua eta ikusten duzu ekimen jakin batzuek funtzionatu dutela eta niretzat interesgarria da gogoan izatea gertatzen ari den horretan ziurgabetasunarekin, zalantzekin lan egiten dugula eta egin behar duguna da esperimentatu, probatu gauzak eta batzuetan gauzak nolabait lerrokatu egiten dira eta funtzionatu egiten dute eta funtzionatzen ez dutenak bertan bera gelditzen dira, bidean galtzen dira ezta? Eta guk esaten dugu prozesuak direla hauek ez gertakizunak eta noski beti gertakizunetan arreta jartzeko joera dugu baina prozesuez ari gara eta uste dut argi izan behar duguna da zein den gure helburua eta bidea hori dela ezta? Eta batzuetan oztopoak agertuko dira gure bidean baina argi izan dezagun zein den helburua, zein den bidea eta egin dezagun aurrera urratsez-urrats eta atzera begiratzen dugunean horixe ikusten dugu, zenbat urrats txiki egin ziren bidean eta iruditzen zait zaila dela lan honetan esatea: hau al zen lor genezakeen guztia, ezta?

Uste dut kontuan izan behar dugula iraganetik datozen arazoekin, gatazkekin ari garela lanean. Askotan belaunaldi askok jasan dituzten gatazkekin beraz, hori ezin da bere ahala konpondu, denbora behar da. Nire ustez erronka nagusia da ez geratzea hor etenda, ez geratzea ez aurrera ez atzera eta benetan sinestea ezinezkoa dela, ezin dela ezer egin. Horrelako egoeretan sentitzen garenean uste dut atzera egin behar dugula gure elkarrizketak aldatu eta gure jarrerak aldatu. Bizitzan ere horrela gertatzen da ezta? Eta iruditzen zait interesgarria dela ikustea nola beti, nahiz eta testuinguruak oso zaila denaren itxura izan, badaudela bideak aurrera egiten jarraitzeko ezta?

Véronique Dudouet

Bi pentsamendu aipatu denari dagokionez: maila teknikoan, guk hitz egiten dugu mekanismoez ezta, eten horiek gainditzeko. Espazioak sortu behar dira, batzuetan arazo batzuk egoten dira oso erraz ebatzen direnak eta beste batzuk oso gogortuta egoten dira eta horietan zaila izaten da pixka bat aurrera egitea. Hor askotan ideia bikainak sortzen dira ezta, pixka bat polarizaziotik urruntzen garenean eta hor garrantzitsua da ere entzutea lortzen diren ideiak eta probatzea ia funtzionatzen duten eta hori bada mekanismoetako bat, probatzea. Eta Paulek ere esan du, gatazkak ez direla konpontzen baina nik ez dut esango kudeatu egiten direnik ere ez. Nire ustez, eraldatu egiten dira, hori gustatzen zait niri. Nola parte har dezakegu gatazka batean elementu eraldatzaile horrekin, nola lan egin dezakegu trantsizio horretan, fase politiko horretan ezin badugu aurrera egin independentziarekin gertatzen den bezala. Ba uste dut hor testuinguru inklusiboak behar ditugula eta osasungarriak. Armak ez badira ekuazioan sartzen, elkarrizketak aurrera egin dezake guztiokin. Nire ustez hori garrantzitsua da eraldaketa bat lortzeko gatazka batean.

Alberto Spektorowski

Uste dut galdera oso ona dela, asko egokitzen zaigula nazio subiranotasunaren inguruko gaiekin lan egitea ezta? Mundu ireki batean gaude, mundu global batean eta hor subiranotasunaren gaiak pil-pilean daude eta nik esango nuke globalizazioa dela eta, hain zuzen ere, migrazio mugimenduei dela

eta batez ere, gehiago dugula identitate nazionalaren beharra handiagoa dela eta kasu honetan identitate Gales bat, Euskaldun bat, Katalan bat... ez da gaur egun datorkigun zerbait baina etorkizunera begira esango nuke hortik doala Europaren etorkizuna, pertsonen Europa hori identitateekin lotuta egongo dela, hain zuzen ere globalizazioaren ondorioz. Uste dut gaur egun inork ez duela pentsatzen globalizazioa dela mugarik gabeko mundu bat, uste dut hain zuzen ere, kontrakoa gertatzen ari dela. Inoiz baino garrantzitsuagoak direla identitate nazional horiek eta badagoela ez soilik autodeterminaziorako eskubidea baizik eta autodeterminaziorako beharra. Hori da pixka bat nik dudan ikuspuntua.

Aitzpea Leizaola
Moderatzailea

Amaiera emateko mahai honi pixka bat laburbildu nahiko nituzke agertu diren hainbat auzi. Hamarkada batera atzera joan gara begira, aipatu dira eragileak, prozesua bera nolakoa izan behar zuen edo zer nolako desira zegoen hasiera batean eredu klasikoaren bilateraltasun horren huts egindakoan nola egin aurrera, unilateraltasuna edo aldebakarrekoa eta multilateraltasunaren arteko eztabaidak egon dira, nik uste hor esparru teorikoan oraindik ere nahikotxo idatziko dela hemengo bake prozesuaren inguruan maila teorikoan. Eragileak, gizarte zibila aipatu da ere, ezinezkoa zen hori buelta eman eta aukera bihurtu eta hor zuek aipatu duzue behin baino gehiagotan, aukeretaz hitz egin duzue, posibilitateaz... Badago hor euskarazko atsotitz bat, *Ezina ekinaz egina,* nolabait ere Véroniquek aipatzen zuen berrikuntzarako eta eredu berri edo imajinaziorako esparruen garrantzia baina baita ere arriskua aipatu duzue zuek denak praktikan eta arriskua aipatzerakoan nolabait ere itzalean gelditu da eta igual horrela gelditu beharko du oraindik ere hamar urte gutxi delako egindako sukalde lana eta sukalde lan handia dago nolabait ere oraindik ere jende aurrean aipatu ezin daitekeena baina baita ere mugarriak: Aiete izan dugu horietako inportanteena eta bidea. Eta nik uste dut Andyk aipatu duen kontzeptu batekin - denborari erreparatzen ari garen, atzera begira ari garen, iruditu zait oso inportantea "bitartea" esan duenean, bitartean, *"in the meantime",* bitartean gauzak egiten jarraitu behar hori, ez? Etenik gabeko prozesu batean murgilduta gaude. Hamar urte pasatu dira baina prozesuak oraindik bidea jarraitzen du eta honen berri entzungo dugu edo honen inguruan jardungo dira ondorengo mailan Aietek suposatu dituen erronkak jorratuko dituzten hizlariekin. Nire aldetik ba eskerrik asko zuei denoi, lau hizlarioi noski eta aurrerantzean elkar ikusteko aukera izango dugulakoan ba nahi duzuen arte.

Etenaldia

Nekane Altzelai
Aurkezlea

Bigarren mahai inguruari emango diogu hasiera. Datozen erronkei buruz hitz egingo digute beraiek Euskal gatazkak irtenbidea lortu dezan hurrengo erronken inguruan zer proposatzen duten, hori izango dute aztergai bigarren mahai honetan eta moderatzaile lanetan Jonathan Cohen izango dugu, bera Conciliation Resources-eko zuzendari exekutiboa da eta azkenengo hamar urte hauetan ere jarraipen zuzena egin dio Euskal prozesuari. Beraz, zuena da txanda:

Jonathan Cohen
Moderatzailea

Eskerrik asko eta espero dut denak ondo funtzionatuko duela soinuaren kontua pixka bat oso arraroa da niretzat ze mikrofono batetik hitz egin behar dut eta gero entzungailuak erabili behar ditut. Mahai inguru zoragarri bat entzun dugu, irakaspenen inguruan, bukatu berri den mahai inguru horretan eta benetan zoragarria iruditzen zait paradoxa horiek entzutea. Pazientziak zenbaterainoko garrantzia du eta baita ere inpazientziak, ezin egon horrek, hau da, denak buru gogorrak izatea eta aldi berean ere malguak eta orain erronkei buruz hitz egingo dugu. Zer erronka ditugun mahai gainean, zeintzuk ditugun eta zeintzuk izango ditugun etorkizunari begira. Atsegin handia niretzat lau hizlari hauek aurkeztea, oso anitzak gainera oso desberdinak eta ikuspegi desberdinak ere eskaini ditzaketenak, iritzi desberdinak ere bai. Alde batetik Agus Hernan dugu lehenik eta behin. Agus Hernan-ek ekarpen handia egin du armagabetzean eta ETA-ren disolbatzean, desegitean eta baita ere preso dauden pertsonen aldeko lanean. Gero hitza emango diot Robert Manrique-ri.

Robert Manrique bizirik irten zen Bartzelonako Hipercor-en atentatuan 1987an. Izan zen atentaturik okerrenetako bat une hartara arte, gatazkan, Euskal gatazkan. Robert Manrique-k ere hainbat biktima organizazioekin lan egin du eta bizitza eskaini du biktimekin lan egitera eta hainbat topaketetan parte hartu du, Foro Sozial Iraunkorra kontuan hartuta. Eta gero ere atsegin handia da niretzat Karmen Galdeano Prieto izatea. Karmen Galdeano presoen defendatzailea eta bere aita erail egin zuen GAL-ek 1985ean eta Karmenek hainbat topaketetan parte hartu du ere, ETAko biktimekin egindako topaketetan. Eta Brian Currin ere dugu gure artean, abokatua bera, Hego Afrikarra. Nelson Mandelak eskaini zion ikerketa batzorde baten buru izateko Apartheid-ren inguruan eta baita ere egiaren batzordearen sorkuntzan parte hartu zuen Hego Afrikan. Eta gero baita ere bitartekaria izan da prozesu askotan, Ipar Irlandan esate baterako eta baita ere irudi funtsezkoa izan zen harremanetarako Nazioarteko taldea sortzerakoan Euskal Prozesuan parte hartu zuena. Beraz, lau ikuspegi desberdin ditugu eta oso interesgarri ere bai. Saiatuko gara parte hartze laburrak egiten. Lau bost minutukoak mahai inguruko parte hartzaileen aldetik eta gero hitz egingo dugu gai funtsezkoenaz eta gero galderak hartuko ditugu publikoaren aldetik. Beraz mesedez planteatu zuen galderak eta horretarako denbora izango bait dugu, azken ordu erdia eskainiko diogu galderak erantzuteari baina bueno besterik gabe, atzerapen gehiagorik gabe eskatuko diot Agus-i hasteko mesedez. Agus, gustatuko litzaidake, bueno nik marko edo esparru bat eskaini nahi diot lehen hitz horiei, kazetaria zara, ekintzailea zara Gizarte Zibilean eta lan egin duzu soluzio inklusibo bat bilatzeko gatazkan. Jakin nahiko nuke pixka bat zeintzuk izan diren zuk aurkitu dituzun mugak, muga zailenak, zailtasun handienak prozesu honetan guztian eta zein den zure ikuspegia jakiteko nola eraiki daitezkeen zubiak etorkizunera. Nola egin dezakegu aurrera?

Agus Hernan

Egun on! Eskerrik asko denoi etortzeagatik. Foro Sozialaren ordezkaria naizen aldetik, denoi eskertzen dizuet. Nik uste dut bi elementu daudela, bi zailtasun daudela oraindik ere presente daudenak. Foro Sozialak asko defenditzen du erdiko karrilaren, erreiaren kontzeptu hori, hau da, desberdintasun politikoen artean eta baita ere, errei zentrala, hau da, bi kuestio azpimarratu nahi nituzke horretan. Errei, karril horrek presio asko sufritzen ditu. Kontatuko ditugu gauzak ahal dugunean eta

alderdi askok presio handia egiten dute karril horren gain. Hortik aterata beste espazio baten sar zintezen. Nik uste dut Foroaren indar-gunerik handiena dela, ez duela bakarrik aniztasuna oso zabal bat biltzen ez dago bestelako espaziorik. LAB, ELA, CCCOO, elkarrekin daudenik eta Nafarroan ere Alderdi Sozialista ere parte hartzen duena. Beraz, hori da gure indar-gunea, hain parte hartze-zabala izatea eta askotan bizi ditugun eztabaida garratz horien ondorioz batzuetan zailtasunak izaten ditugu errei erdi horretan izatea eta Foroak ez du inoiz interpelatzen, ez du inoiz balorazio bat egiten eta oinarritu egiten da bakarrik proposamenak egiten blokeoa gainditzeko. Hori da erdiko erreia eta horrek utzi digu hona iristen,iritsi garen baldintza hauetan. Esaten ari naizen bezala baldintza gogorretan batzuetan hainbat eztabaida politiko ikusten ditudanean prentsan, ematen du okerrago gaudela duela hamar urte baino, beste batzuetan askoz hobeto gaudela. Aldebakartasunaren, alde aniztasunaren eztabaida, nik uste dut orain alde askotako prozesu batean gaudela: Euskal Prozesu batean, Nafar Prozesu batean baita Iparraldean ere bai. Zer esan nahi du alde aniztasun horrek? Eragile askok parte hartzen dutela eta ekarri, eskaini egiten duela bakoitzak bere espaziotik. Hiru errei dira paraleloan doazenak baina denak prozesu bereran daude. Alde aniztasunaren ideia horretan atzo entzun nuen aldebakartasunaren ideia nik sekula interpretatu ez nuen modu batean. Hau da, Euskal Herria, Espainiar Estatua eta beti interpretatu nuen alde aniztasunaren ikuspegia ba urrats ematetik, batek ematen duen urrats horretatik eta atzo mahai inguruan askok insistitu egin zuten ideia horretan aldebakartasunean nik uste dut prozesu inklusiboaren ideia hori ba nik horrela azaltzen dut: niretzat eskailera bat da eta hor urratsak ematen dira eta une batean hor geldiune batera iristen gara, nola lortu den presoen kasuan akordio bat alderdi politikoen, sindikatuen aldean urruntzea defenditzetik pasatu gara, normaltasunaren aplikazio baten eskaria egitera, espetxe politikan eta salbuespenezko egoera gainditzea. Eta hirugarren maila bada integrazio akordio bat lortzea zeinean preso dauden guztiak sar daitezen espetxe legaltasunean. Horrek guztiak hainbat maila eragin ditu eta hor oinarrizko kanpamenduak ere sortzen ditu gure egoera honetan eta nolabait sortzen ari dira kontsentsuak. Behin entzun nion aditu bati, gatazken ebazpenean aditua zen bati esaten, guk bake prozesu klasikoetan, hau ez da prozesu klasiko bat, ze Osloko mahaia bukatu zenetik ez da nazioarteko bake akordio integral bat egon. Pertsona horrek esaten zidan: Beharbada eraginkorragoa da horrela ze ikusten ari gara akordioetarako marko orokorrak adibidez Habanakoa inplementatzeko orduan ba zailtasunak izan ditu hau da, lehen ikasi adostasunak sortzen eta hor hasi zen lehen Foro Sozialean hamabi gomendioen inguruan. Horrek pixkanaka indar garrantzitsuagoa hartu zuen ETAren armagabetze zibilarekin. Hegoaldeko eta Iparraldeko indar asko elkartu ziren arraun egiten norabide berean, helburu bakar batekin, gertakari horren amaiera izatea etsai asko eta zailtasun asko izan zituenak.Gero gainera ETA-ren disoluzioa, orain ere gertatzen dena, eta baita ere presoen gaira, biktimen gaira eta baita ere memoria kritika inklusibora. Hor geldituko naiz zure galderari erantzunez.

Jonathan Cohen
Moderatzailea

Eskerrik asko, nik uste dut oso hasiera ona izan dela gure eztabaidarako. Robert, zure bizitza betirako aldatu zen ez, atentatuaren ondorioz, 87ko atentatuaren ondorioz. Beraz, bakearen ibilbideaz pentsatzen duzunean zeintzuk izan dira erronka nagusiak biktimentzat?

Robert Manrique

Beno, hasteko esan, ni hemen nagoela, hizketan ari naiz Robert Manrique gisa ari naiz hizketan baina etorkizunari begira eta iraganari begira planteatzen ari naiz gauzak ikusteko modu bat biktima askok partekatzen duguna baina ez naiz biktimen izenean hizketan ari. Zoritxarrez batzuek hitz egiten dute biktimen izenean, nahiz eta ez diguten inoiz iritzia galdetzen, beraz asko harritzen nau biktimei buruz hitz egitea, ez bagaituzte ezagutu ere egiten, beraz argitu nahi dut hasieratik esateko bai biktima askok partekatzen dugula orain esango duguna eta nik errespetatu dezakedala beste biktima batzuk pentsa dezaketena nahiz eta nire izenean ez izan ze nik ez dut ordezkaririk, hori oso argi daukat. Hori esan ondoren, kontzeptuak argituz, biktima askok, atentatu terrorista izan genuenetik, ETA- ren biktimak edo GAL-en biktimak edo GRAPO-renak edo Terra Lliure -renak edo Milizia Katalanarena, edozein banda terroristak, bueno hogeita hamalau urtean banda terrorista askotako biktimak ezagutu izan ditut eta beti helburu bat izan dugu partekatuta: Lan egitea, saihestu ahal izateko beste pertsona batzuk, zoritxarrez ere guk pasatako sufrimendua pasa ez zezaten. Urte askotan gauza asko ikusi ditugu gustatu ez zaizkigunak noski, begi bistan dago. Bake prozesuaren bidean, azkenean lortzea ETA desagertzea hori lan konplikatua izan da eta lan konplikatua izan da zentzu batean: Aurre egin behar izan diogu ez bakarrik alde kontrakoei, hau da terroristei baizik eta baita ere borroka egin behar izan dugu gehiegitan nire iritziz, gure aldekoa zen horren kontra edo pentsa genezakeena, kasu honetan administrazioa, lagundu behar zuen administrazioaren kontra egin izan dugu, eta oraindik ere gehiago borrokatzen gara administrazioekin eta ez terroristekin. Nik terroristarengatik ez dut ezer espero, hori argi dago baina Estatuaren aldetik bai noski eta zoritxarrez Estatuak ez du laguntzen, ez du asistentzia integral bat ematen biktimen kolektiboei, kontutan hartu gabe zein izan den egilea, egile terrorista. Beraz, bide honetan bidea zaila izan da? Bai noski. Lehen Agus-i galdetu diot atzo ikusi nuenean jardunaldiko logoa, esan zidan, bueno hamar urteko logoa da esan zidan bai, oso ondo bikain ze leiho bat da irekita dagoena etorkizunera, itxaropenera, argitasunera... Beraz, gogora ekartzen dit Katalunian egin zen lehen eskultura hura, biktimen oroimenean egin zena, hain zuzen ere, leiho bat zen brontzezko leihoa. Zer lortu dugu? Lortu dugu leiho hori irekita mantentzea, lortu dugu leihoa irekita egotea nahiz eta zoritxarrez gaur egun pertsona askori gustatuko litzaiokeen, leihoa ixtea, itxaropenari leihoa ixtea giltzarrapo bat jartzea leihoari eta inork ez irekitzea. Ez da biktima askoren planteamendua, biktima askok lanean jarraitu nahi dugu leiho horrek irekia iraun dezan. Horretarako onartu behar ditugu gutxiago edo gehiago gustatzen zaizkigun gaiak baina onartu beharra dugu. Hori da legea, hori da araudia eta bestela exijitzen dut legeak babez nazala nahi dudanean baina orduan ere esan beharko dut legeak ere babestu egin beharko dituela besteak nahiz eta niri ez gustatu. Hemen kontua da positiboak izatea lanean jarraitzeko aurrera begira eta sufrimendu gehiago saihesteko. Zoritxarrez ez da ezezaguna badagoela beste terrorismo bat askoz ere okerragoa, hau da, askoz aleatorioagoa, ausazkoagoa dena, Yihadista jatorria duena eta horren kontra ere lanean jarraitu behar da baina oraindik ere konbentzituta gaude, gutxienez ETA-en aldetik ez dugula sufrimendu gehiago izango ezta oinaze gehiago izango. Hori oso garrantzitsua da, ikusi nahi ez duenak, azaldu dezala zergatik ez duen ikusi nahi. Egon daitezke ideia politikoak noski, egon daitezke partiduen ideiak, hori argi dago baina Agusek eta bere taldeak gonbidatu nindutenean ba azterlan txiki bat egin nuen, agenda errebisatzen hasi nintzen eta konturatu nintzen nire eginkizuna aholkulari gisa, laguntzaile gisa, biktimen adiskide gisa, nire terrorismoaren gaian sartzen dudan lanaren %95 eskaintzen diodala eta %5 erabiltzen dut politikariekin hitz egiteko eta esan dezaket gehienek ez dutela ezertxo ere egin beraz nire eginkizuna eta biktima askoren lana batez ere da laguntzea elkarren artean baina

helburu batekin: nahiz eta oinaze hori bizi izan dugun eta hor gelditzen den eta inork ez duen konponduko, saiatuko gara oinaze gehiago saihesten. Hori da biktima askok argi utzi nahi duguna. Bidea zaila izan da? Ba ez dakizue ondo... 87.urtetik nabil bide honetan eta badago jendea lehenagotik dabilena honetan eta geroago ere bai eta elkarrekin lan egiten dugu eta nik beti argi dut biktima askok ez ditugula bereizketak egiten biktimen artean. Niri Hipercor-ekoa gertatu zitzaidanean, inork ez zidan aurreko egunean galdetu: Bueno zuk Hipercor-en lan egiten duzula, nori ematen diozu botoa eta zeini ematen nionan arabera bihar ez joan ze kriston saltsa egingo dugu bihar. Zergatik egon behar dugu planteatzen biktimak egon behar dugula beti ideia beraren atzean, bandera beraren atzean? Ez, ez, horrela ez da kontua. Beraz aniztasuna eskatzen dugu errespetatzea eta errespetatu nadila, hori eskatu dugu urte askotan. Badakigu zaila dela ze interes asko daude tartean baina badakigu ez dela ETA-ren atentatu gehiago izan eta hori da biktima askoren helburua ETA-ren biktima askoren helburua. Hau da 30 urteko ibilbidea.

Jonathan Cohen
Moderatzailea

Gero nahi baduzu hitz egingo dugu gehiago. Eskerrik asko Robert, mezu oso potentea, eskerrik asko. Eta orain hitza emango diot Karmeni; Karmen, zuk ere galera pertsonal bat izan duzu gatazkaren ondorioz eta baita ere presoekin lan egin duzu eta beraz ikusi duzu espektro osoa, esperientzia askoren espektro bat. Zuretzat zeintzuk izan dira erronka kritiko eta funtsezkoak oreka horren artean, bakea eta justiziaren artean?

Karmen Galdeano

Beno, ezer baino lehen eskerrik asko zuen gonbidapenagatik eta beno, bai hasi nahi dut be bai eskerrak ematen Robertori, ze bueno urteak dira elkar ezagutzen dugula eta badakit jende askok harriduraz hartuko duela daukagun harremana baina seguru gure arteko harremana beste biktimen kolore bereko biktimen edo hori adierazten diguten biktimen arteko harremana baino gurea askoz hobeago dela, ez? Gogorra izan da gure arteko elkargune hauek gainditzea baina benetan merezi du eta horregatik ere pixka bat gu gaude hemen gizartea bide honetatik animatzen jarraitzeko. Azken hamar urte hauetan kokatzen dugu gure burua eta gure abiapuntua. Guk orain dela hamar urte, Estatuko biktima moduan ez ginen existitzen eta orain existitzen gara, behintzat gure testigantzak, ni neu hementxe nago ez? Aietek egindako deklarazioan, biktima guztiak onartu eta lagundu behar zirela eta eragindako mina onartu behar zela aitortzen zen biktimen esparruan. Horrela gu sortu ginen eta bide horri eusten saiatu izan gara lan potentea egiten, biktima guzti horiei hitza eman nahian, testigantzak bilduz. Onartu behar dugu ere, Estatutik ate guztiak itxita egon badira ere, bai Nafarroan eta bai Gasteizeko parlamentuaren aldetik, Gasteizeko instituzioen aldetik ere legeak aurrera atera direla, kostata eta oso murriztuak zentzu askotan arazo askorekin baina hortik abiatuta testigantza horiek ateratzen ari gara eta bai orain uste dut inork ezin dezakeela esan hemen biolentzia bakarra egon denik. Gure lana da biolentzia hori mahai gainean jartzea, horrela uste dugulako, azken momentu batean Estatuak bere ardurak onartu behar dituelako. Gu existitzen garen heinean, inork ezin digu esan polizia batzuen nahia izan dela edo abusu polizial horien barruan kokatu behar gaituztenik. Hemen estatuak

eta instituzioak atzean egon dira. Gu zaintzeko ziren estatu eta gobernu horiek gure kontra jo zuten, diru publikoa erabili zuten gure kontra, estrategia oso bat erabili zuten gure kontra eta hori mahai gaineratzea izan da azken hamar urte hauetan gure lana. Eta bueno, bitarte horretan ere, bilgune asko egin ditugu, parte hartu izan dugu beste biktima askorekin, eta oso gogorra izan bada ere, bueno nik uste dut, merezi izan duela gure aitortza txiki hori lortu nahian. Baina egia da baita ere oraindik oztopo gehiegi dauzkagula aurrera ateratzeko legediaren inguruan eta diskriminazio horrekin ere bukatzeko garaia badela eta hori uste dut erronka bat izan beharko litzatekeela.

Jonathan Cohen
Moderatzailea

Eskerrik asko Karmen. Pribilegio bat da, bai zu eta bai Robert entzutea. Ongi! eta orain Brian-ni eman nahi diot hitza. Lehen esan dut, zuk parte hartu duzu hainbat bake prozesutan eta lan egin duzu hainbat egoeratan. Egoerak elkarren artean desberdinak dira baina baita ere antzekoak, beraz, zuk nola ikusten dituzu hemengo erronkak, egon direnak eta oraindik aurretik ditugunak eta nola eragiten diote aurrera egiteko aukerari?

Brian Currin

Egun on eta eskerrik asko hemen parte hartzeko aukera emateagatik. Nik parte hartu nuen egiaren batzordearen topaketa horretan Hego Afrikan. Adiskidetzaren alde lan egiten zuen eta biktima asko ordezkatzen zituen, estatu indarkeriaren biktimak eta Hego Afrikaren testuinguru horretan esango nuke, Estatuaren biktima horietako batzuk terrorista zirela, niretzat terroristak ziren, nik horrela deskribatuko nituzke. Segurtasun indar bateko kidea izatea etiketa bat baino ez da. Zu zarena zure barruan dago eta horren adibide bat emango dizuet: Polizia bat geratuta zegoen jasotzeko “Combi” bat, eztakit hemen nola esaten diezuen, garraio horietako bat ezta, autobus txiki horietako bat. Eta bera joan behar zan jasotzera autobus horietako bat eta autobus horretan gazteak zeuden 15 eta 21 urte bitartekoak gehienak 18 urte ingurukoak eta konbentzitu zituen berarekin joateko. Berak esaten zien aterako zituela herrialdetik, entrenatuko zituela Estatuaren aurka borrokatzeko, bidaian ospatzen joan ziren eta garagardoak eman zizkien. Garagardoan drogak sartu zizkien eta mugara iritzi zirenerako denak konortea galduta zeuden, dinamita mordoa sartu zuten autobusean eta eztandarazi egin zuten. Eta horiek indar armatuen agenteak ziren, Estatuaren indarraren segurtasun agenteak ziren. Hori Hego Afrikan gertatu zen eta nik beti diot, etiketek ez dute inporta, inporta duena da zer egiten duzun edo zer egin zenuen. Berdin zait askapen mugimendu baten parte bazara, polizia baldin bazara, bardin zait, jokabidea da axola duena. Eta Hego Afrikako egiaren eta adiskidetzearen batzordea ez zen prefektua izan noski, baina garrantzitsua izan zen adiskidetze prozesu batzuk abian jartzeko. Eta izugarria da entzuten dudanean, nola da Roberto edo Robert? ados Robert, entzuten dudanean Robert edo entzuten dudanean Karmen hitz egiten, hemen gaudelako Aiete baino hamar urte geroago eta ikusten dugu nola Estatuak ez duen ezer egiten legatuaren arazoak konpontzeko, adiskidetzea, erreparazioa lantzeko eta haiek dira, biktimak dira aktibista bihurtu behar direnak estatua konbentzitzeko zerbait egin dezan eta elkarri lagundu behar dute biktimek adiskidetze hori eraikitzeko. Gauza benetan izugarria iruditzen zait. Eta biktimen gaia iruditzen zait ardatza dela, erdigunean dagoela,

muinean dago eta hor presioa egin behar diezue, Estatuari, lider politikoei... Esan behar diezue: aizue, ez zarete ezer egiten ari! Presionatu beraiek bilatu ditzaten moduak gaiak heltzeko. Eta gauzak okerrera egiten dute, biktimekin lotutako guztia politikan erabiltzen denean futbol partida bat izango balitz bezala ezta? Erabilkeria hori izugarria da, horrek sufrimendua areagotu egiten duelako eta bilatu behar da modu bat biktimen tratamendu hori despolitizatzeko. Atera egin behar dugu eremu politiko horretatik. Ezin diegu utzi politikariei gai hori ustiatzen. Eraginkortasunez, azkar jorratu behar da gai hori, objetibotasunez. Ez da nire lana esatea nola egin baina uste dut hori eskatu behar duzuela. Hori ez bada egiten, datozen hamar urteetan, orduan iruditzen zait, gauza guztiz onartezin batetaz ariko ginatekeela. Beste erronka bat, nik beste erronka bat ikusten dut hemen eta holakoa da: heldu egin behar zaio dibertsitateari, kudeatu egin behar da dibertsitatea eta behin eta berriz aipatu da, dibertsitate hori, aniztasun hori, Euskal Herrian dagoen aniztasun hori, Iparraldean, Nafarroan, Euskal Autonomia Erkideagoan, badira euskaldun sentitzen ez diren pertsonak ezta? hor badago sekulako aniztasuna eta honek niri gogora ekartzen didana da edo iradokitzen didana da, etorkizunera begira dagoen erronka bat. Egia da iragana landu behar dela kontakizun bat egin behar dela baina energia ere, beharko dugu, erregaia beharko dugu ere aurrera egiteko eta etorkizunera begirako lana egin ahal izateko. Eta batzuei polemikoak iruditzen zaizkio nire baieztapenak bake prozesutik urrunago daudenentzat batez ere, baina badaude proiektu egingarriak, energia hori izan dezazuen eta nazio bat eraiki dezazuen. Askok pentsatzen dut esango didazuela, “eta nola eraikiko dugu ba nazio bat”? “Independentzia behar dugu hori egiteko ezta”? baina ez da horrela. Nazio baten espiritua sor dezakezue. Nazioa eta estatua bereizi behar ditugu, ez dira gauza bera. Eta iruditzen zait guztiok hausnartu beharko genukeela Euskal gizartea denaren inguruan, zer da eta nolakoa izango da adibidez lurralde hau hamabost urte barru? Zer egin daiteke orain Euskal Herriaren identitate hori lantzeko bere aniztasun guzti hori baitan hartuz? Nire ustez ohartzen gara, badakigu gure seme-alabek ez dutela gure pentsamolde berbera, beraz, hor dugu erronka hori aurretik. Aniztasuna kudeatu beharko dugu eta kontuan izan beharko dugu gure seme-alabek, bestelako iritziak, bestelako ikuspegiak izango dituztela. Eta hor dator eraldaketaren kontzeptu hori. Eraldaketarekin lan egin dugu ezta, kontzeptu horrekin eta eraldaketaren inguruan esan ohi da erakundeak eraldatu egin daitezkeela baina nik gutxienez bi hamarkada lan eman ditut eta ikusi dut eraldaketa gertatzeko pertsonaren barrua eraldatu behar dela eta hori gertatzen ez bada, pertsona batek ez badu aldatzen bere iritzia besteei buruz, identitateen politikak ez dira eraldatzen eta prozesuak sakonekoak dira, iraunkorrak eta zaila da atzera egitea eraldaketa prozesu horietan. Iruditzen zait oro har, eta ez bakarrik Euskal Herrian ditugun erronkak kontuan hartuta, aniztasuna eta aniztasunaren integrazioa guztion erronka bat dela. Denok hasi behar gara besteen inguruan pentsatzen, hausnartzen eta aitortzen besteak ez direla gu bezalakoak eta hori aplikatzen da mundu osoan baina baita ere Euskal herrian, beraz, esan bezala, ez duzue subiranotasunaren zain egon behar, nazio espiritua eraikitzeko. Hasi pentsatzen nolakoak izango zareten nazio Euskaldun bezala hurrengo hogeitahamar, berrogei, berrogeita hamar urteetan... Uste dut Albertok aipatu duela ezta, Europa eta Europa nola aldatuko den eta nola erabakigarriak izango diren komunitateak eta haien identitateak beraz, hasi pentsatzen zuen nazio horretan, zer egin nahi duzuen, nola eraiki nahi duzue? eta horrekin batera eta eraikuntza lan horrez gainera, legatuarekin lan egin nahi baduzue, iruditzen zait etorkizunera begirako lan horrek ere, indarra eta erregaia emango dizuela iraganaren lana egiteko.

Jonathan Cohen
Moderatzailea

Eskerrik asko eta horien eraikuntzarekin lotuta ere Agus, Brianek proposamen bat egin du eta aipatu du ze garrantzitsua den biktimen arazoa eta adiskidetzearen esparru politikotik ateratzea eta eraginkortasunez lantzea. Hitz egin dugu ere identitate berria eraikitzeaz. Brianek aipatu du nazio espiritua eraikitzeaz... Zure iritziz nola egin dezakegu aurrera abiapuntua hau izanda Aietetik hamar urte igaro direnean?

Agus Hernan

Biktimena bada orain dugun erronka handienetako bat. Uste dut ez dugula ondo ulertzen zenbat aurrera pauso eman ditugun. Gogoratzen dut duela hamar urte edo, GOGORA-n egon nintzela eta Mikel Zabaltzaren senideekin elkartu naiz bi bider; bat Nafarroako parlamentuan izan zan eta esaten zieten ez zutela inolako aitorpenik jaso erakundeen aldetik eta GOGORA-n elkartu ginenean esan zuten aitortza hori jaso zutela. GOGORA-n lan egiten da gai horrekin Euskal Autonomi Erkidegoan eta horrek erakusten digu zenbat aurrera pauso eman diren baina gaur egun ez zaio baliorik ematen. Nire ustez bai Nafarroan eta bai EAE-n alderdi politiko guztiek eta esango nuke Iparraldean ere, onartu egiten dela nazio arteko estandar hori zeinaren bitartez biktima guztiek dute aitortuak eta erreparatuak izateko eskubidea. Lehen biktimen justiziaz hitz egiten zenean, kasuak berrirekitzeaz hitz egiten zela ulertzen zen, konfrontazio ziklo horrekin jarraitzeaz. Beraz hor urratsak eman dira baina lantzen ari gara ere aitortza ofizialarena, ETA-ren biktimek aspaldidanik dituzte legeak. Estatuaren biktimentzat ere lekukotza jasotzen hasi dira nahiko azkar Autonomi Erkidegoan, Nafarroan badute ETA-ko biktimen legea eta espero dugu urte amaiera baino lehen Estatuko biktimentzako lege bat ere egotea. Beraz, esparru ofiziala, hor dago testuinguru ofizial hori badago. Aste honetan alderdi politiko baten arduradunak hitz egin du artikulu batean bere alderdiaren biktimei buruz bakarrik, beraz, niretzat harrigarria da oraindik ere, gaur egun bigarren mailako bezala sentitzea Estatuaren biktimak. Eta elkartu gara hainbat biktimekin eta esaten dute: ez dugu ezer espero justiziaren aldetik, baina behintzat nolabaiteko aitortza espero dugu eta iruditzen zait funtsezkoa dela gainditzea iruditeria kolektiboa zeinaren bitartez, biktimak aipatzean, jendeak ETAren biktimez ari garela ulertzen duen. Biktima guztiez hitz egin behar dugu, alderdikeriaz betetako iruditeria hori gainditu behar dugu edo aldeetan oinarritutako biktimen irudi hori ezin dugu hitz egin gure biktimez. Aietetik hamar urte igaro direnean, biktimak guztionak dira, gizarte osoarenak. Robert eta Karmen gehiago daude, askoz gehiago baina badira adibide on bat. Ez da erraza izan egoera honetara iristea, lan handia egin behar izan dugu. Foro Sozialak biktimen topaketak antolatu zituen, bizpahiru urte eskaini zizkion berariaz hori lantzera eta asko dira hor lan egin duten pertsonak. Eta gaur egun horrelako foroetan eta kongresuan ere Sanchezek Maria Jauregiren txio bat ekarri zuen eta besteak Rosa Lluch-ena beraz, konfrontazioa ezta, eta gure ahotsa maila guztietara iritsi da eta uste dut testuinguru honetan horri buruz ere hitz egin behar dugula eta Brianek aipatu duen bigarren alderdia, ez da gure zeregina Foro Sozial gisa. Guk ez ditugu arrazoiak lantzen, adibidez bide-orrian Aieten hori alderdien esku uzten zen, haiek hitz egitearen esku, Gure esku ekimena sortu zen hori lantzen duena ere eta badakizue zenbat oztopo eta bloke dauden hor. Ez naiz gehiegi sartuko ez delako Foro Sozialaren eginkizuna baina ikusi dugu zer gertatu den alderdiekin. Ponentzian lan handia egin zen Gasteizen eta azkenean ezinezkoa

izan zen akordioetara iristea eta Kataluniako eztabaida-mahai ikusiko dugu noraino iritsiko den baina momentu honetan nik ez dut aurre ikusten jarrera demokratiko bat Espainiako Estatuaren aldetik, eztabaida horretan parte hartzeko eta lurraldetasun auzi hori ebazteko. Ikusiko dugu, badirudi ez direla baldintzak emango hala izan dadin baina Brianek esan bezala goazen pentsatzera, nora goaz herri gisa? Nora iritziko gara hamar urte barru, hogei urte barru, zer eraiki nahi dugu? Eta hor hitz egin beharko dugu, entzun egin beharko dugu, baretasunez, beharrezkoa da baretasuna mantentzea. Eta gero hitz egingo da memoria kritiko inklusiboaz, kontakizunaz... Beharrezkoa da krispaziotik urruntzea eta modu eraikitzailean egitea eztabaida hauek. Nik beti esaten dut Zapatero bezalakoa naizela. Optimista antropologikoa.

Robert Manrique

Bai erronka gogorra da eta nik mahai gainean jarriko nukeena da, Estatuak ulertu beharko lukeela, terrorismoa estatu arazoa dela eta ez hauteskunde arazo bat. Ez da botoen biltegi bat eta zuk esan duzu irakurri duzula artikulu bat, bere biktimei buruz hitz egiten zuena eta horren arabera, ez duzu zertan esan norena zen, baina jarrera horien arabera besteek ez dugu axola eta iruditzen zait hori esanguratsua dela, biktimak aitortu egin behar direlako, berdin dio nork sortu dituen biktima horiek. Zergatik jabetzen dira batzuk min horretaz ? Biktima batzuk oso pozik daude horrekin ezta, ideologikoki ere ados daudelako alderdi horren edo horien postulatuekin. Baina eta besteak, eta beste biktimak ? Nik ezagutu nuen lehenengo biktima, 87an ezagutu nuen ospitalean, Albert izena du, bigarrenak Jaume eta nik ez nien galdetu nori bozkatzen zieten. Eta ni gogoratzen naiz esan nuela, Hipercor? Eta bai! esaten zidaten eta beste batek bai, bai! Nik ez nien galdetu nori bozkatzen zioten, beraz, erabiltzea tamalez berriro ere modu nazkagarri horretan besteen mina politika egiteko. Hori oso mingarria da biktima askorentzat. Batzuek ez dugulako nahi politika egitea gure mina baliatuta. Biktimen legea iritzi zenean ere esan genuen, tira ondoko herrira joan beharko gara. Ez zuen erantzun gure beharretara. Ia berrogei urte behar izan ziren terrorismoa hasi zenetik, araudi bat egoteko, nolabaiteko araudi bat. Arauetan zeuden beharrak osatzeko eta nolabait argi puntu bat emateko, legean zegoen iluntasun horretan. Bai 99ko legea dago, abenduaren 8koa baina 2021ko urrian? Nire galdera da, betetzen al da lege hura? Ez da betetzen, beraz, araua hor dago baina interpretatzeko moduan kontuan hartzen da nor den biktima. Biktima izenik gabeko horiek %99,99 hori eta bardin zait eskuin muturrekoak diren, ETA-renak, GRAPO-renak... bardin zait. Hogeita hamar terrorismo modu aipa ditzaket gutxienez Katalunian. Zer eskubide ditu biktima anonimo horrek, izenik gabeko horrek? Interpretazioaren araberakoa da? ba bai, espedientea interpretatzen duen araberakoa eta uste dut legeak aldatu daitezkeela, arauak alda daitezkeela, guk daukagun lege honek ez duelako mamirik, ez du edukirik. Asko hobetu behar da lege hori oraindik ere. Eta zer gertatzen da ere 17ko abuztuko biktimekin Ramblas-ekoekin, Cambrils-ekoekin... Zer gertatzen da? Duela lau urte gertatu ziren eraso horiek eta egiten ari diren akatsak juridikoak zigor-kodekoak, badira Martxoaren 11koak, badira Hipercor-ekoak, badira El Papus berbera, El Papus 77an gertatu zen beraz, asko dago oraindik ikasteko biktimen tratamenduan. Ikusten duzunean beraz, norbait biktimen izenean hartu eta nazio batuen erakundera joten duela esateko biktimen arretarako arauak Espainian direla munduko onenak, ba esan dezakeguna da gezurretan ari direla Nazio Batuen Erakundean eta hori ez da zalantzan jartzen eta horrela gaude biktimak, noski gauza batzuk egin dira baina oraindik asko dago egiteko. Erronkei buruz ari gara, etorkizunera begirako erronkez eta eskatu Estatuari mesedez, bardin zait nor dagoen

agintean, ez dezatela erabili terrorismoa biktimen kolektiboa beraien jardun politikorako, ez dezatela erabili hauteskundeak irabazteko. Patetikoa da, patetikoa da baina ikusten dugu egiten dugula, egiten dutela eta hori mingarria da gutako askorentzat.

Jonathan Cohen
Moderatzailea

Eskerrik asko Robert. Deskribatu duzu zein mingarria den biktimen auzia, zein mingarria den beraien tratamendua eta hori politikaren baitan, narratibaren gatazkan sartzen da ere eta Brianek esan du eta uste dut zu ere ados zaudela ezta, Kontakizunen gatazka hori gainditu egin behar dugu eta nik ulertzen dut badagoela gai oso sentsible bat eta bada ere espetxeratuen gaia ezta, honekin lotuta, biktimekin lotuta. Nola kudeatu hori? Badakit azken urteotan gauzak asko aldatu direla. Lehen presoak oso urrun espetxeratzen zituzten, Euskaditik urrun eta orain badakit gutxienez erdia hemen dagoela eta beste erdia ere gerturatu dituztela. Uste dut 200 inguru direla ezta presoak gaur egun eta duela hamar urte konferentzia egin zenean, jendeari iruditzen zitzaion edo pentsatuko nuke, duela hamar urte jakin izango balute 200 pertsona oraindik espetxean egongo zirela, agian gauzak desberdinak izango liratekeela. Eta zuri galdetu nahi dizut. Zuri zer iruditzen zaizu, honek nola eragingo du adiskidetze prozesuan eta horri dagokionez zer urrats eman daitezke edo eman beharko lirateke nolabaiteko oreka bilatu beharko litzatekeelako biktimen artean eta biktimek behar dituzten aldaketen artean eta espetxeratutako pertsonen artean? Nola aurkitu oreka hori?

Karmen Galdeano

Egia da presoen afera dela hor ondorioen artean konpontzeko oso garrantzi eta denbora emango duen gaia ez? Denbora asko ematen ari dena jada, dagoeneko gehiegi. Abiapuntua da badaudela presoak hogeita hamar urte, erraz esaten dela, hogeita hamar urte espetxean daramatenak eta batzuei, atera baino berrogei urtera luzatzen ari zaizkienak zigorrak lege berezia dela eta. Egia da pausuak eman direla azken urte honetan hurbildu egin dituzte, hurbildu eta behintzat Espainia aldean denak Madriletik gora kokatzen dira. Baina oraindik ez zaizkie aplikatzen graduak, gradu aldaketak. Horrek suposatuko luke, legearen barruan behintzat, irteera mailatu bat egitea. Horrek biktimen ikuspegitik ez zan izango hain mingarria denak batera aterako balira ez? Baina nik biktimei, bueno lehen komentatu dugu ez? Biktimak oso politizatuta daude, batzuk, eta pozgarria da Robertok esaten duena, beno zuetako askok, nik entzuna neukan, baina entzutea terrorismoaren biktimei buruz Robert-ek esaten duena oso adierazgarria da ze beti pentsatu izan dugu denak bat gure kontra, edo denak Estatuak esaten ziguna edo denak bat etortzen zirela eta hori ez da horrela. Horregatik zoriontzen dut behin eta berriz horrelako lekuetan parte hartzen dutenean. Argituta biktima horiek guztiak ez dutela berdin pentsatzen, erabiliak izaten direla eta bozgorailua dutela edozer gauza esateko, horiek beti izango ditugu aurrean. Baina denok onartu behar dugu bake prozesu batera baldin bagoaz eta elkar bizitzaren alde egin behar badugu, gorrototik atera behar garela, gorrototik atera eta pausuak eman. Gure kasuan adibidez, eta nik uste hori inportantea dela, guk ez daukagu presorik, gure hiltzaileak ez dira preso egon. Preso egongo balira, seguru beste irtenbide bat topatuko genuke baina zoritxarrez bakarrik ditugu alde bateko presoak. Biktima batzuei gutxi irudiko zaie hogeita hamar urte espetxean

egotea Puerto de Santa Marian. Gureak oraindik, moral lezioak ematen dizkigute prentsan, onartzen dute egin dutena eta oraindik libre daude eta inork ez die ezer esaten. Karguak dauzkate, kondenatuak izan diren apurrak berehala espetxetik atera dira, inkluso postuz igo dituzte, sarituak izan dira ezta? Hori da guk bizi izan duguna. Horregatik nik bai eskatzen dut, eskuzabaltasun hori biktimen artean aurrera egin nahi badugu, ez gaitezen geratu gure gorroto edo behar pertsonak horretan. Niri orain esango bazidaten bueno, Felipe Gonzalezek onartu du hau eta espetxera doa hogeita hamar urte, ba sentitzen dut baina nik hori ez dut nahi, nik hori ez dut nahi. Zer konponduko dugu hori egiten? Ez, ez. Guk nahi duguna da behingoz onartzea. Guk badakigu eta Euskal Herri osoak daki zer gertatu zen eta nik gainera uste dut PSOEri ondo datorkiola behingoz jada onartzea gertatu izan zena behintzat garai horretan bestela eskumaren aldetik etengabe ari dira, orain ikusi dugun bezala, Corcuera-ren historiarekin eta karta bonben inguruan. Edozein aukera topatzen dute GAL ateratzeko, gerra zikina ateratzeko. Goazen hori onartzera, horren atzean guk ez dugu zigorrik nahi, guk ez dugu inor espetxeratu nahi. Guk zabaltasunez jokatuko dugu eta jada hogeita hamar urte espetxean egon ondoren, guk ere eskatuko genuke, preso horiekin ere eskuzabaltasunaz jokatu behar dela. Eta behingoz afera honi beste pausu bat eman behar zaiola. Biktimentzat mingarria izango dela? Ba bai, guretzako be mingarria da baina ez daukagu bueltarik. Aurrera egin nahi badugu ez daukagu bultarik, ez dago bake biderik 200 pertsona espetxean jarraitzen badute, ez dauka zentzurik nire ustez. Eta orduan hor ikusi beharko da, guztion eskuzabaltasun hori, pausuak benetakoak izan daitezen eta behintzat, poliki-poliki presoak beraien legedia aplikatuta ateratzen has daitezen. Eta oso inportantea iruditzen zait berrogei urtera hasi direla jada zigortzen 2003 ko lege baten oinarrituta, oso-oso arriskutsua da ze benetan beste hamar urte gehiago zigortuko ditugu, aurrera pausuak eman beharrean, goazen mesedez jada behingoz legedi berezi horiek atzera botatzen eta goazen benetan aurrera egiten.

Jonathan Cohen
Moderatzailea

Eskerrik asko Karmen. Bi gai garrantzitsu aipatu dira, aitortza eta eskuzabaltasuna. Agus, zerbait komentatu nahi duzu? Gero ere nahi nuke jada hasi galderak jasotzen edo ze iruzkin dauden aretoan. Agus?

Agus Hernan

Beno, gauza batzuk badaude pendiente, hau da, politika normalizatu bat erabili behar dela presoekin eta inziso txiki bat egin nahi dut, berak aipatu duen gai horretan, hau da, ebatzi gabeko kasu horietan, bai Estatuaren aldetik eta bai ETA-ren aldetik. Presoen kasuan, oraindik baditugu eginkizunak egiteke, oraindik ere badago salbuespenezko legeria bat eraikigintzena preso tipologia honentzat. Karmenek 2003ko legea aipatu du berrogei urteko zigorra ezartzen duena, ezartzen uzten duena eta horrek esan nahi du oraindik ere herrialde honetan egon daitezkeela presoak denbora askoan. Ez dakigu noiz arte Robert, ni ez naiz abokatua baina andamiaje horrek hiru parte ditu. Alde batetik graduen bilakaera normalean bigarren gradutik aurrera badituzte eskubide batzuk eta laurden bat bete ondoren badute eskubide batzuk preso hauei aplikatu zaiena, hau da graduen aplikazioa arindu egin

behar da, hobetu egin behar da, hau da, behintzat espetxe periferiko horietan, aldirikoetan euskal espetxeetara ekartzeko, Nafarroako espetxetara ekartzeko, hori izango litzateke bigarren elementua. Eta hirugarren elementua zentzu horretan izango litzateke, beharrezkoa dela Espainiako Estatuak Europako zuzentaraua aplikatzea, Estatu gehienetan errepikatzen dena, hau da, zigorren metaketa. Eta horrek ere ekarriko luke hainbat gauza bideratzea zentzu horretan. Egia da ere, eten txiki bat egin nahi dut, agendan sartu behar dugu erbesteratuak eta iheslariak. Hor ez dago erresertibitaterik estatuaren aldetik, hor leihatila bat dago Entzutegi Nazionalean nahiko itxita dagoena eta bueno, deportazioa beste kasu espezifikoagoa da, orain ez gara sartuko xehetasun teknikoetan baina iheslariari ez zaio uzten Entzutegi Nazionaleko espedientea eskura izaten. Esaten zaio etortzeko espediente bila eta horrek zailtasun bat eranzten du beraz, gai hori ere, agendan egon beharreko da. Eta funtsean aurkitzen ditugu bi arazo, eta eztabaida bat. Lehenik eta behin Entzutegi Nazionala: momentu honetan Euskal Espetxeetako presoek batzuek baimena lortzen ari dira espetxe tratamenduaren batzordearen onespenez eta Entzutegi Nazionalean badago lehen aretoa, Espejel-ek- epaile bat ezagutuko duzue -eta berriro helegitea eta berriro espetxera bidaltzen ditu. Eta konparazio bat besterik ezta, utziko didazue egiten: Katalunian preso dauden politikariekin, haiei baimena ematen zietenean, ateratzen ziren eta gero berriro sartzen zituzten espetxean. Hori bizi izan dugu eta orain eszenatoki horretarantz goaz eta bigarren eztabaida da, Euskal Gobernuari entzun diogu transferentzia emana dagoela. Nik konfiantza daukat epe arrazoigarri batean edo denak etorriko dira Euskal Herriko espetxeetara eta Espainiar Gobernuaren azken mugimenduak bukatu zuen hurbilpenak egiten Madriletik gora. Har dezagun nota eta espero dezagun gero bizkorrago egingo dela. Baina gero Eusko Jaurlaritzari entzun diogu espetxe eredu desberdin bati buruz eta justizia restauratiboari buruz hitz egin du Eusko Jaurlaritzak. Interesgarria da ze hautsi egiten du Espainiako Estatuak orain arte ezarritakoaren irizpidearekin. Aznar-en esaldia adibidez: “ustel daitezela espetxean” hau da, egiten duenak ordaintzen du eta abar... Oso punitiboa den jokamoldea. Justizia restauratiboa berritzailea da elementu interesgarria da eta hirugarrenez esan behar dut Nazioarteko estandarretara hurbiltzen dela Europako estatu progresistenetara. Klaro, gero beti praktika ahazten zaie ea nola egiten den teorian onartzen den hori guztia. Eta ikus dezagun zer proposamen egiten diren eta nola ezar daitekeen berrintegrazio bide bat, euskal bide bat denontzat, eragile guztiak hitzartua eta pertsona guztientzat, preso guztientzat erabakita. Eta orain pixka bat konpondu gabeko kasuak aipatuko ditut: Garrantzitsua da ze bakea eraikitzean badu bere pisua. Etengabe sartzen da eztabaidan gainera eta Estatuaren biktimak..., hareetatik ez dago inolako presorik eta kasu oso ireki gutxi daude zentzu honetan. Nik uste dut orain arte aplikatu den eredua agortua dagoela. Kontua zen, eredua zen kasuak irekitzea ETA-k hor esperantza handia zuen, bi kasu egon ziren irekita zentzu horretan. Estatuko biktimen kasuan ez da lortu kasu bakar bat ere irekitzea. Nik uste dut bide hori agortuta dagoela. Pentsatu behar dugu bide barri batean ze uste dut egiarekiko eskubidea berdina dela biktima guztientzat. Zein den bide hori? Atzo Nazioarteko ordezkariak esaten zuten bezala, herrialde honetan ez zaigu gustatzen beste prozesu batzuei begiratzea ze gurea oso berezia da eta oso propioa, oso gurea da, atzo izan zuten eztabaida hori. Baina nik uste dut beste prozesu batzuk aztertu behar direla Brian aditua da horretan, egiaren batzordeak ere daude kontzeptu gisa,horrek utziko luke beharbada egia eskaintzen biktimei eta soluzioak adiskidetze eta bizikidetza demokratikoaren arloan, ez bakarrik ikuspegi punitibista erabiliz espetxe gehiago emanez. Ez naiz ere inpunitateaz ari, justiziaz eta egiaz baina justizia aplikatu daiteke modu batean edo bestean beti ere, testuinguruaren arabera. Ez gaude duela hamar urteko testuinguruan, orain gaur egungo testuinguruan gaude eta Euskal Gizarteak aurrera egin nahi du bizikidetza demokratikorantz eta urratsak eman nahi ditu adiskidetzean.

Jonathan Cohen
Moderatzailea

Eskerrik asko Agus. Robert, ez dakit zerbait erantsi nahi duzun eta gero galdera bat dut Brianentzat publikoaren aldetik, beno minututxo bat, ez dut gehiago.

Robert Manrique

Beno, biktima asko erabat ados gaude horrekin, biktima asko, ETA-ren biktimak ba hurbildu behar dira terroristak ba hurbiltzeko ba oso ondo, oso-oso ondo iruditzen zaigu, espetxean egon behar dutela zigorrak bete arte ba oso ondo, ateratzen direla ba oso ondo. Hori da legea, hori da araudia. Hemen Arazoa da batzuek esaten dutenean ezetz, esaten diotenean guztiari jakin gabe ze terroristaz ari diren. Nik hitz egin dezaket Hipercor-ekoeri buruz, kalean daude? Bai legeak esaten du? Bai Nork du errua? Bueno ba atentatua 87an izan zen. Nork du errua 87an atentatu hori gertatu izanak? ETA-k. Nork du erantzukizuna haiek kalen egoteaz? Ba legeak egin zuen hartu ardura hori eta lege hori pertsonaje batek egin zuen, diktadorea zen eta Francisco Franco izena zuen. 73ko zigor kodea, bueno orain ez dakigu non dauden Francoren gerakinak, bost axola zait baina jakin nahi duenak ba joan daitezela galdetzera zergatik aplikatu zen lege hau. Honek uzten badu atera daitezela ba hori gertatzen da eta ez da ezer pasatzen baina ezin dira beste pertsona batzuk errudundu edo gobernu batzuk errudundu egiten dutenean araudia bete, besterik egiten ez dute beraz, biktima batzuk hori ulertzen dugu baina beste batzuk ez dute ulertu nahi. Bueno errespetatzen dut baina ez dezatela nire izenean hitz egin, utz nazatela bakean. Ez dezatela nitaz hitz egin ezta beste batzuei buruz. Beraz, hurbiltzea bai noski, atera zergatik legeak dioelako? ba oso ondo. Hortik aurrera egin dezatela ahal dezaketen bizi modu normala eta ez daitezela itzuli lehengora. Hori gertatu zen duela hamar urte eta horrela gaude orain.

Jonathan Cohen
Moderatzailea

Eskerrik asko ideia horiek gurekin partekatzeagatik Robert, eta nik uste dut horrek oso ondo garamatzala Briani egin diodan galdera horretara. Zuk adiskidetza aipatu duzu, adiskidetzea, nola baloratuko zenuke gaur egungo egoera Euskal Herrian konparatzen badugu zer egoera bizi genuen terrorismoaren amaieraren aurretik eta baita konparatuko bagenu esate baterako ze egoera zegoen trantsizioaren ondoren. Kontuan hartuz ze aniztasun dagoen gaur hemen, nola izango litzateke adiskidetze hori. Nik uste dut zerikusia duela Robert-ek esan duenarekin, errespetatu egin behar dugula legea egiten dugun guzti horretan baina behar bada birplanteatu beharko genuke pixka bat legea ez? Nola izango litzateke adiskidetze hori praktikan?

Brian Currin

Ba ea ondo ulertu dudan galdera. Galdera hori egia esan galdera horrek erreferentzia egiten dio guzti honen hasierari. Noiz hasi beharko luke honek guztiak? Eta begiratzen badiogu adiskidetzeari, bat

egiteari eta aitortzari, aitortza oso elementu garrantzitsua da adiskidetzean eta kontuan hartzen baditugu elementu hauek guztiak orduan ezin dugu hasi 80ko hamarkadaz edo 70ko hamarkadaz hitz egiten edo 60ko hamarkadaz hitz egiten, ez, nire ustez egin behar dena da sartu behar dugula diktaduraren garaia oraindik landu ez zena edo atertu ez dena parametroen barnean, eta hau aukera bat izan daiteke zerbait inklusiboa egiteko behar bada aukera bat ere izan liteke legatu hau lantzeko, iritzi zaiguna diktaduraren garaietatik. Nire balorazioa, politikaren inguruan egin dezakedan balorazioa Espainiako Estatuan hau da: Alderdi Popularraren arteko eta Alderdi Sozialistaren arteko harremana, harreman horrek oraindik ere sufritu egin duela Frankismotik iristen zaigun legatuaren ondorioz eta orduan nire ustez aprobetxatu egin beharko genuke aukera hau, gogoeta egiteko guztiaren inguruan ze hori guztia, hori guztia bada, bada gizarteak hitz egiten duen horrekin bat egiten duena, hau da, horri buruz hitz egiten ari da ze sarraski gertatu dira, biktimarioak. Sarraski horien egileak jadanik ez daude bizirik baina horrek ez du esan nahi Espainiako Estatuak ezin duenik aitortu gertatu egin zirela gauza horiek, sarraski horiek, izugarrikeria horiek eta ez dakit horrela erantzun diodan galderari.

Jonathan Cohen
Moderatzailea

Bai uste dut erantzun diozula galderari. Galdera nahiko zabala da hau da, nola izango litzateke adiskidetze hori? Zer esan nahi du adiskidetzeak gaur egungo egoeran? Nik planteatuko nukeen galdera gako bat zuei egin nahi dizuedana, hauxe izango litzateke: Hau da, guk hemen nahi baldin badugu Euskal Gizarteak aurrera egin dezan eta egia da entzun ditugula lekukotza oso potenteak, oso indartsuak hemen eta norbanakoen esperientziez hitz egiten ditugunak ze biktima desberdinak egon diren eta nola atera diren aurrera. Niri gustatuko litzaidake planteatzea galdera hau: Nola lideratu ditzakegu gazteak, nola aska ditzakegu gazte hauek esperientzia mingarri horietatik bere gurasoek eta aiton-amonek bizi izan zuten egoera horretatik adiskidetza praktikan bizitzeko izenik eman gabe.Eten gabe adiskidetzeaz hitz egin behar ez izateko, gertakari hutsa izan dadin. Zer egin dezakegu horren inguruan Agus, esan nahi duzu zerbait?

Agus Hernan

Bai, nik uste dut alderdi hau hirugarren erronka batekin lotuta dagoela, hau da, memoria kritiko inklusiboarekin lotuta dago eta ze momentu ari garen bizitzen. Nik uste dut gure helburu nagusia, edozein bake prozesuren helburua dela ez errepikatzearen oinarriak jartzea eta hori ez dago inon bermatuta.Hemen zorionez ez da disidentzia armaturik egon prozesu honetan, beste leku batzuetan ba, Kolonbian, Irlandan, leku askotan disidentziak egon dira prozesua hauetan guztietan eta bueno, gurea ere bake prozesu ohiko bat esan genezake eta askotan disidentziak sortzen dira eta ematen du eremu horretan ez dagoela inolako aukerarik baina nik behintzat ez nuke eskua sutan jarriko zentzu horretan baizik eta lehendabizi presoen auzia konpondu beharko litzateke, biktimen auzia eta baita ere memoria inklusibo kritikoarena. Ondo konpondu behar dira gatazkaren ondorioak bestela indarkeria zikloa bukatu dadin behingoz- Eta parentesi txiki bat egin nahi dut, lehen ahaztu zait presoen gaian funtsezkoa da soluzioa ematea Iparraldeko betiko zigorren inguruan. Orain blokeo oso handia dago eta nik uste dut agendan egon behar duela. Bihar landuko dute hori Iparraldean eta oso garran-

tzitsua iruditzen zait ere gai hori. Betiere ko zigorrak, bi presok dituzte zigor horiek iparraldean. Foro Sozialean oso kezkatuta gaude une honetan eta gauza asko egiten ari dira memoriaren arloan, gazteen artean, ikastetxeetan, badago tokiko mailan egiten diren esku hartzeak Gipuzkoan, Gipuzkoako Foru Aldundia gauza asko egiten ari da zentzu horretan baina zer ari da gertatzen une honetan? Nik ez dakit ondo egiten ari garen,ez dakit memoria kritikoaren eztabaida ondo ari garen ematen. Nik uste dut gaizki egiten ari dela espazio politikoan. Bizpahiru urte daramatzagu etengabeko argudioak errepikatzen hau da, interpelazioa eta nik gehiago eta zuk gehiago eta zuk gutxiago. Eta bakoitzak uste du zilegia dela, arrazoia duela eta besteak mugitu behar duela. Eta hori etengabeko eztabaida bat da Espainiako kongresuan, eskuin espainola eta Vox hor daudela eta etengabeko eztabaida bat dago eta etengabe errepikatzen dira. Aieteren aurretik hiru lau astez eztabaida kritiko bat, krispatua, zorrotza egon zen. Nola iritsiko ginen berriro Aieteren espiritura ? Nik uste dut lortzen ari garela dena den. Zer ari gara helarazten belaunaldi berriei, politikarien eztabaida garratz hauekin? Ba oso irudi negatiboa. Elkarrizketa gune bat sortu behar da 2:54:21 denetatik hitz egin daitekeela sentitu behar da eta ez mikrofonoaren tentsio politikotik baizik eta elkarrizketatik gatazka konpontzeko modu gisa. Gatazkak beti egongo dira, gatazkak beti mugitzen dituzte gizarteak baina ebatzi egin behar da elkarrizketaren bidez. Gatazkak daude fabriketan, familietan eta abar eta abar. Normala da, funtsezkoa da gizartearentzat baina lortu behar da elkarrizketaren bidez konpontzea. Nik uste dut zentzu horretan "Aieteko espiritua", utziko didazue esaten, nik uste dut jardunaldi hauen inguruan eraikitzen ari garela zentzua eta atzo izan genuen, tentsio dialektikoaren espazio batetik pasatu behar dugu eraikitzera gune eraikitze batera eta hitz totem-etatik atera behar ditugu, beti ateratzen dugu hitz Totem bat eta gero ez dugu desmuntatzeko modurik aurkitzen, hau da, hitzarmen guneak bilatu behar dira eta badakit eztabaida elementu oso garrantzitsua dela baina nik uste dut zentzu horretan gai izan behar dugula aurrera egiten. Eta bukatuko dut Brianek esandakoarekin bat egiten: Espainiako Estatuak espero dugu keinu bat egingo duela sortutako min guztiaren aitortza gisa? Nik ez dut espero, nik ez dut espero heldutasunik dagoenik hori egiteko, Robert-ek ere esan du: Nik ez dut uste hala denik. Espero behar da Espainia mugitzea gu mugitzeko, argi dago ezetz. Hau hemen konpondu behar da eta lagunduko luke Espainiako gobernuak keinu bat egitea egin duen minaren inguruan? Noski, ekarpen handia izango litzateke bizikidetza demokratikoan. Baina nik ez dut espero eta beraz, bake prozesuaren barruan, hau da,zergatik alde bat mugitzen da hainbeste eta bestea ez den mugitzen?

Nik uste hemen auzia argi dagoela; hemen gaude eta hemen konpondu behar ditugu arazoak eta gainera baditugu zauri batzuk irekiak eta zauri horiek itxi egin behar dira ze hori da modu bakarra gauzak konpontzen joateko, indarkeria zikloak ixten joateko ze hori da modu bakarra egiazko ez errepikatzea baldintzak sortzeko, bizikidetza demokratiko bat sortzeko, hori bait da helburua eta berriro esango dut, oso kezkatuta gaude hamar urte geroago eta hasieran esan dut, ni goizetan jaikitzen naiz, prentsa ikusten dut eta ematen du duela hamar urte baino okerrago gaudela eztabaidaren tonu horretan.

Jonathan Cohen
Moderatzailea

Eskerrik asko Agus. Hitza emango diot Karmeni. Badakit amaitzen ari garela sesio honetan beraz azken hiru interbentzioak izango dira hauek. Hitza pasatuko diot Karmeni, gero Brian-i eta gero itxi egingo dugu eztabaida.

Karmen Galdeano

Bat nator eta igual pixka bat aportazio modua, ados nago Euskal Herrian konpondu behar dugula gure gizarteak konponduko duela eta tresnak eta autua badagoela baina bide horretatik eta krispazio hori ere aipatu ondoren, mahai gaineratu nahi dut ze krispazioa suposatzen digu guri zoru etikoari buruz ematen dizkigutenean lezio moralak. Guk ez dugu lortuko Estatuak onartzea bere mina baina ez segi mesedez behin eta berriro alde bati eskatzen, beraiek ez direnean kapaz onartzeko, ez Madrilek onartu behar duenak, Gasteizek onartu behar duena be bai. Orduan oso-oso mingarria da. Hemen konpondu behar dugula, ados eta guztiak egin behar dugu erreflexio hori. Ez eskatu hainbeste aurrean daukazunari, zu zeuk oraindik pausu bakar bat ere ez duzunean eman. Esperantza behintzat badaukat, ez Madriletik etorriko denik baina bai esperantza daukat behintzat, gizarteak aurrera egingo duela eta egia da behintzat gure gazteak gai honi dagokionez ez dut krispaziorik somatzen, ni behintzat nire inguruko gazteekin asko ibiltzen naiz, eta beldurra ematen didana bai, faltsuan utziko dugun debate hau, horrek ere beldurra ematen dit. Pertsonalki nekatuta nago, niretzako 36 urte dira jada borroka honetan nabilela, ez? Askotan esaten dut: nahiko da ez noa jada inora, ikusten dudalako azkenean nora goaz ez? Baina bai egia da saiatu behar garela faltsuan ez ixten, gazteak dialogo eta hitz egiteko eta giza eskubideen defentsan hezi behar ditugu,gorrotorik ez eta hori bat uste dut inportanteena dela eta positibotasun hori baina benetan berriro errepikatu nahi dut, oso mingarriak dira ematen dizkiguten lezio moralak.

Robert Manrique

Beno, zauriak ixteko, soluzioak aurkitzeko eta aurrera ditugun erronkei erantzunak emateko, nik uste dut badagoela hitz bat funtsezkoa: Egia, egia bilatu behar da. Bakoitzak gure egia dugu bueno ba kontrastatu egingo dugu, ikusiko dugu zeintzuk diren bakoitzaren egiak eta aterako dugu denon artean zein den egia. Etorkizunari begira, gazteriaz ari garela, ba begi bistakoa da, gertatu dena azaldu behar zaiela, ezer ezkutatu gabe eta gazteei eta gaizki egin dunari buruz hitz egin behar da eta ondo egin duenari buruz ere bai. Baina nik, distantziatik begiratu ordez, hemen 400 eta 500 km-ra nago hemendik, hemen Kataluniatik pixka bat urrutiago ikusten dugu baina kezkatuta gaude ere bai. Baina ikusten duzunean planteamendua dela badagoela jendea mezu bat egiten duena, mezu positibo bat egiten duena bere jendeak egiten duenean eta negatiboa da bere jendeak egiten duenean mezua. Baina bere jendeak gaizki egiten duenean isildu egiten dira eta bere jendeak ondo egiten dutenean ere isildu egiten dira. Parkatu, hori ez da egia, hori da zure bertsioa baina zuk ezin duzu eskola batera joan, unibertsitate batetara joan, ikastola batetara hori azaltzera ixten ari baldin bazara egia zure ideologia pertsonalagatik hau da, lehen aipatu dugu zer izango litzatekeen aitortza soziala eta bueno flash bat etorri zait ze jada gogoratzen nintzen eta oso garrantzitsua izan zen. Gogoratzen naiz ekainean, uste dut Hipercor-en urteurrena izango zela, 2006an uste dut izan zela eta gainera gutun hori ohore handiz gordetzen dut. Jaso nuen Ibarretxe Lehendakariaren gutun bat aitortuz Euskal Herriak, Euskaldun guztien izenean hitz egiten zuela uste dut, aitortuz Euskal Herriak ez zituela ondo tratatu biktimak. 2006, duela 15 urte eta erdi eta ez nuen ere oihartzun handirik izan Maixabel Lasak irakurri zuen gutun hori Bartzelonan Hipercor-ekoen taldean eta ez dut gogoratzen oihartzun handirik egon zenik horren inguruan. Seguruenez, idatzitako komunikatu hori Gasteizen irakurri izan balitz, eta parkatu eta kontuz itzulpenarekin, “la ostia” izango zen baina pixka bat oharkabean pasatu zen.

Euskal Herrian bueno jaun- andreak bai, utzi zaituztegu botata, ez zaituztegu tratatu, tratatu behar zintuztegun bezala jo ba ”ostia”, eskerrik asko. Zergatik gogoratzen dut orain une hau? Ze horrek itxi egin zuen oinaze asko. Jende askorengan jada ezin duzu esan Eusko Jaurlaritza ez da kezkatzen ze esan dizu jadanik baietz eta aitortu du bere hutsegitea. Eta orain Rosa LLuch-ek nik baino hobeto jakingo luke ze ni dataz ez naiz gogoratzen baina 2012ko azaroan Ezker Abertzaleko bozeramaile batek Bartzelonako unibertsitatean eta ETAren biktima batzuen aurrean eta muturreko eskuineko batzuen aurrean ere bai, Terra Lliure-Ko batzuen aurrean ere aitortu zuen Ezker Abertzaleak, ez zela bere mailan egon, ETA-K sortutako biktimen kasuan. Beti gogoratzen naiz Fernando Barrena bueno eztakit zein izan zen Fernando barrena edo beste bat, Fernando Barrena izan zela uste dut baina Bartzelonan irakurri eta ez zen ezer pasatu. Eta gero niri hortik esaten didatenean Ezkerra Abertzaleak paso egiten du biktimez, ez parkatu, niri irakurri didate komunikatu bat esanez ez dutela paso egiten eta aitortu egiten dute biktima horiek utzi dituztela bertan behera utzita beste alde batera begiratuz eta ez zutela egin behar. Berriz ere esango dut, beharbada arazoa ez da zeinek esaten dituen gauzak baizik eta non esaten dituen, beharbada konbentzituta nago berritasun bat izango dela askorentzako. Irakurri egin zan 2012an Bartzelonako unibertsitatean, Deustun izan balitz ikaragarria izango zen baina Bartzelonan izan zenez ez zen ezer pasatu. Behar bada falta zaigu pixka bat komunikazioa hainbat lekuren artean azaltzeko ondo egin diren gauzak beraz nik ere aitortzen dut gauza asko oso ondo egin direla ustez nire etsaiaren aldetik, ez da nire etsaia egia esan, baina baita esaten dut ondo egin dela. Badaude arazoak, egian hezteko, egia erakutsi behar dela eta ez bakoitzaren egia, ezin bait da frogatu.

Brian Currin

Oso labur. Denok dakigu zelako eragina izan dezakeen aitortza batek eta hori Hego Afrikan ere ikusi dut eta ikusi dut zer gertatzen den publikoki aitortzen denean edo ez denean aitortzen egindako kaltea. Eta hiruei entzunda, antz ematen da akituta daudela, mina dagoela, sufrimendua dagoela gauzak jarraitu egiten dutelako beti berdin, ezta? Badirudi ez dela aurrera egiten. Eta hori antzematen dut, jasotzen dut eta baita ere esan nahiko nuke, Jonathanek ere galdetzen duela zer egin daitekeen ezta? Zer egin dezakegu etorkizunera begira aurrera egin ahal izateko. Nire ustez, inoiz baino gehiago proiektu bat bilatu behar duzuela Euskal Herriarentzat. Euskal Herriak proiektu bat behar du, agian berreskura daiteke nazioa eraikitzearen proiektu hori. Zuk Nazio bat eraikitzen baduzu eta aldaketa sakona, aniztasuna jorratu behar duzulako besteak beste. Beraz, kontaketa ez da egongo lotuta gauza negatibo bati baizik eta nahien eta etorkizunerako kontakizun bihurtuko da. Nire ustez gizakiok itxaropena behar dugu, sentitu behar dugu zerbait lortu nahi dugula. Guk Hego Afrikan ez dugu nazio hori, eta bai eduki dugula egiaren eta adiskidetzearen batzordea baina oraindik ere lege batzuk mantendu ziren, lehenengo gobernu demokratikoak mantendu zituenak, jarrera hori edo tribal hori mantentzen dutenak edo nolabait babestu egiten dutenak. Eta sustatu egiten da tribalismo hori lege horietan eta hori noski kontrajarria zen oposizioan zaudenean baina gobernura iritzi zirenean mantendu behar zituzten legeak baldin eta milioika zulu horien botoak eskuratu nahi bazituzten. Eta izan ere, lege horietako asko lidergo tradizionalekin, autoritate tradizionalarekin lotuta daude eta lege horiek Apartheid-eko Estatuak egindako legeak ziren, ezta, itxurakeriatan aritzen zirelako ezta? Esaten zuten ez zela egongo gutxiengo zuri baten nazio bat baizik nazio asko zeratutako nazioak. Beraz, tira hori hor dago. Eta iruditzen zait gure kasuan Hego Afrikan beharrezkoa dela nazio proiektu hori

lantzea. Goazen begiratzera Ipar Irlandari, zer egin dute? Sistema bat sortu dute eta Ipar Irlandan bizi baldin bazara,aukeratzen duzu Irlandarra edo Britaniarra izan nahi duzun. Zuk aukeratzen duzu pasaportea nolakoa nahi duzun edo bi lekuetako, ezta? Batzuek noski nahi dute Irlandaren Errepublikaren baitan egotea, beste batzuek Britainia Handian egotea baina nire ustez onena zer litzateke? Nazio bat eraikitzea Ipar Irlandan, Ipar Irlanda dena, beste nazio bat eta honela gai horiek lantzeko aukera izango luketelako: identitatearekin eta aniztasunarekin lotutakoak.

Jonathan Cohen
Moderatzailea

Eskerrik asko Brian zuri ere. Uste dut gaur goizeko mahai inguru honetan gure erronka zela erronkak lantzea eta zuk Brian aipatu duzu erronka handi bat: Nolakoa litzateke identitatea, nazioa etorkizunean. Amaitzeko Ipar Irlandako pertsona batek esandako zerbait aipatu nahiko nuke: Berak zihoen adiskidetzak ez duela hasierarik eta amaierarik, gure izanaren parte bihurtzen dela eta. Hori uste dut garrantzitsua dela gatazkan bizi izan ditugun guztiontzat. Askok pentsatzen dute adiskidetza dela irtenbide erraza eta gaur ikusi ahal izan dugun moduan, badela biderik eta aukerarik gogorrena bizikidetzarako. Eskerrik asko Agus, Karmen, Robert eta Brian. Eskerrik asko zuen ekarpenagatik, gaur egin duzuen ekarpenagatik baina baita zuen egunerokotasunean adiskidetzeari egiten diozuen ekarpenagatik eta Karmen, iruditzen zait akituta sentitzen zarela, ulertzen dut eta uste dut hori askori gertatzen zaigula ezta, dena den, jakin ezazue inspirazio iturri direla zuek gaur esandakoak hemen gauden guztiontzat. Orain bazkaltzeko etena dugu, ez dakit zerbait esan behar digun Nekanek arratsaldean gertatuko denari buruz. Eskerrik asko ere interpreteei benetan lan bikaina egiten ari direlako. Goiz guztia daramate hizkuntza guztien artean aldaketak egiten elkar ulertzeko aukera izan dezagun. Eskerrik asko beraiei ere. Eta ez dakit zerbait gehiago esan nahi duen Nekanek arratsaldeari buruz.

Nekane Altzelai
Aurkezlea

Zerorrek esan duzu dena, gaurko ekitaldia, goizeko ekitaldia eta saioa, amaitutzat ematen dugu, arratsaldean elkar ikusiko gara, beraz, probestu eguerdia.

Urriak 15, Kursaal
Gatazken eraldaketa demokratikoa

Nekane Altzelai
Aurkezlea

Arratsalde on eta ongi etorriak nazioarteko jardunaldi hauetara. Jarraian hasiko den mahai inguruarekin bukatutzat emango dugu "*Aiete hamar urte ikaspenak eta erronkak*" nazioarteko jardunaldien bigarren egunari. Pozik gaude jardunaldi hauek erakusten duten zentraltasunagatik eta aniztasunagatik. Bizikidetza demokratikoaren eraikuntzaren alde diharduten sentsibilitate politiko guztiak presente egon zitezen horren alde aritu gara lanean eta atzo Aieten erakutsi zen aniztasuna eta bihar Baionan ikusiko dena, oso gutxitan gertatzen dela esan genezake, are gutxiago eztabaida politikoa bereziki korapilatua dagoenean.

Agus Hernan
Aurkezlea

Egun batzuetan badirudi duela hamar urte baino okerrago gaudela baina esan behar dugu errealitatea buru gogorra dela eta hori ez dela horrela. Bi egun hauetan, aurrera egin dugun guztia aztertu dugu eta zeregin horretan alde guztiok gure ekarpena egin dugu prozesu inklusibo batean gaur egun multilaterala dena. Beraz, erakundeek eta alderdi politikoek, nazioarteko komunitateak eta gizarte zibilak batera egin dugu aurrera. Hainbat irakaspen atera ditugu bi egun horretatik baina lau azpimarratu nahi genituzke: Lehenengoa bakea eraikitzeko prozesua, prozesu konplexua da, pazientzia handia eskatzen duena eta etengabe elikatu behar dena. Kolonbiako presidente ohia izan zen Juan Manuel Santosek adierazi zuen zailagoa dela bakea egitea gerra baino. Gaur gure herrian esaldi horrek zentzua duela dirudi oraindik. Bigarren puntua, prozesu honen une erabakigarri batean gaude, azken urteotan egindako aurrerapenek hurrengo erronkak definitzera behartzen gaituzte, horietako bat, kontakizunaren bataila deritzona da. Adierazpen ikaragarria baina mundu guztiak ulertzen duena.

Premiazkoa da kontakizunaren batailaren eztabaida esparrua aldatzea, konfrontazioaren egungo espaziotik eraikuntza espaziora eramanez eta eztabaida poliedrikoa izango da edo ez da izango eta beraz, esaten dugun bezala, konfrontazioaren egungo espaziotik eraikuntza espaziora eraman behar dugu, mikrofonotik kanpo, helburu zaila da baina datozen hilabeteetan Foro Sozialean lan egingo duguna, tematu egin behar dugu horretan. Hirugarrena, ez errepikatzeko bermeak ez daude oraindik ondo finkatuta. Belaunaldi berriei giza eskubideen kultura bat helarazi behar diegu non gatazkak beti egongo direnak modu erabakigarrian konponduko diren eta horrela besterik ez.

Eta giza eskubideen kultura bat non gatazkak beti existituko direnak elkarrizketa eta eztabaida demokratikoaren bidez konponduko diren. Laugarrenez, harro sentitu behar dugu urte hauetan lortutako aurrerapenengatik. Gizarte bezala lortu dugun aurrerapenengatik. Prozesu berezi bat eraikitzen ari gara eta jadanik erreferentzia dena Aieten ikusi dugun bezala eta Kursaalean bezala eta aztergai dena adituak diren pertsonen artean.

Nekane Altzelai
Aurkezlea

Lan handia holako hiru eremu hauetan. Biktima guztiek, egia, justizia eta erreparazioa jasotzeko duten eskubidea baita ere diskriminatuak sentitzen diren biktimak entzutekoa eta haiekin enpatizatzekoa. Presoak egun oraindik pairatzen duten salbuespen egoera gainditzea eta iheslari eta deportatutako pertsonen auzia agendan barneratzea, memoria kritikoa eta inklusiboa bultzatzea, jaso daitezela kontakizun guztiak memoria honetan eta ez dezala inor atzean utzi. Orain entzungo dugun mahai inguruak, Aieteko adierazpenaren laugarren puntua sakontzeko aukera izango du, Ordezkari politikoen arteko elkarrizketa, gatazka demokratikoki konpontzeko tresna gisa, hori zan Aieteko itunaren laugarren puntua eta horretaz arituko dira. Moderatzaile lanetan Stephen Gethins izango dugu. Bera Eskoziako Saint Andrews Unibertsitateko nazioarteko harremanetarako eskolako irakaslea da egun. Alex Salmond eta Nicola Sturgeon Eskoziako lehen ministro nazionalisten aholkularia izan da eta liburu bat argitaratu berri du "*Nation to Nation scotland´s place in the world*". Beraien txanda da orain eta animatzen zaituztet oholtzara igotzera.

Stephen Gethins
Moderatzailea

Arratsalde on, eskerrik asko. Zoragarria da zu hor pantailan ikustea. Stephen Gethins dut izena eta zoragarria da hemen egotea zuekin guztiokin, eskerrik asko aurkezpenagatik eta esan behar dut bai, Stephen Gethins naiz, irakaslea naiz Saint Andrewseko Unibertsitateko nazioarteko harremanen eskolan, parlamentari Britainiarra izan nintzen. Eskoziako alderdi nazionalistaren ordezkaria SNDP eta kanpo arazoetako ministerioa izan zen nire ardura Europako gaiak eta zerikusi handia izan nuen kontu horrekin guztiarekin Brexitaren erreferendunarekin eta argi uzteko ni zer naizen eta zer uste dudan, nik Eskoziaren independentzian sinesten dut, pribilegio bat da beraz niretzat hemen egotea baina baita esan beharra dut ez dudala iritzirik nire hemengo "kolegekin" edo kideekin zerikusia duten auziekin, niri ez dagokit beraz, horri buruzko iritziak ematea baina argi daukat eraldaketa demokratikoa eta konpromiso demokratikoak lehen lekuan egon behar duela. Mahai inguruarekin hasi aurretik, pentsa dezagun ze momentu berezi bizitzen ari garen gaur egun. Parlamentarioa Ingalaterran erail egin zuten ebakuntza kirurgiko batera zihoanean. Kontserbadorea zen eta oposizioan zegoen ni parlamentuan nengoenean baina oso gizon atsegina zen, adeitsua eta oso konprometituta zegoen demokraziarekin eta gogoratzen naiz parlamentari gisa sartu nintzenean eta saiatu nintzenean nire lana kontziliatzen, nire eginkizun politiko berria kontziliatzen, bateratzen nire familia bizitzarekin oso atsegina izan zela nireganako eta haren heriotza ez zen galera bat izan soilik bere familiarentzat edo alderdi kontserbadorearentzat baizik eta ikaragarria izan zen demokraziarentzat eta gogoratu nahi dut eraldaketa demokratikoan, prozesu demokratiko bat oso gauza hauskorra dela, parka egidazue mesedez gogoeta hau egiteagatik, oroitzapen tragiko honengatik. Orain bai aurkeztuko ditut mahai inguru honetako kideak: Lehenik eta behin entzungo dugu aurkezpenik behar ez duen pertsona bat, Juan Jose Ibarretxe. Juan Jose Ibarretxe lehendakaria izan zen 1999 eta 2009 artean. Euskal Autonomi Erkidegoko lehendakaria izan zen. Gaur egun Washingtoneko Kolonbiako EHUko unibertsitateekin lan egiten du, kolaboratzen du eta bera da Agirre Lehendakaria Center-eko presidentea. Quim Torra ere entzungo dugu, Kataluniako Generalitateko presidente ohia eta Omnium Culturaleko

ere presidentea eta poz pozik nago gainera hemen beste kide bi ditugulako, mugimendu zibiletako bi kide ditugulako: Amalur Alvarez batetik, Amalur Alvarez "Gure Esku Dago"ren kide da eta prestatzen ari da gaur egun Doktoretza, ai! parkatu jada Doktorea zara!!, parkatu Amalur, gaizki dut orduan informazioa, doktorea da, doktorego bat egin du zientzia juridiko eta politiko arloan oinarrituta. Erabakitzeko eskubidea, *XXI. Mendeko eskubide baten genesia* du izena bere tesiak eta ondoan Jordi Cuixart dut Omnium Culturalekoa, ekintzailea, enpresa burua, lau urte eman zituen espetxean bueno eta eskatuko diet gure lau hizlariei egin dezatela hamar minutuko aurkezpena gaiaren inguruan eta gero pasatuko gara galderen txandara, planteatu daitezkeenak idatziz esan didatenez helaraziko zaizkigu zuen galderak eta hamar minutuko aurkezpen bat egin ondoren zuetako bakoitzaren aldetik planteatuko ditugu ahal ditugun galdera guztiak arratsaldeko zortziak arte. Denbora asko ematen du bai baina ikusiko duzue nola ez den horrela. Gai asko ditugu oso interesgarriak eta hauek bezalako adituekin oso azkar pasatuko zaigu. Hasiko naiz Ibarretxe Lehendakariarekin: Zer pentsatzen du gatazken eraldaketa demokratikoaz?

Juan Jose Ibarretxe

Arratsalde on! Beno, Quirker-ak esan zuen teoria ez? Berak esaten zuen bizitza bizi ahal izateko, aurrera begiratu behar dugula baina ulertzeko atzeruntz begiratu behar dugula. Eta zaila egiten zait aurrera begiratzea eta aholkuak ematea zeren eta sekula ez dut sinetsi ba bueno pertsona bat joaten direnean daudela eta bestela alderantziz gertatzen dela. Beraz gogoeta batzuk egingo ditut benetan eragiten didatenak garai hark lehendakaria izan nintzenean Euskal Herriaren Erkidegoaren lehendakaria izan nintzenean eta hortik aurrera hasiko naiz esaldi batekin, Kofi Annan-en esaldi batekin, esaten duenean: "Maitatu daiteke zarena eta gorrotatu gabe ez zaren hori" Nik benetan esango dut, errespetua diot Espainiako herriari, errespetatzen ditut Espainiar ikurrak, sinboloak, estimatu egiten ditut Espainiako jendea, oso jende atsegina da baina ni Euskalduna naiz. Eta beraz, egia esan, izugarri gustatzen zait ikusten dudanean nire adiskideak, Espainiako adiskideak poztu egiten direnean eta gorriarekin amets egiten dutenean baina ere nik eskubide berbera dut amets egiteko egunen batean berdearekin, talde berdearekin, inori kalterik egin gabe. Eta gainera, gogoetan ausartuz, batzuetan hitz egiten denean gaur egungo munduaren arazoa nazionalismoak direla, ados nago ere bai horrekin baina zero betatzen dute nazioak, hau da, beren nazioak eraikitzeko beste nazioak ukatzen dituztenen perspektiba hori. Eta nik konstatazio bat egin dut nire bizitzan, hau da, hainbeste urte pasatu ondoren, modu bakarra dagoela arazo politikoak konpontzeko eta hori egin daiteke bakarrik demokratikoki, printzipio, hastapen demokratikoa aplikatuz, hau da herriak asistitzen duen printzipio demokratiko hori, ez da negoziagarria Katalan herria edo Eskoziako herriak edo Euskal Herriak edo Quebec-ekoak ez dezan izan bere etorkizuna erabakitzeko eskubidea baina bai dena posible da hitzartzea, hura egikaritzea, hau da, noiz eta ze modutan egin daitekeen hori. Eta egia dena da, nahiz eta desnaturalizatu den printzipio demokratikoaren kontzeptua azken garai hauetan badago beste alde batetik ziurtasun bat kontra ematen diena argumentu hori erabiltzen dutenei, hau da, bi kasuetan mendebaldeko munduak esan duenean hastapen printzipio demokratikoa onartzen duela, Quebec edo Eskozia, harrigarria bada ere, emaitza ez zen izan sezesioa baizik eta indartu egin zela batasuna, gehiengo horren batasuna eta orduan horrek frogatzen du argi eta garbi printzipio demokratikoak ez duela ikuspegi baten edo beste baten ikuspegia eskaintzen. Beste argudio bat ere esan genezake, jakina mundu globalizatu batean ezta, non mugek gero eta garrantzi gutxiago duten eta

zentzu gutxiago duen protagonismo propio bat izatea, hau da, komenigarria den edo ez hau da estatu bat sortzea edo errepublika bat sortzea. Ederki ba, hartzen dituzten erabakiak, edozein herrik hartutakoak ze harrigarria da fijatu zaitezte, bizitza osoan ikusi dugun nola 45.urtean Nazio Batuek 51 kide zituzten, batzuk pentsa lezakete mundu globalizatu batean laurogei urte pasa ondoren, jokalari gutxiago egongo zirela joko zelaian baina ez, azken estatistiken arabera 2011koak, hau da, nortasun propioa duten herrialdeen kopurua 193 dira gehi Vatikanoko Hiria. Eta bueno, norbaitek esan lezake, gu mugitzen garen esparruari jarraikiz, hau da, Europar Batasuna esan genezake hori maila globalean gertatzen dela baina zer esan genezake integrazio prozesu bat gertatzen den toki batean, integrazio politiko, sozial eta ekonomiko bat? Ze zentzu du aldarrikatzea Eskoziarrak edo katalanek edo Euskaldunek guk posizio bat izatea, guk gure posizio propioa izatea. Desagertzen ari direnean historiaren orban horiek, hau da, mugak diren horiek, hori ere ezta egia. Europak 20 jokalari zituen. Gorriaren eta berdearen adibidea jarraituz, 20 jokalari zituen lehen mundu gerraren aurretik 1914ean. 26 jokalari zituen Agako biltzarra egin zenean non sartu ziren herriak eta atera ziren Estatuak 1949an 26 jokalari zituen orduan joko zelaian. Norbaitek esango du, bueno, hor hasi zen Europako integrazio prozesua beraz 26 jokalari horietatik ba gaur gutxiago izango ditugu, ba ezta horrela, gaur 50 ditugu, 50 jokalari daude joko zelaian eta ikusiko dugu etorkizunean eta nik espero dut haien arten gainera egongo direla gure herriak besteak beste Victor Hugok esaten zuen bezala Euskal Herriari buruz eta nik eransten dut ere Katalan Herria, gezurra dirudi bizirik egotea hainbeste gauza gertatu ondoren. Hau da, krater bat bezala aintziraren azpian, ba hori gara gu, krater bat aintziraren barruan eta lehertu egiten dena noizean behin, beraz demokratikoki lehertu egiten da. Eta ze irakaspen lortu dugu jokalariak handitze horretatik? Ba irakaspen bat mugimendu politiko batentzat nik militatzen dudan horretan, Euskal mugimendu nazionalean. Nazioa baino garrantzitsuagoa estatalitatera heltzeko izan da demokraziaren kontzeptua ze demokraziaren kontzeptua harago doa, hau da, nazioa zilegiztatzen duen hori. Guk nazioaren inguruan zilegiztatu dezakegu %50- %52 arekin baina ni erabat sinetsita nago, erabakitzeko gaitasun horretan askoz ere gehiago bil genezakeela ba Katalunian gertatzen den bezala. Nik beti "Gure esku dago" bilerak egiten ditut jendeari bi gauza galdetzen: nork ez du nahi erreferendum hitzartu bat, bai, erreferendum hitzartu bat nahi dugu baina konstituzionalismoak konpondu ez duen gauza bat da nola hitzartzen duzun aurrean aulkia hutsik badago. Eta bigarrena, hemen erreferendum bat egingo balitz, Eskozian egin bazen bezala, *"Remind of live"* terminotan ze botako zenuke eta jende guztiak eskua altxatzen du eta "live" esaten du, alde egingo dugu orduan nik interesatzen zaigu egotea printzipio demokratikoa onartuz, ez botatuko lukeena "*Remind*" esango esaten duguna berritu egin behar dugu "Gure esku" filosofia ze jende asko luke, gelditu egiten gara eta botatzen baldin badugu ba gelditzen gara ondorio guztiekin. Hortik aurrera zer egin genuen? Egin genuen egoki iruditu zitzaiguna. Ni ez nago aholku asko emateko inori Jordi ze gu ahalegindu ginen eta ez genuen lortu eta beraz, saiatzen dena eta lortzen ez duenak izan behar du apaltasun arrazoigarri hori aitortzeko ze zailtasun duen ba batek aholkuak emateko orain politikak egin behar dituenari eta gauzak konpontzeko azken batean baina bai apalki egin genuena izan zen oinarrizko kanpamendura eraman erabakitzeko eskubide hori eta berritu egiten duena printzipio demokratikoa beti ere autodeterminazio eskubidera lotuta eta desnaturalizatua zegoena modu interesatuan argudio jakin batzuekin pisu handia zutenak eta tokikoa eta indarkeriari lotuta eta ETArekin lotzea eta nazioartekoa hau da, lotzea beti ere kolonien eskubideei. Nahiz eta nik dakidala ez ekialdeko Alemaniak ez mendebaldeko Alemaniak ez ziren kolonietako bakar bat ere eta printzipio hori erabili zen haiek elkartzeko horixe egin genuen guk, guk erabakitzeko eskubidea jarri genuen oinarrizko kanpamenduan eta gero zuek etorri zineten Jordi, zuek etorri zineten eta sufritu egin duzue eskubide urra-

tze indibidual eta kolektibo argiak eta ez zuek dituzuen ideiengatik, ez ezta horregatik baizik eta nahi izan duzuelako demokratikoki haiek garatu eta horregatik estatu mendekatzaile batek zer erabaki du, bueno bardin da zuk Jordi izena izatea baina inori okurritzen baldin bazaio bere ideiak demokratikoki garatzea zuek egin zenuten bezala, jakin ezazue hau guztia duzuela atzetik baina gauza bat esango dizuet Andre Juit-ek poeta frantses zoragarriak esan zuen olatu guztiek bere edertasuna zor diotela pasa ziren olatuei eta erretiratu ziren horiei.

Zuek adibide bat eman duzue, duintasun adibide bikaina eman duzue termino politikoetan eta demokraziaren kontzeptua goratu egin duzue eta zuen herriaren partehartzea eraman duzue maila gorenera eta gainera ausartak izan zarete gaur goizean Andonirekin nentorren eta esaten nion General ausartek Napoleonek Marotori esaten zion bezala: *ez esan aurrera egin, esaiezu jarrai iezadazue* eta zuek ikuspegi horretatik adibide bat eredu bat izan zarete, ez diozue gizarteari esan aurrera egin baizik esan diozue, jarrai iezadazue eta onena opa dizuet, onena beti. Nik pertsonalki sarri askotan esan dizuet maite zaituztet baina gainera sinetsi egiten zaituztet eta bigarrena, lehenengoa bezain garrantzitsua da. Eskerrik asko President.

Stephen Gethins
Moderatzailea

Eskerrik asko. Eta orain Quim Torra jauna entzungo dugu. Urrunetik hitz egingo digu. Eskerrik asko Quim Torra jauna hemen egoteagatik, zoragarria da zu pantailan ikustea.

Quim Torra

Arratsalde on, besarkada bat Lehendakaria eta lagun Amalur. Jordi pozik nago zu hemen ikusteaz Gironatik eta Gethins jauna eskerrik asko zure konpromiso handiagatik eta aukera ematearren ni hemen egoteko, mahai inguru honetan egoteko. Lehendakari jauna sinbolikoki egin genuen erbestearen gure presidenteak Companys eta Agirrek elkarrekin joan ziren erbestera eta elkartu ziren erbestean eta gaur ospatu egiten dugu Companys presidentearen erailketa duela 81 urte eta beharbada gogorarazi behar dira Agirre Lehendakariaren hitzak, beti bezala Kataluniaren kausaren alde egin zuena. Hau da, nik eskerrak eman nahi dizkizuet bihotzez egin didazuen gonbidapen honengatik mahai inguru honetan parte hartzeko. Gogorapen oso ona dut, uste du 2018 ko azaroan izan zela non zuetako askok eta “Gure Esku dago”rekin batera hemen egon nintzen Kursaalean arratsalde zoragarri bat pasatzen konplizitate askorekin, Euskaldunen eta Katalanen arteko konplizitateak lantzen eta baita ere eskerrak zure hitzengatik Lehendakari jauna Kataluniaz hitz egin duzun moduagatik. Nik zentzu honetan nahi nuke zuri esker horiek eman ere bai ze zuk bide bat markatu zenuen zalantzarik gabe ze hori izan zen Kataluniak gero egin zuenaren abiapuntua, hau da, bere Ibarretxeren proposamena oso sakon aztertu genuen Katalunian. Uste dut funtsezkoa izan zela ulertzeko ate hori irekita zegoela, aukera bat zegoela behintzat, kaiolaren atea irekita zegoela nik normalean horrela definitzen dut Espainiar Konstituzioa, kaiola. Eta 2018ko azarotik aurrera gauza asko pasatu da, Jordi gaur gurekin dago, hori gauza garrantzitsua da eta COVID bezalako zoritxarrak bizi izan ditugu baina uzten baldin badidazue eta pixka bat oinarritzeko arratsalde honetan eta eztabaida honetan, nik gehiago azpimarratuko nuke zer gertatu ez den, hau da,

ez gara gai izan, Espainiako Estatua ez da gai izan errepresioarekin bukatzeko eta adibideak etengabekoak dira. Azken ordu hauetan jakingo zenuten kontu auzitegiak eskatzen ari da familia katalan askoren galbidea eta haietan guztietan pertsona horiek arduratu egin baitziren. Puigdemont presidentea erbestean da beste kide batzuekin batera jarraitzen du eta ikusi duzue Espainiar Estatuak edozein aitzakia, bueno nik beti hitz egiten dut Espainia dena bat dela, hau da, aurka egiten diogu ez bakarrik gobernuari baita ere botere judizialari eta abar... Beraz, nik beti hitz egiten dudanean Espainiar Estatuaz, hitz egiten dut orohar, hau da, bere eskura duen edozein tresna erabiltzen bait du jarraitzeko bere errepresioan. Nik uste dut mendeku bat besterik ez dela, mendeku bat modu demokratiko eta baketsu batean emaitza batzuk mahai gainean jartzen saiatu zirenean. Eta nik uste dut eta Lehendakari jaunak esan duen bezala, orain partehartze labur honetan flash bat bota nahi nuke nire esperientzia pertsonalaren inguruan. Laburra izan da baina intsentsua izan da nire presidente gisa izan dudan lana. Oso denbora gutxian egon naiz, esaten dizuedan bezala eta espero dut balio izan duela esperientzia hau, ba egiaztatzeko beharrezkoa dela berriz ere ze 300 urte daramagu egiaztatzen baina berriz ere egiaztatzen dugu ezinezkoa dela Espainiak aitortzea autodeterminazio eskubidea. Espainiako Estatua barruan dauden nazioen eskubidea ez zen posible izan errepublikarekin, pentsaezina izan zen frankismo garaian baina errestaurazio borboniko berrian ere ematen du ezinezkoa izan dela, trantsizio garaian ere ezinezkoa izan zen. Herrien autodeterminazioen eskubidea ez da kontenplatzen konstituzioan, ez da kontuan hartzen eta euskal ordezkari gehienek ez zuten konstituzio hori errefrendatu, ez zen kasua izan diputatu katalanen kasuan baina bai diputatu batzuen kasua. Barrera jauna gogorarazi nahi nuen bere keinuarekin gutxienez duindu egin zuen bere abstentzioa konstituzio horren aurrean, hain zuzen ere, Lehendakari jaunak esan zuen bezala. Ez Espainiak ez guk ez dugu gaitasunik edo konpetentzia nahikorik ezer erabakitzeko autodeterminazioaren inguruan, hain zuzen ere herri horien eskubidea izanik. Euskal eta Kataluniako gatazkaz hitz egiten da eta definizio hori perbertsoa da bere baitan, hau da, ez dago ezer gatazkatsurik hor. Hau da, nazio batek besterik gabe nahi izatea Estatu bihurtu, hor ez dago ezer gatazkatsu baina dena demokratiko du aitzitik eta nik ere gauza bera esango dut, Lehendakariak esan duena esango dut, gatazka baino gehiago, ondo legoke terminologia beste modu batera erabiltzen, aspirazio demokratikoaz hitz egingo bagenu eta munduko herrialde desberdinetako herriek ba iritzi direnean ondorio batetara, hau da, bere gizartearen parterik garrantzitsuena eta duten indar guztiarekin eta aukera guztiekin eta Estatua izateko eta hori eskaintzeko bere herritarrei hobeto joan zitezen bere seme-alabek etorkizun oparoagoa izango lukete, aukera gehiago izango lituzkete, bizitza duin bat izateko. Uste dut aspirazio hori zilegi dela eta demokratikoa dela eta beraz, azken batean uste dut horretaz ari garela, jarduteaz sakonki eta modu erradikalean benetan demokrazian, ariketa demokratiko sakon batez ari gara. Eta momentu honetan Espainiako Estatuan esango nuke Euskadin eta Katalunian soilik dugula aukera, zuen baimenarekin, haustura bat sortzeko sistema batean, erreforma baten bidez ez haustura itxurarekin eta aukera izan nuen ere president nintzela Portugalera joateko, hitz egin nuen senatariekin, diputatuekin eta iruditu zitzaidan gakoa hor dagoela, erreforma bat egitean eta erreforma horri esker da posible hain txertatuta dauden egitura zurrun eta frankista horiek botatzea edo eraistea eta hori garrantzitsua iruditzen zait. Uste dut gainera horrela zilegitasun handiagoa duela mugimendu independentistak, bai euskaldunak eta bai katalanak, nolabaiteko izaera demokratikoagoa ematen bait digu. Trantsizioan uste dut agian ez genuela lortu sakontasun demokratiko hori. Dakizuenez ni 155.na aplikatu zenean bihurtu nintzen presidente Katalunian.Berriro martxan jarri behar izan genuen gure zuten eta berarekin izan nituen bilerak eta proposamena ez zen Ibarretxe Jaunarena bezalakoa baina bai eduki nuela aukera berarekin hitz egiteko eta elkarrizketa maila zeritzona abian jartzeko. Eta hain zuzen ere Sanchez jauna alderdi sozialistakoa izanda ere, bere erantzuna ez da Alderdi Popularraren

oso bestelakoa, ezta? Ez, ez da edo inoiz ez kasu honetan eta gauza batzuk ezin dira jarri mahai gainean, ezta? eta horregatik iruditzen zait garrantzitsua gaur hemen egiten ari garena eta iruditzen zait hitzak zuzen erabili behar direla. Ezin diogu elkarrizketa-mahai deitu komunikagarritasun politikoen mahai bati. Horrek ez dio laguntzen Kataluniako mugimendu independentistari, ez du laguntzen kontakizun nazionala egiteko eta Ibarretxe Jaunak ongi daki mahai batean zer izan beharko genukeen hizpide: Data, erreferenduna noiz egingo dugu, nola egingo dugu, ezta? Elkarrizketa mahai batean aukera izan beharko genuke hitz egiteko eta ez Parlamentuan zerbait proposatzea, helegite bat aurkeztea eta inhabilitatua izatea. Uste dut onartezinak direla baldintza horiek eta beharrezkoak direla nazioarteko behatzaileak, errelatoreak, bitartekariak... Eta hor galdera bat ere sortzen da: nola egin daiteke ariketa demokratiko bat efikaza izango dena eta zerbait irabaztea ahalbidetuko gaituena. Lehendakari Jaunak egin zuen ahalegina, saiakera egin zen eta uste dut Jordik nik baino zilegitasun handiago duela azaltzeko zer egin zen, zergatik ez garen independenteak, zertan egin genuen kale eta iruditzen zait teorikoki egituratuta zegoen moduan, ongi egituratuta zegoela, prozesua demokratikoa zen eta Kataluniaren Parlamentuaren babesa zuen eta han dago Kataluniako nazioaren subiranotasuna. Baina zerbaitek huts egin zuen: erreferendum legeak, transitorietate legeak, legezkotasun berri batera eraman behar zutenak ez ziren aplikatu baina uste dut arazoa ez dela bakarrik hori; Badaude beste gai batzuk gehiago sakondu behar direnak eta iruditzen zait ez genuela defenditu ariketa demokratiko hura Katalunian eta ez genuela azkenengo muturreraino eraman ariketa horren defentsa. Eta lagun batek, nire abokatuak, eta tira,askoren abokatuak, esaten zuen judizializazioa horrelako muturretara iritsi dela gaur egun, ezta? Generalitateko president bat ezgaitu daiteke, ezta? mutur horietara iritsi da, ez dielako agindu nahi pankartak ken zitzaten Kataluniako erakunde horietan, ezta? Nola eskatuko nion nik jendeari askatasunez ez adierazteko bere burua? Badago esaldi bat diona Britaniarrak ohituta daude 5 minutu arinago ateratzen kolonietatik, Espainiarrak beti 5 minutu beranduago. Eta uste dut esaldi honetan badagoela jakinduria dezente, erakusten baitugu zaila dela ere zorroztasunez betetzen bada demokratikoki prozesu bat, %100an demokratikoki jokatzen bada, zaila da kaiolatik ihes egitea ez badugu egiten horrekin batera beste ariketa bat. Ariketa demokratikoa batetik baina bestetik ariketa guztiz desobedientea edo obedientea legezkotasun berriarekiko. Denok dakigu zer kasu edo zein egoeratan egon diren Eskozian eta munduko beste hainbat adibide ere baditugu baina kontuan izan behar dugu, aldebakarrekotasuna ez dagoela debekatuta. AGAKO irizpidetik gauzak aldatu dira eta zerbaitetarako ditugu nazioarteko auzitegi horiek. Kontua da aitortzarik ez edukitzea baina beste zerbait da debekatuta egotea beraz, debekatuta ez badago jardun daiteke, egin daiteke eta baldintza horiek uste dut denok onartzen ditugula. Eta uste dut denok nahi dugula prozesu demokratiko eta bake zale bat. Eta amaitzeko, lau ideia, lau ondorio: Nire iritziz ez gaude testuinguru anglosaxoi batean, Espainiaren testuinguruan gaude eta Espainia patriaren batasun banaezin horretan konstituzioa du eta hura bermatzeko armada du eta ez du aitortuko inoiz autodeterminazio eskubidea bertako herrientzat ze zesioa beraz, aldebakarrekoa izango da, nazio horretan baimenduta dago modu demokratiko batean egiten bada zorrozki baina horrekin batera esan bezala, desobedientzia ariketa bat egin beharko da edo obedientzia legezkotasun berriarekiko. Beraz, autodeterminazioa printzipio demokratikoa betez, autodeterminazioa Ibarretxe lehendakari ohiak esan bezala. Ordezkatzen ditugun nazioek duten eskubide alienazio horregatik ez dugu eskumena gure burua ukatzeko baina baita ere autodeterminazioa azkenengo baliabide gisa, egoera bidegabe bat konpontzeko. Horrela ulertuta, uste dut autodeterminazioa gauza modernoa dela, indarrean dagoena eta guztiz garaikidea dena. Eta horrekin amaituko dut eta galderen eta eztabaidaren zain geratuko naiz. Mila esker.

Stephen Gethins
Moderatzailea

Eskerrik asko zure hitzengatik. Hemen gaude eraldaketa demokratikoaz hitz egiteko, demokraziaz hitz egiteko eta demokraziak ez du funtzionatzen inon politikarien laguntzarengatik ez bada. Gizarte zibilaren inplikazioa ere kritikoa da mundu osoan zehar eta pozik nago baditugulako bi politikari eta mugimendu zibilen bi ordezkari, oreka bikaina. Jarraian Alvarez doktoreak hartuko du hitza.

Amalur Álvarez

Beno, aurrena eskerrak eman nahi ditut antolatzaileei, "Gure Esku"ri aukera bikain eta eder hau emateagatik eta azkenean guretzako aukera bikaina da azaltzeko guk aldarrikatzen ditugun erabakitzeko eskubideak zer lotura daukan gatazken konponbide demokratikoarekin eta "Gure Esku"ren lana eta ekarpenak ze lotura daukan guzti honekin. Eta bide batez ere, lagun Katalanei eta kasu honetan Eskoziarrei ere eskerrak eman zeren nik uste dut guretzako, Aieteko hamargarren urteurrena ospatzen dugun honetan, aukera ederra daukagula aurrera begira jartzeko eta zuekin batera, aurrera begira jarri eta hausnarketa horiek partekatzea oso aberasgarria dela iruditzen zait. Eta hau esanda zerbait aitortuta hasi nahi dut: Erabat diskurtso pragmatikoa ekarri det. Ez dakik adin kontua dena edo genero kontua den ... Ohituta nago arazoaren muinera joaten nire bizitzan, bestela denborak jan egiten nau eta erabat diskurtso pragmatikoa ekarri dut. Analisi txikitxo bat egingo dut egungo egoerarena baina batez ere gustatuko litzaidake modu propositiboan aurrera begira jartzea, ez? Eta horretarako hasiko naiz Aieteko adierazpenaren laugarren puntua mahai hontara ekartzen. Duela hamar urte Aieteko adierazpen horretako laugarren puntuan jaso egiten zen kultura eta gizarte demokratiko baterako oinarrizkoa den konpromiso bat. Edozein auzi, edozein gatazka, edozein proiektu politiko bide demokratiko eta baketsuetatik erantzun behar zaiela. Hamar urte pasa dira eta ordutik urteak daramazkigu lantzen edozein ekintzen bidez, mugimendu zibilen bitartez, dinamika desberdinen bitartez ... baldintza desberdinak konpromiso hori errealitate bat izan zedin. Baldintza desberdinak sortzen, baldintzak gertatutakoaren memoria demokratikoaren oinarriak eztabaidatu ahal izateko. Iraganetik irakaspenak aterata baina aurrera begira konpromisoak hartuz ere. Indarkeria mota guztiak baztertu eta errefusatuz. Asko dago egiteko bide horretan baina egon gara hamar urte horietan horretarako baldintzak sortzen ere. Eztabaida sozial, politiko eta instituzionalerako jarrerak eta espazioak sortzen. Gure arteko konfiantzak lotzen eta gure arteko konfiantzak ehuntzen herri-akordio zabaletara iristeko gai izan gaitezen. Hori lantzen egon gara hamar urte hauetan ere. Balio demokratiko eta baketsuekin gizarte aktibo eta konprometitu bat eraikitzen, hori ere oinarrizko baldintzetako bat izan da hamar urte hauetan lan egiten egon garena eta ere, erabakitzeko ahalmena eta tresnak izateko lan egiten egon gara eta bagaude horretan ere. Azkenean hori da gatazka demokratikoki konpontzeko bidea ez? Horretarako tresnak eta bideak eta aukerak izatea. Eta urratsa garrantzitsuak eman ditugu norabide honetan. Asko dago egiteko baina nik uste dut, balioan jarri behar dugu ere egindakoa. Duela hamar urte inork gutxi imajina zezakeen, Iparraldean instituzio propio bat izango genuenik, Nafarroan aldaketaren aldeko indar politikoak gobernatu zezaketenik, Euskal Autonomi Erkidegoan autogobernuaren eztabaida irekitzeko akordio politiko bat lortuko genuenik edo presoen gerturatzea posible izango zenik. Guzti hau gainera ez da kasualitatez gertatzen, ez da bakarrik gertatzen aukera politiko batzuk irekitzen direlako, gizarte zibiletik urteetan egindako lanari esker ere

gertatu da guzti hau eta ematen da guzti hau.1:04:06. Ezinbestekoa izan da gizarte zibiletik egindako lana eta honek ere isla izan du herritarren borondatea, egun erabakitzeko eskubideak babes sozial, zabal eta anitza du Euskal Herrian, Euskal Herrian eta hiru lurraldeetan. Naziometroaren datuak ekarri nahi ditut momentutxo batean: Azken inkestaren arabera, Euskal Herritarron %67k haien lurraldeko etorkizun politikoa erabaki nahi du eta %73-k dagokien lurraldeko gai sozial, ekologiko eta ekonomikoekin zerikusia duten edukien inguruan erabaki nahi du. Hau da, Euskal Herritarrok erabakitzeko borondate eta determinazio argia dugu, hori ukaezina da, baina hamar urte pasa dira Aietetik eta hamar urte horietan hori errealitate bilakatzeko bide orririk ez dugu mahai gainean eta hori ere esan beharra dago. Eta uste dut momentua dela Aieteko hamargarren urteurren honetan esateko momentua dela, bide horri eusteko eta bide hori errealitate bilakatzeko eta zehaztasunetan sartzeko eta horretan eztabaidatzeko, ez? Jarrerak landu ditugu urte hauetan eta jarrera horiek lantzen jarraituko dugu eta behar beharrekoa da baina konpromiso hori errealitate bat bilakatzeko bideak ere eta tresnak behar ditugu. Zein da konponbidea? Eta horretan enfokatu nahiko nuke bigarren zatia. Zein da konponbidea ? Konponbidea identifikatzeko, aurrena gatazka bera identifikatu behar dugu. Hori da aurreneko urratsa eta " Gure Esku"tik gatazka identifikatzerako orduan, bi elementu jartzen ditugu mahai gainean. Eskuartean dugun gatazka politikoak bi elementurekin definitzen ditugu, gau egun gutxienez: Alde batetik aitortza gabezia, gure komunitate politikoaren aitorpen gabezia bat ematen da eta azkenean komunitate politiko moduan erabakitzeko gaitasuna, gutxietsi edo baztertu egiten zaigu Estatuen eskutik, ez? Orduan horren aurrean subjektu politikoaren aitortzaren aldarria dago alde batetik. Baina horrekin batera, aldarri demokratikoa dago ere. Komunitate politikoaren aitortza printzipio demokratikoarekin lotuta aldarrikatzen da, hau da, aldarrikatzen da azken finean herri erabakitik kanpo kokatzen den erabakirik ez dagoela, bai? Eta aldarrikatzen dena da guztiaz erabakitzeko eskubidea baita marko politiko, juridikoaz gure etorkizun politikoaz erabakitzeko ere. Aldarrikatzen da subjektu politikoaren aitortza, printzipio demokratikoari lotuta eta gatazkaren identifikazioa egitea garrantzitsua da ere, konponbidearen noranzkoa identifikatzerako orduan eta uste dut hori dela aurreneneko urratsa, "Gure Esku"-n gutxienez modu honetan identifikatzen dugu non dagoen gatazka politikoa eta konponbideari begira, guk bi begirada edo ikuspuntu aintzat hartzen ditugu: Kanpora begira, kanpoko ereduei begiratzen diegu, munduan zer gertatzen den eta munduan holako prozesuei nolako erantzuna ematen zaion eta barrura begira, ez? Barrura begira, jendearen iritzia, jendearen borondatea non kokatzen da. Kanpora begira hasiko naiz, munduari begiratzen badiogu nola konpontzen ari dira gatazka hauek munduan, zein eredu eskaintzen dituen ba Erreferendum-a da gakoa. Eskozia, Quebec, Kaledonia berria, Katalunian, Ipar Irlandan ere hasi da erreferendumaren aldeko aldarrikapena indarra hartzen. Herrien autodeterminazioa gauzatzeko modu argiena, jendeari zuzenean galdetzea da, demokrazia zuzena. Azkenean sezesionismoaren ekintza kolektiboa proposamena bilakatzen ari da erreferendum-a eta hori da mundu mailan agertzen ari den tendentzia bat. Hori adostua izan edo aldebakarrekoa izan baina agertzen ari da ariketa kolektibo egokien moduan. Eta barrura begira, zer dio Euskal Herritargoak, Euskal Herritarrok zer diogu, ez? Ba gure gizartean gehiengo zabal batek mundu mailako tendentzia horiekin bat egiten du, bide horiekin bat egiten du eta hiru elementu aipatuko ditut: Lehen aipatu dut inkestak. Inkestei begiratzen baldin badiegu eta galdetegiei begiratzen baldin badiegu eta ez horri bakarrik, antolatu ditugun mobilizazio erraldoiei begiratzen baldin badiegu, modu iraunkorrean eta goraka islatzen da etorkizun politikoaz eta beste gaietaz erabakitzeko nahia eta aldarria eta beharra. Esan dudan bezala, azken Naziometroaren arabera, 10 herritarretatik 7-k erabaki nahi dute. Bigarrena eragile mugimendu eta politiko sozial anitz gara Euskal Herrian burujabetzaren alde egiten dugunak. Geroz eta gehia-

go marko, juridiko, politiko berri bat eskatzen dugunak edo aldaketa beharrezkoa dela ikusten dugunok. 1:09:50 Egungo markoaren zilegitasuna dudan jartzen dugun eragileak eta mugimenduak geroz eta gehiago gara Euskal Herrian. Eta horrekin batera alderdi eta indar politikoak ere, alderdi hauen aldeko indar politikoak gehiengo bat osatzen dute hiru lurraldeetan, EAE-n legebiltzarraren %60 dago erabakitzeko eskubidearen alde. Nafarroan bertan erabakitzaren aldeko indar politikoak gehiengo bat osatzen dute ere. Eta Iparraldean burujabetzaren aldeko indar politikoak goranzko joeran daude. Erabaki nahi dela argia da eta zabal adierazten da gainera eta gainera eta adierazi egiten da nola erabaki nahi den ere eta horretarako berriro ere Naziometrora joko dut oso tresna baliagarria da "Gure Esku"-n. Galdera bat egiten dute zentzu honetan oso argigarria dena: Bi galdera egiten dituzte, bata zein neurritan zaude ados Espainiatik edo Frantziatik independizatzearekin? Galdera modu honetan egiten bada, kontra %42 -k egiten du eta alde %27-k, 15 puntuko diferentzia dago kontrako joerak jasotzen du gehiengoak. Aldiz testuingurua aldatzen baldin badiogu eta beste modu batera galdetzen badugu galdera hori? Modu honetan formulatzen dute: alderdi politiko guztiek edo gehienek adostu dute Euskal Estatuari buruzko aldeko erreferenduma egitea eta Madriletik eta Parisetik onartu da. Erreferendum-a guztiz ofizial da eta onartu da. Kasu honetan testuingurua aldatzen badiogu. Euskal Estatuari buruz galdetzen denean, ba aldekoak %40 atzeratzen da eta kontra %30. 10 puntuko diferentzia dago eta aldeko aukerak jasotzen du gehiengoa. Analisi honetatik ateratzen diren ondorioak: 1) Ukaezina da gatazka politiko eta soziala dagoela. hori onartu behar dugu gehiengo sozial eta politiko zabala gure herrian, egungo marko politikoaren zilegitasuna dudan jartzen du eta erabaki nahi du, zuzenean erabaki nahi du. Eta horretarako bide orria behar dugu eta bide orriaren noranzkoa ere argia da, bide baketsu, demokratikoan eta adostuetatik etorri behar da konponbidea eta aldi berean eskaini behar zaigu komunitate politikoaren aitortza eta herritarroi erabakitzeko gaitasuna. Hau argia da beraz, norabide honetan jarri behar dugu konponbidea. Zein da "Gure Esku" -ren proposamena, zein da konponbidea? Ez da ezer berria esango, erabakitzeko eskubidea erreferendum adostu baten edo batzuen bidez gauzatzen dena. Eta honetan guztiok badakizue non posizionatzen den "Gure Esku". Baina bai gustatuko litzaidake azkar batean azaltzea berriro ere azken urteotan egin duguna baino berriro ere erabakitzeko eskubidearen pedagogia hori egitea eta azaltzea" Gure esku"-n zergatik ematen diogu hainbeste garrantzia erabakitzeko eskubideari eta zergatik uste dugun hor dagoela konponbidea eta nola ulertzen dugun guk erabakitzeko eskubidea. Guretzako erabakitzeko eskubidea tresna bat da, hain zuzen aldarrikatzen ditugun behar eta gaitasun horiek lortzeko eta eskuratzeko tresna edo bidea da erabakitzeko eskubidea. Definizio akademikoa ekarri nahi dut, urteak pasa ditut erabakitzeko eskubidea modu teorikoan ikasten eta uste dut argigarria dela baina bakarrik puntu akademiko hau. Definizio zehatzak honela dio: *Lur eremu zehatz batean kokatzen den komunitate bati eta demokratikoki gutxieneko antolakuntza bat duena bertako etorkizun politikoa, estatus politikoa eta oinarrizko marko instituzionala independentziarako autua barne, hori aldatzeko borondateaz hasi eta gauzatzeko aukera ematen dion eskubidea da, tresna eta prozedura demokratikoen bidez eta adostasunez aurrera ateratzen den eskubidea da.* Beraz bi gaitasun aitortzen dizkigu edo ematen dizkigu erabakitzeko eskubideak: Batetik, adierazteko gaitasuna: Gure etorkizun politikoaren aurrean, herritarroi gure borondatea adierazteko gaitasuna ematen digu erabakitzeko eskubideak eta bestetik gauzatzeko gaitasuna. Adierazitako borondate hori gauzatzeko eta aldebikotasunez estatuarekin negoziatzeko gaitasuna ematen digu. Azkenean erabakitzeko eskubidea komunitatearen autoeraketa ariketa bat da oinarritzen dena batez ere, herritarron borondate demokratikoan. Beste zilegitasun batzuk ere agertu daitezke, zilegitasun historikoa, kulturala, hizkuntza eta abar...baina batez ere oinarria demokrazian da. Zilegitasuna, zilegitasun demokratikoan oinarritzen

da komunitate politikoaren autoeraketa ariketa hori. Eta nik uste dut, hau hona ekarri nahi nuen, barkatu txapa luzea izan bada, baina nik hona ekarri nahi nuen ze nik uste dut, mahai honetan gauden guztioz eta ziurrenik hemen gauden guztiok, puntu honetan ados gaudela, non dagoen konponbidea, beste kontu bat da, eta gero sartuko da ziurrenik eztabaidan, hori lortzeko zeintzuk diren baldintzak, non ikusten ditugun aukerak, zeintzuk diren mehatxuak eta abar.. Baina nik uste dut garrantzitsua dela, edo behintzat "Gure Esku"rentzat gaur garrantzitsua zan norabide argi hori markatzea eta berriro ere, mahai gainera ekartzea. Beste kontu bat da, kontziente garela eta jakitun garela, indarkeria, errepresioa, kriminalizazioa baliatzen duen estatu bat dugula aurrean eta horrek zailtasuna ekartzen dituela halako bide bat aurrera atera ahala izateko. Baina horrek ez du esan nahi amore eman behar dugunik edo gure etorkizuneko nahiak gutxitu behar ditugunik. Bai hitz egin beharko dugula ze estrategia eraikitzen dugun eta zein den bidea horretara iristeko baina bueno horrekin utziko dut nahiko hitz egin dut eta gero jarraituko dugu. Eskerrik asko.

Stephen Gethins
Moderatzailea

Eskerrik asko Amalur. Jarraian azkenengo hizlariari emango diogu hitza galderekin hasi aurretik, Jordi Cuixart, zer diozu zuk eraldaketa demokratikoari buruz? Eta gero bai galderak egingo ditugu baina aurrena, Jordi, zuk duzu hitza.

Jordi Cuixart

Mila esker, arratsalde on lagunok, Ibarretxe Lehendakaria, Amalur ... Plazer handia da hemen zuekin bakearen alde borrokatzen ari zareten guztiokin. Pribilegio handia da eta eskerrik asko antolatzaileei eta eskerrik asko hau guztia posible egiten dutenei duela hamar urte ere. "Gaur Euskal Herrian egotea eta gizarte zibilak gatazken eraldaketa demokratikoan duen papera aldarrikatzea" (*txaloak)*

Oso esku zabalak zarete zuen txaloekin. Atsegin handia da hemen egotea, kronometro bat jarri dut inor ez haserretzeko hamar minutu zorrotz erabiliko ditut. "Gure Esku"ren deialdi batean egon nintzen sei hilabeteko semearekin Bilbon espetxera sartu aurretik eta hori zen gure familia argazki bakarra eta nire semea egon da prentsa aurreko askoan munduan aurrera eta atzera "Gure Esku"-ren pegatina batekin Txell- ekin nire emaztearekin, eskuminak bere partez. Omnium Cultural, ezagutzen ez duzuenontzat, Erakunde zibiko kulturala da sei hamarkadatik gora daramatza, hiru jarduera handirekin lan egiten.

Eta bigarrenez, Kohesio sozialaren proiektu handietan eta hirugarren *brunch* edo hanka mahai honetan da giza eskubide zibilak babestea Paisos Catalans-etan. Erakunde hau duela 60 urte sortu zuten bost enpresa buru bisionarioak zirenak baina erantzuten ziotenak oso sustraituta dagoen errealitate bati. Estatu ez dugunez gero, estatu egiturak sortu behar ziren gizarte zibiletik, pentsamolde honetatik bestela ezin izango litzateke ulertu ez Ateneoak ez Casal-ek ez beste organizaziorik benetako estatu egitura gisa jokatzen dutenak baina azken batean gizarte zibilak lideratzen dituztenak garrantzitsua da ere ulertzea seguruenez beti ere Omnium Culturalaren konpromisoari esker gaur egun hiz-

kuntza eta kultura katalanak kohesio elementu bat dira Katalunian eta baita ere ulertuta herrialde bat non migrazioa egiturazkoa da. Hori horrela da gertakari migratorioak gizarte katalan definitzen du ze gurasoak gaztelaniadunak dira eta oso interesgarria iruditzen zait eta nire gurasoak ere erabaki zuten niri katalanez hitz egin behar zidatela, ze Katalunian nengoenez gero, bestela non hitz egin behar da katalan ez bada Katalunian. Hau garrantzitsua da ukatzeko ze garrantzia duen gizarte zibilak Kataluniako askapen mugimenduan "*procés*" izenekoan gizarte zibilak motor eta traktorea izan da eta hau notizia ona da baina baita ere erantzukizun bat dakar berarekin eta gu gaur gauden erantzukizun horretan gaude, hau da, frustrazioa bideratu nahian gabiltza eta zer bilatzen dute beste aldetik borratzen dutenak zatitzea Chiding efektu hori sortu eta gehiago borrokatu ez dezagun, kartzelan egon gaitezen eta kosta egiten zaie argudiatzea eta gero atera egiten gaituzte horregatik. Pedro Sanchezek esaten zuen indulturik ez, ez, baina gero atera egin gintuzten. Horrek esan nahi du Chiding efektu horrekin lortuko zutela Katalanek ez borrokatzea. Ez zaizue ondo aterako zuen borroka, denok kartzelan bukatuko duzue eta denok erbestean bukatuko duzue ba oraindik Puigdemont presidentea dugun bezala eta gero hiru kontseilari, lehenagoko gobernuko presidente eta kontseilariak. Eta hori da errealitatea eta nik uste dut gizarte zibilak ekintzaileak hor egin behar diotela aurre, minimizatu egin behar dutela Estatuak jazartzen dutena. Disidentziari eraso egiten diotenean Katalunian egin duten bezala eta negoziazio markoetan eta baita ere gatazka politikoak konpontzeko orduan ekintzailetzatik erantzukizun handi hori dugu eta ez proposamen politiko batzuen izenean. Hasiera batean erakargarriak izan zitezkeen ze betik izan zen presionatu genituena politikoak. Katalunian gertatu dena alderdi politikoak hor egon arren eta ni ez naiz anti alderdi, kontrara nik uste dut badakigu zer den alderdi politikoen alternatibak, totalitarismoa eta pentsamendu bakarra baina hauteskundeen emaitza badakigu zein izan zen eta konstituzionalean hala ere entzun egin behar izan zuten herritarren bosa.Herritarraren bosa oso modu zeharkakoan adierazten duena bere burua baina nahiko aho bakarrarekin eta %80 autodeterminazioaren alde daudenean,parkatu baina errepresio oso gogor baten ondoren hau da, kartzela eta erbestea ezagutu dugu, izun milioidunak eta 3.500 pertsona baino pertsona gehiago daude izan ere errepresaliatuak. Ikusten ari gara independentismoa hazten ari dela Katalunian eta %52ra iritzi dela eta subiranotasuna %52 tik gora 75eko ordezkaritza duela. Beraz beraiek nahi dutena da utzi amets egiteari, utzi borroka egiteari ze ez duzue lortu. Egia da eta zentzu honetan uste dut hemen nolabaiteko eztabaida sor genezakeela, hau da, zer ikasi dugun, zer ikasketa sozial ikasi behar dugun. Gizarte zibila eta Euskal Herriaren kasuan adibidez eta Aieteren kasuan ikusi ahal izan zen oso modu argian funtsezkoa dela akordioetara iristea ba Katalunian gaur egun ezinbestekoa da gizarte zibila presionatzen jarraitzea alderdi politikak zer estrategia partekatu batera iritsi behar da. Ze bestela oso zentzu gutxi du negoziazio mailetara joatea lehendabizi ez baldin badago, badago estrategia partekatu bat frente subiranotik eta ez baldin bada negoziazio maila erabiltzen arma gisa alderdien artean. Gero dago bigarren partea eta gaur Estatu Espainiarrak duen borondate hutsa. Ez du inolako borondaterik Espainiako gobernuak egiazko borondaterik akordio batetara iristeko negoziazio mailan, akordio mailan Gaur egun ez dugu ikusten borondate hori baina guk badugu horren ardura, ere bai gizarte zibila garen aldetik exijenteak izan behar dugu politikariekin akordio horretara iritsi daitezen eta politikariak ere egokitu egin behar dira errealitate berrietara. Eta aldi berean egia da orain ezin duguna egin da espektatibak gutxitu eta benetan desobedientzia zibila handiena izan zen horren kontra egin Europan, hau da, urriaren 1ekoa desobedientzia zibila masiboa baino gehiago da. Omnium-en ikuspegitik Jabego kultural izugarri handia da, oso zaila da aurkitzea 2 miloi lagun kalera ateratzen direnak eta ikusita ze indarkeria poliziala zegoen plastikozko kutxa batean paper bat jartzea 2 miloi ta erdi pertsona horiek herritarrak dira konpromiso handia

dutenak demokraziarekin. XXI. mendean non ikusten dugu etxean gelditzen bazara telelana etxean duzu eta Amazonek ekartzen dizkizu gauzak etxera beraz, bizi gaitezen montatu duten kapitalismo magiko eder horretan etxetik atera gabe. Ba urriaren 1ean 2 miloi ta erdi lagunek erabaki zuten kalera ateratzea eta poliziaren indarkeriaren aurreran eta auzitegi konstituzional baten etendura baten aurrean nik erabakitzen dut oinarrizko eskubideak aurrera eramatea, hori da babesteko modurik onena, haiek babestuz. Hori gertatu zan 2017ko Urriaren 1ean. Historiak emango digu perspektiba egokia, orain ez dugu zertan egin Katalanak egin genuena beste dagokion toki batean jarri, ez dagokion toki batean jarri baina desobedientzia zibilaren ariketa honek nolabait bermatu egiten du, abalatu egiten du ze konpromiso duen Kataluniak demokraziarekin baina baita ere konstituziorekin ze azken batean desobedientzia zibila edo kaosa. Guk desobedientzia zibila erabiltzen duguna ez dugu esaten "a! konstituzio Espainiarrak guztiak ez du ezertarako balio, oso txarra da!" Ez Espainiar Konstituzioak ez du erreferendumak egitea debekatzen, ez dago tipifikatuta zigor kodean ez da inor, inon debekatzen. Herritarrek libre eta demokratikoki erabakitzen dute suspentsio kautelar baten aurrean edo eskubide oinarrizkoak egikaritzerako orduan erabili ditzagun gure eskubide oinarrizkoak. Komunitatean sinesteak nik uste dut horrek denborarekin transzendentzia handiagoa izango duela. Minutu bakarra geratzen zait. Nire ikuspegitik zer erakusten digu Aietek eta erakusten digu indar handiarekin. Kideekin hitz eginda ikusi dudan bezala eta baita ere antolatzaileekin hitz egin dudan bezala badakizue Omniun Culturaletik asko estimatzen zaituztegula. Hiru gauza funtsezko esan nahi ditut: Alde batetik Gizarte Zibilaren garrantzia, eraldaketa demokratikoaren prozesu guztian dena delakoa, borroka, larrialdi klimatikoa, genero berdintasuna, mundu osoko herrien duintzea. Edozein parte hartze kolektiboan Gizarte Zibilak ezin dio bere paperari uko egin, bigarrenez Aietek erakusten digu ezin direla betoak egon, hau da, betoak proposatzen badu norbaitek alde batek ez du zintzo jokatzen, betoak baldin badaude ezin da guztiaz hitz egin eta hirugarrenez guretzat ere oso garrantzitsuak eta Aietek erakutsi digu nazioarteko komunitatearen parte hartzea Paisos Catalans-etan goiz edo berandu nazioarteko komunitateak ere asumitu egin beharko du ze erantzukizuna duen Europak. Erantzukizun handia du Europar herritarrekin. Eskatzen ari dira oinarrizko eskubideak errespetatzea eta autodeterminaziorako eskubidea, eskubide funtsezkoa da Eta hori babesteko modu bakarra da hura egikaritzen taula erabiltzen eta Aietek zentzu horretan erakusten digu nazioarteko eragileak hor egotea ezinbestekoa dela gatazka politikoak ebazteko. Eskerrik asko zuen arretagatik.

Stephen Gethins
Moderatzailea

Eskerrik asko. Eskerrik asko gure hizlari guztiei, ikusleei, entzuleei ere bai. Mila esker denborak errespetatzeagatik lehen aurkezpen honetan eta orain bai pasa gaitezen galderen txandara. Eta hasi aurretik gogora ekarri nahi dut ez baduzue jadanik egin zuen galdera idatz dezakezuela. Mesedez pasa gure laguntzaileei aretoan dauden laguntzaileei eta haiek ekarriko dizkigute. Gogoraraziko dut Aieteko adierazpenaren hamargarren urteurrena ospatzen ari garela eta azken egun bi hauetan benetan harritu egin nau, bai hitz egin dugu bakeari buruz, demokrazia ere hitz egin dugu baina bakeari buruz asko harritu nau, batez ere GK eta Tigne Nazio Batuetako adituek esan digutena bakearen eraikuntzari dagokionez. Hau ez da hasten eta bukatzen den prozesua baizik eta etengabea den prozesua da. Eta demokraziaz ari garela, hau ez da momentu batean gertatzen eta desagertzen beraz, beti lanean jarraitu behar dugu arlo honetan eta garrantzitsua da. Eta edozein demokratarentzat uste

dut kontziente izan behar dugula mundu osoko arazo bat dela, mundu osoari dagokion arazo bat. Eta gero ta gehiago ikusten dugu pertsona gutxiago joaten direla botoa ematera hauteskundeetan. Jakina, demokraziak funtziona dezan nahi dugu mundu guztia inplika dadin, herritar guztiek inplikatu behar dute eta hori da kezkatzen gaituen joera bat eta deserosoa da hauteskunde partaidetza geroz eta urriago dela eta orain bai planteatuko dut lehen galdera eta hasiko gara amaieratik. Hasiko gara mugimendu zibilekin eta gero pasatuko gara politikoengana.

Hasiko gara beraz: zer pentsatzen duzue hauteskunde partaidetzari buruz, nola hobetu genezake hauteskundeetan jendeak parte hartzea eta herritarrak inplikatzea erakunde demokratikoetan beraz. Jordi, zurekin hasiko gara.

Jordi Cuixart

Beno, ez dakit oso ondo erantzun ahal izango dudan. Ez da nire espezialitatea egia esan hauteskundeen parte hartzea baina bada errealitate bat. XXI. mendean gaude eta lehen ere esan dut gauza bera, gizartea, ekintzailetza, urte askotan pentsatu dugun bezala mobilizazio hau eta konplizitate hauek beti ere erantzuten zieten estereotipo batzuei eta konturatzen ari gara gizartean ditugun erronkak XXI. mendean guztiz bestelako direla.

Seguruenez, ez dugu hori behar eta komentatu dute ere hizlariek gaur goizean eta atzo ere azken saioan sormen gehiago behar dugu, inoiz baino gehiago, hau da garai bateko errezetek modu klasikoan funtzionatu dutela konturatzen ari gara eta COVID-ek informazio asko ematen digu horri buruz. Jadanik ez dutela errezeta horiek funtzionatzen. Guk oinarrizko eskubideak erabiltzea aukera bagenuen herri bat blokeatzeko aste oso batean zehar eta horrek esan nahi zuen mugiarazi genitzakeela ordezkari politikoak, ze Bartzelona bezalako hiri bat blokeatu zuten. Ari naiz adibidez taxilariez, aldarrikapenak egiten zituztenean blokeatu egiten zuten Bartzelona aste oso batean eta gero agintari eskumendunen negoziazio xxx bat iritzi behar zuten. Bina ez, ez, konturatu gara horrek guztiak jadanik ez duela balio. Ezin diogu uko egin mobilizazioari baina argi izan behar dugu XXI. mendeko tresnak mobilizazioa bultzatzeko gaur egun ez direla hain erabilgarriak XXI. Mendean eta beraz, sormen puntu bat eskatzen du horrek eta komentatu duzun hori ere bai ezin dugu aurretik epaitu. Gizarteak geroz eta inplikatuagoak daude baina eskatu behar dugu erantzukizun bat. Komunikatzea zeintzuk izan daitezkeen inplikazio bidez, esate baterako Omnium Cultural ni espetxean sartu nintzenean 70.000 bazkide ginen, beharbada presidenteak berretsiko du esaten dudanean. 70 bat mila kide ginen, espetxean sartu nintzen eta lau urtean zehar 70.000 bazkide izatetik 200.000 bazkide izatera pasatu gara. Jendeak esaten baldin badu, Katalunian jendeak ez duela konpromisorik bueno ba ez da egia eta ez da egia ze jendeak hartzen du dirua poltsikotik erakunde baten jartzen du kasu honetan hizkuntza Katalanaren kulturaren alde. Ezin ditugu prejuzgatu herritarrak eta herritarrek ere ezin dute prejuzgatu kontsumitzaileek duten gaitasuna eta herritarrak diren aldetik. Eta eztakit, uste dut ez dizudala erantzun baina tira, ausartuko nintzateke esaten sormena behar dugula eta formula zaharrak ez dutela funtzionatzen lehen bezala.

Juan Jose Ibarretxe

Bai niretzat ere horrela da. Niri ere kostatu egingo zait galderari erantzutea. Ni ez nago aktibo politikan. Ni Lehendakaria izan nintzen Euskal herrian baina hori izan zen Erdi Aroan eta nik behintzat halaxe esaten dut. Niri bereziki gauza batzuk kezkatzen naute: Zer egin du politikaz? Egin dugu Botoak kontatzeko makina baina hori ez da politika baizik eta botoak kontuan hartzea. Ingelesek esaten duten bezala, kanoiak edo gurina? Hau da, eraikitzen jarrai dezakegu boteretik eta horrek ekarriko du partzelak lagatzea merkatuei, eskumena lagatzea merkatuei hau da, *How to reach people?* Hau da, nola iritsi jendearengana eta eskubideen bermetik erantzun behar da, bai eskubide banakako eta kolektibo. Eta nik uste dut planteatzen ari dela hemen ez dugula tresnarik, ez dugula tresnarik arazoak ebazteko une honetan bizitza publikotik. Eta hori zergatik gertatzen da? Garai batean tresnak izan genituelako modu arrazonagarriak pobreziarekin lotutako arazoak konpontzeko, hau da, pertsonen proiektu politikoa batzuetan izaten da ogia lortzea baina pobrezia alde batera utzita gaur egun bizi dugun desberdinkeria aldarrikatzailea da, ikuspegi politikoetatik eskubide sozialak aldarrikatzen dira hezkuntza mailan, aseguru sozialetan, etxebizitzan. Eta beraz, garai barean izan genituen tresna horiek arazoak konpontzeko, gaur egun zuk ondo esan duzun bezala Jordi, berrasmatu egin behar ditugu, berritu egin behar ditugu, berrikuntza politikoa behar dugu guk eskura ditugun tresna horiek berritzeko eta bermatu ahal izateko eskubideak bete egiten direla bai pertsonen eta bai herrien eskubideak. Boteretik eraikitzen jarraitzen baldin badugu, gatazka politikoak betikoak izango dira. Herritarren protestak areagotu egingo dira eta politikaren eta herritarren arteko tartea handitu egingo da eta uste dut gaur egun munduan badirela aitzindari politiko eta ekonomiko asko ez dakitenek zer nahi duten bere herritarrek eta herritar askok ere ez dakite zer nahi duten bere aitzindari edo agintariek. Eta horrek kaosa dakar eta urruntasun bat eta non gauzatzen da, non gorpuzten da? Hori demokrazia batek izan daiten kolperik handienean ba parte hartze eskasian. Adibidez, Europar proiektuan askotan esan genuen ze garrantzitsua zen baina %30eko parte hartzea dago, beraz 10 biztanletik 7-k parte hartzen ez dutenean ba zer esan dezakegu?

Amalur Álvarez

Jendeak ez du parte hartzen baina gero jendeak eskatzen du parte hartzea baina parte hartze zuzena eskatzen du eta nik uste dut parte hartzeko modua dela askotan konbentzitzen ez duena. Eta falta da haustura argi bat dago konfiantza falta bat da. Ez da ikusten ze erabilgarritasun duen parte hartze politikoak gutxienenez eta uste dut hori dela bultzatu behar dela. Konfiantza berreskuratu behar da, erabilgarritasuna ikusi behar da Lehendakariak esan duen bezala, entzutea eta hurbiltasuna ere bai eta lehen aipatu dudana, ez da kasualitatea munduari begiratzen diogunean eta zer ari den gertatzen munduan eta prozesu burujabetasun ari den gertatzen ba autodeterminazioa planteatzea ba erreferendum gisa. Erreferendum-a planteatzea ez da inongo kasualitatea eta horregatik lehen ere azpimarratu nahi izan dut ideia hori, hau da, ez dela bakarrik komunitate politikoaren aitortza baizik eta baita ere, guk herritarrei ematea erabakitzeko eskubidea eta zuzenean parte hartzekoa, ze azken finean ikusten ari gara bizi garela aldaketa garai batean eta aldaketa pasa egiten da eta demokraziak bizi irauteko konfiantza gehiago eman beharko die herritarrei. Eman beharko die parte hartze tresnak, zuzenak ere ba. Badakit gaur egun jende askok politikan lan egiten duela, hemen gaur egun eta hori ez da beharbada arrakasta duen zerbait edo asko entzun nahi den zerbait elite politiko batzue-

tatik baina hau errealitate bat da eta hau asumitu beharra dago eta asumitu behar da. Jendeak parte hartu nahi du eta zuzenean parte hartu nahi du bestela azkenean Lehendakari jaunak esan duen bezala demokrazia batzuk izango ditugu non %30ek bakarrik parte hartuko duen. Eta hori ez zilegia, hori ez da zilegia izango emaitza ez behintzat eta nik uste dut hor gogoeta garrantzitsu bat dugula egiteko eta entzuteko.

Quim Torra

Orain gogoeta batzuk erantsiko ditut. kideek esandakoa areagotu edo handituko dut. Lehen era esan du lehendakari jaunak errelatoaren aldeko borroka gogorra da une honetan behintzat nik izan dudan esperientziagatik eta ondorioz borroka bat da bere, hau da, alderdi politiko batzuk ahaztu egiten dute hor herritar batzuk daudela beraz diskurtso politiko bat dago hor paraleloan doana errealitatearekin ze interesatzen dena da diskurtso politikoarekin menderatu egin behar duzula zure kontrakoa eta errelatoaren lortzeko borroka beti gobernu barruan gertatzen dira. Errelato hori bereganatu nahi dute beti gobernuek. eta batzuetan gobernu horiek kideak direna oposizioa dira aldi berean eta nik uste dut horrek guztiak harritu egiten duela jendea eta herritarrak aldendu egiten direla, uste bait dute hori guztia antzerki politiko huts bat dela eta oso urrun dagoela beren interesetatik. Nik uste dut erantzukizun handia dagoela, autoexijentzi handia dagoela politikarien aldetik eta alderdi politikoen aldetik. Esateko eta are gehiago post COVID honetan, hau da, ber hartu egin behar da herritarren bizitza berriro jarri behar da erabaki politikoen guztien erdialdean. Asko entzun diet ere nire lankide askori esaldi hau baina ausartzen naiz berriz ere esaten ze uste dut horrela dela. Adibidez lehendabizi herrialdeko presidente izatetik ba oso momentu larriak bizi izan nituen, pandemia lehertu zenean eta ezin nituen hartu nik nahi nituen erabakiak nire herriarentzat ez banituen nire tresnak eskura, ez banituen baliabideak, 155 ezkutu bat ere aplikatu ziguten eta beraz konturatu nintzen larrialdiz behar genuela estatu bat izan, premiazkoa zela Estatu bat izatea. Bi hilabete larri horietan bizi izan nintzen erabat sinetsita COVID ondoko aroa aukera bat zela, itxaropen aukera bat zela gauzak desberdin egiteko. Atzoko mundua, lehengoko mundua, COVID-a zegoenean, mundu hori ezin dugu erreplikatu. Hau da, ematen du beti eraiki egin behar dela katastrofe humanitario hori sortu zuen oinarri horien gainean. Hau da, kolapso logistiko handia gertatu zen eta pandemiaren ondoren une bat gertatu zen zeinean gizarteak gelditu egin behar zuen posible baldin bazen eta gogoeta egin ze puntutaraino garrantzitsua den guk gure bizitzeko modua aldatzea, eta gure erabakiak hartzeko modua ere aldatzea, eta nik uste dut gai baldin bagara benetan ariketa hori egiten, behar adinako sakontasunez, uste dut herritarrak kateatu egiten zaiola horri ze jendea desiratzen ari da parte hartzeko. Exijitzen ari da gizarte eskubide horiek mehatxatuta daudenak erabiltzeko. Eta ez dute haiek murriztea nahi eta oso garai konplikatuak datozela uste dut eta nik uste dut funtsezkoa dela berriz ere dena birplanteatzekoa, COVID ondoko etorkizun horri buruz hausnartu behar dugu ze herritar horiek azken batean eta bat nator Amalurrekin, Nik uste dut borondate bat badagoela, presente egoteko, entzunak izateko baina ez dugu errelato borroka batean galtzerik nahi alderdiak. Eskerrik asko

Stephen Gethins
Moderatzailea

Beno orain, jarraituko dugu aurrera galdera batekin. Quim Torra-ri ere galdetuko diogu ze egia da denok ados gaudela trantsizio une batean gaudela, COVID larrialdiaren ondoren, pandemiaren ondoren, eta une jakin batean gaude non herritarren nahi dute zerbitzu publikoak ondo funtzionatu dezaten: eskola, erietxeak, erretiroak ere bai. Beraz galdetu nahi nieke parte hartzaileei, galdetu nahi nieke Erakunde publikoak dituzten eskumenak. Badira hainbat geruza, hainbat maila eskumen arloan botereari dagokionez eta gero ere planteatuko diogu galdera bat Ibarretxe Lehendakariari baina Quim Torra jauna, komentatuko diguzu ze garrantzia duen tokiko demokrazia horrek herritarrenganaino iristeko zerbitzuen bitartez eta herritarrak benetan egon daitezen erabaki hartzearekin lotuta

Quim Torra

Nik adibidez garrantzi handia ematen diot, maiuskulua ematen diot udaletxeei eta alkateei, ze hori da lehen maila, hau da lehen maila politikoa herritarrentzat eta niretzat behintzat, hori da nire esperientzia, hala da. COVID-ak gainditu gintuenean, guztiok Kataluniako alkate jaun-andreek ez zuten ezertan huts egin, herritarren ondoan egon ziren. Bizitza bilatzen bueno ba gobernuek egin genuen bezala baina uste dut eredugarria izan zela herritarrekin izan zuten konpromisoa. Nik uste dut gure herrian eta zurean gertatzen ez den bezala, gure hauteskunde sistema, lakra bat da, sama bat da guretzat. Sama bat da interakzio handiagoa lortzeko herritarren artean, arlo politikoan. Hemen zerrendak itxiak dira zeinetan eta pertsonaia baten esaldian, baina uste dut esaldia ona zela: “mugitzen dena, ez da argazkian ateratzen”. Beraz, baditugu alderdi batzuk botere egitura oso zurrunekin eta boto-emaileak zerrenda bati botoa ematen dio eta nik uste dut horrek ez diola mesederik egiten parte hartze horri. Baina galdera zihoan zerbitzu ematean. Guk eskumen esklusiboak ditugu osasunean eta hezkuntzan adibidez baina ez ditugu baliabideak eskumen esklusibo horiek benetan erabili ditzagun nahi dugun moduan. Kataluniak 17 mila milioiko expolio fiskala sufritzen du urtero eta zorte pixka batekin Europar funts horiek aterako dira zergadunetatik. Eta gero ez dira itzultzen. ateratzen dira 17 mila miliokin begi bistan dago batek imajinatu dezake zenbat gauza egin genitzakeen une honetan egiten ez ditugunak. Eta lehendakari nintzela grebak eduki nituen era guztietakoak, irakasleak, osasungintzako langileak, suhiltzaileak eta nik ezin nien esan arrazoia ez zutenik, bazutelako. Baditugu suhiltzaileen parkeak hamar urtetan berritu ez direnak, irakasleen soldatak ez dira duinak, medikuekin eta erizainekin badakigu saturazio maila handiak ditugula. Ez dela normala eta iruditzen zaigu gainera Katalanek ez dutela hori merezi, ez dute horrelako zerbitzu publikorik merezi ezta horrelako lan bat edukitzea ere. Eta guk proposatzen genuena zen, hau ez da bandera kontua, hau ez da muga kontua, ez dago horrekin lotuta ezta? Bost axola niri zer dioten besteek ezta? Niri interesatzen zaidana da hemengoek zerbitzu hobeagoak izatea. Nire kargura daudenek eta seme-alabek aukera izatea diru laguntza izateko, adinekoak egoitza onak izateko eta ahalik eta onenak eta baldintza onenetan edukitzeko zerbitzu horiek. Eta iruditzen zait hor eskakizun maila handia dagoela eta hori ona da ezta? Iruditzen zait ona dela edukitzea herritar batzuk konprometituta daudenak eta esaten diotenak gobernuari: Aizu ezin dut zerbitzu hauekin jarraitu ezta?

Adibidez trenbideetan aldirikoetan dugun zerbitzua ia-ia koloniakoak dira, penagarriak eta hau guztia ikusita ere, gizartean gertatzen diren eta ari diren sakoneko aldaketak, herritarrak benetan zorrotzak izango direla. Eta politikariek gure lana egin beharko dugu hor.

Juan Jose Ibarretxe

Nire ustez azken urteotan paradigma bat gertatu da. 90eko hamarkadan maxima batek zioen globalak lokala edo tokikoa baliogabetu egiten zutena ez? Eta gaur egun esaten dena da tokikoak mugitzen duela mundua ezta? beraz garapen jasangarri eta giza garapeneko agentziek sustrai kulturalak behar dituzte garatzeko. Zoriontasunaren eta ongi izatearen ereduak elementu kulturalen araberakoak direlako eta ziurrenik zoriontasunaren bizi kalitatearen irizpideak desberdinak izango dira zuretzat eta niretzat. Eta horretarako giza garapen jasangarriaren irizpide batzuk ditugu. Baina zein da arazoa? Orain arte erabakiak hartzeko oinarrizko agenda izan dela: eraginkorra da ba egiten dut, ez da, ez dut egiten. Eta zertaz ohartu gara? Ulertu dugu ez zaizkigula zerbitzu eraginkorrak ematen gizarteari horrelako planteamendu batekin: Agenda ekonomikoa kontuan izan behar da baina ez solik agenda hori. Agenda soziala, kulturala ere eduki behar dugu, ingurumenari dagokiona ere bai. Eta horrek zer egiten du? Herritarrak eztabaidan sartu erabaki estrategikoetan. Ez dugu nahikoa aditu handiekin ez gobernuetan ez enpresa handietan. Hartu behar diren neurriak eztabaidatuko dituzten pertsonak behar ditugu. Hiru aldeko agendak eta integrazioak erabakiak zailduko dituela ulertuta. Zergatik? Negoziatu egin behar direlako. Herritarrekin ere hiru alderdi beraz, administrazio publikoak kaltetuak edo kasu honetan herritarrak eta enpresa edo gobernua ezta? Eta hor egia da erabakiak hartzea zailagoa izango dela baina gero gauzatzea azkarrago gertatzen da. Eta iruditzen zait orain munduan dugun arazo handienetariko bat hartzen diren erabakien %80, adituek hartzen dituztenak, mahai gainean geratzen direla ezkutuan gero ez direlako uzten genuelako zoragarriak. Diagnostikoak bikainak ditugu eta gero arazoa da hiru alderdi horiek txertatu ezean, ez ditugula izango erabaki benetan onak direnak, helburua delako bai erabakiak hartzea baina baita ere aurrera eramatea.

Amalur Álvarez

Nire ustez argi ikus daiteke pandemiarekin zer garrantzitsua da tokikoa, toki maila. Ikusi dugu zer garrantzitsua den espazio publikoa, zer garrantzitsua den publikoa den guztia eta tokikoa dena erronka globalari aurre egiteko. Eta ni ez naiz aditua udalgintzan baina berriro nirera nator. Iruditzen zait badagoela tresna bat tokikoa indartzeko, publikoa indartzeko eta hori bada zuzeneko demokrazia hori. demokrazia herritarrei gehiago gerturatzea, irisgarriagoa izatea herritarrentzat eta erabakitzeko eskubidea izatea, erabakitzeko eskubide hori izatea lurraldean bertan, ahalik eta etxetik gertuen hartzeko erabakiak. Eta erronka hori dugu esku artean, demokrazia askoz sakonago bat sortzea, gobernantza eredu sustraituago bat, demokratikoagoa.

Jordi Cuixart

Ez dut ekarpen handirik egiteko baina uste dut ezin dugula ezta alde batera utzi, gobernuak hartzen dituzten erabakietan, era guztietakoetan, maila guztietakoetan multinazionalek duten eragina. Hemen badago faktore bat niretzat gero eta kezkagarriagoa dena eta orain argiarekin eta argiaren salneurriarekin ikusten ari garena. Bat batean izugarri garestitu da eta ulertzen saila da baina ez ordaintzen ezta? kobratu egiten dizute eta kitto. Eta hemen ados egongo gara gehiegikeria bat dela esaterako orduan eta ikusi beharko dela Sanchez presidenteak nola konpontzen duen. Nik uste kontura-

tuko garela benetan demokrazia arriskuan jartzen dutenak direla multinazional handi horiek. Eragin handia dutelako ere hartzen diren erabakietan, Noski, kontuan izan dezagun ere agintariek Curriculum-a prestatzen dutela. Ministro izateari uzten diotenean, joango direlako joango diren lekura ezta? Beraz, argiarekin gertatzen den bezala beste hainbat erabakirekin ere gauza bera gertatzen da. Askotan ez ditugu ulertzen politikarien erabakiak eta hartzen dituzte erabakiak gure egunerokotasunean oztopoak sortzen dituztenak ezta? eta badago 50 multinazional nagusi munduan eragin handia dutenak gure egunerokotasunean eta hau enpresari batek esaten dizue baina uste dut hori dela beste erronka handi bat: nola demokratizatu multinazionalen eragina administrazioetan eta hartzen diren erabakietan. Eta hor utziko dut ni ere ez naizelako gaian aditua.

Stephen Gethins
Moderatzailea

Antolatzaileei hitza eman diet zortzietan amaituko genuela bestela gau osoa eman genezake hemen, baina azkenengo galdera bat dut amaitzeko eta eskatuko diet hizlari guztiei erantzun labur bat. Aurretik politikariei galdetuko diet. Ibarretxe Lehendakari ohia, zuk eskarmentu handia duzu politikagintzan eta oso interesgarria iruditu zait esan duzula herritarrak garatuta, informatuta egotea eta demokraziak funtzionatzeko behar dugula herritarrek parte hartzea prozesuan eta berdin dio zer metodo erabiltzen den, ezta? politika edo bestelako bideak, aktibismoa edo mundu akademikotik egin daitezkeen ekarpenak baina beharrezkoa da herritarrek parte hartzea eta dei bat egin nahi badiegu herritar guztiei eta konbentzitu nahi baditugu gehiago inplikatzeko, zer egin dezakegu, nola egin dezakegu, zer mezu helarazi behar diegu?

Juan Jose Ibarretxe

Nire ustez eskubideak bermatu behar dira, banakakoak eta kolektiboak, hor ilusio sortzen delako. nik ikusi nuen ilusioa proiektuak genituenean. Hasteko, proposamenak egiten genituenean. Hemen ikusi nuen eta Katalunian ere, proiektuaren ilusioa mantendu zen bitartean, parte hartzea mantendu zen, herritarrek parte hartzen zuten. Eta funtsezkoa iruditzen zait orain bi mailetan erabaki dena, batean lehiakortasunaz hitz egin dugu eta parametro ekonomistei buruz, ekonomikoei buruz eta mahai nagusian aipatzen zena beste mahaian jorratzen genuen, berme sozialen mailan ezta? Eta hor hitz egiten zen zerbitzu sozialei buruz eta abar-i buruz. Eta mahai bakar batean ez, bi mahaitan jarriko bagenitu lehiakortasunari eragiten dioten faktoreak eta aldi berean elkartasuna eta sozial balantze edo *wall state* hori mahai berean jarriko bagenitu, gizarte honetan hori garatzeko gai garelako, orduan bai hitz egin ahal izango genuke lehiakortasunaz, elkartasunaz ere hitz eginda eta uste dut maila berean hartu ahal izango genituzkeela erabakiak.

Quim Torra

Pompeu Fabra etortzen zitzaidan burura. Katalan modernoa zen bera eta hari esker salbatu genuen hizkuntza. Fabra baino lehen Katalana ahal zen moduan idazten zelako. Berak estandar batzuk ezarri

zituen baina tira, garrantzitsuena da herritarren konpromiso zibiko hori ezta? Fabra horren adibide izan zen, eredugarria izan zen hainbat urtetan zehar, bere jardun politikoa ere egin zuen, azkenean erbestera joan behar izan zen ere erbesteratua beraz baina azken eguna arte konprometitua eta berak Katalanek asko esaten dugun zerbait esan zuen: Ezin da inoiz alde batera utzi ez itxaropena ez lana. Eta uste dut ideia horietan oinarriturik eraiki behar dugula etorkizuna. Agian COVID- ak ere inpaktu handia sortu duelako, hondamendi handia izan delako baina aldi berean COVID-ak gauza positibo bat ematen digu: Iristen garela etorkizun batera eta etorkizun hori beste modu batera eraiki dezakegula. Gauzak "*guay* " egiten baditugu zergatik egin akats berberak ezta? bera, hor badut itxaropen bat eta itxaropena da herritarrek esku hartze handiagoa izango dutela gizakiek aurrean duten erabaki hauetan eta eraikuntza hauetan parte hartzeko eta Katalunian eztabaidatu dugu eta esan dugu gauzak beste modu batera egin nahi baditugu, beste modu batera bizi beharko gara ezta? Hori izan da mobilizazioak piztu dituen planteamendu bat. Oso ongi egon da. Eztabaida horrek mobilizazioak eragin ditu, gauzak jarri ditu mahai gainean, eztabaidak piztu dira eta irtenbidea Madrildik etorri da eta tira, hor beste gauzak sartzen dira ezta? Eta egokitasuna edo ez, hor dago, baina iruditzen zait honen ondorioz ere, zorroztasun maila gora egin duela herritarren aldetik eta itxaropena dut herritarrengan uste dudalako benetan konprometitua daudela eta uste dut baietz, hortik etorriko dela eraldaketa.

Amalur Álvarez

Egingo dut azkenengo hitz hartzea. Ze mezu bidali, zaila da hitzak aukeratzea bueno baina guk "Gure Esku"-n azken aldi honetan, beno gogoratzen naiz 2016-2017 horretan esaten genuela erabakitzeko olatu berri bat dator eta olatu bat etorri zan Eskoziaren eskutik, Kataluniaren eskutik. Gu garai hartan elkartasun keinuen bideaz aktibatu ginen Euskal herrian eta orain ikusten ari gara olatu berri bat datorrela eta aste honetan hitz- hartze hau prestatzeko "Gure Esku"ko kide desberdinekin, hemen aurrean ditudan kide desberdinekin hitz eginda, Zelai Nikolasek esaten zidan: Hau esan behar duzu, "oraingo honetan ez dugu turista subiranistak izan nahi". Kataluniara joan ginen gogoratzen nazi zenbat Euskaldun elkar topatzen genuen Katalunian 2017an Erreferendum-a egin zenean eta oraingoan olatu berri honetan, ez dugu turista subiranistak izan nahi. Guk ere gure erabakitzeko ariketak egin nahi ditugu eta guk horretarako aukerak ikusten ditugu eta ikusi dugu bideak zailtasunak ekartzen dituela baina aukera potente bat ikusten dugu ere herrien arteko elkartasunetik baino elkarlanean aritzeko aukera bat ere ikusten dugu olatu berri honetan eta gure eragina gure herrien eragina eta aldarrikapenak biderkatzeko eta indartzeko ere aukera bat ikusten dugu olatu berri honetan. "Gure Esku" askok ezagutuko duzue baina hasi gara ya eragile katalan desberdinekin hasi gara olatu berri honetan elkarlanean. Hurrengo muga, muga garrantzitsua daukagu 2022an. Pirinioetako 400 gailur argiztatuko ditugu Euskaldunak eta Katalanak eta helburua horixe bera da ez? Aukerak ikusten ditugu eta zailtasunak ere, bai Europa Mailan agenda markatzeko baita Espainia mailan agenda bat markatzeko baina argi daukagu aukera horiek balioan jarriko ditugula bakarrik edo soilik elkarrekin baldin bagoaz edo gutxienez elkarrekin baldin bagoaz gure indarrak biderkatuko ditugula ez? Orduan nire azkenengo hitzak uste dut horiek izango direla eta bueno gonbidatu hemen zaudeten Euskal Herritar guztiak ba ekimen garrantzitsu honetan, antolatuko diren deialdiak, batzarrak eta abar... bertan adi egotea eta bertan parte hartzera. Besterik gabe mila- mila esker, oso baliagarria eta aberasgarria izan da niretzat pertsonalki hemen egotea eta "Gure Esku"rentzako ere irakaspen pila bat ateratzen ditugu gaurko saiotik.

Stephen Gethins
Moderatzailea

Ongi, eta Jordiren azkenengo hitzak galdera horrekin amaitzeko.

Jordi Cuixart

Bai, oso pozik nago hemen egoteko aukera izan dudalako. Badakit azkena naizela eta amaitu behar dudala. Torra Presidenteak Pompeu Fabra aipatu du, badakit nik izugarri miresten dudala " *Señor de la lengua Catalana*" esaten diogu, berak antolatu, atondu zuelako Katalana. Niri hizkuntzak asko gustatzen zaizkit eta "ezina ekinez egina" dioen atsotitza duzue, ezta? Amalur-ek Euskaraz esan du eta esaten diot berak Jordi-k baino hobeto esan duela. Eta honek esan nahi duena da, ezinezkoa dena eginez egiten dela ezta? eta miresmen handia diot ere Lehendakariak dioen bezala Victor Franjari. Berak esaten zuen zein etsigarria zen espetxean egonda, ze etsigarria den zentzu gabe sufritzea. Zentzua duenean etsipena murriztu egiten delako eta hori egia da. Ikusten dugu herritar askorengan arazoak dituztelako etxean edo beste testuinguruetan zentzua baldin badu, sufrimenduak etsipena desagertzen du. Mina berdina izan daiteke baina ezin dugu itxaropena galdu ezta? Ezta egoerarik okerrenean ere eta ezin dugu eskakizun maila jaitsi. Horri uko egin diogu gure politikariekin, gure gobernuko agintariekin... Ez da posible gaur egun gertzen ari dena onartzea. Botere judizialen gailur hori. Ikusten ari gara nola jokatzen eri den, ikusten ari gara nola epaileen boterea, seguraski asko oso ederrak izango direla baina gailurrean hartzen ari diren erabakiak izaera politikokoak dira eta ez dagokie, hori eragile politikoarena egiten ari dira eta guk herritar gisa, zorroztasunez jokatu behar dugu. Ezin dugu onartu, batzuek oinarrizko beharrak estalita dituztelako "Paisos Catalans" %25 da bizi da gizarte bazterkeria jasateko arriskuan ezin dugu onartu oinarrizko behar horiek. Estalita izateagatik, gure zorroztasun maila eta eskakizun maila murriztea. Beraz, uste dut gure burua behar dugula zorrotz jokatzeko eta zorroztasun hori eskatzeko. Eta jarrai dezagun lanean eta eskerrik asko zure pazientziagatik. Zuei guztioi ere eskerrik asko plazera izan da Omnium Culturaletik hemen parte hartu ahala izatea eta eskerrik asko ere Aieteko adierazpena posible egin zuten guztiei, demokrata guztiei. Paisos Catalans-eko kide guztiei ere gogorarazten diguzuelako galtzen den borroka bakarra dela borrokatzen ez den hori.

Stephen Gethins
Moderatzailea

Nire esker ona agertu nahi diet hizlari guztiei. Eskerrik asko antolatzaileei, uste dut bi egun oso emankor izan ditugula Donostian. Eskerrik asko antolatzaile eta baita interpreteei lan zoragarria egiten ari direlako, buru belarri lanean aritu direlako eta elkar ulertzeko aukera eman digutelako eztabaida hain interesgarri hauetan. Eta amaitu aurretik, ere eskerrak ikusleei hemen egoteagatik, hitz egiten ari garelako herritarren partaidetzaz eta esaten da historia han egon zirenak egiten dutela. Eskerrik asko hor egoteagatik eta etortzeagatik.

Nekane Altzelai

Lehendakari, President, Amalur, Jordi, mila esker hemen izateagatik. “Aiete, hamar urte, irakaskuntzak eta erronkak”. Mila esker emandako irakasgaiengatik. Erronkei ez dakit erantzunik eman diozuen baina argi izpiak bai eman dizkiguzuela beraz mila esker.

Honekin amaitutzat ematen da gaurko jardunaldi honetako mahai inguru honekin, amaitutzat emango dugu gaurko eguna eta bihar Baionan jarraituko dugu beraz, bihar arte, bihar Baionan egingo dugu topo.

6.3 Clippin de la prensa

1. Lehendakaritza
2021/10/13

Lehendakaria
https://labur.eus/wlLcM

Noticias Taldea

Recepción del lehendakari a los participantes en Aiete

El Foro Social aboga por buscar "garantías de no repetición" de la violencia

GASTEIZ – El lehendakari, Iñigo Urkullu, recibió ayer por la tarde a algunos de los expertos y exdirigentes políticos que participarán en las jornadas internacionales organizadas por el Foro Social Permanente para impulsar el proceso de paz, con motivo del décimo aniversario de la Conferencia Internacional de Aiete.

La recepción, en la que también estuvo presente la consejera de Igualdad, Justicia y Políticas Sociales, Beatriz Artolazabal, tuvo lugar en la sede de Lehendakaritza en la capital alavesa, según informó el Ejecutivo autonómico en un comunicado.

Las *Jornadas Internacionales Aiete 10 años. Enseñanzas y Retos*, organizadas por el Foro Social con motivo del décimo aniversario de la Conferencia Internacional de Aiete, se celebrarán entre hoy y el próximo sábado en Donostia y en Baiona y contarán con la asistencia de numerosos mediadores y expertos en resoluciones de conflictos, que ofrecerán una serie de conferencias, coloquios y debates sobre el proceso de paz y el fin de la violencia en Euskadi.

Al encuentro de ayer por la tarde con el lehendakari y la consejera Artolazabal asistieron algunos de los expertos y exdirigentes que participarán en estas jornadas, como Sergio Jaramillo, Teresa Whitfield, Brian Currin, Andy Carl y Véronique Dudouet.

SIN GENERALIZAR En declaraciones realizadas a los periodistas tras el acto, Sergio Jaramillo –participante en el proceso de paz desarrollado en Colombia– afirmó que "no se debe generalizar" con los procesos de este tipo, dado que "cada país debe decidir" cuáles son las medidas que pueden resultar útiles en sus respectivas maneras de avanzar hacia la paz y la convivencia. En todo caso, Jaramillo subrayó la importancia de "oír a todos" y de atender a la situación de "todas las víctimas", tal y como, según destacó, se ha hecho en Colombia.

Por parte del Foro Social Permanente, su portavoz Agus Hernan señaló que uno de los principales objetivos de los procesos de paz de todo el mundo es "generar garantías de no repetición".

En el caso de Euskadi, recordó que cuando ETA se disolvió lo hizo "al cien por cien", sin que se produjeran "disidencias" como ha ocurrido en los procesos de Irlanda o Colombia, algo que considera positivo.

Respecto a los apartados de la Declaración de Aiete pendientes de llevarse a cabo, Hernan explicó que aún "falta por cumplir" el apartado referido a cuestiones como el derecho a decidir.

También considera que se ha de avanzar en Euskadi hacia la consideración de las víctimas de "la violencia del Estado", la situación de los presos de ETA o la memoria "inclusiva" y la convivencia democrática.

Por ese motivo, el Foro Social Permanente se muestra partidario de que los partidos políticos "remen en la misma dirección" para superar los "bloqueos" que aún persisten.

AMPLIA REPRESENTACIÓN Por su parte, las jornadas del Foro Social que comienzan hoy en Aiete contarán con un amplio respaldo de partidos, sindicatos y organizaciones sociales de la CAV, Nafarroa e Iparralde.

Respecto a las formaciones, coincidirán en la cita representantes del PNV, de EH Bildu, del PSE y de Elkarrekin Podemos, así como de todas las instituciones vascas. – DEIA

Gara

Diez años de Aiete: tiempo de balance, también periodístico

PAU SOTO | DONOSTIA

«¿Ya?», «¿solo diez años?», «pues para mí han sido eternos y, a la vez, un suspiro», «¿qué vamos a contar?», «si idea, está todo escrito»... Más o menos así comenzó en GARA la conversación interna sobre el décimo aniversario de la Declaración de Aiete, de la respuesta inmediata de ETA y del comienzo de un proceso de paz que nunca llegó a materializarse como mandan los cánones, pero que a cambio ha generado un proceso político peculiar y en algunos ámbitos ejemplar. Es decir, había cierta perera, por así decirlo.

Una vez metidas en harina, fueron surgiendo los argumentos que nos han empujado a repensar qué hacer. El primero de esos argumentos es generacional. Quienes ahora tienen 20 años entonces tenían 10. Hay que darle recursos a la sociedad vasca para que revisite aquellos hechos y los mire con perspectiva y con honestidad.

Por otro lado, si se tenemoria aquella época, hay que ver qué hizo cada uno, cuáles fueron sus compromisos, sus oficios, sus miserias. No todo el mundo apostó por este escenario. Y existe la tentación de borrar huellas. Ojo al revisionismo.

Este esfuerzo se materializará estos días en una revista monográfica que se repartirá con GARA y un minidocumental que se emitirá en NAIZ, además de un importante seguimiento de las jornadas que comienzan hoy y que han sido organizadas por Conciliation Resources, Berghof Foundation, Foro Social Permanente y Bake Bideak.

Monográfico especial

El miércoles 20, junto con GARA, se repartirá un monográfico sobre esta efeméride. Es un producto especial, hecho con mimo y para guardar, en el que se realiza un balance de lo que pasó entonces y lo que ha supuesto después para el país.

La revista incluye entrevistas a Jonathan Powell, Iñaxe Sorzabal, Arnaldo Otegi, Veronique Dudouet y Graxi Etxebehere. Hay perfiles de José Luis Rodríguez Zapatero, Brian Currin, Rodolfo Ares y Rufi Etxeberria. Todo ello acompaña a un relato riguroso de los hechos, con detalles desconocidos hasta ahora, y está enriquecido con diferentes análisis sobre los efectos de este proceso político. Resulta que había más cosas para contar de las que pensábamos en un principio.

Este despliegue se realizará vía internet, papel y radio; en euskara, castellano y francés.

JORNADAS

Hoy comienzan en Donostia unas jornadas sobre Aiete al más alto nivel. Ayer, el lehendakari Iñigo Urkullu y la consejera Beatriz Artolazabal dieron la bienvenida a algunos de sus participantes. En la imagen aparecen junto a Agus Hernán, Teresa Whitfield, Sergio Jaramillo, Andy Carl, Brian Currin y Veronique Dudouet.

Recepción ayer en Lehendakaritza, en Gasteiz, a algunos de los participantes en las jornadas sobre Aiete. JON URBAMICORBAL

Entrevista a Jonathan Powell

La entrevista al mediador británico, que hoy estará en Donostia, es parte del monográfico que se repartirá con GARA el próximo miércoles, día 20. En este código QR se puede leer la versión íntegra.

naiz

Un producto audiovisual con David Pla y desde Oslo

Hace diez años GARA estuvo en Noruega entrevistando a los portavoces de ETA. En este aniversario, cuatro años después de que la organización se desarmase y a los tres años de que se deshiciese, regresamos al país escandinavo junto a David Pla. El era uno de esos interlocutores entonces y es el protagonista del minidocumental que hemos grabado en Noruega.

En este producto audiovisual exclusivo que se emitirá en NAIZ, se devela cómo fueron los días de la Conferencia y la declaración de ETA, cómo vivieron los 16 meses que estuvieron albergados en ese país, qué opinión tiene él sobre el proceso y qué balance hace de este tiempo.

Esperaron más de un año a que la parte española cumpliese sus acuerdos y se sentase a la mesa. En balde. Quienes acompañaron a Pla en Noruega, Josu Urrutikoetxea e Iñaxe Sorzabal, siguen sufriendo una persecución encarnizada. El negacionismo español dificultó las cosas pero abrió otras oportunidades políticas. El documental expone esas dificultades y alternativas. G

Berria

Iñigo Urkullu lehendakaria eta Beatriz Artolazabal nazioarteko bitartekarien ordezkaritzarekin, atzo. IAZKI FONTANEDA | EFE

Urkulluk harrera egin die Foro Sozialari eta nazioarteko bitartekariei

Gaur hasita, bake prozesuei buruzko jardunaldiak egingo dituzte Donostian eta Baionan, Aieteko Konferentziaren 10. urteurrena dela eta

Julen Aperribai

Iñigo Urkullu lehendakariak eta Beatriz Artolazabal Eusko Jaurlaritzako Berdintasun, Justizia eta Gizarte Politiketako sailburuak harrera egin zioten atzo nazioarteko bitartekarien ordezkaritza bati, Gasteizen: Teresa Whitfield NBEren Gai Politikoen Saileko Politika eta Bitartekaritza Dibisioko zuzendariari; Brian Currin abokatu hegoafrikarrari eta Concentric Alliance gatazkak konpontzeko erakundearen sortzaile eta zuzendariari; Sergio Jaramillo Caro Bakearen Europako Instituturako goi abolkulariari; Andy Carl Conciliation Resources fundazioko sortzaileari; eta Veronique Dudonet gatazken konponketan doktoreari eta Berghof fundazioko kideari. Baita Agus Hernan Foro Sozial Iraunkorraren koordinatzaileari ere.

Guztiak dira parte hartzekoak Foro Sozial Iraunkorrak, Conciliation Resources erakundeak, Berghof fundazioak eta Bake Bideak Aieteko Konferentziaren 10. urteurrenaren karietara antolatutako ekitaldietan. Gaur abiatuko dituzte jardunaldiok, Donostiako Aieteko jauregian.

Atzoko harreraren ondoren egindako adierazpenetan Jaramillok nabarmendu zuen ezin direla bake prozesuak «orokortu», «herrialde bakoitzak erabaki» behar baitu zein diren hartu behar dituen neurriak. Garrantzitsuzat jo zuen «denei entzutea» eta «biktima guztiei» kasu egitea, Kolonbian egin duten bezala. Hernanek ohartarazi zuen bake prozesuen helburu nagusia «ez errepikatzeko bermeak» ezartzea dela. Eta, Euskal Herriaren kasuan, gogoratu zuen ETA «%100» desegin zela, Irlandan eta Kolonbian ez bezala, «disidentziarik» sortu gabe. Adierazi zuen badirela ebatzi gabeko gaiak ere, ordea: besteak beste, erabakitzeko eskubideari dagokion atala, «estatuaren biktimen» aitorpena, euskal preso-en egoera eta memoria «inklusiboarena».

Bakerako erronkak COVID-19aren osteko egoeran hitzaldi arekin abiatuko dituzte jardunaldiak gaur. Martin Griffiths Nazio Batuen Erakundeko Larrialdietarako Laguntzaren koordinatzaile eta Giza Gaietarako idazkariordeak emango du. 16:30ean izango da hori, eta, ostean, *Bake prozesuen garapena azken hamar urteotan* izeneko mahai inguruan elkartuko dira nazioarteko gatazken kudeaketan aritutako lau lagun. Currinez eta Whitfieldez gain, hizlari arituko dira Jonathan Powell gatazken konponketan eta bitartekaritzan aritzen den Inter / Mediate zentroaren zuzendaria eta Tony Blair Erresuma Batuko lehen ministro ohiaren kabineteburu izandakoa, eta Jaramillo bera. John Carlin kazetaria izango da moderatzailea.

Egindakoaren bilana

Lupa Euskal Herriko bake prozesuaren gainean jarriko dute bihar: haren «irakaspenez» eta «erronkez» arituko dira bi mahai inguru-tan. Aieteko Konferentziaren laugarren puntuan sakonduko dute ondoren; hots, «eragile ez-bortxatzaileei eta ordezkari politikoei gai politikoez» aritzeko eskaeran. Juan Jose Ibarretxe lehendakari ohia, Quim Torra Kataluniako Generalitateko presidente ohia, Amaiur Alvarez Gure Eskuko bozeramailea eta Jordi Cuixart Omnium Cultural erakundeko presidenteak ezabaldatuko dute gaiaz. Etzi amaituko dituzte jardunaldiak, Baionan.

2. Aieteko Jauregia
2021/10/14

Berria
https://labur.eus/6ptpp

Aieteko konferentziaren 10. urteurrena
Mahai ingurua

Hegan, hegal batekin bezala

Nazioarteko bitartekariek Euskal Herriko bake prozesuaren bilakaera nabarmendu dute, trabak izan diren arren • Ordezkaritza zabala izan da Aieteko konferentziaren 10. urteurreneko ekitaldian

Euskaltzaindia Donostia

Orain dela hamar urteko topaketan baino gehiago lasaiagoa zegoen atzo Aieteko jauregian, Donostian. Ordua baztertzen ETAren erabaki historikoa, usainzen zen, baina gauzatu egin behar. Hiru egunera jakinaraziko zuen ETAk jardun armatuaren bukaeraren agirua, urtarrem 20an. Hamarkada bat pasatu da gertotik, egon dira aurrerapauso handiak, ez hain handiak ere bai, eta badira konpontzeko ataiak. Onatu gabeko bake prozesua da, nazioarteko bitartekariek azto Aieteko erabai ingurruan ondoriostatzu zutenez. ETAren jakinarazpen haren ostean gataskren endorsoari atzerabide ordenatzea emanez gero, prozesua azkarrago joango zela adierazi dute. Cogotu dute, ordua, Espainiako gobernu berriak (PP) ez zuela nahi balakotik, eta hori «hegal batekin hegan egiten hezala izan da». Jonathan Powellen arabera. Harekin batera, Brian Currin, Teresa Whitfield eta Sergio Jaramillo ere mintzatu dira mahaiaren buelian. *Bake prozesuan gaurgoena ochen hamar urteotan* izeogan.

Powellek berak aipatu du bukatu gabeko bake prozesua dela Euskal Herrikoa: adaldeteraurren aleria, bikitimena eta euskal presoena aipatu dira. Ohartarazi du PPren gobernuaren akaatsaaren ondotik prozesuak «beretako artikloa» izan zuela, baina esan du 2018ko azaroa «bake iraunkorra» dagoela Euskal Herrian. Igar Irlandan talde disidenteak eta indarkeria izan dira. Hemen ez. Arrakasta izan da hemen».

Currinek euskal gizartearri eman dio horren meritua. Ikere kasua azaldu du, esaterako: «Espainiako Gobernuak [PP] hem ez ku zegoen gurtia egin zuen nire lana eragotzeko, prozesuarren aurka hainegoen, eta utzi egingo nuketen hemengo jarrera bestelakoa izan balitz. Inkert etodeu maiz Euskal Herritarkiek, beti ongietorria egin eta babes osoa eman didalako». Powellek 2011ko urtarrem 17ko Aieteko konferentziaren garrantzia ere aipatu du. «Ez dago de zazen esatem dutenek. Aieteko antzerpen bat izan zen».

Currinek azaldu duenez, PPren gobernuak -2011ko abendualean iritzi zion Monclosan Mariano Rajoyente zuen bakea ez zuela ekarri ETA gauzatu izanak. Nazioarteko bitartekariak ez dira PPren ikuspegi horrekin bat agertu, Powellek esan duen arren bakea ez dela «presio politika» ere garantitzeaz ari dela. «Lidergoa ere behar da bi partentan», adierazi du hark. «Ivor Knox zen Hegoafrikan eta ipar Irlandan. Euren bitartzak artikulatu zituzten bakerako. Artikulatu egin behar da. Frantziakizuna dugu bittzak salbatzeko. Euskaltzaletzen beteelako jarrera bat izatea». 2000ko hamarkada hasieran Arnaldo Otegi Batasunako chefonak eta Jesus Eguiguren PSE-EEko burruak ohiko zuten «ausardia» landatu dute, baita Powellek Alfredo Pérez Rubalcaba Espainiako Barne ministroak izandako jokabidea ere.

Nahiz eta jardun armatua bukatu, Whitfieldek adierazi du gatazka ez dela bukatzen ordunan. Euskal Herritarren «firma aldatu zuen gataskan», eta esan du egoera horretan ere elkarrizketa behar dela. Horretarako, bitartekariek ekarpen nagusiak ohi ahl desberdintzan «konfiantza» eretzea dela aipatu dute. «Konpobleetarako bakdittzak sortu behar dira, zubiak eraiki, eta horrek lan handia eskatzen du», esan du Jaramillok, Kolombiako bake prozesuaren notodik notakoak ematzeekin batera. Halaber, iritzetan derako ikuspegi bat partekatzea funtsezkoa dertzio hark. «Utzitatsam handia behar da, eta ausikera ballatzea da kontua. Ikusi behar duzu badurukaaskenabat, eta bukatzere egiten direla aukerak».

Bake prozesoan aurrerabiderako, Whitfieldek gisa eskubideak erdigunean jarri beharraz hitz egin du. Hor aiteu da indarkeriek eragindako biktimen aleria. «Oso zaila da alcoholisak lortzea, oso kontakizun desberdinak dauzdelako». Currinen iritzitz, «izan ere,

Igar Irlandan talde disidenteak eta indarkeria izan dira. Euskal Herrian ez. Bake iraunkorra dago»
Jonathan Powell
Nazioarteko bitartekaria

Espainiako Gobernuak [PP] prozesuaren aurka zegoen. Utzi egingo nuketen hemengo jarrera bestelakoa izan balitz»
Brian Currin
Nazioarteko bitartekaria

Oiza eskubideen urraketa perspektiba demokratik aztertu behar da. Sufrimendu asko daude, eta egin asko»
Teresa Whitfield
Nazioarteko bitartekaria

Kolombian biktima gutiaz hitz egin zen. Horrek ez zuen esan nahi biktimak parekatu egiten zirenik»
Sergio Jaramillo
Nazioarteko bitartekaria

Aieteko topaketako antolatzaileak eta nazioarteko bitartekariak, atzo, Donostian. EDUARDO SANCHEZ / EFE

OSTIRALA, 2021EKO URRIAREN 15A • XIX. URTEA • 5.686 ZENBAKIA • BERRIA.EUS
GAUR HITZA
PREZIOA: 1,50 EURO

berria

Tour de France
Emakumeak Frantziako Tourrean lehiatuko dira 2022an, hamahiru urteren ondoren
KIROLA - 25

Argindar konpainiei etekinak murriztea onartu du Espainiako Kongresuak

Alde handiz egin du aurrera argindarraren garestitzea eteteko asmoa duen dekretuak • EH Bilduk alde bozkatu du; EAJk abstentzioa eman du • Madrilek aukera ireki du Industriarako faktura merkatzeko

EKONOMIA • 14-15

Euskal Herriko eta nazioarteko ordezkariak, atzo, Aieteko jauregian. EDUARDO SANCHEZ / EFE

OINARRIA JARRI ZEN TOKIAN

Nazioarteko eta Euskal Herriko ordezkaritza zabala izan da Aieteko Konferentziaren hamargarren urteurreneko ekitaldian. Bake prozesuan izan diren lorpenak eta zailtasunak nabarmendu dituzte

PAMAIA • 5-8

Nazioarteko ordezkariak eta alderdietakoak, atzo, urteurren ekitaldira sartu aurretik. EDUARDO SANCHEZ / EFE

Aieteko Adierazpena goretsi dute alderdiek, baina bete gabe dagoela gogoratuta

Egibarren ustez, «biktimen eta presoen gaiak» lehentasunezkoak dira • Otegik adierazpeneko puntu guztiekiko «konpromisoa» berretsi du

Julen Aperribai Donostia

Hamar urte atzera Donostiako Aieteko Jauregian plazaratutako adierazpena mugarritzat hartu zuten, hizlariek egin moduan, urteurren ekitaldira bertaratutako alderdietako ordezkariek. Eta bat etorri ziren adostutakoa egonkortzen jarraitu behar dela. Aldiz, hori nork bere erara egin zuen, eta izan zen mezu gurutzaturik ere.

Joseba Egibar EAJko legebiltzarkideak bidalitakoa izan zen nabarmena. Ezker abertzaleak garai hartan izan zuen «protagonismoa» nabarmendu zuen, eta esan zuen ETAk bere jardun armatua hark «aginduta» utzi zuela. «Orduan hori erabaki zuen bezalaxe», orain «irakurketa kritiko bat» egiteu dagokio ezker abertzaleari, haren esanetan: «Nola azaltzen dion euskal gizartearri ETAren existentzia». Jarduera armatuaren ondorioak konpontzeke daudela esan zuen, eta azpimarra egin zuen «biktimen eta presoen gaian».

Arnaldo Otegi EH Bilduko koordinatzaile nagusiak bere hitzaldia hasi zuen esanez duela hamar urteko konferentzian ez zuela egoterik izan, preso zutelako. Bera kartzelatuta Aieten gertatu zena «ez gertatzea» helburu zutela salatu zuen, eta balta Aieteren ondorioz «egondako hainbat urrats» eragoztekoa ere. Hala ere, «zorionez», helburu hori ez zutela lortu azpimarratu zuen.

Halaber, EH Bilduko koordinatzaile nagusiak bereziki balloetsi zuen «nazioarteko komunitatearen ordezkaritza oso garrantzitsu

Ekitaldian, PP eta VOX izan ezik, Eusko Legebiltzarreko gainerako alderdietako ordezkariak izan ziren

bat» Euskal Herrira bertaratu izana duela hamar urte, eta erantsi zuen horrek han hitzartutakoaren balioa erakusten duela. Hala ere, gogorarazi zuen ordezkaritza hark «ibilbide orri bat» zehaztu zuela, eta hor zerrenda tutako «hainbat puntu oraindik ere garatu gabe eta bete gabe» daudela salatu zuen. Adierazpena berretsi zuen ondoren, eta horrekiko kongromisoa agertu: «Herri honi eskaintako ibilbide horretan jarraitzen dugu, puntuz puntu. Eta, beraz, ibilbide hori egiteko prest gaude azken helmugara heldu arte».

Ahal Dugu, iraganaz

Aieteko konferentziari eta han adostutakoari bainoago, haren aurretik gertatutakoei erreparatu zien Pilar Garrido Ahal Dugu-ko EAEko idazkari nagusiak. Etorkizunari begiratzeak «iragana aztertzea» eskatzen duela adierazi zuen, eta gaineratu zuen «guztiz hutsala» izan dela «hainbeste urtetako indarkeria eta sufrimendua». Adierazi zuen ideia hori aurrerantzean ere filtzatuta izan beharra dagoela. Horrekin batera, Garridok uste du «edozein eratako sufrimendua galtzetsi beharra» dagoela ere. Aldi berean, «partekatua eta inklusiboa» izango den memoria eraikitzeko lana berretsi zuen.

Ordezkaritza institutzional eta sindikal zabala izan zen ekitaldian. Bertan ziren, PP eta VOX izan ezik, Eusko Legebiltzarreko beste alderdietako ordezkariak, baita ELA, LAB, CCOO, UGT, CFDT, Stellas eta ESK sindikatuetakoak ere.

Diario Vasco
https://labur.eus/Bhb1R

Hamaika TB
https://labur.eus/udAyS

Naiz
https://labur.eus/N9IE9

Argia
https://labur.eus/gOEjJ

Naiz Irratia
https://labur.eus/5RW5N

Irutxuloko Hitza
https://labur.eus/E9zbv

EITB.eus
https://labur.eus/qt8zV

Sustatu.eus
https://labur.eus/c7LwC

Gara

EG 1 DIEZ AÑOS DE AIETE Y LA DECISIÓN DE ETA

Powell encabeza el aplauso a un proceso contra viento y marea

Negaciones del conflicto, amenazas a facilitadores, rechazo a implementar acuerdos... Diez años después, Jonathan Powell o Brian Currin siguen estupefactos por la posición española y en la misma medida agradecidos al liderazgo vasco. Lo proclamaron ayer de vuelta en Aiete, con añadido importante de Powell: aquello fue fruto de negociación.

«Me pusieron a parir por decir que no tenía que haber vencedores y vencidos, pero una de las claves es esa» — Jonathan Powell, Mediador de Aiete

«Ninguna transición la hace el Espíritu Santo. Y a veces hay proceso aunque no negociación formal» — Sergio JIMÉNEZLO, Negociador con las FARC

«El éxito de este proceso es del pueblo vasco porque ha querido seguir adelante» — Brian CURRIN, Facilitador colombiano

«Sin España el mero hecho de intentar comprender ya era justificar el terrorismo» — Teresa WROTYSLO, Experta en mediación y escritora

Jonathan Powell conversa con el periodista Julio Castro en este mismo a Aiete.

Arnaldo Otegi, que hace dos años fabló a la vía pasaque estaba presa, junto a Sandra Ezeta, este jueves ante Aiete.

Griffiths (ONU) alaba el carácter «exclusivamente vasco» del proceso

Martin Griffiths, en primer plano a la derecha, pose atento de pasar por la fotografía oficial.

Arnaldo Otegi: «Ezker independentistak Aieteko Adierazpenean jasotako konpromisoei eutsiko die»

GARA www.naiz.eus

CORCUERA La Mesa del Congreso español rechaza investigar las cartas-bomba a militantes de Herri Ba

El aplauso al impulso vasco marca el retorno a Aiete

La comunidad internacional, con Griffiths (ONU) y Powell a la cabeza, reconoce el compromiso de la ciudadanía y aseguran vascos con una fórmula obstaculizada por el Gobierno español hasta extremos inusitados. Powell sitúa Aiete como fruto de un proceso negociado y cita a Rubalcaba

Los representantes internacionales (Powell a la izquierda y Griffiths en el centro), junto a los lehendakis vascos en Aiete.

Noticias Taldea

1,00€ Año XVII. Número 5.758 — GIPUZKOAR GUZTIEN EGUNKARIA — Ostirala, 2021eko urtarren 15a

Noticias de **Gipuzkoa**

LIZARRALDEK, LERTXUNDIK ETA ELOSEGIK IRABAZI DUTE EUSKADI LITERATURA SARIA / 58-59 ORR.

Electricidad y combustible causan la mayor subida de precios desde 2008

La inflación alcanza en Euskadi el 3,9%, una décima por debajo del Estado ● El Congreso aprueba el decreto sobre las ganancias de las eléctricas pero Moncloa lo matizará para que no impacte en la industria

INFORMACIÓN EN PÁGINAS 34-35

Foto de familia con autoridades y políticos, ayer en el exterior del palacio de Aiete. *Foto: Ard Cabanner*

Adegi comunica que la mascarilla en el trabajo no es obligatoria si hay distancia

/ P6-7

A clase de banca 'online' por falta de sucursal

Kutxabank instruye a mayores de 55 años del barrio de Bidebieta que se han quedado sin oficina bancaria

PÁGINA 16

El estudiante de Leioa compró el arma por Internet horas antes de disparar

Natural de Andoain

Partidos y sindicatos vascos recuerdan los diez años de Aiete

PNV, EH Bildu, PSE y Podemos acudirán a los actos organizados por el Foro Social

DONOSTIA – PNV, EH Bildu, PSE, Elkarrekin Podemos, Geroa Bai y la práctica totalidad de los sindicatos vascos asistirán mañana y el viernes a las jornadas internacionales *Aiete diez años, enseñanzas y retos*, organizadas por el Foro Social Permanente, Conciliation Resources, Berghof Foundation y Bake Bidea en Donostia con motivo del décimo aniversario de la Conferencia de Paz de Aiete, cita que dio paso al comunicado de cese de actividad de ETA en octubre de 2011.

En un comunicado, el Foro Social Permanente expresó su "satisfacción por la centralidad y pluralidad que ha adquirido" este décimo aniversario de la Conferencia Internacional de Aiete, a su juicio, "muestra palpable de la importancia que este asunto sigue teniendo en la agenda política y mediática".

"Centralidad, porque además del Foro Social, son numerosos los actores que están organizando actos, cada uno desde su respectivo y legítimo relato y pluralidad, porque en los tres días que dura el encuentro estarán presentes la totalidad de agentes políticos, sindicales y sociales que en Iparralde, en Nafarroa y en la Comunidad Autónoma Vasca obran por una agenda de resolución", explican desde la asociación en defensa de la convivencia.

Desde el Foro celebran asimismo que "pocas veces se consigue una fotografía tan plural como ésta", así como que "se ha trabajado mucho para lograrla en un contexto especialmente complicado".

El Foro Social Permanente destaca asimismo que el objetivo es "recuperar aquel espíritu de Aiete que hace diez años reunió a actores tan diferentes remando en la misma dirección". En este sentido, ha puesto en valor el "amplio abanico" de "personalidades internacionales" que estarán presentes en el Palacio de Aiete el jueves por la tarde, como son Martin Griffiths, Jonathan Powell, Brian Currin, Teresa Whitfield, Sergio Jaramillo, John Carlin, Stephen Gethins, Andy Carl y Alberto Spektorowski.

Imagen de la cumbre en el Palacio de Aiete celebrada hace diez años. *Foto: Pablo Viñas*

La representación institucional estará compuesta por el diputado general de Gipuzkoa, Markel Olano; el alcalde donostiarra, Eneko Goia, y Agustin Erkizia, vicerrector del Campus de la UPV/EHU de Gipuzkoa.

Además, asistirán representantes del PNV: Arnaldo Otegi y Bakartxo Ruiz (EH Bildu); Jesús Egiguren y Arritxu Maradón (PSE); Pilar Garrido y Aranza González (Elkarrekin Podemos); Juana García y Mikel Armendariz (Geroa Bai).

En el caso de Podemos Navarra e Izquierda-Ezkerra se está también a la espera de confirmaciones de asistencia.

Mientras tanto, en representación del mundo sindical han anunciado su presencia Garbiñe Aranburu (LAB); Xabier Anza (ELA); José Mari García (CCOO); Raúl Arza (UGT); Michel Larralde (CFDT); Iratze Álvarez (ESK) y Ariane Alberdi (Steilas).

Por parte de las víctimas estarán la Fundación Egiari Zor y Robert Manrique, víctima de Hipercor. Además, tienen previsto acudir representantes de organizaciones sociales como Foro de Derechos Humanos, Euskararen Kontseilua, Sare, Etxarat, Bakeetik, Fundación Hitz & Hitz, Herri Eliza, Bilgune Feminista y Paz con Dignidad. – DNA

Foto de familia de los participantes en las jornadas del Foro Social, junto a representantes institucionales y políticos. *Foto: Eje*

Los expertos de Aiete destacan la "valentía" que "silenció las armas"

El 10º aniversario de la Conferencia se convierte en una celebración de la paz en Euskadi

DONOSTIA – La primera jornada del aniversario de la Conferencia de Aiete se convirtió en una celebración de los diez años del fin de la violencia de ETA a la que se sumaron instituciones, partidos y distintos agentes sociales, así como varios de los líderes internacionales que hace una década participaron en aquel hito, y que destacaron la "valentía" que hizo posible que se "silenciaran las armas".

En este contexto, Jonathan Powell, el que fuera asesor del ex primer ministro británico Tony Blair; el abogado sudafricano Brian Currin; la representante de la ONU Teresa Whitfield, y el exmiembro del Alto Comisariado para la Paz en Colombia Sergio Jaramillo; analizaron los "avances y dificultades" de los distintos procesos de paz en el mundo en una mesa redonda moderada por el periodista John Carlin.

Previamente, les precedió en el uso de la palabra el coordinador de Socorro y Emergencias de la ONU, Martin Griffiths, quien destacó la importancia de aquella cita cuyo logro fue "construir una sociedad basada en la confianza", algo que supuso un hito "generacional" porque "es más fácil continuar un conflicto que decidir finalizarlo".

Por su parte, Jonathan Powell aseguró que hace diez años hizo falta "mucha valentía" y recalcó que "aquellos que dicen que la conferencia fue un teatro se equivocan".

En esa línea, Powell mantuvo que la cita fue "la culminación de muchos años de trabajo" en los que "fue muy duro establecer lo acordado" y, si bien ETA respondió afirmativamente "y no ha vuelto" a su actividad violenta, el hecho de que el Gobierno del PP no estuviera "dispuesto" a negociar hizo que el proceso durara "mucho más".

Brian Currin, por su parte, incidió en que la negativa del Gobierno español a participar en las conversaciones "hizo que el proceso de paz fuera unilateral".

Un factor que, según comentó, distingue el "proceso de paz vasco de otros" y hace que los "méritos" de que llegara a buen puerto hayan sido "totalmente del pueblo vasco que quería seguir adelante" con él.

Teresa Whitfield, por su parte, quiso reconocer la "valentía" de las conversaciones que mantuvieron Jesús Eguiguren y Arnaldo Otegi, así como el "liderazgo" del fallecido Alfredo Pérez Rubalcaba como contribuciones que, a su entender, deben ser "reconocidas" en el contexto de la consecución de la paz tras un periodo de "estigmatización del diálogo" y una sucesión de "conversaciones fallidas".

La primera sesión contó también con la asistencia de representantes institucionales como el diputado general de Gipuzkoa, Markel Olano, y el alcalde donostiarra, Eneko Goia, así como con la presencia de diferentes dirigentes políticos como Josetxa Egibar (PNV), Arnaldo Otegi (EH Bildu), Jesús Eguiguren (PSE) y Pilar Garrido (Elkarrekin Podemos). – DEIA

Eguiguren: "Ha sido el mejor de los finales"

El expresidente del PSE lamenta que hay "heridas que no se cerrarán" por la gente que no ha llegado a ver la paz

DONOSTIA – El expresidente del PSE Jesús Eguiguren, protagonista del lento deshielo entre la izquierda abertzale y los socialistas que derivó en las conversaciones entre el Gobierno español y ETA en 2005 y 2006, dibujó ayer un balance positivo de los primeros diez años sin ETA. "Creo que el final de ETA ha sido el mejor de los imaginables. Nadie habría pensado que iba a acabar tan bien. Todos pensaban que quedarían residuos, que seguirían atentados y que habría kale borroka", expresó en una entrevista con Efe.

Sin embargo, las reflexiones de Eguiguren –que participa estos días en el aniversario de Aiete– tienen también una melancolía por las "heridas del alma que no se cerrarán", en relación a las personas asesinadas que no han podido vivir el final de ETA.

"En la sociedad quedan heridas tremendas, porque el terrorismo acabó pero las víctimas no volvieron. Hay muchísimas víctimas desconocidas, que ya no son lo que eran, que no han tenido un atentado, ni les ha pasado esas cosas, pero lo han pasado muy mal", reflexionó el exdirigente socialista, que en el plano personal dijo no haber vivido nunca con "miedo". – *Eje*

Diario Vasco

Los participantes en las jornadas 'Aiete, diez años después' posaron en las escalinatas del palacio donostiarra antes de la primera sesión. EFE

González y Garrido, de Elkarrekin Podemos-IU, llegan junto a los jeltzales Egibar y Barandiaran. IÑIGO ROYO

Elejabarrieta y Otegi, de EH Bildu, conversan con los socialistas Eguiguren y Marañón. IÑIGO ROYO

Donostia recupera el 'espíritu de Aiete' para conmemorar los diez años sin la violencia de ETA

Los mediadores internacionales que contribuyeron al final del terrorismo vuelven a verse las caras con dirigentes de PNV, EH Bildu, PSE y Podemos en un ambiente mucho más distendido

MIGUEL VILLAMERIEL

Markel Olano, Eneko Goia y Agus Hernán reciben a Brian Currin. IÑIGO ROYO

SAN SEBASTIÁN. El día salió igual de soleado que hace una década, pero las caras de los protagonistas desprendían mucha más tranquilidad. Ayer no acudían al Palacio de Aiete para lanzar un mensaje histórico destinado a preparar el camino para que ETA anunciara el cese definitivo de la violencia pocos días después, sino que volvían al palacio donostiarra para constatar que, diez años después de aquella declaración, la paz ya es una realidad consolidada en Euskadi. El 'espíritu de Aiete' se revive así en un ambiente más distendido.

Una década después, el Palacio de Aiete volvió a reunir a muchos de los participantes en la Conferencia que tomó el nombre del palacio de Aiete y que sirvió de pista de aterrizaje para que ETA dejara la violencia el 20 de octubre de 2011. Alguna ausencia era inevitable, ya que Kofi Annan, el ex secretario general de la ONU que leyó la Declaración de Aiete, falleció en 2018, aunque una representante de la Fundación que lleva su nombre envió un mensaje de recuerdo a los que fueron sus compañeros. Quienes sí asistieron en persona fueron Martin Griffiths, Jonathan Powell, Brian Currin, Teresa Whitfiekld, Sergio Jaramillo, Stephan Gethins, Andy Carl y Alberto Spektorowski, que hace una década se implicaron en el final de ETA.

Las jornadas 'Aiete, diez años después. Enseñanzas y retos' que se inauguraron ayer por la tarde en Donostia sirvieron para que estos mediadores internacionales se reencontraran con representantes políticos de PNV, EH Bildu, PSE-EE y Elkarrekin Podemos-IU y dirigentes sindicales con los que en su día trataron de abrir caminos para el final de la violencia. Todos ellos posaron en una foto de grupo en las escalinatas del Palacio de Aiete, al igual que hicieron en la Conferencia de hace diez años.

La representación institucional estuvo integrada por Markel Olano, diputado general de Gipuzkoa; Eneko Goia, alcalde de San Sebastián; y Agustín Erkizia, rector del Campus de Gipuzkoa de la UPV. En representación del PNV acudieron Joseba Egibar y Xabier Barandiaran, mientras que EH Bildu envió una amplia delegación encabezada por Arnaldo Otegi, Bakartxo Ruiz y Gorka Elejabarrieta. Además, por parte de Sortu asistieron Arkaitz Rodríguez y Rufi Etxeberria.

Como representantes del PSE acudieron Jesús Eguiguren y Arritxu Marañón, mientras que la delegación de Elkarrekin Podemos-IU estuvo formada por Pilar Garrido y Arantza González. También asistieron Juana García y Mikel Armendariz, de Geroa Bai. Por la parte sindical, participaron Garbiñe Aranburu (LAB), Xabier Anza (ELA), José María García (CC OO), Raúl Arza (UGT), Michel Larralde (CFDT), Iratxe Álvarez (ESK) o Ariane Alberdi (Steilas).

Todos los asistentes se relacionaron en un ambiente distendido, muy lejos de la tensión que se respiraba hace una década en Aiete, cuando todo apuntaba a un comunicado inminente de ETA para anunciar el cese de la violencia, pero flotaban en el aire algunas dudas sobre el alcalde de ese comunicado. Finalmente, la organización armada dejó la violencia de forma unilateral y sin contrapartidas y la sensación que quedó de la Conferencia de Aiete es que fue «un éxito», como varios de los mediadores se encargaron de resaltar ayer.

Aiete, Kursaal y Baiona

Las jornadas 'Aiete, diez años después', impulsadas por el Foro Social Permanente y Bake Bidea, replican las fechas y el lugar en los que se celebró la Conferencia Internacional de Aiete hace una década, cuando personalidades como Kofi Annan, Gerry Adams, Bertie Ahern, Gro Hariem Brundtland o Pierre Joxe contribuyeron a dar alcance mundial al acontecimiento que podía poner punto y final a la violencia de ETA. Así fue, ya que apenas tres días después de la declaración que cerró la Conferencia, ETA emitía el esperado comunicado del cese de la violencia.

Aiete acogió ayer la primera de las jornadas conmemorativas, que hoy se trasladarán al Kursaal donostiarra y que se cerrarán mañana en Baiona.

LAS FRASES

Markel Olano
Diputado general de Gipuzkoa
«El fin de la violencia tuvo un efecto muy positivo en la sociedad vasca, en la convivencia, en la libertad y en la dignidad»

Joseba Egibar
PNV
«La izquierda abertzale tuvo un protagonismo absoluto en Aiete y eso pudo dificultar una lectura crítica sobre ETA»

Arnaldo Otegi
EH Bildu
«Hace diez años yo estaba en la cárcel porque los enemigos de la paz buscaban evitar que pasara lo que aquí pasó»

Pilar Garrido
Elkarrekin Podemos-IU
«Se ha demostrado que la violencia fue una total inutilidad, y eso es una idea que debe de quedar clara para el futuro»

«Para lograr una transición hacia la paz hay que tender puentes, nunca llega sola»

Los expertos internacionales que participaron hace una década en Aiete, a los que Carlin define como «galácticos», reivindican su trabajo en Euskadi

M. VILLAMERIEL

SAN SEBASTIÁN. El acto central de la primera jornada del ciclo 'Aiete, diez años después' fue una mesa redonda que reunió a algunos de los protagonistas internacionales que se implicaron en el final de la violencia de ETA hace diez años. Nombres como Jonathan Powell, Brian Currin, Teresa Witfield y Sergio Jaramillo departieron moderados por el escritor inglés John Carlin, que no dudó en presentar a los participantes en la mesa como «los galácticos de los procesos de paz, los Messi y Ronaldo de la mediación internacional».

Los cuatro mediadores que participaron en la mesa reivindicaron su trabajo en Euskadi en aquellos meses previos a octubre de 2011, que en ocasiones estuvieron rodeados de «dificultades», sobre todo porque la mayoría de los partidos de ámbito estatal no querían saber nada de ellos. «Muchos decían que la Conferencia de Aiete era un teatro, pero quienes defienden que no tuvo influencia en el final de la violencia se equivocan», sentenció Jonathan Powell, exjefe de Gabinete de Tony Blair.

Sergio Jaramillo, ex alto comisionado para la paz en Colombia, defendió que «para que se produzca cualquier transición hacia la paz hay que crear las condiciones para ello, hay que tender puentes, porque ningún proceso de paz se crea por sí mismo». En este sentido, señaló que con el final de la violencia de ETA «ganó la democracia, por lo que no entiendo que no haya mayor sentimiento de orgullo por parte de la democracia española».

El abogado y mediador sudafricano Brian Currin, uno de los que más se prodigó por Euskadi para lograr el final de la violencia, reivindicó que «fue un proceso de paz exitoso, aunque desde la política española se pusieron muchos obstáculos para dificultarlo, en vez de colaborar». Y Teresa Whitfield, directora de la división de Política y Mediación de la ONU, lamentó que durante mucho tiempo percibió «una resistencia profunda a hablar de un proceso de paz en el Gobierno de España y otros sectores».

«Hoy estamos mucho mejor»

Además de la mesa redonda con expertos internacionales, el representante de la ONU Martin Griffiths pronunció una conferencia en Aiete. Antes de ella, el diputado general de Gipuzkoa, Markel Olano, y el alcalde de Donostia, Eneko Goia, dirigieron unas palabras como anfitriones institucionales de las jornadas. Olano recordó que cuando ETA anunció el fin de la violencia hace diez años combinó un sentimiento de «alegría» con la «constatación de que la violencia nunca tuvo ningún sentido». Goia se felicitó de que «hoy nuestro pueblo está indudablemente mejor que hace diez años».

El Foro Social reivindica el 'espíritu de Aiete' en el décimo aniversario de la conferencia de paz

Organiza unas jornadas internacionales a partir de mañana para afianzar una «agenda de resolución», en las que participarán el PNV, EH Bildu, PSE y Podemos Euskadi

A. SURIO

SAN SEBASTIÁN. El Foro Social Permanente reivindicó ayer «el espíritu de Aiete» en la presentación de las Jornadas Internacionales que se desarrollan entre mañana, el viernes y el sábado en San Sebastián y que se marcan como objetivo extraer «enseñanzas y retos» al cumplirse una década del final de la violencia precedida, el 17 de octubre de 2011, de la conferencia de paz de Aiete.

El Foro destacó en un comunicado la «centralidad» y la «pluralidad» de la iniciativa, ya que «son numerosos los actores que están organizando actos, cada uno desde su respectivo y legítimo relato». El PNV, EH Bildu, el PSE y Podemos Euskadi han anunciado que enviarán representantes.

Las jornadas internacionales están organizadas por Conciliation Resources, Berghof Foundation, Foro Social Permanente y Bake Bidea, y en ellas estarán presentes «la totalidad de agentes políticos, sindicales y sociales que en Iparralde, en Navarra y en la Comunidad Autónoma Vasca obran por una agenda de resolución», según destacó el Foro.

«Pocas veces –sostuvo en un comunicado– se consigue una fotografía tan plural como esta y podemos decir que se ha trabajado mucho para lograrla en un contexto especialmente complicado». A la jornada de mañana por la tarde acudirán, entre otros invitados internacionales, Martin Griffiths, Jonathan Powel, Brian Currin, Teresa Whitfiekld, Sergio Jaramillo, John Carlin, Stephan Gethins, Andy Carl y Alberto Spektorowski, que hace una década se implicaron en la conferencia de paz.

Jonathan Powel, en el Palacio de Aiete en 2012. LUIS MICHELENA

Griffiths, Powel y Currin, que estuvieron en la conferencia de 2011, entre los invitados a los encuentros de Donostia

La representación institucional estará integrada por Markel Olano, diputado general de Gipuzkoa; Eneko Goia, alcalde de San Sebastián, y Agustín Erkizia, rector del Campus de Gipuzkoa de la Universidad del País Vasco. A falta de que el PNV y Podemos e Izquierda Unida Ezkerra de Navarra confirmen cuáles son sus representantes en los encuentros, Arnaldo Otegi y Bakartxo Ruiz participarán en nombre de EH Bildu; Jesús Eguiguren y Arritxu Marañón lo harán por el PSE, y Pilar Garrido y Arantxa González, por Elkarrekin Podemos. También estarán presentes Garbiñe Aranburu (LAB), Xabier Anza (ELA), José María García (CC OO) y Raúl Arza (UGT),

El Correo

'AIETE DIEZ AÑOS'

«Pluralidad» en las jornadas del Foro Social

PNV, EH Bildu, PSE-EE, Elkarrekin Podemos, Geroa Bai y sindicatos asistirán este jueves y viernes a las jornadas internacionales 'Aiete diez años, enseñanzas y retos', organizadas por el Foro Social Permanente en San Sebastián. La organización ha expresado su «satisfacción por la centralidad y pluralidad del evento».

3. Kursaal
2021/10/17

Naiz (goizekoa)
https://labur.eus/IWcCR

Naiz (arratsaldekoa)
https://labur.eus/2jJj4

EITB.eus
https://labur.eus/3b4y3

Gara

2 | 2021 10 16 Larunbata GARA

EG1 DIEZ AÑOS DE AIETE Y LA DECISIÓN DE ETA

Madurar estrategia y lograr unidad de acción, reto vasco-catalán por la vía de Aiete

El «proceso» post-Aiete no llegó a culminar pero puso otro jalón sobre el intento vasco del Plan Ibarretxe, pre-Aiete. ¿Dónde está ahora la lucha por el derecho a decidir en Euskal Herria y Catalunya? Lo abordaron ayer dos expresidentes y dos activistas sociales en la última mesa redonda de las jornadas de Donostia sobre este décimo aniversario.

GARA | 2021 10 16 Larunbata EG1 | 3

Paciencia, quitar focos y orgullo, entre las conclusiones del Foro

Antes de iniciarse esta última mesa redonda de dos días de jornadas en Donostia (Aiete) más hoy en Bilbao y mañana en Barcelona, ante la ciudadanía de Euskal Herria, también estrajo cuatro conclusiones de los trabajos, en nombre del Foro Social Permanente. La primera es que «el proceso de construcción de paz es complejo, paciente, hay que alimentarla permanentemente. Lo cuenta que «urge forzar la batalla del relato a un espacio constructivo, fuera de la victimización». Hizo advertencia de que «las generaciones de no ruptura» no están aún consolidadas, hay que trasladar a las siguientes generaciones los valores de derechos humanos y en ese la crispación no ayuda». El Foro tampoco deja de lado que esta década de procesos vasco debe mirarse «con ojos de Euskal Herria, como construyendo un proceso singular que es referencia». Cuatro apuestas que efectivamente han hecho varias de los invitados internacionales. N.G.

4 | AIETE ETA ETA-REN ERABAKIA: 10 URTE 2021 10 16 Larunbata GARA

Egia eta aitorpena, eskuzabal jokatzeko prest diren biktimentzat

GARA | 2021 10 16 Larunbata EG1 | 5

Creatividad para desbloquear, inclusión para seguir avanzando

RETOS

Berria

Harian

Aieteko Konferentziaren 10. urteurrena

Herri baten biderako gakoak

Erabakitzeko eskubidea, erreferenduma, estrategia partekatua, gizarte zibila, desobedientzia, eta bide demokratikoak eta baketsuak nabarmendu dituzte Ibarretxek, Torrak, Alvarezek eta Cuixartek

«Erreferendum hitzartu bat nahi dugu. Nola hitzartu, ordea, aurreko aulkia hutsik badago?»
Juan Jose Ibarretxe

«Ez genuen ariketa demokratikoa defendatu; ez genuen azken muturreraino eraman»
Quim Torra

«Bide orri bat behar dugu. Konponbideak bide demokratiko eta baketsuetatik etorri behar du»
Amaiur Alvarez

«Katalanok estaturik ez dugunez gero, estatu egiturak sortu behar dira gizarte zibiletik. Hala sortu zen Omnium»
Jordi Cuixart

Biktimen eta presoen auziak lantzera aholkatu du Powellek

ANALISIA
Maider Galardi

(Isilune bat)

EH Bildu eta EH Baik agerraldia egingo dute

LARUNBATA, 2021EKO URRIAREN 16A • XIX. URTEA • 5.690. ZENBAKIA • BERRIA.EUS

PREZIOA: 1,55 EURO

berria

«Arazo ekonomikoak egon ohi dira ezkontza behartuen atzean»

MUNDUA • 15

Eraikuntzako bi langile hil dira lan istripuetan, Amurrion eta Urnietan

Amurrion 54 urteko gizon bat hil da, etxebizitza bateko obran aldamiotik erorita • Urnietan hildakoak 59 urte zituen, eta kiroldegia berritzeko lanetan ari zen • Aurten 51 langile hil dira, sindikatuen arabera

EKONOMIA • 11

Juan Jose Ibarretxe, Amaiur Alvarez, Jordi Cuixart eta Stephen Gethins, atzean Quim Torra dutela, atzo, Donostiako Kursaalean.

HELBURUAK NOLA GAUZATU

Euskal Herriko eta Kataluniako garapen politikoaz gogoeta egin dute Juan Jose Ibarretxe, Amaiur Alvarez, Jordi Cuixart eta Quim Torrak, Donostian.

VERONIQUE DUDOUET

«Aietek euskal gatazkaren estatusa igotzea ahalbidetu zuen»

Espainiako Auzitegi Konstituzionalak tramiterako onartu du 'Bateragune auzikoen' helegitea

Aurrekaririk ez duen auzi bat dela onartu du auzitegiak. Epaiketaren prozedura eten ala ez aitzinetago erabakiko du.

EUSKAL HERRIA • 5

Arabako, Bizkaiko eta Gipuzkoako ogasunek espero baino zerga bilketa hobea izan dute

Hiruek 15.580 milioi euro bilduko dituzte, aurreikusitakoa baino %9,6 gehiago. Gastua handitu ahalko du Jaurlaritzak.

EKONOMIA • 10

Replika. Hildakoek hitz egiteko aplikazioa

Arcelorrek etenaldiak egingo ditu Bergarako eta Olaberriko plantetan

EKONOMIA • 12

Diario Vasco

Juan José Ibarretxe, Amaiur Alvarez y Jordi Cuixart, junto al moderador de la mesa redonda del Kursaal, Stephen Gethins, con Quim Torra participando de forma telemática. UNANUE

Ibarretxe critica que «se asoció interesadamente el derecho a decidir con la violencia de ETA»

El cierre de las jornadas 'Aiete, diez años después' en el Kursaal recuerda que la Declaración que precedió al final de la violencia planteaba una «consulta a la ciudadanía»

MIGUEL VILLAMERIEL

SAN SEBASTIÁN. Las jornadas internacionales 'Aiete, diez años después', que han recordado la celebración de la Conferencia de Paz que hace una década preparó el camino para el cese definitivo de la violencia de ETA, se cerraron ayer por la tarde en Donostia con un acto multitudinario en el Kursaal en el que el protagonismo recayó en los retos del futuro y el derecho a decidir, mientras que se pasó de puntillas por los efectos que tuvo la violencia de ETA en los aspiraciones soberanistas. La mesa redonda 'Transformación democrática de conflictos' reunió al exlehendakari Juan José Ibarretxe, al expresident catalán Quim Torra –que participó de forma telemática–, a la portavoz de Gure Esku Amaiur Álvarez y al presidente de Ómnium Cultural, Jordi Cuixart. El mensaje de todos ellos fue en la línea de recalcar que cualquier aspiración democrática –se centraron especialmente en Euskadi y Cataluña– debe tener cabida por vías exclusivamente pacíficas, aunque evitaron dirigir el debate hacia la influencia que tuvo ETA. Solo Ibarretxe, en un momento concreto, criticó que «el concepto del derecho a decidir va más allá del derecho de autodeterminación que, aquí, se asoció interesadamente a ETA durante mucho tiempo» para tratar de desacreditarlo.

El cierre donostiarra de las jornadas organizadas por el Foro Social y Bake Bidea –que hoy culminan con varios actos en Baiona– giró sobre el derecho a decidir porque, como recordaron algunos de los ponentes, el punto 4 de la Declaración de Aiete que leyó Kofi Annan tras la Conferencia de Paz de octubre de 2011 hace una referencia expresa a una «consulta a la ciudadanía» vasca que, diez años después, no se ha producido. En concreto, en ese punto los mediadores internacionales sugerían que, para alcanzar «una paz duradera», los «actores no violentos y los representantes políticos» deberían reunirse y discutir «cuestiones políticas, con consulta a la ciudadanía, lo cual podría contribuir a una nueva era sin conflicto».

Ibarretxe habló ayer en el Kursaal de su experiencia como lehendakari desde 1999 hasta 2009 y dijo tener «un gran respeto por el pueblo español y sus símbolos», aunque aclaró que «yo soy vasco». Dijo entender a «los que sueñan en rojo» cuando juega la selección española, pero reivindicó su derecho a «votar en verde». «¿Por qué no? Sin hacer daño a nadie», apuntó el exlehendakari, rememorando una vieja pregunta con la que acostumbraba a defender el derecho a decidir. ¿Qué hay de malo en ello?

Ibarretxe defendió que «el derecho a decidir es un principio democrático y debería ser posible pactarlo», y recordó que en los dos casos donde se consiguió, en Quebec y Escocia, «curiosamente la consulta no se decantó por la secesión» respecto de Canadá y Reino Unido. De donde concluyó que «es falso que una consulta signifique la imposición de una parte sobre la otra».

El exdirigente del PNV remeroró que, durante su mandato como lehendakari, «elevamos hasta un campamento base el derecho a decidir, que es un concepto que va más allá del derecho de autodeterminación, que además aquí se asociaba interesadamente con la violencia de ETA o se vinculaba con un derecho de las antiguas colonias». Esa fue la única referencia a ETA que hubo en toda la mesa redonda.

Ibarretxe, que fue el primero en intervenir, dio paso a los dos representantes del soberanismo catalán mostrando su admiración: «Después vinisteis vosotros, que habéis sido un ejemplo de dignidad en términos democráticos, a pesar de que habéis sufrido una evidente vulneración de los derechos humanos por parte de un Estado vengativo». Hizo saber a Torra y Cuixart que «no solo os quiero, sino que os creo».

Víctimas piden que no se les use como «moneda de cambio»

M. V.

SAN SEBASTIÁN. Roberto Manrique, víctima del atentado de ETA en la supermercado Hipercor en Barcelona en 1987, y Carmen Galdeano, cuyo padre fue asesinado por los GAL ese mismo año, participaron ayer en las jornadas 'Aiete, diez años después' y coincidieron en que «queda mucho trabajo por hacer en el reconocimiento» de los damnificados por la violencia, al tiempo que reclamaron a los partidos políticos que no utilicen a las víctimas como «moneda de cambio» por intereses partidistas. Señalaron también que no se puede englobar a todas las víctimas en un único colectivo.

Manrique y Galdeano participaron por la mañana en una mesa redonda denominada 'Retos del proceso de paz vasco', que compartieron con el abogado sudafricano y mediador Brian Currin y con el representante del Foro Social Agus Hernán. Currin, que tuvo un destacado papel en el proceso del final de la violencia de ETA, denunció que el Estado español «no está haciendo nada para solucionar el reconocimiento a todas las víctimas de la violencia».

Currin, Manrique, Galdeano y Herrán, ayer en una mesa redonda. L. ROTXO

LAS FRASES

Juan José Ibarretxe
Exlehendakari

«Euskadi y Cataluña somos dos cráteres bajo el lago que de vez en cuando erupcionamos democráticamente»

Quim Torra
Expresident de la Generalitat

«Debemos avanzar hacia una secesión unilateral de una forma pulcramente democrática, pero también desobediente»

Conexión Euskadi-Cataluña

Quim Torra, que presidió la Generalitat de 2018 a 2020, agradeció a Ibarretxe haber «abierto un camino que Cataluña siguió después en defensa del derecho a decir, y que posibilitó que se diera una opción para abrir la puerta de la jaula». Aunque el expresident aseguró que «es imposible que el Estado español reconozca algún día el derecho de autodeterminación de las naciones que lo integran», por lo que defendió «avanzar hacia una secesión unilateral de forma pulcramente democrática, pero pulcramente desobediente». Y censuró que «hay algo perverso en definir los casos vasco y catalán como conflictos».

Jordi Cuixart, por su parte, se definió como «una persona que siempre ha luchado por la paz» y defendió «el papel de la sociedad civil en las transformaciones democráticas». Recordó su experiencia y afirmó que «cuando te meten cuatro años en la cárcel es que quieren que dejes de luchar, pero no han conseguido que el independentismo pierda fuerza».

Amaiur Alvarez, de Gure Esku, defendió que «dar cauce al derecho a decidir es clave para resolver este tipo de conflictos» y denunció que, diez años después, «aún no se ha dado cauce a la respuesta democrática» que planteaba la Declaración de Aiete.

4. Baiona
2021/10/16

EITB.eus
https://labur.eus/jrZyF

Berria

Ehki Eremudegi Eskoki Baiona

Brian Currin Hego Afrikako abokatuak izan zuen atzo Aietek Nazioarteko Konferentziari buruzko saioen hitzaldi sorta, eta programaren hainbeste pilotaratu zituen. Presoen aniztasuna lehenetsi zuen, eta erran ezkero diferentziak gaiari heltzeko mekanismoak. –Egitura bat– proposatu zuen. –Berrundate politikoaren testigu litzateke–. –Ajenjeko Konferentziari hasiera eman zioten mazoarteko pertsonek parte hartzen lehenengo hitzaldi zuen. –Frantziako eta Espainiako estatuek inplikatzeko eskatu behar zaie. 70 urteko presoak izatea, preso erraldoi izatea, hartzaileenina da. Gazte egun egoera eraldatzea derbeltzina da. Ez dago aldaketarik–.

Jardun transnazionalerako mekanismoak sortzea ere behar zen –lotzat jo zuen, eta gatazkari buruz dauden kontaldiaren ondoriozko eskaintzeko behar zen argi mantentzea zuen. Lau hori egiteko, Euskal Jauzartzaile –Eskergoa– bar lehenengo eman zuen, baina tradiziotik zuen –interesgarria– izan litzeke Iparr Euskal Herriko lehentzona tzendatzea –hiriorokak eta kontaldiaranak biltzeko–. Gisa berertan, –gilbeban– daggoen gizon bilduz, eta alde bakoitzeko en tdeia politikoak nondik datozen azertzeko modua ikusiko luke.

Kaskoarik bete zen, atzo gozazen. Baionako Henri Caenet auzitxoruna Aietako artzainenean kari antolatutako azkena nahian. Iparr Euskal Herriko kasik adierdi guztietako hauteskuik bildu ziren, eta lehenenaldik adierazia ere eskaria izan artzera engaiatu ziren. Oraindik egiteko gelditzen direnak aspirantzarra zituzten, nagaitik, gainerako mahai inguruetan, Kolombiako eta Irlandako esperientziak aipatu zituzten, lehenak bere, hurgo gerrenaetan tzandako aruno eta bergeneratik trukaguneak atera nahian.

Aiete, irauliza bat

Bakar proszesua, posible den proiektu? mahai inguruan ere, Jean Pierre Mazedan zuzendaritzako gaiblikoko kalsadea, Carlos Beristain Kolombiako Egiaren Batzordeko komisarioa eta Brandice Hamber irakaskea mintzatzu ziren. Aietekoa arlo antzertaiko –tranzitza– izan zelia balentzatu zuen Mazedaiek. Irauliza eraiki? gatazkan, –inflekio gunetu bat– izan zelako, eta onetzdelagiten ere iraultza. Bai nazioarteko egiaztapenean, baita aldbalkartasunean ere. –Metodo

Gara

2 | 2021 | 10 | 17 | Egunerokoa GARA

EGUNEKO GAIAK

EG1 JORNADAS DE DÉCIMO ANIVERSARIO DE LA DECLARACIÓN DE AIETE

Recargar la batería con consensos y dinámica de territorio

Una intensa sesión matinal sirvió para recapitular los «grandes cambios» vividos desde una parte de Euskal Herria que ha ejercido, por momentos, de locomotora de un proceso inclusivo de construcción de la paz. Cierre en Baiona de las jornadas de aniversario de Aiete

Regards d'élus et d'acteurs politiques du Pays Basque

Euskal Herriko hauteslei eta aktore politikoen begirada

«Hay proceso, con tres escenarios y un prisma multilateral; toca avanzar con más ambición»

Mirar, sin buscar espejos, a Irlanda y Colombia

Currin: «Próspera nueva década y que yo pueda celebrarla con ustedes»

Les défis pour le Pays Basque

Euskal Herriarentzat d

A DECADE AFTER AIETE

Brian Currin

Brian Currin ha hablado en la tribuna al cierre de la jornada en Baiona. Jon ECHEVERRIA

Berria

Ehki Eremudegi Eskoki Baiona

Brian Currin Hego Afrikako abokatuak izan zuen atzo Aietek Nazioarteko Konferentziari buruzko saioen hitzaldi sorta, eta programaren hainbeste pilotaratu zituen. Presoen aniztasuna lehenetsi zuen, eta erran ezkero diferentziak gaiari heltzeko mekanismoak. –Egitura bat– proposatu zuen. –Berrundate politikoaren testigu litzateke–. –Ajenjeko Konferentziari hasiera eman zioten mazoarteko pertsonek parte hartzen lehenengo hitzaldi zuen. –Frantziako eta Espainiako estatuek inplikatzeko eskatu behar zaie. 70 urteko presoak izatea, preso erraldoi izatea, hartzaileenina da. Gazte egun egoera eraldatzea derbeltzina da. Ez dago aldaketarik–.

Jardun transnazionalerako mekanismoak sortzea ere behar zen –lotzat jo zuen, eta gatazkari buruz dauden kontaldiaren ondoriozko eskaintzeko behar zen argi mantentzea zuen. Lau hori egiteko, Euskal Jauzartzaile –Eskergoa– bar lehenengo eman zuen, baina tradiziotik zuen –interesgarria– izan litzeke Iparr Euskal Herriko lehentzona tzendatzea –hiriorokak eta kontaldiaranak biltzeko–. Gisa berertan, –gilbeban– daggoen gizon bilduz, eta alde bakoitzeko en tdeia politikoak nondik datozen azertzeko modua ikusiko luke.

Kaskoarik bete zen, atzo gozazen. Baionako Henri Caenet auzitxoruna Aietako artzainenean kari antolatutako azkena nahian. Iparr Euskal Herriko hauteslei eta aktore politikoen begirada

Aiete, irauliza bat

Bakar proszesua, posible den proiektu? mahai inguruan ere, Jean Pierre Mazedan zuzendaritzako gaiblikoko kalsadea, Carlos Beristain Kolombiako Egiaren Batzordeko komisarioa eta Brandice Hamber irakaskea mintzatzu ziren. Aietekoa arlo antzertaiko –tranzitza– izan zelia balentzatu zuen Mazedaiek. Irauliza eraiki? gatazkan, –inflekio gunetu bat– izan zelako, eta onetzdelagiten ere iraultza. Bai nazioarteko egiaztapenean, baita aldbalkartasunean ere. –Metodo

Currin: «Próspera nueva década y que yo pueda celebrarla con ustedes»

Les défis pour le Pays Basque

Euskal Herriarentzat d

A DECADE AFTER AIETE

Brian Currin

Brian Currin ha hablado en la tribuna al cierre de la jornada en Baiona. Jon ECHEVERRIA

5. Barcelona
2021/10/17

Gara

EGUNEKO GAIAK

EG1 KRONIKA> AIETEKO ADIERAZPENAREN 10. URTEURRENA

GIZARTE ZIBILA, PROZESUAREN GAKOA

Alex ROMAGUERA

AURREKO ASTEAN DONOSTIAN ETA BAIONAN EGINDAKO JARDUNALDIEN JARRAIPEN GISA, II WORLD PEACE CONGRESS DELAKOAN AIETEREN ONDAREA AZTERTU ZUTEN ATZO BARTZELONAN. BERTAN BILDU ZIREN ADITUEN USTEZ, BIZIKIDETZA LANTZEKO ORDUAN EUSKAL HERRIKO GIZARTE ZIBILAK IZANDAKO INDARRA AZPIMARRAGARRIA DA.

Aieteko Adierazpenetik eta ondorengo ETAren adierazpenetik hamar urte igaro dira. Prozesuan aritu direnek atzo Bartzelonan analdu zutenez, Konferentzia lan kize baten antzera izan zen, baita Euskal Herriarentzat aukera berrien abiapuntua ere.

Hernanen ustez, «memoria historikoa eta bizikidetza planak bezalako funtsezko gaietara hurbiltzen ari gara», erritmo desberdinekin bada ere

«Berezitasun gisa, munduko beste zenbait testuinguruetan ez bezala, Euskal Herriko prozesuak gizarte zibila buru izan zuen, hai konferentziaren aurretik, baita ondorengo gertaeretan ere». Horrela mintzatu zen atzo Paul Rios Bartzelonako mahai inguruan.

Lokarri Aieteko Konferentziaren antolatzaile izan zen, besteak beste, eta garai hartan Rios bertako ordezkaria zen. Atzo gogorazazi zuenez, gizarte eragileek alde bakarreko prozesu hat abiatzeko baldintzak sortu zituzten. Prozesu horri esker, eta gainditu gabe dauden erronkak gutxietsi gabe, Euskal Herria berreraiki eta adiskidetzeko bidea zabaldu da. «Gure esperientzia azpimarratzea da», nabarmendu zuen Riosek, «erakusten baitu Estatuaren pasibotasunaren aurrean, liskarren aurrean, gizarte zibila gai dela alternatibak planteatzeko, garatzeko eta aranoet interesdunak topatzeko».

Conciliation Resource fundazioko sortzailea den Andy Carlek Aietek izandako «balio eraldatzailea» azpimarratu zuen Irlandako bake prozesuaren artitekto Alec Reid apaizak, Adolfo Perez Esquivel Bakearen Nobel saridun argentinarrak edo Carter Fundazioak aurreko urteetan egin zuten lan diskretua gogoratu zuten Bartzelonan. Ostean, Brian Currin buru zuen Nazioarteko Kontaktu Taldearen sorrera etorri zen. Talde horren bitartekaritza lanak, besteak beste, ETAren armagabetzean lagundu zuen azkena arte.

Carlen ustez, Euskal Herriak erakusten du, elkarlanean aritu ta, bakerako eta gatazken konponbide demokratikorako ikasrogenak zabaltzen dituzten aldaketak lor daitezkeela.

ERAGINDAKO KALTEA

Aieteri buruzko atzoko ekitaldia 11. Bakearen Aldeko Mundu Biltzarrarren testuinguruan egin zen. Institut Català Internacional per la Pau (ICIP) delakoa da Bartzelonako kongresuaren antolatzaileetako bat. Bertako zuzendaria Kristian Herbolzheimer da, hain zuen ere, euskal prozesuan konprometitua egon den adituta.

Les hechos
El artículo de Iñaki Altuna «ETA recibió un primer eixbozo un año antes de Aiete» está incluido en el monográfico que GARA repartirá el día 23.

naiz:

6. Elkarrizketak

Berria

Brian Currin

https://labur.eus/C1ZZE

Jon O. Urain

Bidaia luzea egin du Brian Currinek (Pretoria, Hegoafrika, 1950) Euskal Herrira etorrieko; II ondiko hegaldia Hegoafrikatik. Igandean dira hamar urte Aieteko Konferentzia egin zenetik, eta Donostian da Currin berriro ere, Foro Sozialak antolaturiko jardunaldietan parte hartzeko. Gaur da hitz egiteko. Duela hamarkada bat izan ez zuen lasaitasunarekin oroitzen ditu orain ordukoak; alditro ihes egiten dioten irribarreek salatzen dute egun ez duela garai bateko tensioarik.

Nola gogoratzen dituzu Aieteko Konferentziaren eguna eta aurrekoak?

Oso urduri geunden, ez geundelako ziur nahi genuen jendea etorriko zenik. Nazioarteko komunitateko ordezkariez ari naiz, baina baita euskal gizarteko ordezkariez ere. Oso ondezkaritza zabala egon zen: sindikatuak, gizarte zibila, alderdi politiko guztiak PP izan ezik. Bi egun lehenago ez geunden ziur gertatuko zenaz. Politikagintza asko zegoen ateean. Tensio handiko momentua izan zen.

Duela hiru urte, Berrun esan zenuen prozesu osoko momenturik zailena Aiete aurreko egunak izan zirela.

Kompromiso bat zegoen aurrez, Kofi Annan, Bertie Ahern eta beste batzuk bezalako jendea etor zedin konbentziteko. Eman behar genien gutxieneko berme bat huna egun esanguratsua izango zela. Eta eguneren esangura hori ondoren bilhartu zen ea ETAk nola erantziango ote zion jende multoo horrek eginiko eskaerari. Noski, guk ez genien arrangunarik sorta nahi. Halek deklarazioa egin zuten, lehenbizi ETAri eskatu zioten erantzuteko, eta pentsa ETAk ezetz erantzuten duela; ze txarra litzatekeen. Bazegoen tensio bat hoeren inguruan ere, gertuen kontakituen arabera, kompromisoekiko eta ETAren erantzun positiboarekiko nahikoa ziur hageunden ere. Baina ezin duzu erabat ziur egon.

Beraz, ezin guztiz-guztiz lasai egon?

(Barreak) %90 baino gehiago nengoen ziur. Gogoratu behar dugo, Aietekoa antolatzeko, urteetan arita nintzela lanean sa-etenerako eta, bereziki, hura –Irlandako, onokor eta egiaztagarria– [2011ko urtarrilaren 8koa] zuteko. Bagenekien horrea aurretik beste sa-eten iraunkor batzuk egon zirela, erabat iraunkorrak izan ez zirenak. Beste sa-eten batzuen eta Bruselako adierazpenaren [2010eko 29an] ondoren eta Aiteko diferentzia ikusgarrian, ETAk eginiko garpena nazioarteko tarekiko konfiantza zela, eta ez Espainiako rekiko. Hori era zaila zatekeen. Hortik aurrera, la

karrizketak. Ni ez nengoen bertan. Madrilek ez zuelako tik parte hartzerik nahi, baina ulertu genuen baketa, erantzungo zutela indarkeriaren ondorioez hitz egiteko; nagusiki, presoak eta egia nahiz adiskidetzea. Zoritxarrez, gobernuak bi gai horiei erantzun ez izana interesgarria ere bada, gaur egungo bi gai nagusiak direlako.

2004an Batasunarekin lanean hasi zinenean, asmoa zen preso-en arloa lantzea. Urteak pasatu eta gero, lehenbizi Frantziako Gobernua eta gero Espainiakoa aurrerapausoak ematen ari dira esparru horretan.

Agian oso naif izan ginen. Batasunak nireganat jo zuen, Ipar Irlandan preso politikoen askatzea kudeatu nuen hainordea ikuskatu nuelako. Espero zen, hake prozesua abiatzean, Madril prest egongo zela nik gisa horretako batzorde bat zuzentzeko. Orain barre egiten dugu... Oso naif zelako. Gero, nire egitekoa askoz zabalagoa bilakatu zen. Orain aurrerapausoak eman dira, presoak Euskal Herrira gerturatzen ari dira eta espetxeetan ETAko presoei gainerakoen trataera bera ematen hasi dira. Baina, eskumena eskualdatu arren, hadakigu botere Madrilen dagoela oraindik, existitzen. Justizia transizionalaren mekanismo bat izan zen, aitortuz testuinguru aldaketa. Gogoeta zen presoak kaleratu behar zirela adiskidetze prozesuaren parte gisa.

Nola bizi izan zuten biktimek?

Noski, zaila izan zen biktimentzat, eta horretan nahikoa antzeskak dira Ipar Irlanda eta Euskal Herria, biktimen eta biktimarioen gertutasunari dagokionez. Batzuk hemen ere gertatu izan dela presoa irtetean ospakizunak egiteagatik: oso zaila da. Hemen duzuen arazoa da egoera hori behin eta berriz gertatuko dela, presoak askatzen dituzten aldiro, guztiak kolpe bakarrean etxeratu beharrean.

Horixe da eztabaidagaia, hamar urte geroago. Ohikoa da?

Tragedia handia da, zaitketa hori egoitea biktimaren eta biktimarioaren artean. Baina badago beste debate handi bat: bi aldeetan daudela bikitmak eta biktimarioak. Hori er da ondo kudeatu; biktimen hierarkia bat dugu.

Aietek 10 urte. Irakospenak eta erronkak izenburuko mahai inguru batean hitz egingo duzu gaur. Zeintzuk dira irakaspenak eta erronkak?

Erronka nagusia da antzeasuna kudeatzea, iragan partekatu bat izateko, baina baita Euskal Herriaren etorkizunari buruzko ikuspegi partekatu bat izateko ere. Zenbait talde politiko eta sozialek ez dute euskalduntasuna beren sentitzen. Denek ez dute euren burua euskal herritar gisa, baina er da desiragarria horiek bigaren mailako herritartzat sentitzea. Identitate desberdin horiek bide bat aurkitu behar dute euskal nazioa eraikitzeko.

> **Azterketa bat egitea bezala zen: egon zaitezke ziur gaindituko duzula, baina urduri ibiltzaren duzu nota»**
>
> **«Ipar Irlandan eta Hegoafrikan ez dugu lortu nazio partekatu bat eraikitzea. Nire abolikua litzateke hemen saiatzeko»**

Azaldu dezakezu sakonago?

Esan nahi dut, aitortu gabeko nazioitasunik edo burujabetzarik gabe ere, ez dagoela arrazoirik Euskal Herriko jendeak itxarotekoa Madrilek noizbait aitortzen dion bere etorkizuna determinatzeko eskubideaz. Zain egon beharrean, nario inklusibo bat eraiki behar da; hori irudikatzen hasi behar da. Ipar Irlandan eta Hegoafrikan er dugu lortu nazio partekatu bat eraikitzea. Nire abolikua litzateke saiatzeko, burujabetzarik izan er arren.

Gutxi asko, hake prozesuko irakaspen bera da: aldebakartasunez pausoak ematea.

Hain zuzen. Eraiki nazioa aldebakartasunez, Madrilen zain egon gabe.

la gurtiak kaleratu zituzten, baldintza gisa jarrita indarkeria alboratu behar zutela eta kompromisua agertu behar zutela berriro ez erabiltzeko. Preso bakoitza kaleratzen aurretik, ikusi behar genuen ez zela arrisku bat gizartearentzako. Guk preso bat aske utzi, eta hark edozein indarkeria ekintza egiten bazuen, berriro itzuli behar zuen kartzelara. Baina hausnarketa zen preso horiek zigortzeko testuingurua jada ez zela

Berria
Veronique Dudouet

«Presoek egiteko bat dute elkarbizitzaren eraikuntzan»

Veronique Dudouet • Berghof fundazioko aholkulari nagusia

Dudouetek uste du euskal prozesua «berritzailea» eta «inklusiboa» izan dela, aldebakarrekoa ez ezik: «Egon da elkarrizketa bat; euskal elkarrizketa bat». Itxaropenez egiten dio so azken aitzinamenduei.

Diario Vasco
Jonathan Powell

«En Euskadi toca ahora negociar en privado una reconciliación de verdad»

Jonathan Powell Participante en la conferencia de Aiete

«Sin los observadores internacionales, la paz no hubiera llegado como llegó», asegura el exjefe del gabinete de Blair

«La radicalidad de los representantes de ETA tras la T-4 hizo cambiar a la izquierda abertzale»

«Hay que dialogar con los terroristas si tienen un importante apoyo político detrás»

EFE
Jesús Eguiguren

Jesús Eguiguren

Expresidente del Partido Socialista de Euskadi (PSE)

"El final de ETA ha sido el mejor de los imaginables"

Retirado desde 2014 de la primera línea de la política, Jesús Eguiguren destaca que, 10 años después del final de ETA, no quedan rescoldos de aquella violencia

"No va a haber un único relato, pero no creo que sea un problema, ya que se acabará imponiendo el que más fiel sea a la memoria"

7. Agus Hernan

TV3
https://labur.eus/9VbcN

Euskadi Irratia
https://labur.eus/Z0trR/

Noticias de Navarra
https://labur.eus/6g20G

EFE
https://labur.eus/Y45y7

Gara

GARA
www.naiz.eus
2021/10/12
ASTEARTEA
XXIII urtea | 8.222. zenbakia | 1,50 euro
197 free

Verter nombra liquidadora solidaria a una imputada

Verter Recycling, propietaria del vertedero de Zaldibar cuyo derrumbe costó la vida a Alberto Solóluze y Joaquín Beltrán, ha iniciado su disolución. Una de las liquidadoras solidarias está imputada. >14

AGUS HERNÁN, COORDINADOR DEL FORO SOCIAL PERMANENTE

«En Aiete se encontrarán todas las culturas políticas del país»

El Foro Social ha sido clave para reencauzar el «proceso de construcción de paz» que tuvo como palanca Aiete hace diez años. Ahora organiza unas jornadas que se celebrarán en Aiete, Baiona y Barcelona, con participación de lujo y ánimo de reflexionar y avanzar. «Cada uno tiene derecho estos días a su propio relato pero, dicho esto, Aiete es el lugar en el que se van a encontrar todas las culturas políticas de este país. Y es importante que se reúnan y que transmitamos a la sociedad ese mensaje», señala Hernán antes de apostillar que «avanzar solo será posible si todo el mundo rema en la misma dirección». >2-3

REENCUENTRO CON LAS SONRISAS EN LAS AULAS DE IPAR EUSKAL HERRIA

2 | 2021 | 10 | 9 | astearte | GARA

EG1 ANTE EL DÉCIMO ANIVERSARIO DE AIETE Y LA DECISIÓN DE ETA

AGUS HERNÁN
COORDINADOR DEL FORO SOCIAL PERMANENTE

«Solo se avanzará remando todos en la misma dirección, como en 2011»

¿Qué nos dicen? Básicamente tres cosas. Primero, que no entendían el inmovilismo del Gobierno español, no comprendían que llegara a preferir que las armas estuvieran en el monte antes que un desarme ordenado. Luego, tienen una gratitud hacia el rol de la sociedad civil. Y finalmente nos apuntan que cuestiones que aquí vivimos con gran intensidad como la "batalla del relato" en otros sitios han necesitado una o dos generaciones para resolverse. Hace falta mayor paciencia, hay cosas que son normales, que llevan su tiempo. Sé que en nuestro país no nos gusta mirar a otros procesos, pero algo tendremos que aprender de ellos. Porque esto también tiene un riesgo: que se acabe pasando página demasiado pronto.

El cuarto punto de Aiete, la cuestión política, también tiene presencia en estas jornadas, con la mesa redonda del viernes con Ibarretxe, Torra, Álvarez y Cuixart. ¿Dónde esta ese punto en la agenda actual? ¿No ha quedado relegada en esta década en Euskal Herria, al contrario que en Catalunya?

Es una cuestión que en aquel momento se deja en manos de los partidos políticos y de la sociedad civil con organismos como Gure Esku. Pero nos parecía importante plasmarla ahora porque la hoja de ruta de Aiete no solo aborda las consecuencias sino también la resolución democrática del conflicto. Berghof y Conciliation Resources lo tienen muy claro. Por eso ha entrado en las jornadas de forma importante.

Hay tres botes y espacios geográficos en las jornadas: Donostia, Baiona y el epílogo de Barcelona. ¿Qué aporta cada uno?

Lo definen los participantes y el marco de cada cual. La primera jornada [el jueves] no es casual que sea en Aiete; es un año reducido pero la simbología que da Aiete ayuda a la perspectiva de valoración de dónde estamos ahora, y aporta además la mirada externa, con personas prestigiosas del ámbito internacional que traerán otra perspectiva que no tenemos aquí, donde hay riesgo de mirarse demasiado al ombligo. Luego entraremos en los aprendizajes y la identificación de nuevos retos, con la jornada del Kursaal [el viernes]. El seminario de Barcelona [domingo] se incluye en un evento muy importante que es el Congreso Mundial por la Paz, y servirá para explicar qué ha aportado nuestro proceso a la experiencia internacional de resolución de conflictos.

Creo que tenemos que tener un poco de orgullo en este terreno. Algunos detalles; no hay una experiencia similar a la del desarme civil, en otros puntos se han creado jurisdicciones especiales para la cuestión de los presos y aquí lo estamos haciendo con la legalidad actual; en otros lugares las víctimas de ambos lados viven totalmente de espaldas y aquí se han logrado espacios de encuentro... Aquí se han puesto mecanismos bastante innovadores, Berghof tiene editados algunos documentos sobre todo ello que yo recomiendo leer. Todo ello con dificultades grandes, cuidado, porque insisto en que no estamos en un proceso de paz sino de construcción de paz.

¿El Foro Social Permanente también se siente orgulloso? ¿Qué grado de participación cree que ha tenido en llegar a este punto?

El Foro está formado por entidades con culturas políticas muy diferentes y utiliza un método de trabajo, el consenso, que es muy raro en el espacio vasco. Eso nos ha permitido que en años complicados y con dinámicas complejas hayamos llegado hasta aquí. Hoy día estamos en un proceso multilateral, la gente está aportando en espacios diferentes todo lo que puede para resolver esta cuestión, y eso es importante. Hay orgullo, aunque también cansancio por la sensación de remar contra corriente a menudo.

Estas jornadas no son el único elemento de estos próximos días. El Gobierno de Laksa ha optado por otros eventos, está claro que cada agente hará su lectura particular... ¿Esta efeméride va a tener un efecto constructivo o por el contrario puede crear más diferencias? ¿Para qué tiene que servir el décimo aniversario?

Entendemos que cada uno tiene derecho a enfocar Aiete desde su propio relato. Dicho esto, Aiete es el lugar en que se van a encontrar todas las culturas políticas de este país. Y es importante que se reúnan y que transmitamos a la sociedad este mensaje. Yo lo que sí pediría es que los diferentes actos no nos impidan esa reflexión colectiva que nos permita identificar los retos pendientes. Avanzar en este proceso solo será posible si todo el mundo rema en la misma dirección, como ocurrió hace ahora

PLURALIDAD

«Cada uno tiene derecho estos días a su propio relato, pero dicho esto Aiete es el lugar en que se van a encontrar todas las culturas políticas de este país»

ORGULLO

«No hay una experiencia similar a la del desarme civil, en otros lugares las víctimas de ambos lados viven totalmente de espaldas y aquí hay espacios de encuentro... creo que tenemos que tener un poco de orgullo con nuestro proceso»

8. Urriak 18ko adierazpena

EITB

Foro Soziala

https://labur.eus/T1F5h

ABC

MARTES 19 DE OCTUBRE DE 2021

OPINIÓN IGNACIO CAMACHO

La palinodia del fariseo

El PSOE blanquea a Otegi como paso para aliarse con Bildu

Ferraz aplaude que el líder abertzale lamente el dolor de las víctimas aunque no condena a ETA, ni pide perdón, en su estrategia de lograr gobernar en el País Vasco

EL CORREO 75 ANIVERSARIO

ARABA/ÁLAVA

EL CORREO ESPAÑOL-EL PUEBLO VASCO. DESDE 1910. www.elcorreo.com

PATIOS MÁS VERDES Y MENOS GRISES

Vitoria quiere integrar elementos naturales en los colegios y mejorar el rendimiento escolar

30 TORRES DE ALTA TENSIÓN CRUZARÁN ÁLAVA CERCA DE ÁREAS DE VIÑEDOS

Otegi, a las víctimas de ETA: «Sentimos su dolor, que nunca debió producirse»

Gobierno. Para los socialistas es «un punto de inflexión» y Podemos habla de «hito histórico»

Víctimas. Piden «pasar de las palabras a los hechos», poner fin a los 'ongi etorris' y que colaboren los presos

PNV. Lamenta que se resista a decir que el daño causado por ETA «fue injusto»

ALAVÉS 0 REAL BETIS 1

berria

ADIERAZPENAK

INIGO URKULLU Euskal Autonomia erkidegoko lehendakaria

«Bakimonganako gerbisiuna ugerbidu. Aurrerapauso bat da»

SANTOS CERDAN PODEMOS-Ahal dugu Euskadiko idazkaria

«Kaltea eta mina ahortzea ezinbesteko pauso bat da»

MAIXABEL LASA ETAren biktima

«Asgaldian espero genuen pausoa zen; biktimen aldetik eskatzen genuena zen»

ROBERTO MANRIQUE ETAren biktima

«Oso urrats garrantzitsua da biktima askorentzat»

ALBERTO MUÑAGORRI ETAren biktima

«Lehenago iritsi behar zuen, baina inoiz ez da berandu. Albiste onak dira»

NAIARA ZAMARREÑO ETAren biktima

«Esertzekoa da hausnarketa»

«Ez zen inoiz gertatu behar»

Arkaitz Rodríguez Sortuko idazkari nagusiak eta Arnaldo Otegi EH Bilduko koordinatzaile nagusiak «atsekabea eta mina» adierazi diete ETAren biktimei, «euskal eskar independentistarén» izenean «Biktimen sufrimendua «artitzeko konpromisoa» hartu dute bi hauzogei politikoek.

NAHIAN • 2-6

Otegi "lamenta" el dolor causado por ETA pero las víctimas no le creen

La izquierda abertzale escenifica una declaración sin condenar el terrorismo

El PSOE aprecia un paso positivo, Unidas Podemos lo recibe con entusiasmo y el PNV con escepticismo

PP, Vox y Cs desconfían y reclaman el fin de los ongi etorris a etarras y piden que se esclarezcan 300 crímenes sin resolver

DAVID GUADILLA

Bilbao

La izquierda abertzale aprovechó este lunes el décimo aniversario del fin del terrorismo de ETA para trasladar a las víctimas de la banda que "siente su dolor", que "nunca debió haberse producido" y que "a nadie puede satisfacer que todo aquello sucediera aunque se hubiera prolongado tanto en el tiempo". Fue a través de una comparecencia pública de Arnaldo Otegi a la que se le quiso dar la solemnidad de las grandes ocasiones.

La denominada *Declaración del 19 de octubre* supone un gesto simbólico por parte de EH Bildu y Sortu, aunque, en realidad, el texto aporta escasos matices sobre lo que han venido diciendo la coalición soberanista y la propia ETA en la última década. Fue acogido con diversidad de opiniones por parte de las víctimas, el PSOE lo vivió como un paso nueva declaración son similares «sino idénticas» a las utilizadas en ocasiones anteriores. Y no solo de la izquierda abertzale. El "daño causado" ya fue reconocido por el colectivo de presos de ETA (EPPK) en un anuncio en diciembre de 2021 y la propia organización, en el comunicado previo a su disolución en 2018, afirmaba: "ETA reconoce la responsabilidad directa que ha adquirido en ese dolor, y desea manifestar que nada de ello debió producirse jamás o que no debió prolongarse tanto en el tiempo".

La importancia que en las filas socialistas se da al texto tiene sobre todo que ver con el contexto y el momento. La sensación en que tras unos años en los que la izquierda abertzale había cerrificado su apuesta por las vías políticas, el discurso se estaba volviendo ahora más ortodoxo. Las negativas a condenar de forma explícita los ataques a militantes del PP y su apoyo a los reclusos entre otras cuestiones, habían puesto en alerta al resto de partidos.

La comparecencia de Otegi buscaría lanzar un mensaje de tranquilidad.

Escenificación

De hecho, en la declaración se subraya que el compromiso con vías exclusivamente "democráticas por parte del independentismo de izquierdas" es "una decisión inmovilista y para siempre".

A eso habría que añadir, según fuentes consultadas y conocedoras del debate interno, la importancia simbólica que dentro del mundo de la izquierda abertzale tienen escenificaciones como la efectuada este lunes en Aiete y las reflexiones explícitas sobre las víctimas de ETA.

La declaración, leída en euskera y castellano, señala que "transitar hacia una paz justa y duradera necesita del reconocimiento y reparación de todas, absolutamente todas las víctimas" y que "no nos olvidamos de ninguna de ellas". Otegi realizó en este punto "una mención específica" a las víctimas "causadas por la violencia de ETA".

"Queremos trasladarles nuestro pesar y dolor por el sufrimiento padecido. Sentimos su dolor, y desde ese sentimiento sincero afirmamos que el mismo nunca debió haberse producido, a nadie puede satisfacer que todo aquello sucediera, si que se hubiera prolongado tanto en el tiempo. Delámonos haber logrado llegar antes a Aiete", afirma el texto elaborado por la izquierda abertzale, en el que también se pide una solución para los presos de ETA.

Condena al terrorismo

"Desgraciadamente", continúa la declaración, "el pesado no tiene remedio, nada de lo que digamos puede deshacer el daño causado, pero estamos convencidos de que es posible al menos aliviarlo desde el respeto, la consideración y la memoria. Queremos decirles de corazón que sentimos enormemente su sufrimiento y nos comprometemos a tratar de mitigarlo en la medida de nuestras posibilidades. Siempre nos encontrarán dispuestos a ello".

EL DIARIO VASCO

DECANO DE LA PRENSA GUIPUZCOANA www.diariovasco.com

SAN SEBASTIAN Martes 19.10.21 Nº 28.625 • 1.70 euros

ANDER, EL COCINERO QUE «SIEMPRE SONREÍA»

Conmoción por el incendio en el bar de Grois que acabó con la vida de un empleado creativo y entregado a su hijo

EL AUTOR DEL TIROTEO EN LA UPV PIDIÓ AYUDA Y DEJÓ UNA CARTA MANUSCRITA

La izquierda abertzale muestra su «dolor» a las víctimas de ETA, que le exigen hechos

En una declaración en nombre de EH Bildu y Sortu, Otegi y Rodríguez admiten que ese sufrimiento «nunca debió haberse producido»

En la trastienda

El líder de la coalición independentista y Egiguren se reunieron hace 20 días en Txillarre

Lehendakari y PNV

Valoran el paso, pero reclaman una reflexión crítica sobre «una violencia «injusta»

Socialistas y PP

El PSE ve «una especie de enmienda» del pasado en un texto que a iturgaiz le da «asco»

EH Bildu y Sortu escenificaron ayer una declaración ante el palacio de Aiete en la que reivindicaron el papel de la izquierda abertzale en el final de ETA y expresaron su «pesar» por el daño causado a las víctimas. «Sentimos su dolor», aseguraron Arnaldo Otegi y Arkaitz Rodríguez antes de comparecer a «mitigarlo».

M. VILLAMBRE, P.20 EDIT. P.20

GRAN MADRID

VOX MARCA TERRITORIO

La formación de Ortega Smith y Monasterio endurece su posición con sus socios de Gobierno

ALTERNATIVA A LA IZQUIERDA

Nace 'Pensar Madrid', un foro político alternativo a Más Madrid donde concurren partidarios clave en el triunfo de Carmena

«ACABÉ TOCANDO EN TUGURIOS ANTE 20 PERSONAS DONDE ME MANDABAN A LA MIERDA»

EL MUNDO

MARTES 19 DE OCTUBRE DE 2021 AÑO XXIV. NÚMERO 11.025. EDICIÓN MADRID PRECIO: 1,50 €

• El hombre crece cuando se arrodilla (Alessandro Manzoni) •

Otegi dice lamentar el dolor de ETA con el aplauso del PSOE

La víspera del décimo aniversario del abandono de las armas, el líder 'abertzale' asegura sentir el «sufrimiento» causado a las víctimas, aunque evita condenar a la banda

Los socialistas celebran «el paso» en la antesala del pacto de los Presupuestos y aseguran que Bildu puede contribuir «a resolver los problemas de los ciudadanos»

Sánchez estudió un referéndum para forzar una reforma constitucional

Un memorándum de Moncloa analizó el mecanismo en julio de 2020, aunque se desechó

Pretendía movilizar a la calle para obligar a la oposición a modificar la Carta Magna

EL PAÍS
EL PERIÓDICO GLOBAL
www.elpais.com

EE UU Muere Colin Powell, figura clave en las dos guerras de Irak

TENIS Paula Badosa: "Soy una valiente que ha peleado por lo que quería"

Otegi, a las víctimas: "Sentimos su dolor. No debió producirse"

El líder de EH Bildu se pronuncia diez años después del fin de ETA

MAITE PAGAZAURTUNDÚA
"Es insuficiente. No repara el destrozo humano, social y político"

MAIXABEL LASA
"Con esto no termina todo, pero es un paso importante"

La tensi... UE-Lond... amenaz... libre trá... con Gib...

El plan d... pensione... empresa... una comi... máxima c...

Otegi, ayer al leer su declaración en San Sebastián.

MADRID VIVA Más Madrid cierra la puerta al frente amplio de Yolanda Díaz para 2023

LA RAZÓN

MARTES 19 DE OCTUBRE DE 2021

Darias: «Los datos invitan a la esperanza pero hay que seguir así»

El mundo de la medicina, la política y la cultura acuden a apoyar el foro promovido por LA RAZÓN

Los doctores Cortés, Rubio y Martín informaron sobre las últimas novedades médicas

Beltrán, Pastor, Marhuenda, Darias y Navarro

Día Internacional del Cáncer de Mama. Una lucha de todos

Moncloa ve un «punto de inflexión» en su relación con Bildu

Otegi lamenta el «dolor de las víctimas de ETA», pero no pide perdón ni condena el terrorismo

Las asociaciones ven una estrategia para sacar rédito en los PGE y el PP que es una «broma macabra»

«La crisis está lejos de acabar», advierte el Banco de España

El gobernador Hernández de Cos afirma que los efectos se verán cuando se retiren los estímulos

El PSOE abre la puerta a sentarse a renovar el Poder Judicial

SOCIEDAD Un mes sin tregua en La Palma tras la erupción del volcán de Cumbre Vieja

¡15 PUNTOS! TE BAJAMOS 100€ línea directa 917 701 797

El secretario general de Sortu, Arkaitz Rodríguez, y el coordinador general de Bildu, Arnaldo Otegi

GIPUZKOAR GUZTION EGUNKARIA

Noticias de Gipuzkoa

La izquierda abertzale admite que "nunca" se tuvo que producir el dolor que causó ETA

En una declaración solemne leída por Otegi y Rodríguez, se compromete a "aliviar" el sufrimiento provocado ● Partidos y víctimas piden que pase de las palabras a los hechos

KONTXAK PASEALEKU ISUNAK JARTZEN HASI DIRA

Noticias de Bizkaia Deia

Martes, 19 de octubre de 2021

"Los Sota fueron mucho más que una familia venida a menos"

Otegi ofrece respeto a las víctimas de ETA y mitigar su dolor sin condenar la violencia

● El líder de EH Bildu admite que tardaron demasiado en llegar a Aiete y sienten el dolor que "nunca debería haberse producido" ● La declaración **elude condenar** el uso de la violencia o reconocerla como **injusta**

Editorial Un mensaje correcto

GARA

2021/10/19 ASTEARTEA

www.naiz.eus

KALAKAN: «Barrokoan sortutako musika eta gure kantu zaharrak mundu berdinetik sortuak dira»

EH Bildu y Sortu dicen a las víctimas de ETA que su dolor no debió darse

En una declaración solemne en nombre de la izquierda independentista, Otegi y Rodríguez manifiestan que «debíamos haber logrado llegar antes a Aiete». Ponen en valor los compromisos adquiridos y abogan por una solución integral

EDITORIALA Declaración con valor en sí misma

Un mensaje correcto

La comunicación realizada ayer por Arnaldo Otegi y Arkaitz Rodríguez acredita que, diez años después, el foco de la convivencia está claro también en su mundo pero la intensidad de su luz aún debe crecer

Editorial

LA inminente efeméride al cumplirse una década sin la amenaza de ETA está siendo un marco propicio a la reflexión. EH Bildu, en su conjunto, y Sortu, en particular, se han sentido en la obligación de hacer pública una declaración que se arropa del marco de la Conferencia de Paz de 2011 y para ello acudieron a visibilizarse en el Palacio de Aiete. Pero, al margen de la capitalización que cada cual quiera hacer de aquella iniciativa, el mensaje emitido por Arnaldo Otegi y Arkaitz Rodríguez tiene innegables factores positivos que es preciso constatar, aunque produzca un punto de decepción difícilmente soslayable. Hay en la declaración presentada ayer una voluntad indisimulada de hacer de las víctimas de la violencia de ETA el eje de esa toma de posición. Es un camino que la izquierda independentista comenzó a transitar en los propios estatutos fundacionales de Sortu, consciente de que el silencio había dejado de ser suficiente y se requería una posición clara de distanciamiento de la violencia. En ese sentido, hay que ponderar y aplaudir todo intento sincero de reconocimiento del daño padecido por causa del uso del terrorismo como herramienta para la consecución de objetivos políticos. Esa fue la esencia del lema *bietan jarrai* que unía en la estrategia la acción violenta y la política: ETA y las sucesivas organizaciones políticas que acabaron disueltas por la Justicia española. La continuidad de esa formulación política en Sortu la lleva a gala el propio partido, lo que abre la puerta a la debida asunción de responsabilidad derivada mediante un posicionamiento ético democrático. Cuando Arnaldo Otegi admite el retraso en la transición del llamado MLNV hacia las vías exclusivamente democráticas –"debíamos haber logrado llegar antes a Aiete"– está poniendo el foco en la dirección correcta. Precisamente por ese paso dado se echa de menos una contundencia y claridad que está aún un escalón por delante de la posición de EH Bildu. No es un problema de semántica que el daño causado se pueda lamentar pero no se identifique nítidamente como injusto o que el dolor sea reconocible pero no condenable. Diez años después, la sincera transición podría haberse concluido mediante un ejercicio menos dado al cálculo electoral y más a la aportación de mecanismos de convivencia. El mensaje es el correcto, pero debe ser mucho más que solo correcto. ●

Radio Euskadi Ganbara

Otegi eta Eguiguren

https://labur.eus/OzwRF

Consuelo Ordóñez, presidenta de Covite y hermana de Gregorio Ordóñez, asesinado en 1995. *Foto: Efe*

Víctimas piden hechos y el fin de los 'ongietorri'

Covite, a diferencia de otras asociaciones, ve "un salto cualitativo"

s. I. Santamaría

DONOSTIA - El pronunciamiento de las asociaciones de víctimas sobre lo declarado por la izquierda abertzale evidenció las diferentes sensibilidades que les caracterizan aunque, en general, pidieron que las palabras se transformen en "hechos", como, por ejemplo, poner fin a los ongietorri. Desde la Asociación de Víctimas del Terrorismo (AVT), su consejero Miguel Folguera lamentó que Arnaldo Otegi no aprovechara la ocasión para asumir y condenar el papel de su espacio como "altavoz político" de ETA. "Si su pesar y dolor por el sufrimiento causado es real, lo que deben hacer es pedir a los presos que colaboren con la Justicia", subrayó. Desde la cautela, Consuelo Ordóñez (Covite) consideró la declaración como un "salto cualitativo". "En las palabras de Otegi hay una novedad evidente" porque "está reconociendo el daño personal causado por ETA a las víctimas y que nunca debió de haber existido". "Eso está bien y lo valoramos positivamente", manifestó. Aunque añadió: "Para creernos sus palabras, tendrán que venir tradicidas a hechos y tendremos que ver ese cambio inmediatamente: dejar de llamar presos políticos a los asesinos presos de nuestros familiares, dejar de pedir la excarcelación de los asesinos de nuestros familiares que están en la cárcel y que cesen

Más crítico se mostró el presidente de la asociación Dignidad y Justicia, Dani Portero, quien calificó de "mentira" las disculpas. "Lo que busca es la equidistancia entre víctimas y verdugos", pretendiendo "normalizar" la actividad de ETA a través de "un perdón que no se cree nadie", afirmó, relacionando esta declaración con el acercamiento de presos realizado por el Gobierno español. "Le están acercando a los asesinos a su tierra y, a cambio, hace este gesto. El PSOE sigue negociando con ETA a través de Bildu", zanjó. Una verbalización similar a la de la diputada del PP, María del Mar Blanco, hermana del concejal del PP Miguel Ángel asesinado en 1997, que respondió: "No sientas tanto y comienza condenando cada uno de los asesinatos que tú aplaudías y ayuda a resolver los más de 300 crímenes de ETA pendientes".

> "Es otro paso enorme en favor de la convivencia; Gracias, en serio"
>
> **MARÍA JAUREGI**
> Hija de Juan María Jáuregui, asesinado por ETA en el año 2000

> "No sientas tanto, ayuda a resolver los más de 300 crímenes pendientes"
>
> **MARÍA DEL MAR BLANCO**
> Diputada del PP y hermana de Miguel Ángel Blanco, asesinado en 1997

Con diferente talante, María Jáuregi, hija del ex gobernador civil de Gipuzkoa Juan María Jáuregui, a quien la banda asesinó en el año 2000, consideró que estas declaraciones son "otro paso, enorme", a favor de la convivencia. "Gracias, en serio", escribió en las redes sociales.

FORO SOCIAL Desde el Foro Social se percibe que es "el momento de crear un ecosistema favorable que desembloque, en un plazo razonable, en un compromiso multilateral para que, mediante la asunción de sus tareas propias, cada parte asuma de manera autocrítica su responsabilidad en torno a las diferentes violencias". El colectivo liderado por Agus Hernán sostiene que cada parte debería asumir "de manera autocrítica su responsabilidad en torno a las diferentes violencias" de una manera "crítica, compartida y constructiva". Y aludieron al "importante reto que como sociedad tenemos por delante: desde una memoria crítica inclusiva, la construcción de una convivencia democrática que siente las bases de la necesaria reconciliación social, única garantía de no repetición", designaron en su comunicado.

Asimismo, el mediador internacional Brian Currin describió el paso

9. Besteak

Berria

PP-UPN ez beste guztiak izango dira Aieteren urteurreneko jardunaldietan

Ekhi Erremundegi Beloki

Foro Sozial Iraunkorrak adierazi du Aieteko nazioarteko konferentziaren hamargarren urteurreneko jardunaldietan «zentralitatea eta aniztasuna» agerikoak izango direla. «Ebazpen-agenda baten alde diharduten» eragile politiko, sindikal eta sozial guztiek parte hartuko dute. Hau da, PP-UPN eta Vox izan ezik, Hego Euskal Herriko gainerako alderdi guziek igorriko dute ordezkaritza, eta Euskal Herriko sindikatu nagusiak ere bertan izanen dira. Ipar Euskal Herritik CFDT baizik ez da agertuko. «Oso gutxitan lortzen da horrelako argazki plurala, eta esan dezakegu lan handia egin dela hori lortzeko». Foro Sozialaren hitzetan «Aieteko espiritua berreskuratzea» zen jardunaldien helburuetako bat; «duela hamar urte, hain aktore ezberdinak bildu zituen, norabide berean arraunean».

ABC

El legado del hacha y la serpiente

▸Una década después de la rendición de ETA -de la de las armas, para ser más precisos-, en la sociedad vasca aún hay un sector que sufre el odio y la presión social

PABLO MUÑOZ
SAN SEBASTIÁN/BILBAO/VITORIA

El centro histórico de Hernani (algo más de 20.000 habitantes, feudo tradicional de EH Bildu), es un altar dedicado al enaltecimiento de ETA, lo es ahora, una década después de que el 20 de octubre de 2011 David Piña, Iratxe Sorzábal e Izaskun Lesaka certificaran en un vídeo la rendición de la banda, igual que lo era antes. De aquella época cambia, y es mucho, que han calladito las pistolas. Pero las fotografías de los terroristas encarcelados; las pancartas en las que se exige su libertad y el resto de habituales consignas proetarras que 'engalanan' los edificios recuerdan quién manda allí. La mañana era luminosa en este pueblo guipuzcoano e invita al paseo. No hay sensación de miedo, pero al forastero, como hace diez años, se le mira con recelo.

Cae la noche en Orozco (Vizcaya, poco más de 2.500 habitantes), gobernado por una lista independiente y en donde no hay un solo concejal constitucionalista. Las calles, desiertas salvo por la presencia de parroquianos en un par de bares, sirven también de homenaje permanente a etarras, con sus correspondientes pintadas de 'ongi etorri' (bienvenidas) seguidas del nombre del pistolero que ha regresado al pueblo tras salir de prisión. La sensación es la misma que en Hernani. Parece haber algo de magnetismo por el decorado, claro, pero el hecho cierto es que la clemencia de uno de los locales se refuerza «observar a los recién llegados». No abre la boca, «sólo mirar».

Camino por recorrer

Lledio o Amurrio, en Álava; Ondárroa o Elorrio, en Vizcaya; Azpeitia o Mondragón, en Guipúzcoa; Abanoa o Echarri-Aranaz, en Navarra, la comunidad foral 'objeto del deseo' del nacionalismo vasco... Todos ellos, y bastantes más, pueblos 'ikuros' donde se pueden vivir escenas como las descritas, en los que la vida diaria para los no nacionalistas aún es difícil, el odio y la

Un veterano exconcejal socialista de Beasain: «No hay que contemporizar con el nacionalismo; es una bestia insaciable»

Un exconcejal de Orozco, del PP: «El que ha entrado el segundo brindó delante de mí por un asesinato. A ese no le hablo»

presión social se pulpa en el ambiente y hablar de normalidad en esta altura es insulto a la inteligencia. No hay miedo a ser asesinado, y eso es un salto cualitativo brutal respecto a hace diez años, pero queda mucho camino por recorrer.

En verdad que en las capitales, mucho más populosas, no se da esta situación. «Ahora se puede ver por San Sebastián a chavales con pulseras con la bandera de España», comenta divertido un miembro de las Fuerzas de Seguridad con decenas de años de servicio en esa tierra. Pero añade: «Eso en la calle, claro, porque en los campus de las universidades públicas es todavía imposable, y no digamos ya en el mundo rural»... Con todo, deja claro que «a mí no se me ocurre decir en qué trabajo, aunque cuando no se les ve hay gente que me da las gracias por mi trabajo».

Miedo a ser discriminados

«A nuestros hijos los seguimos aleccionando para que no digan en el colegio en qué trabaja su padre o su madre», confirma Mariano Rodado, secretario general del SUP del País Vasco, toda una vida dedicado en esta comunidad. «Nos da miedo que los discriminen si se enteran, bien algún profesor o los compañeros de clase». Los uniformes se siguen tendiendo dentro de casa, porque es más prudente que los vecinos no sepan con quién conviven. «Claro que han mejorado muchas las cosas, pero eso no puede ocultar la realidad».

Rodado, que también fue muchos años concejal del PSE en Renteria (unos 14.000 habitantes, gobernada por el PNV), tuvo cargos orgánicos en el partido y fue un dirigente histórico de UGT, sindicato, por cierto, del que se ha dado de baja recientemente al ver a su secretario general, Pepe Álvarez, apoyar a los políticos catalanes presos. Vivió muchos años, como tantos otros concejales, socialistas y del PP, con escolta; sabe lo que es que le escupan en su pueblo, que algunos de sus vecinos le deseen la muerte, vivir el asesinato de su amigo Froilán Elespe a manos de ETA cuando el día anterior había discutido con él para convencerle de que acepta llevar escolta... De los 50 bares de esta localidad guipuzcoana del Goierri, apenas entra en cuatro: «No voy a dar dinero a quien se trabaje alegrado de que me voliaran la cabeza», explica con tranquilidad pasmosa y sma media sonrisa en la terraza de uno de esos pocos locales que visita, en la que un frío hielo cala hasta los huesos.

La conversación es pausada, el tono de voz bajo y el diagnóstico, demoledor: «ETA fue derrotada. Ja vencimos, pero sigue la presión al no nacionalista... La que más me indigna es la hipocresía, esos que ahora se tir acercan, te da una palmadita en la espalda y dicen «no de 'lo que habeis sufrido'... ¿Dónde estaban entonces, cuando nos mataban? Resulta que ahora todos somos muy educados, nos saludamos por la calle como si nada. Hay compañeros que se amoldan, pero yo soy un desclasificado. No estoy de acuerdo en contemporizar con el nacionalismo, es una bestia insaciable».

Mientras habla, se fija en los vecinos que pasan por delante de la mesa, en los que están sentados al lado y explica «o pasado, si estuvo con amos o con otros. Los conoce muy bien, porque aunque en gallego de cuna lleva más de media vida en el País Vasco, siempre dundo la cara, primero en la dictadura de Franco y luego en la dictadura que quiso imponer el terrorismo etarra. En parte ajuzai por ese espíritu de lucha, sostiene que la «sociedad vasca está atemorizada. En esta comarca del Goiherri se vive bien, y la gente no se plantea otra cosa. En las conversaciones nunca sale ETA, no se habla de lo que sucedió aquí durante tantos años. Mientras, el nacionalismo, que lo impregna todo, ha salido vender ese mensaje de 'fraternidad' que iguala a víctimas y verdugos y está presente en todos los ámbitos: asociaciones de vecinos, culturales, el mundo empresarial, no digamos ya en la educación, con los amigos... Ejerce un control social casi absoluto; más anualbe ahora, pero implacable, que les obliga a vivir como si no hay contestación de los ciudadanos».

En la mesa de la terraza de uno de los bares de la plaza Zalbiar de Orozco se sientan tres generaciones del PP: Luciano Galán, ya jubilado, que e dícadas fue el único concejal artido en este pueblo de larga in nacionalista; Carlos García, egislaturas concejal en el com- y pueblo vizcaíno de Elorrio y en Bilbao, e Iker Iribarren, de

HOMENAJE PERMANENTE A TERRORISTAS
Las calles de la localidad guipuzcoana de Hernani están 'engalanadas' con pintadas, carteles y pancartas de exaltación de etarras. | PATRIA MANUEL DE ANTONIO

Manuel Huertas
Exdiputado del PSE

«No puedo admitir que con ETA se vivía mejor, han cesado las miradas lascivas de odio»

«Los que dimos la cara conseguimos que el nacionalismo, en su conjunto, haya fracasado»

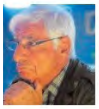

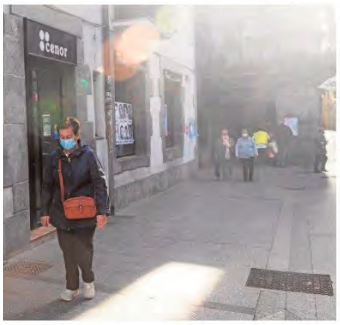

lista, escucha con atención a sus mayores. «Claro que no nos matan, pero no quiere decir que hayan desaparecido. La vida es aún difícil para los que piensan como nosotros. Dicen que ha acabado la violencia, pero varios de nuestros jóvenes han sido agredidos, en una discoteca, en un polideportivo, San Mamés con una bandera de España para reivindicar la presencia de la Selección en el País Vasco, después de que no la ciudad no fuera ande en la pasada Eurocopa, como estaba previsto. «Esa torpeza de los nacionalistas le costó a Bilbao unos 70 millones de euros, para que luego fuera en el

Mariano Rodado
Líder del SUP del País Vasco

«A nuestros hijos les aleccionamos aún para que no digan en qué trabaja su padre o madre»

«Claro que han mejorado mucho las cosas, pero eso no puede ocultar la realidad»

Hay dos momentos tensos: el primero, cuando dos cachorros batasunos pasan por delante con una pancarta reivindicativa que van a colocar en el puente principal; después, cuando Luciano Varela ve entrar a tres hombres en el bar: «El que iba en segundo lugar pidió champán delante de mí para celebrar un asesinato etarra del que informaban en ese momento en televisión»... Por unos segundos crispa el gesto y salen palabras gruesas de su boca. «A ese no le hablo», zanja.

Larga trayectoria

Manuel Huertas fue secretario general primero, y presidente después, del PSE. Actualmente es miembro del comité nacional de ese partido y del Comité Provincial de Guipúzcoa. También fue diputado entre 2004 y 2008, en la primera legislatura de José Luis Rodríguez Zapatero. Amigo de Alfonso Segade, juntos han vivido momentos terribles, como el último asesinato de un concejal socialista, el de Isaías Carrasco, perpetrado el 7 de marzo de 2008 por Beinat Aguinagalde. Le descerrajó cinco disparos a corta distancia, para asegurarse de que acababa con su vida. Es uno de los que ha acercado el Ministerio del Interior.

Huertas vive en San Sebastián y cuando habla, en tono rotundo pero reflexivo, se le nota su profesión: maestro. «No puedo admitir que con ETA vivíamos mejor. La convivencia se ha hecho más fácil, se puede ir a cualquier pueblo sin que a uno le increpen. Al menos en mi ámbito, han cesado esas miradas lascivas, de odio que se veían antes... Se ha mejorado mucho: en especial hemos mejorado nosotros, que éramos los que poníamos la cara y los que conseguimos que el nacionalismo, en su conjunto, haya fracasado, porque lo que pretendía era que se negociase con ETA, se cediese, como quedó claro en el nefasto pacto de Lizarra de 1998. Y eso no se produjo».

10 años de la derrota de ETA

Ascensión Guerra
Exconcejal del PP en Andoain

«A veces tengo la sensación de que hemos hecho lo que hemos hecho, pero no ha servido de nada»

«Siguen esas miradas, pero son más sutiles, más sibilinas... La convivencia es solo aparente»

Javier Sánchez
Concejal del PP de Hernani

«Cuando el PP tenga lista en todos los pueblos con gente que vive allí creeré que hay normalidad»

«A los jóvenes se les enseña que había dos bandos, se les oculta que ETA mataba por pensar distinto»

se recibe a los presos, que no dejan de ser una utilización política de la violencia, sí no querer reconocer el daño causado, aunque también la tapadera del profundo fracaso de los terroristas.

«No hay que perder de vista -analiza un mando de la lucha contra el terrorismo de las Fuerzas de Seguridad destinado en esa Comunidad- que los asesinatos de ETA eran racíticos, una forma de actuar del Frente de Liberación Nacional Vasco (MLNV). Se derrotó a la banda, pero su objetivo estratégico, conseguir la independencia, no ha variado. Simplemente, utilizan otros métodos».

Homenajes hasta la náusea

Cuando se recorren las ciudades y pueblos del País Vasco sorprende también que no se visualice la rendición de los terroristas, homenajeados hasta la náusea por una parte -pequeña, muy pequeña, pero ruidosa- de la comunidad -de la sociedad. «El gran error -reflexiona la misma fuente- ha sido permitir que los mismos que alentaban a ETA, la justificaban y amparaban en sitio en las instituciones, negociando con el Gobierno los Presupuestos. Insisto, las mismas personas, con nombres y apellidos, a pesar de que eran tan miembros de la organización terrorista como los de las pistolas... Al menos se podía haber cuidado ese detalle, haberles obligado a que fueran a hacer su trabajo a otros sitios, a las formaciones de la izquierda abertzale, porque si llegaba un marciano sin información de lo que aquí ha sucedido diría que la banda había vencido».

En la docena de largas conversaciones mantenidas -con Alfonso Segade, Manuel Huertas, ambos del PSE, Luciano Varela, Carlos García, Iker Iribarren, Josefra Elejalde, José Manuel Micolta, Javier Sánchez o Ascensión Guerra, del PP; personas del mundo nacionalista y policías y guardias c-

«Si llegara un marciano al País Vasco pensaría que ETA ha vencido», dice un mando policial con muchos años de servicio allí

«El nacionalismo utiliza la educación para adoctrinar, para extender su control social. Los chicos no saben lo que fue el terror etarra»

viles-, hay una preocupación común: la educación. Para la práctica totalidad de ellos -y también para los que dicen estar etarras, y los nacionalistas- es el control social que ejercen el nacionalismo en pueblos como Hernani, Orozco, Elorrio, Azpeitia o Amurrio, y los mecanismos mucolian muchos de los virus que envenenan la sociedad vasca.

Segade lo tiene claro: «El nacionalismo utiliza la educación para adoctrinar, para extender su control social. Hay muchos jóvenes que no saben qué fue ETA»: «En las aulas no se habla de España, los mapas que hay en las clases son, sola, de esa entelequia que llaman Euskalherria, con las tres provincias francesas y Navarra como si formaran parte del País Vasco». Huertas, matiza: «Eso puede ocurrir en algunos lugares, particularmente en el medio rural, pero mi experiencia personal no coincide en absoluto».

«Hasta el lenguaje que utilizan es tramposo -insiste Segade- . Euskalherria solo se puede referir a aquellos lugares donde se habla euskera, no es sinónimo de País Vasco. Cuando oigo a compañeros utilizar este término, no lo puedo entender». «Es como si dijéramos que todos los lugares donde se habla español son España. Ridículo, ¿no?» añade Carlos García. Ninguno se emplea por el Estado no nacionalista, por qué no actúa la inspección.

TRES GENERACIONES BAJO LA PRESIÓN PROETARRA
Tres generaciones del PP, Luciano Varela (a la izquierda), Iker Iribarren (en el centro) y Carlos García, concejales de Bilbao, en una terraza de la localidad vizcaína de Orozco

«Hay compañeros míos, universitarios, que están reaccionando por la imposición del euskera, que se acercan a nosotros porque están hartos. Son gente, muchas veces, que prceden de familias nacionalistas», remacha Iker Iribarren. «¡Un beste verde? Veremos.

Noticias
Paul Rios

Altura de miras, generosidad y cooperación

POR Paul Ríos

La Conferencia de Aiete es ya parte de nuestra historia y de nuestra memoria. Más allá de las valoraciones que cada sector y sensibilidad sociopolítica hagan, queremos volver a subrayar que fue un momento construido sobre la generosidad y la voluntad de cooperar.

HOY se cumple el décimo aniversario de la Conferencia Internacional de Donostia-San Sebastián, también conocida como Conferencia de Aiete, que impulsó el proceso de paz en nuestro país. El evento reunió a representantes de partidos políticos, tanto de la Comunidad Autónoma Vasca, como de Nafarroa y de la Mancomunidad de Iparralde. Todos los partidos, con la excepción del PP, UPN y FN, estuvieron presentes, ofreciendo una imagen de pluralidad, que cuenta con muy pocas referencias semejantes en nuestra historia reciente. Nunca hasta entonces representantes de las tres entidades territoriales se habían reunido en una misma mesa para contribuir a la paz y a la normalización de la convivencia.

Además de partidos políticos, también participaron representantes de los principales sindicatos, así como responsables tanto de Confebask como de la Iglesia católica. Y todo ello con la presencia de seis respetados líderes internacionales (Kofi Annan, Bertie Ahern, Gro Harlem Brundtland, Pierre Joxe, Gerry Adams y Jonathan Powell).

Esta importante y plural presencia de partidos, organizaciones sociales y representantes internacionales auguraba la celebración de un encuentro que tendría una gran trascendencia en los esfuerzos de nuestra sociedad por conseguir el final de la violencia, impulsar el respeto a todos los derechos humanos, promover el diálogo y alentar la reconstrucción de la convivencia. Estábamos a las puertas de una nueva etapa. El ambiente de las semanas anteriores a la Conferencia estuvo marcado por un intenso deseo de colaboración, de generosidad para hacer posible, tanto la propia conferencia, como una nueva etapa que dejara atrás la violencia, las vulneraciones de derechos humanos y la ausencia de diálogo.

Lokarri, organización a la que pertenecíamos los y las firmantes de este artículo, tuvo el inmenso honor de participar activamente en la convocatoria y organización de la Conferencia de Aiete, junto a importantes organizaciones Internacionales. Asumimos esta responsabilidad, conscientes de que el protagonismo correspondía al conjunto de la sociedad y de que los logros que se pudieran alcanzar no eran sino el fruto de muchos años de trabajo e implicación de miles de ciudadanos y ciudadanas que habían mantenido la esperanza y el trabajo por la paz, el pluralismo y el entendimiento durante los peores años de violencia y enfrentamiento.

Los avances desde entonces han sido notables. ETA abandonó la violencia, se desarmó y se disolvió. Los parlamentos de Euskadi y Nafarroa han aprobado leyes que ofrecen un sistema de protección a las víctimas del terrorismo y de vulneraciones de derechos humanos cometidas por funcionarios públicos. Se han creado organismos para la promoción de la memoria. Ha habido cambios significativos en la política penitenciaria, destacando el final del alejamiento. Víctimas diversas han promovido espacios de encuentro. La izquierda abertzale volvió a la legalidad. Los partidos políticos de Iparralde llegaron a acuerdos sobre la paz y la convivencia. Diversas localidades han impulsado procesos de reconstrucción de la convivencia. Los políticos amenazados por fin pudieron vivir sin la protección de escoltas. Empresarios y profesionales dejaron de recibir cartas de extorsión. Son solo algunos ejemplos, no una relación exhaustiva, dado que han sido más los avances, incluso en ocasiones difíciles de percibir.

Todos estos logros han sido fruto de un proceso de construcción de paz, que no guarda similitudes con otras situaciones vividas en el ámbito internacional. La solución más habitual ha sido recurrir a una mesa de negociación, donde generalmente se sientan los actores armados y/o, en un número menor de procesos, representantes políticos y gubernamentales. Los estudios indican que el 65% de los procesos de paz fracasan cinco años después de haberse firmado un acuerdo. Y, en cambio, la cifra de éxito aumenta cuando hay una intensa participación ciudadana.

Nuestro proceso de construcción de paz ha sido el resultado de la aportación de muy variados actores: Gobierno Vasco y de Nafarroa, ayuntamientos, partidos políticos, organizaciones de la sociedad civil, etc. El diálogo para ir construyendo un armazón de convivencia ha sido desordenado, ha tenido lugar en diversos espacios, tanto institucionales –gobiernos o parlamentos–, como informales –en muchos casos facilitados por entidades y mediadores– donde se han ido construyendo consensos y generando las condiciones que han permitido nuevos hitos para reconstruir la convivencia. Esta pluralidad participativa, además de otros factores, ha facilitado la inclusión y la diversidad y, como consecuencia, permite afirmar que nuestra situación es sostenible y que no tiene vuelta atrás. Contribuye a ello, sin ningún género de duda, el convencimiento casi unánime en la sociedad de que regresar a un pasado de violencia y vulneraciones de derechos humanos es un escenario inasumible.

La Conferencia de Aiete, y todos los logros posteriores, ha sido, por tanto, el resultado de la colaboración, la generosidad, la altura de miras y la esperanza por convivir desde el respeto al diferente. Esta voluntad compartida ha sido un impulso decisivo para que nuestra sociedad cuente hoy con las mejores condiciones en su historia reciente para construir un futuro sin los sufrimientos del pasado.

Pese a ello, comprobamos con preocupación que en los últimos meses se han reproducido debates cargados de reproches enmarcados en lo que, en una desafortunada expresión, se viene denominando como "la batalla del relato". La memoria aparece entonces como una herramienta de la pugna política. Y no nos cabe duda de que los acontecimientos de octubre de 2011, tanto la Conferencia de Aiete como el final de la violencia de ETA, serán un elemento más de pugna. Cada cual es muy libre de valorar lo sucedido como considere conveniente. Posiblemente, el final de la violencia de ETA podría haberse producido sin la celebración de la Conferencia. Es igualmente cierto que la Conferencia fue la culminación de muchos meses de intenso trabajo por generar las condiciones que hicieran posible una nueva etapa donde el sufrimiento y la amenaza quedaran atrás, donde se respetara y encauzara la diversidad política. Fue una herramienta impulsada por muy diversos actores gubernamentales, locales e internacionales para culminar el tránsito hacia una nueva situación. Ni fue la varita mágica, ni fue una mera escenificación. Se trató de un espacio generado para transmitir una imagen de diálogo, colaboración y compromiso compartido que no fuera capitalizado ni patrimonializado por nadie.

En cualquier caso, la Conferencia de Aiete es ya parte de nuestra historia y de nuestra memoria. Más allá de las valoraciones que cada sector y sensibilidad sociopolítica hagan, queremos volver a subrayar que fue un momento construido sobre la generosidad y la voluntad de cooperar. Y queremos reivindicar estos valores y actitudes para afrontar los retos que tiene por delante nuestra sociedad. Necesitamos un mínimo común denominador. El compromiso por hacer todo lo necesario para que no vuelva a repetirse, la obligación de no glorificar la violencia y el acuerdo por reconocer, amparar y recordar a las víctimas de la violencia y de las vulneraciones de derechos humanos pueden ser elementos de mínimos, principios insoslayables.

A estos principios mínimos debería sumarse la voluntad de recuperar las actitudes que hicieron posible los avances de 2011, altura de miras y colaboración. Es nuestra responsabilidad como sociedad abordar las cuestiones relacionadas con la memoria y con las víctimas, con la convivencia, con la difusión de una cultura de paz y de respeto a los derechos humanos como absoluto ético. No sería responsable embarcarnos en un debate infinito y destructivo sobre el pasado. Las futuras generaciones no se merecen un legado semejante. Por esta razón, diez años después, queremos hacer un llamamiento para preservar una memoria crítica e inclusiva profundamente enraizada en los valores de la paz, los derechos humanos, la diversidad y el diálogo sincero y profundo que nos permita escuchar, reconocer y acordar. ●

** Excoordinador de Lokarri. Junto a él firman Jose Mari Agirre, Teresa Fagoaga, Juanjo Espina, Iñaki Arzak, Jose Begiristain, Aitor Etxeberria, antiguos miembros de la plataforma por la paz y el diálogo.*

Noticias Taldea
Alberto Sepktorowski

Enseñanzas del proceso de paz vasco

POR Alberto Spektorowski

TIENE que quedar claro que el proceso de paz vasco es inusual y atípico en el marco temático de resolución de conflictos étnico nacionales o sociales. Hasta se podría decir que rompe modelos. En la totalidad de los conflictos violentos el estado y la insurgencia reconocen que hay un conflicto entre ellos que debe ser resuelto a pesar de fracasos en el intento de dialogo. Hasta el conflicto israelí palestino que quizás sea uno de los conflictos mundiales mas duros y complicados del siglo XX, y que aún no ha llegado a resolución, hay un reconocimiento de conflicto entre las partes a pesar del fracaso de negociaciones. Es decir, que las partes en disputa reconocen que el conflicto persiste y las partes continúan negociando o directa o indirectamente a través de terceras partes. Israel mismo hasta el momento actual entiende que el conflicto no se resolverá con una victoria fulminante. Eso no quiere decir que Israel esta dispuesto a concesiones. Pero lo que si esta dispuesto es al dialogo, obviamente bajo sus condiciones. Podrá ser criticada o no tal posición, pero la apertura al diálogo está latente a pesar de fracasos anteriores.

En el caso vasco, el Gobierno español, luego de los fracasos en varios intentos de negociación, la última en 2006, entendió que la única solución posible era la derrota definitiva de la organización ETA. Cuando, antes del encuentro de Aiete, tuve la oportunidad de encontrarme con representantes del ministro Rubalcaba durante el gobierno socialista de Zapatero, oí algo que me sorprendió y era que el Gobierno español entendía que esta vez ETA era muy seria en su propuesta de fin de la violencia. También entendían que no iba a haber ninguna demanda política como sea el derecho a autodeterminación por parte de ETA, exigencias que complicaron los diálogos anteriores. Los pedidos esta vez estarían solo relacionados con el acercamiento de los presos de ETA al País Vasco, algo que a primera vista me resultaba como exigencia mínima, totalmente relacionada con los derechos humanos. A primera vista, me parecía una negociación fácil para el Gobierno español. Sin embargo, la respuesta fue clara. No habría aproximación en ese tema fuera de lo que estaba estipulado por la ley. La actitud empeoró con el Gobierno del Partido Popular. La apertura lograda en la conferencia de Aiete avalada por la comunidad internacional y aceptada por ETA, que ya confirmaba su decisión unilateral de acabar con la violencia, no fue respondida por ningún gobierno español. Ni siquiera el proceso de desarme, contó con el monitoreo del estado español, algo que suena inédito y quizás inconcebible

Lo que quedaba era lo inevitable, y que se fue dando con el tiempo, y que es una de las particularidades del conflicto vasco. La unilateralidad. Era claro que para ETA era muy difícil de digerir esta unilateralidad, que no permitiría ningún progreso en el tema de los presos. Sin embargo, lo que se hizo fue intentar sacar petróleo de la piedra. Aunque la esperanza de la bilateralidad no se perdió, a lo primero que había que llegar era a la democratización del País Vasco, y la vuelta a legalidad de Sortu y el comienzo de un proceso que continúa hasta ahora que es el de la reconciliación dentro de la sociedad vasca que de ninguna forma se podría ni pensar si ETA no daba por sellada la violencia.

Lo que queda por hacer es aún muchísimo, pero el diálogo dentro de la sociedad vasca es quizás aún mas importante que el diálogo con España. Demuestra más que nunca un periodo de maduración en el proceso de autodeterminación. En cierta forma, es como que una sociedad soberana a pesar de no serlo, a través de sus organizaciones sociales, como el Foro Social, a través de su gobierno y partidos políticos y a través del acompañamiento de medios internacionales, comienza un diálogo de reconciliación consigo misma. Muchos verán esto con justa razón como muy poco y obviamente, el próximo paso deberá ser la bilateralidad con España focalizada en la solución al tema de los prisioneros. Mientras tanto sin embargo, el dialogo social interno en el marco de la unilateralidad, si es que lleva a buen puerto, será una las contribuciones importantes del conflicto vasco. Y me animo a decir un paso más a la autodeterminación política a la que muchos aspiran. ●

** Politólogo y forma parte del Grupo Internacional de Contacto*

Deia

Diez años de perspectiva

El aniversario de la Conferencia de Aiete ha servido para revisar la función de esta cita como pista de aterrizaje del final del terrorismo y abre la puerta a proyectar ya la mirada al futuro

Editorial

MAÑANA se cumple el décimo aniversario de la Conferencia de Aiete y los días previos han servido para rememorar la función que tuvo el encuentro para dotar de cuerpo la acción política civil en Euskadi en favor de un escenario de paz abriendo la puerta a lo que días después sería la suspensión definitiva de la actividad terrorista de ETA. La voz de los participantes internacionales ha sido la que ha canalizado el resumen de aquella iniciativa, proyectando una visión externa de lo que fue un trabajo desarrollado durante años por activos sociales y políticos vascos, cosechando frustraciones y esperanzas hasta la materialización del final de la violencia. Tiene un punto de idílico el mensaje que puede quedar de las, por otra parte enriquecedoras, aportaciones de referentes en los procesos de conciliación como Griffiths, Spektorovski, Powell o Jaramillo. No es cuestión de rebajar ese reconocimiento pero tampoco de autocomplacernos como sociedad en un pasado demasiado reciente como para quedar edulcorado. Llegar a Aiete fue un camino difícil, doloroso y frustrante en ocasiones. El compromiso discreto y perseverante fue la auténtica fórmula de construcción de un escenario de mínima confianza al que no colaboraron durante años ni la propia ETA ni el gobierno del PP. Congratularse del escenario sobrevenido es de justicia y situar aquella conferencia en la necesaria escenificación de un proceso que había tomado cuerpo contra las circunstancias adversas, también. Y, una vez, constatado esta aportación durante los últimos diez años, parece llegado el momento de proyectar hacia el futuro los esfuerzos. La convivencia en Euskadi sigue construyéndose día a día y demanda de los agentes sociales y políticos del país un compromiso constante con principios incuestionables. La organización terrorista ya dispuso de su pista de aterrizaje y supo aprovecharla. La siguiente fase, en curso, tiene que ver con la verdad, la justicia y la reparación en el reconocimiento y compensación de las víctimas, como recoge la propia declaración presentada hace diez años. Y con el diálogo como única herramienta éticamente practicable y la voluntad mayoritaria de la sociedad como baremo. Asentados en el pilar del respeto a la divergencia y la reprobación ética de la violencia injusta pasada para que no quede atisbo de duda. ●

Gara

Iñaki Egaña

GAURKOA

Aiete, diez años

Iñaki Egaña
Historiador

El 17 de octubre de 2011, ahora hace una década, se celebró en Aiete (Donostia), la llamada Conferencia Internacional para la resolución del conflicto en el País Vasco. Bajo la atención de los anfitriones, Juan Carlos Izagirre, alcalde de la ciudad y Martín Garitano, diputado general de Gipuzkoa, la declaración que paralelamente abrió la puerta a la disolución de ETA, llevó al escenario a seis personalidades internacionales visualizadas con Kofi Annan, premio Nobel de la Paz y ex secretario general de la ONU.

Cocinar el proceso y gestionarlo hasta el desarme definitivo de ETA en 2017 y su desaparición un año después, con el apoyo y ayuda de los grupos de Cesiatco y Verificación, así como de los facilitadores, fue de una trascendencia extraordinaria, jamás en la historia reciente vasca ha existido una implicación internacional semejante en un tema a fin de cuentas local desde una perspectiva planetaria. Ni siquiera con las presiones contra los fusilamientos de 1975, la amnistía de 1977, las estatutarias de 1979, la llegada del Comité de Expertos en 1989 o el apoyo internacional al proceso de Lizarra-Garazi de 1998, la «calidad» y cantidad de apoyos fue semejante. Por hacer un símil, los primeros jugaron en divisiones regionales, los de Aiete en Primera.

La Declaración de Aiete marcó cinco puntos, de los que, únicamente se ha cumplido uno, el de la disolución de ETA. Los otros cuatro siguen pendientes: que los gobiernos de España y Francia traten las consecuencias del conflicto, el reconocimiento y asistencia a todas las víctimas, la consulta a la ciudadanía y el comisé de seguimiento de estas cuestiones.

Como es sabido, Noruega se ofreció como lugar de encuentro, amparando a una delegación nombrada por ETA, pero España miró para otro lado y aquellos diecisiete meses fueron en balde. La ciudadanía no ha sido consultada y en el tema de víctimas aún siguen sin ser reconocidas miles de ellas, entre torturadas y muertas por el Estado. Sobre la comisión de seguimiento, las presiones políticas y judiciales evitaron su creación.

El Henri Dunant Centre, dirigido por Martin Griffiths, imprimió unas pautas resolutivas impecables. Abrió escenarios inéditos para otros conflictos, facilitó los contactos y logró apuestas negociadoras atrevidas que marcaron finalmente la unilateralidad. La reunión anual del Oslo Forum de 2017, es la que se juntaron mediadores internacionales de conflictos armados, pusiera la línea unilateral de ETA jamás había existido una experiencia semejante en algún otro punto del planeta.

Que sucedió en el intermedio? El escenario de Noruega era un compromiso de Estado, en una época en la que el presidente español era Rodríguez Zapatero. Aunque en su propio partido Pérez Rubalcaba, el halcón de la razón de Estado, le ponía piedras al carro de la resolución del conflicto, los acuerdos eran firmes. A pesar de las dudas de Jesús Eguiguren: «podemos perder la posibilidad de liderar el proceso de paz».

Sacudido desde el exterior y con fuego amigo en el interior, Zapatero adelantó las elecciones de finales de 2011. Ganó el PP de Rajoy, quien señaló «Espero que podamos acabar definitivamente con ETA sobre los parámetros que me parecen lógicos, sensatos y morales». Pero no hubo ni lógica, ni sensatez y la moralidad de Rajoy es un misterio.

El resultado fueron siete años de parón con una dinámica contraria precisamente a lo que marcaban los cánones de un proceso de paz. ¿Congelación? La inmovilidad de los gobiernos español y francés no fue tal en el aspecto clásico de cómo abordar el conflicto. Continuaron las detenciones, hubo denuncias de torturas, y una presión inimaginable a los facilitadores que también sufrieron citaciones judiciales.

> Aiete abrió el paso a una transición política que hoy agoniza, sin haber dado solución a varias de las cuestiones planteadas.

La inmovilidad, en cambio, lo fue en el aspecto resolutivo. El Ejecutivo de Gasteiz se apoyó en Rajoy para mantener su estado de confort. Poderes fácticos y los Estados profundos mantuvieron para hacer fracasar la paz. Hace años que los sótanos conspirativos conchoyeron que la señalización del enemigo separatista cohesiona el sentimiento unitario español.

Actores particulares como Manuel Valls, ministro del Interior de Paris, Jorge Moragas, jefe de Gabinete de Mariano Rajoy o Laurent Hury, jefe de la división francesa contra ETA, o estatales como el CNI o la UCLAT actuaron explícitamente contra cualquier movimiento en el sentido de abrir el camino a la paz. Con recompensas. Moragas, que fue tambien protagonista en el intento de confundir al independentismo catalán valiéndose de Urkullu, fue premiado con la Legión de Honor por Paris y la embajada en Washington y la ONU por Madrid. Pedro Sánchez lo puso en su sitio y le envió, hace poco, al desierto de Filipinas.

Así las cosas, el proceso sufrió un vuelco radical y abordo en la singularidad, esta ya desde 2013, con la creación del Foro Social y Rafe Bidea, sujetos que dieron continuidad a la Declaración de Aiete. El primer punto de inflexión fue el de que una parte civil obligó a uno de los Estados a salir del guion congelado. El presidente Hollande facilitó el desarme y Emmanuel Macron, con luces y sombras, continuó con la línea abierta en el tratamiento a los presos. En España, por el contrario, este segundo punto se desplegó con la caída del Gobierno del Partido Popular y la llegada a la Moncloa de Pedro Sánchez, para que el tema de los presos comenzara un recurrido soverdoso. A pesar de la continuidad de la legislación de excepción.

La Conferencia de Aiete y la reflexión en el seno de la izquierda abertzale abrieron nuevas ventanas al proceso independentista con escenarios inéditos, tanto en Nafarroa Garaia como en Iparralde Herria, territorios que del acerco colectivo sentimental pasaron a convertirse en agentes políticos imprescindibles, nuevos modelos. Aiete abrió el paso a una transición política que hoy agoniza, sin haber dado solución a varias de las cuestiones planteadas. Y que finaliza por la necesidad de abordar el futuro con nuevos paradigmas para tomar impulso en el proceso de la liberación nacional.

El Correo

Diez años sin ETA

XABIER GURRUTXAGA

El 20 de octubre se cumplen diez años desde que ETA anunció el «cese definitivo de su actividad armada». La ciudadanía tanto vasca como la del conjunto del Estado español sintió un enorme alivio y recibió la noticia con satisfacción y alegría. Sentimientos que algunos exteriorizaron para disfrutar con otros en forma de alegría solidaria, y que otros muchos eligieron el silencio de la noche para, desde la soledad compartida con los suyos, llorar a las víctimas, recordar a los amigos perdidos o injustamente perseguidos. Si que todo el sufrimiento padecido injustamente no tiene su origen en ETA. Soy consciente de que ha habido violencia injusta más allá de ETA, producida por grupos armados promovidos desde los propios aparatos del Estado. Como ha habido también víctimas por abusos políticos. Pero la existencia de estas otras víctimas en ningún caso puede ser un impedimento para realizar un juicio de ETA, como tampoco la persistencia diríamos décadas del terrorismo etarra, lo pueda ser para impedir un juicio de la violencia practicada por grupos paraestatales o por los abusos policiales.

La decisión adoptada allá por la segunda mitad de los años sesenta de convertir a ETA en una organización con autoridad armada fue una decisión equivocada, que condicionó la naturaleza y el futuro de dicho colectivo. El riesgo de la degeneración de una organización política en una militar era inherente. Con los años la degeneración se produjo y el instrumento se convirtió en un tótem y su actividad en un tabú. Características propias de una organización militarista que la convierten en la única autoridad real del complejo mundo de la izquierda abertzale, articulada sobre el fuisonio ETA-Batasuna. Durante más de treinta años la IA no sólo asumió este papel sobredimensionado, sino que además tomó que la violencia ejercida por grupos paraestatales o por los abusos policiales.

La decisión adoptada allá por la segunda mitad de los años sesenta de convertir a ETA en una organización con autoridad armada fue una decisión equivocada, que condicionó la naturaleza y el futuro de dicho colectivo. El riesgo de la degeneración de una organización política en una militar era inherente. Con los años la degeneración se produjo y el instrumento se convirtió en un tótem y su actividad en un tabú. Características propias de una organización militarista que la convierten en la única autoridad real del complejo mundo de la izquierda abertzale, articulada sobre el fuisonio ETA-Batasuna. Durante más de treinta años la IA no sólo asumió este papel sobredimensionado, sino que además tomó que la violencia ejercida por grupos paraestatales o por los abusos policiales.

propia. Sólo en 2009, especialmente tras la derrota política con la sentencia del Tribunal de Estrasburgo que declaraba ajustada a derecho la ilegalización de Batasuna, se tomó dentro de la IA la que podríamos llamar una línea de asunciónes de responsabilidades respecto al final de la violencia. La hacha armada de ETA como instrumento para la consecución de objetivos políticos ha sido un fracaso, aunque sus consecuencias han sido letales y nefastas en términos de vidas humanas y sufrimiento. Diez años después es el momento de agradecer a todos los que contribuyeron a que ETA desistiera en su trayectoria de dolor y muerte, dejando a la sociedad vasca en paz, sin mesías ni salvadores, en la búsqueda laboriosa de su propio futuro.

El Pais

Cese del terror en cinco años

29 de junio de 2006. Zapatero da inicio al diálogo con ETA. El entonces presidente del Gobierno, José Luis Rodríguez Zapatero, anuncia en el Congreso de los Diputados el comienzo del diálogo con ETA, que se había iniciado unos días antes en Ginebra y continuó en Oslo.

30 de diciembre de 2006. Atentado en la T4 de Barajas. Una bomba de ETA causa dos muertos en un aparcamiento del aeropuerto madrileño y rompe la tregua. El diálogo con la organización terrorista que Zapatero había autorizado 35 meses antes queda interrumpido, aunque continuará, sin que ninguna de las partes lo reconozca, unos meses más.

20 de mayo de 2008. Detención de Thierry, 'número uno' de la banda. La Guardia Civil y la Gendermería francesa detienen en Burdeos a cuatro terroristas de ETA, entre ellos al considerado en ese

Atentado en la T4 de Barajas.

Thierry, tras ser detenido en 2008.

"La clave fue mantener un contacto indirecto tras el atentado de la T4"

El expresidente del Gobierno José Luis Rodríguez Zapatero rememora los diferentes movimientos estratégicos que propiciaron el final de la violencia etarra

LUIS R. IZQUIERDO. **Madrid**

Cuando el socialista José Luis Rodríguez Zapatero llegó a La Moncloa en 2004, ETA llevaba cuatro décadas de terrorismo y había asesinado a más de 800 personas. Los gobiernos democráticos habían combatido y debilitado a la banda, pero seguía siendo el gran problema pendiente de la democracia. La doble legislatura de Zapatero, de 2004 a 2011, marcó la etapa final de ETA. Empezó con un proceso dialogado entre el Gobierno y la banda, y, tras rupturas y vicisitudes diversas, terminó el 20 de octubre de 2011 con la declaración del cese definitivo de la violencia, un mes antes de que Zapatero abandonase La Moncloa.

En el décimo aniversario del final del terrorismo, el expresidente Rodríguez Zapatero asegura a EL PAÍS que la «legalidad» del proceso, respecto de otros como los del IRA en Irlanda del Norte y las FARC en Colombia, radica en que en el caso español fue una decisión unilateral de ETA sin contrapartidas políticas. Al acabar de ese modo, reafirmó su carácter definitivo, pues se evitaron reproches por incumplimientos que, en otros casos, hicieron descarrilar esos procesos. El expresidente asegura que conoció la decisión de ETA dos meses antes de producirse y el contenido de la declaración final, dos días antes. "Desde que llegué a La Moncloa, mi sólo fue erradicar la violencia. Ha sido la tarea más importante y emocionante de mi vida", señala.

Zapatero asegura que el final del terrorismo fue resultado de la conjunción de dos factores, el debate interno en el mundo abertzale y la determinación de su Gobierno de persistir en el diálogo. Pero la decisión clave del proceso fue mantener la interlocución permanente con los facilitadores/mediadores internacionales, el centro suizo Henri Dunant —que tenía hilo directo con ETA— incluso cuando los terroristas rompieron el diálogo con la bomba en la T4 de Barajas, que asesinó a dos inmigrantes ecuatorianos. Zapatero supo entenderlo que el atentado generó una reacción contraria en la izquierda independentista, liderada por Arnaldo Otegi.

El principio del fin del terrorismo fue el diálogo entre el presidente de los socialistas vascos, Jesús Eguiguren, y el propio Otegi, cuenta Zapatero. Eguiguren le tiró farol de que mantenía contactos informales con Otegi, quien pretendía que Gobierno y ETA abrieran un diálogo. En ese momento, la banda «estaba debilitada, llevaba un año sin matar y en la izquierda independentista crecían los críticos con la violencia.

Rubalcaba, director del proceso por su "inteligencia". Zapatero eligió a Alfredo Pérez Rubalcaba como director del proceso por su "inteligencia y capacidad táctica". El Gobierno había recibido una carta de ETA, con diez puntos, pidiendo la apertura de un proceso de diálogo. "Siempre tuve la convicción de que sin diálogo no habría final del terrorismo. ETA tenía arraigo social, por eso había sobrevivido tantos años. Había que ganar la batalla de opinión a favor de la paz y el diálogo. Lo habían intentado Felipe González y José María Aznar y no lo lograron. Pero habían aumentado los críticos con la violencia. Estaba convencido de que la carcirnera crítica aparecería, no porque era incomprensible el terrorismo. Por eso arriesgué y permití", señala Zapatero.

> El mandatario supo de la decisión de la banda dos meses antes de producirse

Eguiguren vio negativo que Otegi fuera encarcelado; Rubalcaba, no

Durante junio y julio de 2005 se reunieron en Ginebra (Suiza) Eguiguren, ratificado por Zapatero como interlocutor, y Jonx Tereca, en nombre de ETA. Acordaron un método. "Estaba implícado en el Pacto de Ajuria Enea, de los partidos democráticos vascos, incluido el PP, contra ETA. Permitía el diálogo con la banda si se comprometía a dejar las armas, con la limitación de que solo podía abordar la cuestión de los presos y el desarme. Dejaba fuera las cuestiones políticas, competencia de los partidos. No teníamos otro referente porque nada hay en la legislación. Las bases de Ajuria Enea las firmamos al Parlamento, que las aprobó, y abrimos el proceso tras declarar ETA la tregua".

El diálogo entre el Gobierno y ETA solo duró nueve meses, de marzo a diciembre de 2006. En diciembre, la banda atentó en Barajas y asesinó a dos inmigrantes ecuatorianos. Los contrarios al proceso se impusieron en ETA. "Me acuerdo mucho de las víctimas de aquel atentado. Sentí mucho dolor. Me sentí responsable. Pedí perdón", confiesa Zapatero, quien la víspera del estallido de la bomba había declarado: "El próximo año estaremos mejor". Atribuye ese error a que "tenía información de que el proceso transcurría razonablemente, pero suele seguir una cadena que no se traduce adecuadamente".

La encrucijada. Paradójicamente, la tragedia de Barajas fue el "momento decisivo" en el final de ETA, señala Zapatero. "Abrió una encrucijada entre considerar que era el fin de una esperanza y limitar todo a la acción policial, o era el momento en que reaccionaran los abertzales partidarios de acabar con la violencia. Pensé que sucedería lo segundo porque teníamos información de que eso mundo consideraba incomprensible e inaceptable el atentado. Fue clave Rubalcaba en aquel momento. Compartí su opinión y la de Eguiguren de que el atentado inició el enfrentamiento entre la izquierda independentista, liderada por Otegi, y ETA.

Zapatero divide el proceso final de ETA en tres etapas. La primera fue el pulso entre Eguiguren y Otegi. La segunda, las conversaciones entre el Gobierno y ETA. La tercera, el posdiálogo, arranca con las consecuencias del atentado de Barajas y la ruptura de la tregua por parte de ETA.

"La autoridad moral y la convicción profunda del Gobierno de que era posible terminar con el terrorismo por el diálogo entimuló el debate en la izquierda abertzale. Lo tuve en cuenta en más ocasiones. Hubo gente que lo sintió eco en ese mundo y quise, tras el atentado, que supieran que seguía comprometido del final. Luego comprobamos que el atentado provocó un clima definitivo", explica Zapatero.

Los mediadores internacionales. En ese momento también resultó decisivo el papel de los facilitadores/mediadores internacionales, específicamente el Centro Henri Dunant, de Ginebra, cuyo director era Martin Griffiths. Los facilitadores mantenían la conexión con el sector de ETA que

El 20 de noviembre de 2008. Detención del jefe etara Txeroki. Agentes de la policía judicial francesa capturan en Cauterets, una localidad al suroeste de Francia a Mikel Garikoitz Aspiazu, Txeroki, quien había sucedido a Thierry al frente de la banda terrorista.

Fernando Grande, en una operación para evitar la reconstrucción de la Mesa Nacional de la formación.

20 de mayo de 2010. Detención de Ata, máximo responsable de ETA. Mikel Kabikoitz Carrera, Ata, número uno de la

Lectura del comunicado del fin de la violencia.

El definitivo de la violencia terrorista. Tres dirigentes de ETA encapuchados (David Pla, Izaskun Lesaka e Iratxe Sorzabal) leen un comunicado en el que la banda anuncia el final del terrorismo. Seis años y medio después, el 3 de mayo de 2018, comunicó su disolución definitiva.

Alfredo Pérez Rubalcaba agradecía los aplausos en un acto del PSOE en San Sebastián el 22 de octubre de 2011, dos días después de que ETA anunciara el final del terrorismo. Tras él, desde la izquierda, los dirigentes socialistas Patxi López, Odón Elorza y Ramón Jáuregui. (AMAIA ESTEBAN/EFE)

Los "claroscuros" de Rajoy y la "ayuda en todo" de Urkullu

José Luis Rodríguez Zapatero destaca el liderazgo de Arnaldo Otegi en el abertzalismo para acabar con la violencia terrorista de ETA. "Había condiciones para el final. Pero las cosas no cambian sin un liderazgo. Lo ejerció Otegi, que estuvo en el corazón del proceso. Fue clave la influencia que en él ejerció [el socialista Jesús] Eguiguren".

Años después, en septiembre de 2008, Zapatero se entrevistó con Otegi. Ambos hablaron sobre la autocrítica pendiente de la izquierda abertzale por su pasada complicidad con la violencia terrorista de ETA. "Tienen que hacerla. Necesitan tiempo. Debe surgir de ellos como lo hicieron en el fin de ETA. Todos podemos aportar fomentando el debate.

Les tremos escuchando", reflexiona Zapatero.

El ex jefe del Ejecutivo considera a Eguiguren, presidente de los socialistas vascos, "decisivo". Zapatero resalta la "convicción y generosidad" que aquel tuvo durante todo el proceso de diálogo con los terroristas.

El expresidente del Gobierno valora también el apoyo que prestó el PNV. "No fue protagonista, pero Iñigo Urkullu [ex 201 presidente peneuvista y hoy lehendakari] me ayudó en todo lo que le pedí. Fue importante por la influencia del PNV en la sociedad vasca".

Zapatero juzga con "claroscuros" la actitud de Mariano Rajoy, líder entonces del Partido Popular, que se mantuvo en la oposición durante todo el proceso de diálogo y los años que siguieron hasta el comunicado del fin definitivo de la violencia terrorista. La actitud de Rajoy "fue fariñosa durante el proceso dialogado. Pero reconoció que el final de ETA no tuvo contrapartidas políticas y lo asumió. Tuvo una información permanente y exhaustiva", remata.

El apoyo de Blair, Sarkozy y los gobiernos noruego y suizo resultó clave

"Diez años después, podemos decir que el final fue para siempre"

quería acabar con la violencia. "Fue clave mi decisión de mantener la vía de contacto indirecta, sin formalidad ni reconocimiento. Realizaron un trabajo muy discreto y eficaz. Impulsaron y tutelaron la idea del final. Sin ellos, no hubiéramos tenido el final que tuvimos. Repetiría que en la sociedad se lo reconoceza. Tuve la oportunidad de decírselo en un reencuentro muy emotivo".

Apoyo de Blair y Sarkozy. Zapatero valora también el papel de los gobiernos europeos, especialmente el noruego y el suizo. Ambos países fueron escenario de los encuentros entre el Gobierno español y la banda, y la seguridad corrió a su cargo. "El apoyo de los gobiernos europeos al diálogo fue absoluto. Recuerdo a Tony Blair, al presidente francés, Nicolas Sarkozy, y EE UU, cuyas posiciones contrastaron con la visión de cortoalcance de la oposición conservadora en España". Mientras la izquierda independentista iniciaba su catarsia, ETA lanzó una ofensiva última. Tras el atentado de Barajas, asesinó a dos guardias civiles en Capbreton (Francia) en 2007 y a dos agentes en Palma de Mallorca en julio de 2009. En mayo de 2010 cometió el último asesinato: un gendarme, Jean-Serge Nerin, cerca de París. El Gobierno reaccionó con la detención de los líderes etarras que protagonizaron la ofensiva: Thierry, Txeroki y Aitzol Iriondo.

"O votos o bombas". En ese momento, Rubalcaba, ministro del Interior, retó a la izquierda independentista con el "o votos o bombas". O rompía públicamente con ETA o los amenazaba con la prisión. Otegi fue encarcelado, acusado de reorganizar la antigua Batasuna. Eguiguren mostró su desacuerdo; Rubalcaba lo consideró un factor de presión para que la izquierda independentista se comprometiera contra ETA. Zapatero atribuyó la prisión de Otegi a una decisión judicial y apunta: "La eficacia policial venía desde hacía años. Una dirección de ETA sustituía a otra. La clave era política. Que los abertzales y ETA reflexionaran sobre el final. Tardó. Más de lo que pensé. Pero sucedió".

El 20 de octubre de 2011 marcó un hito en la historia de España al poner fin ETA a cinco décadas de terrorismo, con 850 muertos. "Fue el día más emocionante de mi vida. Terminaba para siempre el tiro en la nuca. Todos los días recuerdo a las víctimas. Debemos valorar más la paz y unirnos como país en el reconocimiento a ellas", concluye el expresidente.

la izquierda independentista y fue aprobado por un 80%. Por vez primera, se retaba a ETA. Era febrero de 2010.

En mayo, las fuerzas de seguridad detuvieron a Mikel Carrera, el principal dirigente etarra, favorable a continuar el terrorismo. Rubalcaba defendió que eso facilitaba las pretensiones de la izquierda independentista de acabar con la violencia. En septiembre, ETA declaró una nueva tregua. En ese momento, la línea política abanderada por Otegi se hizo con el control de ETA, según los jefes de la hacha antiterrorista.

En enero de 2011, ETA eliminó la extorsión y la *kale borroka*. Y en febrero, la izquierda abertzale presentó los estatutos de una nueva formación, con el nombre de Sortu, en los que rechazaba el terrorismo etarra. En mayo, los grupos soberanistas, unificados por iniciativa de Otegi, concurrieron a las elecciones municipales con la candidatura de Bildu. El Tribunal Constitucional lo permitió.

El último capítulo del cese definitivo del terrorismo se gestó en el verano de 2011 y culminó en octubre. Los facilitadores internacionales, con la complicidad del Gobierno noruego, comunicaron a Zapatero que ETA proponía el cese del terrorismo. Pero pedía una escenificación internacional y la legalización pendiente de Sortu. Noruega se comprometía a acoger a tres dirigentes de ETA, entre ellos Josu Ternera.

"Di el visto bueno. Sabíamos de la obsesión abertzale por lo que llamaban internacionalizar el conflicto. Para nosotros la Declaración de Aiete no implicó ningún compromiso político. En cuanto a la legalización de Sortu, considerábamos que al haber rechazado la violencia en sus estatutos cumplía los postulados del Pacto de Ajuria Enea. Los tribunales decidieron legalizarla. En septiembre, nos confirmaron la decisión del final y desde octubre estuvimos pendientes del día. Dos días antes, conocimos el consumado de ETA", declara Zapatero.

El final de ETA tuvo una diferencia sustancial con otros procesos, como el irlandés o el colombiano, resalta el expresidente. "Fue unilateral, limpio y sin contraprestaciones, a diferencia de otros procesos que entran en crisis por denuncias de incumplimientos. Diez años después, podemos decir que fue para siempre".

El 20 de octubre de 2011 marcó un hito en la historia de España al poner fin ETA a cinco décadas de terrorismo, con 850 muertos. "Fue el día más emocionante de mi vida. Terminaba para siempre el tiro en la nuca. Todos los días recuerdo a las víctimas. Debemos valorar más la paz y unirnos como país en el reconocimiento a ellas", concluye el expresidente.

Gara

EDITORIALA

Aiete muestra capacidades, miserias, y constata una hazaña

En el décimo aniversario de la Declaración de Aiete y de la respuesta positiva de ETA a sus demandas está sirviendo para revivir la atmósfera y la agenda de aquellas jornadas que marcaron el fin de una época en Euskal Herria. Los encuentros en Donostia y en Baiona, que hoy tendrán continuidad en Barcelona, han traído a figuras de primer orden es eso que algunos, de manera supuestamente despectiva, denominan «la industria de la paz». Extraña estrategia, a no ser que pretendan reivindicarse como «señores de la guerra».

Estos días se han aclarado entresijos de aquella arquitectura negociadora. Se ha visto el nivel de las interlocuciones y puesto cara a algunas de sus discretos protagonistas. Lo logrado es una hazaña y hay que ponerlo en valor, más teniendo en cuenta las condiciones existentes y el desfase entre los compromisos de unos y otros.

Hechos inéditos y efectos virtuosos

Nunca en la historia un Estado tuvo una posición tan extrema en contra de la negociación y de la paz como para renunciar a formar parte del desarme de su mayor enemigo. Nunca antes, en este terreno y a estos niveles, un Estado hizo de la necedad bandera como lo ha hecho el Estado español en el proceso político vasco.

De igual modo, habiendo fallado la mesa de negociación porque el Estado renuncia siquiera a sentarse, lo normal es que una organización armada retome las armas, al menos hasta que se abra otra oportunidad para el diálogo. Sin embargo, después de que el PP decidiera no acudir a Noruega en 2011, ETA mantuvo su palabra y su apuesta por la paz. Trabajó en la clandestinidad para implementar el fin ordenado de su organización. Lo lograron, pese a los incontables obstáculos, y los expertos que les acompañaron han considerado que diez años más tarde es hora de reconocer el mérito de todo ello.

Estos días han destacado que ambas cosas son insólitas: el negacionismo necio de unos y la perseverancia disciplinada de los otros. La ceguera para ver las oportunidades frente al talento para sortear los obstáculos y buscar nuevos caminos. Fruto de ello, se abrió la oportunidad de que partes cruciales del proceso, como el desarme, quedasen en manos de la sociedad civil.

La conmemoración ha resaltado el contraste entre lo que Aiete supuso en el sur y en el norte del país. Algunos dicen que es porque en el norte no se sufrió la violencia por igual, pero es porque no tienen las desapariciones de personas a manos de mercenarios y policías por violencia de verdad. Otros dicen que es porque en el norte los abertzales son minoría y no son vistos como un riesgo por el resto de fuerzas, pero eso es porque no miran los datos de la evolución electoral.

¿Cuál es la explicación más pertinente de por qué en un lado del país el proceso ha sido fecundo y en el otro mucho más pobre? No habrá una sola razón, seguro. En Ipar Euskal Herria, destacan la cooperación y el consenso, la confianza y los liderazgos compartidos. Lo opuesto a retrasar los cambios más lógicos, enfadarse, obsesionarse y empobrecer todo, hasta el debate.

Aún hay tiempo para la justicia transicional

Otro de los temas recurrentes estos días ha sido la justicia transicional, en especial porque se ve con preocupación la situación de los presos y presas. Piensan que hay que darle una solución política cuanto antes. Paradójicamente, la actualidad empujaba ayer este foco a un lado bien distinto al de los presos. O quizás no.

Puede que Rodolfo Martín Villa pensase que nunca tendría que rendir cuentas ante un tribunal por los crímenes de los que fue responsable siendo ministro. La impunidad que se había garantizado en España se ha quebrado en Argentina, donde la jueza María Servini lo ha procesado por la matanza del 3 de marzo de 1976 en Gasteiz y por la muerte de Germán Rodríguez en los sanfermines del 78, entre otros delitos.

En este sentido, la cadena de mando que ha posibilitado el sistema de torturas con el que las FSE han infundido el terror en la sociedad vasca durante estas décadas debería preocuparse. De PSOE a PP, desde ministros a policías, pasando por jueces, fiscales y periodistas, es una cadena larga. El castro de los premios, la demencia, la vanidad... terminarán por reventar ese silencio y por poner en riesgo esa impunidad. Seguramente será tarde para la justicia, pero eso no evitará el susto y el oprobio.

Diez años es tiempo suficiente para hacer un mínimo balance. Para todo el mundo, hasta para el más necio.

DV

Juan Karlos Izagirre

10 años

JUAN KARLOS IZAGIRRE
Portavoz de EH Bildu en las Juntas Generales de Gipuzkoa

IGNACIO PÉREZ

A veces, nuestro devenir diario y el ritmo de vida impuesto nos impide apreciar con detalle lo que está sucediendo a nuestro alrededor. Hermosos momentos que no disfrutamos, o transcendentales acontecimientos que relegamos a un segundo plano; mientras priorizamos lo trivial, quizá por aparentemente más seductor, inmediato o cómodo.

Me pregunto si no nos ha sucedido esto con la Conferencia Internacional de Aiete. Quienes han trabajado en estas lides saben lo complicado que es reunir tan amplia y diversa representación internacional y nacional con un mismo objetivo: lograr una declaración conjunta sobre un tema enquistado que posibilite resolver un problema.

Recuerdo 2011 como un año repleto de acontecimientos relacionados con el proceso de paz. Se conocía el trabajo de mucha gente a nivel internacional y aquí mismo, se hacían públicos acuerdos y comunicados que presagiaban buenas noticias. Intuíamos más pasos, pero por su propia naturaleza aceptábamos gustosos que fueran discretos. Todo ello generaba un ambiente de expectación positiva, un torbellino ilusionante, sumado a un cambio de escenario político e institucional gracias a la legalización de Bildu.

Cierta nostalgia me envuelve al rememorar momentos que hubieran sido imposibles unos meses atrás. Se palpaba esperanza y empatía de convivir a pesar de los recuerdos. Todo hacía presagiar un veloz avance hacia la resolución de este conflicto que nos ha tocado vivir y tanto daño ha ocasionado.

17 de octubre de 2011. Aiete. Sigo pensando que la gran virtud de la declaración firmada ese día radica en que identificaba los nudos a desatar para poder avanzar. Claramente ETA debía cesar en su actividad y así se recogía en el primer punto de la misma. En el segundo, se convidaba implícitamente a los gobiernos francos de los presos. Debían de reconocerse todas las víctimas, reconocer el daño causado, avanzar en la reconciliación, tal y como se menciona en el tercer punto. Y en el cuarto, de manera más explícita, se invitaba al diálogo político y a la consulta ciudadana.

Diría que la declaración, de manera subliminal, preveía nítidamente una época de delicada gestión política y social: situaciones dolorosas, decisiones polémicas con alta probabilidad de generar malentendidos... Habituales en procesos similares y que requerían de fortaleza y ambición en el quehacer político. Hablando de acontecimientos semejantes, quiero recordar lo escuchado una vez a una víctima en el Centro de la Memoria, Paz y Reconciliación de Bogotá: «Con el dolor sufrido puedo elegir entre generar más dolor o convertirlo en semilla para la convivencia y la paz». Toda una lección.

Volviendo a lo nuestro. Creo sinceramente que una parte de la sociedad vasca respondió rápida, eficaz y positivamente. Pienso que otros no actuaron en la misma dirección. Diría que no estuvieron a la altura. Que se quedaron en la política chica, la de buscar protagonismo, recelar, actuar en clave electoral y partidista... Olvidándose de la política que busca el bien común por encima de todo.

¿Oportunidad perdida? No. Se marcó un camino, que sigue siendo válido. Entonces la esperanza e ilusión jugaban a favor de avanzar; pero no se ha progresado todo lo que se podía. Las heridas no se han cerrado, pero se van cicatrizando a pesar de que hay quien las quiere abiertas. Hoy los presos vascos deberían volver a su casa, rehacer sus vidas. 10 años son pocos para muchas cosas, una eternidad para otras, pero suficientes para analizar el progreso de una foto a otra. En la actualidad, se percibe una Europa en el que los pueblos puedan decidir su futuro, con diálogo y naturalidad, sin enfrentamientos violentos.

La ciudadanía estuvo a la altura y estoy seguro que también lo está ahora. Tan sólo hace falta convicción, coraje, y actuar con la responsabilidad a la que todos nos debemos.

La Razón

C.S.Macías/V. Esteban, MADRID

Diez años del fin de ETA: sin balas y sin memoria

▶ «Queríamos ser los vencedores, no los vencidos, que es lo que somos», lamentan las víctimas

Ha pasado diez años, 3.647 días, casi uno por los más de 3.000 atentados que perpetró la banda terrorista ETA. Fue a las siete de la tarde del 20 octubre de 2011, cuando tres encapuchados difundieron lo que el Gobierno de José Luis Rodríguez Zapatero dijo de «hito histórico»: el «cese definitivo de la actividad armada». Entonces reclamaron un «diálogo directo» con el Gobierno para resolver las «consecuencias del conflicto», que pasaban por atender la situación de los presos de la banda y de los exiliados que «tiene en la clandestinidad, así como superar lo que llaman «la confrontación armada». Uno de los encargados de dar voz a ese comunicado fue el «tarra David Plá, quien estaba «muy ha advertido de que «aún hay conflicto por resolver». Era jefe de la organización terrorista «tras ha incluso la libertad de los presos «en sus tierras porque, si no, dice que «difícilmente habrá paz».

Fue en el relato que la izquierda abertzale «no buy de imponer a las nuevas generaciones, justificar que existe un «Estado opresor» y una Policía «de represión» contra el País Vasco con el objeto de «liberar los años de terror. Pero las víctimas no permitirán que el dolor que han causado los más de 857 asesinatos, 2.000 heridos y 6.000 secuestros –así como los más de 300 crímenes de ETA sin resolver– caigan en el olvido.

Sí hieren hoy nueve de cada diez españoles se «positivo» como positivo el fin del terrorismo, la opinión de quienes han perdido sus familiares o han sobrevivido a los atentados dista mucho de esta realidad que muestra la última encuesta del CIS y que «sincide con el discurso triunfalista del Gobierno. La sensación entre las víctimas es que, finalmente, son ellos los vencidos y la de que «ETA continúa viva políticamente».

«La mejor que pasó es que ETA no nos mate», asegura la hermana de Gregorio Ordóñez y presidenta de Covite, Consuelo Ordóñez. Y es que «cuando leí la noticia no me lo creí, viviamos de tregua en tregua». Ordóñez es muy contundente con lo que denomina la «orgía de ETA» y asegura que no se acabó con la banda terrorista porque el Estado de Derecho consiguió doblegarles, sino que fue todo fruto de una negociación en la que un Gobierno pacisó y otro ejecutó esa boja de ruta.

Ordóñez se queja enérgicamente de que, «cuando ETA estaba más debilitada que nunca, negoció con «Ilas el Gobierno socialista y el del PP siguió ese plan» no detener a etarras, rampas al Estado de Derecho, la excarcelación de presos secuestrados al fallido de la «doctrina Parot», que solo ofrecía una tarjeta del Río, Rolinaga... La presidenta de Covite advierte de que hubo otro punto «indignante» en la negociación, el objetivo que «se empeñó en» guió la banda: «Un final sin vencedores ni vencidos», algo que, junto a Sortu, se fue cumpliendo.

Sin embargo, para las víctimas sí hay vencidos y vencedores. Así lo lamenta Miguel Folguera, víctima del atentado de ETA contra la Dirección General de la Guardia Civil en la calle Guzmán el Bueno de Madrid el 17 de mayo de 1987. Valora que ETA lleve diez años sin matar, pero admite que no querían un final como este. «Queríamos ser los vencedores, no los vencidos, que es lo que somos», asegura en conversación con LA RAZÓN. Para el también consejero de A&T, la banda terrorista «está policialmente derrotada, pero no políticamente», puesto que Bildu es uno de los partidos que «sostiene al Gobierno y destaca que no se ha puesto fin a ETA. «Está más viva que nunca porque está en las instituciones, tiene voz en los medios y ahora «que tiene el listado de todos los ciudadanos. No tienen perfectamente controlados si deciden volver a las armas», advierte.

Pero ¿cómo es vivir hoy siendo víctima de ETA en el País Vasco? Ya hubo «normalizado» la falta de libertad. Las mirradas de odio «se impiden en los bastiones abertzales, las pintadas que reclaman el fin de la dispersión, los retratos de los presos del pueblo o las flechas amarillas que instan a que la Guardia Civil sea expulsada de sus pueblos se repiten. «La libertad sigue secuestrada en el País Vasco», destaca Consuelo Ordóñez quien insta a preguntar por ellos en el Piseo de la Concha de San Sebastián. «A ver cuántos se atrevería contestarte. Lo hartán lo de siempre, los que dicen que ahora disfrutamos de la paz, que nos han perdonado la vida».

Folguera recuerda que cuando los colectivos celebran homenajes a las víctimas, en muchos de ellos «solo falta que los aplaudan». «Se destilo el odio y sobre todo entre los más jóvenes», dice. Y es que las víctimas no se sentirán nunca seguras al libre «sistema que los homenajea, pero «tarra» siguen sucedidos. Así lo lamenta Cristina Cuesta. Su padre, Enrique Cuesta, dirigido provincial de la Compañía Telefónica Nacional de España, fue asesinado a tiros por dos terroristas en marzo de 1981. «El sumano ideológico político y social que ha amparado a ETA sigue activo y tiene que ver con una carencia y una anomalía democrática que ya en partajacio de las víctimas». Para ella, lo más paradójico es que el Estado y el Gobierno vasco «no articulen las medidas necesarias para que estos homenajes puedan ser neutralizados». El hizo debe estar «en aquellos partidos que han sido legalizados sin haber hecho el reconido democrático».

¿Cómo se explica el aumento de poder que ha tenido Bildu en estos últimos años? Carmian con 21 diputados en el País Vasco, siete en Navarra y cinco en el Congreso. «Porque no ha habido una depuración de responsabilidades desde el

«El fin negociado de la banda lo hemos pagado las víctimas», afirma la hermana de Gregorio Ordóñez

«ETA está policialmente derrotada, pero no políticamente », lamenta Miguel Folguera

«Nadie me quitará los principios que heredé de mi hermano. Quiero que se sepa la verdad, que hubo un precio político»

Consuelo Ordóñez ela hermana de Gregorio Ordóñez, ETA lo mató en 1995

El 20 de octubre de 2011, la banda terrorista anuncia el «cese definitivo de la actividad armada»

La Voz de Galicia

Diez años de la derrota del terror

ETA se vio obligada a claudicar, acorralada por una serie de factores y la pérdida de apoyos

ENRIQUE CLEMENTE

«Sentimos primero una gran alegría, sobre todo un gran alivio, porque esto se acaba, ya no iba a mirar debajo del coche ni a la salida del portal, significaba recobrar la libertad». Así recuerda la Gorka Landaburu aquel 20 de octubre del 2011, cuando ETA difundió un histórico comunicado con el que ponía fin a más de cuatro décadas de terrorismo. Pero, añade, «al mismo tiempo sentimos un sabor agridulce por el recuerdo de tanto sufrimiento y tanto dolor, de tantos entierros a los que habíamos asistido». Al cabo de cuatro meses, el periodista, que había salido por gratisiana atentado en su casa de Zarauz en el 2001, precisaba de los «matices, que lo hablan protegido durante 12 años.

¿QUIÉN DERROTÓ A ETA? **Múltiples factores.** «En la derrota de ETA intervienen muchos factores: el trabajo de las fuerzas de seguridad del Estado, incluida la policía vasca, que desmantela el comando que me envió el paquete bomba, la colaboración con Francia, que fue muy importante, y la Justicia», señala Landaburu, «Pero también la presión de la sociedad vasca, que por fin se había desperado del letargo, del miedo en que vivía desde hacía mucho tiempo, lo que hace que ETA se sé cuenta de que «ada vez tiene menos apoyo popular», explica. Menciona, como otro factor destacado, «el proceso de paz de Zapatero y las conversaciones entre Jesús Eguigurren y Arnaldo Otegi, que jugó un papel importante, nos guste o no nos guste, para obligar a ETA a abandonar las armas».

José Antonio Pérez, coordinador de la monumental *Historia y memoria del terrorismo en el País Vasco, 1968-2010* (Editorial Complutense), relativiza «lo que jugó la sociedad vasca en el final de ETA. «Fundamentalmente fueron los cuerpos y fuerzas de seguridad del Estado, los jueces, el acorralamiento internacional tras los atentados del 11S, la persecución de Francia, toda una serie de factores para derrotar a ETA».

¿QUÉ QUEDA DE ESE PASADO? **Cambio absoluto y algunos rescoldos.** «El cambio en el País Vasco es absoluto, la vida política se ha normalizado», afirma Pérez. Aunque «el humor en el que se basó el fanatismo de ETA no ha desaparecido del todo, y siguen habiendo consatos, como las pintas a algunos chavales o los rescbimientos a los etarras, que son cada vez más especiales y tienen un público muy limitado, ana decenas de personas», estima. Es su opinión, «a veces se magnifica el eco de todas esas expresiones, con las que hay que terminar, sobre todo para que las jóvenes generaciones no idealicen a los terroristas como héroes revolucionarios».

Según Landaburu, «el lado positivo y más importante es que ya víctimas en libertad después de décadas de dolor y sufrimiento, no hay animosis, ya no están los pueblos llenos de pancartas con fotos de los presos, han desaparecido las miradas de odio y hemos emprendido un camino hacia la convivencia, no hablo de reconciliación». «En el lado negativo, hay todavía rechimientos a presos, los «ogi otsoy», que son presos, pero inaceptables y tienen que dejar de hacerse: sambiza aos radmisibles, como la pulla que le dieron a un concejal del PP, pero son casos aislados a los que se ha mucha más importancia de la que tienen, y hay que condenarlos», sostiene. Varios ediles del PP han sufrido agresiones e insultos en los últimos tiempos.

Pérez ve negativo que «mucha gente joven y no tan joven empieza a ver el terrorismo como algo lejano y no identifique a Bildu como el heredero del brazo político de ETA». «Decir que ETA sigue existiendo es falso, fue derrotada, pero su brazo político, que se reconvirtió, está en las instituciones porque cumple la ley y su fuerza más importante. Sorta, admitió que tenía que rechazar el terrorismo a partir de su creación y no con carácter retroactivo».

LAS VÍCTIMAS

Muchos casos sin resolver. El comunicado etarra del 2011 marcaba la derrota de la banda terrorista después de cometer miles de atentados que costaron la vida a alrededor de 850 personas. «Tildaría «algo» habiendo casos que no están esclarecidos, y sin me refiero a los 300 atentados que fueron cometidos por ETA, pero no han sido judicializados porque no se ha podido determinar quién fue el responsable individual», explica Pérez, que ha estudiado el tema a fondo. «Hay, además, casos que no se sabe si son de ETA, la ultraderecha o fuerzas parapoliciales, especialmente en los años de plomo, entre 1978 y 1981, y gente desaparecida, como tres jóvenes gallegos, engullos el historiador.

Gorka Landaburu Periodista Sufrió un atentado de ETA en su casa de Zarauz en el 2001.

José Antonio Pérez Historiador Escribió un libro sobre la «Historia y memoria» del terror de ETA.

Fin de 43 años de terrorismo. ETA anunció el 20 de octubre del 2011 el «cese definitivo de la violencia» tras 829 víctimas mortales.

Tres relatos en pugna y la importancia de obras como «Patria» o «Maixabel»

«Hay una pugna por difundir un relato que sea hegemónico o «mayoritario, que pase a la posteridad, sobre los años de terrorismo», asegura Pérez. Destaca tres relatos. En primer lugar, «la visión del pasado de la izquierda abertzale, que sostiene que existió un conflicto político que justificó una respuesta armada para enfrentarse al Estado, que negaba la libertad de Euskal Herria». «Dentro de ese relato, el final de ETA sería una concesión de la organización terrorista, una vez que percibe que la vía militar está agotada, una «retirada generosa ante el pueblo vasco para que inicie otra estrategia con el mismo objetivo: la independencia», explica. «Viene a justificar lo que no es otra una derrota, que tras 50 años no han conseguido sus objetivos políticos, gero este relato tiene un lado que hacemos los historiadores, más allá de la propaganda y las manipulaciones, basado en el análisis crítico de los hechos, que trata de explicar cuáles fueron las causas de la aparición de ETA, su historia y las consecuencias de su derrotas». «Uno de los puntos fuertes de este relato es poner en el centro a las víctimas», señala.

Relato autocomplaciente

Por último, hay un relato que «se trata de difundir desde determinadas instancias políticas, especialmente el nacionalismo moderado (PNV), que gobierna en coalición con los socialistas, e instituciones memoriahistóricas». Es una exposición que «dice que todos habríamos sido víctimas de la violencia política, no solo del terrorismo, sino también de la policial y de la ultraderecha y luego la sociedad vasca la que logró el final de ETA, su «acción fue bastante débil, aunque es cierto que tuvo su protagonismo, sobre todo después del asesinato de Miguel Angel Blanco», afirma. «Ya lo que sigamos llamando al «Bordome de Vitoly a la vasca, que todo el mundo se sienta parte de la resistencia, de la nazi en Francia y apoyé de la democrática frente al terror; es una visión autocomplaciente, sostiene. Por eso, aunque se la que prospere, porque es el relato más cómodo, no me interesa a cada uno de nosotros sobre el comportamiento que tuvimos en aquel periodo».

Destaca «otras formas de difundir la historia a través de la literatura, las series «los policías, que están teniendo un peso decisivo, como Maixabel o Patria, que ayudan a «hablar». de una manera

¿Se debe pactar con EH Bildu? División sobre el papel de la coalición de la izquierda abertzale

«EH Bildu es una coalición democrática en la que también hay personas que condenaron a ETA», considera Landaburu. «No se debería pactar con una organización política que sigue sin condenar el terrorismo», asegura Pérez. El periodista afirma que «hay que exigir a la izquierda abertzale, y a Otegi en particular, que haga una autocrítica de su pasado, pero es complicado, porque sería decir a sus presos que lo que han hecho no ha servido para nada, como no ha sido». Hace diez años había 591 presos etarras en España hoy, 185, 66 en el País Vasco. «Nos guste o no, Bildu tiene representación en el Parlamento y en la segunda Ikurra en el País Vasco», afirma Landaburu. «Son radicales, independentista, pero han apostado por la política como los demás, y si siempre les hemos dicho que dejaran las pistolas y que hicieran política, ¿por qué ahora se saca a la palestina», se pregunta. Y responde: «El PP y Vox quieren sacar rédito electoral utilizando a las víctimas, es una vergüenza y no lo vamos a permitir». «Las víctimas son un símbolo de la resistencia al terrorismo a las que hay que apoyar y que merecen, salvo, respeto absoluto, y no instrumentalizarlas políticamente, por unos o por otros».

Este historiador estima que EH Bildu fue muy astuta para reinventarse: «muchas la consideran una formación ecologista, feminista, progresista, a favor de los derechos humanos, ya no son votos matchados de sangre». Esto significa «la normalización de una fuerza política

Berria

Patxi Zalabeta

Aieteko Konferentzia eta 'ongietorriak'

Patxi Zabaleta
Politikaria

Gerrikalako Akordioa 2010eko irailaren 25ean sinatu zuten, eta Aieteko Konferentzia 2011ko urriaren 17an egiliriro zen. Bitarte horretan Gerrikalako Akordioari, hasierako 34 erakundeez gainera, beste ariotalkande esanguratsu batzuek ere aitzikimendina eman zioten, horiexen artean zen Euskal Presoei Politikoen Koordinakundea, EPPK.

Gerrikalatik Aieteara bakegintzak egindako bidaiak esanguratsu bereziak dituz, arlo ideologikoan, eta estrategikoan. Arlo ideologikoan alde batera utzen dira hamarkada luzeetan oinarritako aldarrikapena karatlako negoziazioa eta elkarrizketa, baldintza gisa, KAS Alternatiba, Lizarra-Garazikio ibiena eta beste batzuk aldarrikapen, «kimen eta sisiakera gaindituak gelditu ziren. Haien gurtzien ordez aldebakartasuna edo «unilateralitatea aitortzen dia arrazoi politikoengatik abian jarritako borroka armatua, solilik, arrazio politikengatik eta alde bakarrez urteko etabakia biobesten da. Ondorioz, inolako prezio edo lorpen politikorik gabe eta solilik, herrazoi politikak aldarrikatu egiliarrira zen borroka armatua urteko aldarrikapena; solilik, gisa eskubideet eta olinarri demokratikoet men egiteaz. Horri da Gerrikalako Akordioan eraikitako «euskal bakearen» «eranga ri ideologiko eta estrategiko berria. Pena izan zen iten hartan partaide izateko euskal lindar politiko eta sindikal batzuei falta zitzaien aussartia... Gerrikako Akordioaren aldeko ideologiko eta estrategiko lopernikarrak talo egiten dio eduasin lorpen politiko eslaratzeari, bakiltzeari eta solilik jokabide eta modu demokratikoetan izan eztik.

Urtebete berandusago, Aieteko Konferentzia eta adierazpena ez ziren posible izango Gerrikalako Akordioa gabe. Idonsila ere, Aiten agertu ez ziren eskuineko eta eskuin muturreko indarrak: ez dira orain hamar urteko «Eskiadi ongetsu bari arentzat politikoa kendu nahi izan dioten bakarrak. PPn garal hartan nagusitutako Mayor Oreja ren teoria ultra da oraindik iraufen duena: ETA eraikundearen aldarrikapen politikoak direla mendeetan zehaztu ezak, ez solilik egitura militarrak. Behar izatez gero, ilegalizazioak eta indarra ere erabiltze. Teoria hori fascismoaren ildo eta muitmean lokatzen da. Horregatik jarraitzen du ez otaindik, gertzak badirauela esaten. Aitzitik, Aieteko Konferentziak ospea eta ikusgaritasuna emanzion urteberte lehenago prezioetik, lorpen politikorik eta alde bakarretik aitortutako balorgintzari. Gerrikalak eta EPPK-k jarri zuten elnarria ez ahemia, Aietek eta Nazioartetik Irudia.

Ondoren gauzatzitako ETAren armagabetzea eta eraikundearen bustialtzea edo auto-ezabatzea ere alde bakarrez egin ziren, nahiz eta batzuen ustez, egiazki, eraikundeak bere izaera politikoari – bormka armatuetik eusan – eusteak argitasun gehiago ekar zezakeen. Beste modu batera adierazte aiten. ETA bere soreteta sorketan ez zen eraikundea armatua, bere bukaera –bukaeran izan ez zen bezala, lakina da bere bizkuntza hauek gurtzik bost atoda zaizkioela Espainiako eskuin ultrari. Hiaiek solilik ETAren ideiak mengeratzea edo ideia abertzaleen parentzat ete sofistzat.

Horigaztzia argi baino argiago gelditzen da Katalunieko arazo politikoaren tratatze jurridiko-politikoa azirtetu eta gero. Katalunieko gatazka politikoak ez du oraingoz independentisten bilduma ezagun, baina horrek ez du ezagutzen altuazoe edo sedizio konderrarik.

Bestalde, ordea, leio propagandistiko merkeetan eztabaida laburbiltzeko gure aiteko joera, gozitz pobrezualiea eztik, trampa era bada. «Ez zaren inoiz existitu behar» esaten da, baina zerk, ekintzak ala jardunera politikoak? ETA ez zen solilik eraikunde ekintzaile bat izan; aitzitik, eragile politikoa ere bazen. Eta esaera simple horrekin dena nahasi eta gurtiazi zilegitasuna lortu eta gaitzetsi nahi izaten da.

Erreferantzio urte –mugu horretan bilduta gaia biburtu da eztabaida guztiak ugaztu. Zalantzarik gabe, bilduinen paper gorena bakearen ikur emblematikoa izatea da, baina ezde horri beteteko, ezinbestekoa da indarkeriaren bikotina gurtzien aitorpena egitea, salbuespenik gabe. Solilik horrela, berritze gurtien berdintasuna lehenetsi eta aitortzen baita. Aitzitik, bikotina baitzuk aintzat hartzea eta beste batzuak izaera tel eflo gutxi «ebitzea, gerra iraunarazi eta bukatutzat ez emaitea da. Frankismoak coisio ikendatutakoekin egiten ziaen berazkiae. Indarkeria gurtien bikotina gurtiak elkarrekin eta parean aintzat hartzen ez diren bitartean, ez dira bakearen oinarri etikoak eta estetikoak berdintasunean eraikitzeta. Euskal Zentzu honetan, Gasteizko Banco de Espartaren eraikina zetheko Terrorismoaren Biktimen Gune Memorialak bikotinen bakie iradizaren aurkakoa da; bakearen eta biktimen paper emblematikoaren kontra dago.

Presoen ongietorrien ingurukoetabaida eve (kuspeg) honetatik aztertzea merezi du. Orain dela hamar urte borroka armatua xutearen alde lerrokatu eta jokatu ondoren, presoj jarraitu du lerrera beren zigorrak ezetasunean – eta askotan modu diskriminatuan– bete ditzazten presoet ongietorrikegiteaz bakearen aldeko, benetako biktimen aldeko eta demokratizaren aldeko «kintza da. Eta askatasunaren baltun dago eraikera demokratikoa da.

Dagoeneko ez like gelditu behariko eraskal preso politikoetik. Zortzi xarrez, ordea, Espainiako eskuinaren gorroto ak, PSOEren abuburaz endemikak eta eraskal eremuko batzuen epelkeriak tragedia hau mantentzen du oraindik. Katalunian bide egiten ari den arnasitzaren aldarrikapenarekin izan behar ko duga ikuspegia.

Lehenago «iritsi behar zuela bakoak? lakina. Bakoa beti berandoagi iristen da; biktimentzat, kalteuentzat, eta gizarte osoarentzat ere bai. Zortzi xarrez ordea, Espainiako eskuinaren gorroto ak, PSOEren abuburaz endemikak eta eraskal eremuko batzuen epelkeriak tragedia hau mantentzen du oraindik. Katalunian bide egiten ari den arnasitzaren aldarrikapenarekin izan behar ko duga ikuspegia.

Lehenago «iritsi behar zuela bakoak? lakina. Bakoa beti berandoagi iristen da; biktimentzat, kalteuentzat, eta gizarte osoarentzat ere bai. Zortzi xarrez ordea, Espainiako eskuinaren gorroto ak, PSOEren abuburaz endemikak eta eraskal eremuko batzuen epelkeriak tragedia hau mantentzen du oraindik. Ez, eztzen 2010 urte berie, baina, ez inoiz, euskal bakearen eraunzagarrien funtsa beharko aportazioa da bakearkintzaren historian. Langraziko taldearen ekimenak, eta bestek, aurrekari pupera bete zuten, nahiz agerikoa den bakearen bere berrek, ez dituela asebetetzen.

Direla hamar urteko aldaketa ideologiko eta estrategikoak erreka zuren lehion jarraitzeko da bere bilakaera. Bitartean, zilegi bekit ETAren Azken Gudukiliki lerneko ritze «lerkaren S5 paragrafoetatik. Iehenengo «eranin bakarrez: «Gerrako arasetan klaztta dago ¡gradidi ¿ako izaibatzagatik. Iuldin azkenekoa gaitzen bada: ¡gada osoa da ¡gaidutzat jo behar ra: Erreferantzen lehia biburtu da / ETAren erronkarik zaileena baina, nahiz geozera dirudien / ETA gabe jokatu behar ko dena».

A DECADE AFTER AIETE

Lessons and challenges

International seminar

Donostia-San Sebastián - Bayonne